

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA

ANDRIUS BALTINIS

VYSKUPO VINCENTO BORISEVIČIAUS
GYVENIMAS IR DARBAI

ROMA 1975

VYSKUPO VINCENTO BORISEVIČIAUS
GYVENIMAS IR DARBAI

NEGĖSTANTIEJI ŽIBURIAI
(LUMIERES QUI DEMEURENT)
redaguoja kun. Antanas Liuima, S. J.

IV tomas

ANDRIUS BALTINIS
VYSKUPO VINCENTO BORISEVIČIAUS
GYVENIMAS IR DARBAI
BISHOP VINCENTAS BORISEVIČIUS
HIS LIFE AND WORKS
(*Summary*, p. 167)

Vyskupas Vincentas Borisevičius, Telšių vyskupas

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOKSLO AKADEMIJA

ANDRIUS BALTINIS

VYSKUPO VINCENTO BORISEVIČIAUS
GYVENIMAS IR DARBAI

1975

Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijs

Piazza della Pilotta, 4

R O M A

Spaustuvės išlaidos apmokėtos kun. Antano Vilkaičio

Spausdino Pontificia Università Gregoriana spaustuvė Romoje

IVADAS

Sumanymas parašyti apie vysk. V. Borisevičių monografiją kilo viename Chicagos mokslo mėgėjų susirinkime 1964 m. Kun. Antanas Vilkaitis, vysk. V. Borisevičiaus pusbrolis, iškėlė šį sumanymą, prel. M. Krupavičius, prel. J. Albavičius ir kiti šiam sumanymui pritarė ir parinko kun. A. Baltinį tai monografijai parašyti. Joje turėtų būti mėginta atvaizduoti vysk. V. Borisevičiaus gyvenimą ir darbus pagal surinktą medžiagą. Bet sumanymai ir idėjos yra vienas dalykas, tai yra tik žodžiai, visai kitas dalykas yra jų įgyvendinimas. Tokiam sumanymui įvykinti tuojau teko susidurti su didesnėmis sunkenybėmis: kompetentingų asmenų suradimas jo gyvenimo atskiroms sritims nušviesti, medžiagos ir šaltinių trūkumas apie vyskupo kai kuriuos gyvenimo bei darbo laikotarpius, pagaliau net nei jo mirties dienos, nei vietos nežinomas. O visa tai sudaro tokios knygos esminę dalį, jos pagrindą.

Šiame sunkiame darbe visa širdimi padėjo monografijos sumanytojas kun. Antanas Vilkaitis. Jis pats davė daug medžiagos apie savo pusbrolių vysk. V. Borisevičių, kuri labai padėjo knygos autoriui nustatyti planą ir užpildyti ne vieną skyrelį. Jis kreipėsi į daugelį žmonių, prašydamas suteikti medžiagos. Kun. A. Vilkaičio rūpesčiu A. Liutkus ir B. Žukauskas paskelbė atsisaukimą lietuvių spaudoje, kad žinantieji ką nors apie vysk. V. Borisevičių, praneštų apie tai po atsisaukimo pasirašiusiems asmenims.

Atsiliepė iš viso 21 asmuo, kuriuos alfabeto tvarka čia suminėsimė: prel. F. Bartkus, Juozas Bubelis, J. Buoženas, Jurgis Dargis, dr. E. Draugelis, kun. dr. F. Gureckas, kun. Stasys Yla, kun. V. Katarskis, J. Kaunas, kun. R. Krasauskas, dr. J. Mačernis, A. Mantautas, mons. V. Mincevičius, kun. K. Reklaitis, Morkus Šimkus, mons. dr. J. Tadarauškas, kun. dr. J. Vaišnora, A. Vaišnys, kun. A. Vilkaitis ir B. Žukauskas.

Kun. dr. J. Vaišnora, kun. dr. F. Gureckas, kun. dr. J. Tadarauškas ir B. Žukauskas atsiuntė ilgesnius, dalykiškus, faktais paremtus raštus. Kiti yra patiekę ilgesnius ar trumpesnius vyskupo apibūdinimus. Čia knygos autoriui susidarė dvi galimybės: arba parašyti trumpą vysk. V. Borisevičiaus biografiją ir po to sudėti

įvairių autorių apie jį gautuosius raštus, suskirstant į atititinkamas sritis, arba rašyti knygą, ir gautuosius raštus tik pacituoti. Autorius pasirinko antrąją galimybę, nes daugelio raštai lietė Borisevičiaus asmenį ir jo išeitą mokslą ir darbą. Juos spausdinant atskirai, būtų daug pakartojimų, daugelis kalba apie tuos pačius dalykus. Todėl autorius cituoja plačiau ar trumpiau tik tuos autorius, kurie teikia ką nors naujo, skirtingo. Visi raštai buvo naudingi, jie padėjo parašyti šią knygą, be minėtųjų autorių pagalbos tai būtų buvę neįmanoma.

Pagal turimas galimybes, šioje knygoje yra mėginta pastatyti paminklą vienam iš mūsų tautos iškiliausių sūnų, kuris savo gyvenimą ir darbus yra paaukojęs Dievo galybei skelbti ir tėvynės meilei liudyti savęs išsižadadančiu darbu jos nepriklausomybės metu.

Nelengva yra atitinkamai įvertinti į amžinybę nuėjusio vyskupo kilniąją asmenybę, jo visapusiškumą ir erudiciją, o labiausiai jo meilę Bažnyčiai ir lietuvių tautai. Ši dvejopa meilė yra vysk. V. Borisevičių lydėjusi per visą jo gyvenimą ir nuvedusi jį į kanikinio mirtį. Tegul ši knyga neša ir skleidžia vysk. V. Borisevičiaus vardą ir darbus visiems lietuviams ir būna paskatinimas būsimojoms kartoms, jo pavyzdžiu atlikti didžius darbus, paaukojant savo širdį ir savo gyvenimą Dievui ir savo tautai.

Visiems čia suminėtiems asmenims, suteikusiems žinių, priklauso mūsų nuoširdžiausia padėka. Ypač dėkoju kun. Antanui Vilkaičiui, kuris ne tik rinko medžiagą, bet nuolat ragino autorių skubėti rašyti, o be jo nuolatinio skatinimo ir raginimo ši knyga visai nebūtų pasirodžiusi.

Šio leidinio mecenatas, kun. Antanas Vilkaitis, šiemet švenčia garbingąjį 50 kunigystės metų jubiliejų

1924 — spalio 26 — 1974

ir

gausiai Dievo laiminamo gyvenimo 80 metų sukaktį

1894 — spalio 2 — 1974.

Nuoširdžiai sveikiname garbingąjį Jubiliatą ir linkime jam gausios Dievo palaimos.

Prie jos pasirodymo prisidėjo L. K. M. Akademija ir nenuilstantis jos pirmininkas kun. dr. Antanas Luima, S. J., kuris savo patarimais, o ypač dailiu išleidimu nusipelno pagarbos ir dėkingumo.

Šios knygos autorius trokšta, kad domėjimasis vysk. V. Borisevičiaus gyvenimu ir darbais nesumažėtų. Jis tikisi, kad anksčiau ar vėliau atsiras ir daugiau vysk. V. Borisevičiaus gyvenimo ir darbų tyrinėtojų, kurie dar labiau išryškins ir įvertins jo paliktąsias dvasines vertybes.

A u t o r i u s

*Chicaga, 1974 m. spalio 26 d.**

* Baigiant spausdinti šį veikalą, 1975 m. birželio 23 d. mirė šio veikalo mecenatas kun. Antanas Vilkaitis, o rugsėjo 5 dieną mirė ir pats knygos autorius kun. dr. Andrius Baltinis.

TURINYS

Įvadas	VII
I. DALIS — TĖVŲ NAMAI IR MOKSLO METAI	1
Amžiaus dvasia V. Borisevičiaus darbo pradžioje	3
V. Borisevičiaus tėvų namai	11
V. Borisevičiaus pirmieji mokslo metai	15
Gimnazija ir teologijos studijos	19
II. DALIS — POAUKŠČIAI KUNIGYSTĖJE IR VISUOMENĖJE	29
Kunigas, gimnazijos ir kariuomenės kapelionas	31
Profesorius ir visuomenės veikėjas	43
V. Borisevičiaus dalyvavimas Lietuvos atkūrimo	47
Seminarijos rektorius ir profesorius	53
III. DALIS — DARBAI KATALIKŲ ORGANIZACIJOSE	71
V. Borisevičiaus darbas L. K. M. Akademijoje	73
Ateitininkų Federacijoje ir vyrų bei moterų organizacijose	85
Katalikų Akcijoje bei Katalikų Veikimo Centre	93
IV. DALIS — ŽMOGUS, DVASININKAS, PATRIOTAS.	99
V. Borisevičius kaip humanistas	101
V. Borisevičius Kristaus apaštalų pėdomis	123
V. Borisevičius bolševikų kalėjimuose ir teismuose	133
Panaudotoji literatūra	157
Priedas	159
Summary	167
Vardynas	169

PIRMOJI DALIS

TĖVŲ NAMAI IR MOKSLO METAI

AMŽIAUS DVASIA V. BORISEVIČIAUS DARBO PRADŽIOJE

V. BORISEVIČIAUS TĖVŲ NAMAI

V. BORISEVIČIAUS PIRMIEJI MOKSLO METAI

GIMNAZIJA IR TEOLOGIJOS STUDIJOS

AMŽIAUS DVASIA V. BORISEVIČIAUS DARBO PRADŽIOJE

Pagal seną lietuvių patarlę genys yra margas, bet žmogaus gyvenimas dar margsnis. Tuo pačiu turime pripažinti, kad kiekvieno žmogaus gyvenimas yra gilių, nesuprantamų paslapčių pilnas, jei tik norime bei pajėgiame apie kokio nors žmogaus gyvenimą giliau pagalvoti ir stengiamės suprasti jo pagrindinius bruožus bei jų tarpusavio sąryšį. Žmogaus gyvenimo tyrinėtojas bus priverstas pripažinti, kad žmogaus gyvenimas yra kokios nors mistinės jėgos įtakoje. Mes krikščionys kalbame apie Dievo valios ar Dievo proto pasireikimą konkrečiame žmogaus gyvenime, kiti, gal būt, kalbės apie likimą, apie fatumą. Tačiau, šiaip ar taip, neišvengiamai turime pripažinti, kad kokia nors mistinė jėga iš tikro valdo žmogų ir lemia jo gyvenimo kryptį. Ji yra glaudžiai susieta su pačiu žmogumi, žmogus tariamai yra tarsi pats savo gyvenimo nustatytojas ir tvarkytojas: «kiekvienas yra pats savo laimės kalvis», ir tuo pat metu yra aišku, kad jis vis dėlto atlieka kokios nors mistinės galios jam pačiam nesuprantamus ir nesuvokiamus uždavinius.

Tai geriausiai galima suprasti, kai pradedame įsigilinti į kokio nors konkretaus žmogaus gyvenimą, apžvelgti ir nagrinėti jį visose smulkmenose, kaip esame papratę tai matyti svarbių asmenų biografijose. Bet daug įdomių dalykų pasirodo, kai nagrinėjame kokio nors mažiau svarbaus žmogaus, ar net patys savo gyvenimą. Jei kas nors iš tikro ką nors svarbaus yra savo gyvenime nuveikęs, ir jei koks nors rašytojas galimai objektyviai atvaizduoja tokio žmogaus išorinio gyvenimo vyksmą, tai toks rašytojas, nors pats to ir nejausdamas, bus parodęs, kad jo paties išvidinė jėga, kuri vis dėlto yra buvusi kokios nors aukštesnės jėgos išraiška, ji yra kėlusį į viršų, į vis šviesesnius tolius, nors šiame kelyje pasitaisydavo ir vingių. Be abejo, biografijų, gyvenimo aprašymų skaitytojas turi įsidėmėti autoriaus neišvengiamąjį subjektyvumą tiek aprašomojo asmens gyvenimo medžiagos sutvarkyme, tiek tam tikrų įvykių paminėjime ar aplenkime, tiek paties vaizdavimo būde. Bet jei iš tikro autorius yra pasiryžęs aprašomojo žmogaus gyvenimą pavaizduoti objektyviai, tai šis subjektyvumas ar vienašališkumas lengvai išvengiamas, ir tada aprašomojo žmogaus gyvenimas atskleidžia skaitytojui savo tikroje ir objektyvioje šviesoje. Jei tokia

vaizdavime skaitytojų daug kas atrodo savotiška, ir vaizduojamasis asmuo atrodo lyg perdėtas, tai vis dėlto nepatikrinamuose įvykiuose turime autoriui tikėti.

Šia prasme mėginsime atvaizduoti vysk. V. Borisevičiaus gyvenimą, koks jis tikrumoje buvo, kaip apie jį pasakoja užrašyti įvykiai, buvusių klierikų atsiminimai ir mūsų pačių patirtis ir supratimas. Čia negalima pateikti smulkaus gyvenimo aprašymo, nes neturime daug žinių bei šaltinių, bet mėginsime iškelti ryškiai jo gyvenimo pagrindinius bruožus, kaip jie prasidėjo pilkoje kasdienybėje ir skleidėsi į vis platesnius ir šviesesnius tolius.

Suprantama, kad panašus į vysk. V. Borisevičiaus gyvenimą yra buvęs daugelio jo bendralaikį gyvenimas, nors ir su individualiniais skirtumais, kurie yra kilę iš paprastų mūsų tautos sluoksnių, bet vėliau kiekvienas iš šių žmonių daug yra padaręs ir daug ko vertingo pasiekęs ir ką nors palikęs tautos kultūrai. Todėl kiekvieno atskiro žmogaus gyvenimo vaizdavimas yra vieno atskiro vyksmo vaizdavimas toje begalinėje vyksmų sistemoje, kurie visi kartu tiesė mūsų lietuvių tautos kultūrinio išsivystymo kelius, kūrė mūsų kultūrą paskutiniaisiais šešiasdešimt metų. Atrodo, kad ir paprastų įvykių iškėlimas tokiame sąryšyje gali būti pamokantis ir turėti didelę kultūros istorinę reikšmę.

Sena rusų patarlė sako, kad aukščiau už kaktos ausys neauga. Tuo norima pasakyti, kad joks žmogus negali ištrūkti iš tos žmonių grupės, kurioje jis gimęs ir augęs. Principiškai šis tvirtinimas yra netikras, nes tada jau nebūtų jokios kultūrinės ar kitokios pažangos, bet tiesos čia yra tik tiek, kad kiekviena sekančioji karta tvirtai įauga į buvusiąją kartą, iš jos išsivysto ir įtaigojasi iš prieš ją buvusios kartos. Todėl daugumas mūsų lietuvių jaunimo apie XIX šimtmečio pabaigą ir XX amžiaus pirmąjį dešimtmetį buvo priversti bręsti, su retomis išimtimis, palyginti siauroje gyvenimo plotmėje, kur dominavo medžiaginiai rūpesčiai ir, apskritai, kova už būvį, kova su carų valdžia dėl laisvės. Daugelis buvo priversti augti ir bręsti be jokių moderniosios kultūros tradicijų, arba tų siaurųjų kultūros tradicijų pasaulyje, kurios buvo susidariusios prieš juos buvusioje kartoje apie 1880-1890 metus. Atskirose šeimose šios kultūros laimėjimai jau buvo platesni, bet daugumoje šeimų visai menki arba visai jokių nebuvo. Svarbiausias dalykas šiuo požiūriu buvo tai, kad šis kultūros tradicijų pasaulis apie 1830-1900 m., — nors buvo ir išimčių tose šeimose, kurios mėgino surusėti, — visumoje buvo lietuviškas pasaulis, kuris buvo susidaręs didžiojo žemaičių vysk. M. Valančiaus įtakoje. Tai tautinio atgimimo laikotarpis, kurį glaustai pavaizduoja dr. A. Kučas:

« Lietuvos diduomenei ir bažnyčioms praradus politinę Lietuvos nepriklausomybę (1795 m.), lietuvių tautos ir religijos išlaikymas teko liaudžiai. Tylus ir susitraukęs lietuvis dirbo savo žemę, mito jos vaisiais ir stipriai gynėsi nuo svetimų įtakų, šventai laikydamasis savo kalbos bei tikybos. Tačiau rusų užmačios supravaslavinti ir surusinti lietuvius buvo tokios smarkios ir kietos, kad viena liaudis be vadų vargu ar būtų ilgai atsilaikiusi.

Laimei, iš prispaustos liaudies iškilo vadas, kuris galėjo ir drįso pasipriešinti spaudai ir mokėjo rasti kelius, kurie tautą vedė į prisikėlimą ir laisvę. Tasai vadas buvo vyskupas Motiejus Valančius.

Kilęs iš pasiturinčių Salantų parapijos ūkininkų (gimęs 1801 m. vasario 16 d.), Motiejus gavo progos išeiti anų laikų mokslą, įsišvęsti į kunigus (1828 m.) ir net tapti Vilniaus dvasinės akademijos profesorium (1840 m.). Rusams iškėlus tą akademią į Petrapilį (1842 m.), Valančius taip pat tenai išvyko. Tačiau jo širdis nerimo caro sostinėje ir jis po poros metų grįžo Lietuvon vadovauti Varnių kunigų seminarijai. Čia jis susitelkė tyrinėti Lietuvos bažnyčios istoriją ir to darbo vaisius, pavadintas *Žemaičių Vyskupyste*, buvo išspausdintas Vilniuje 1847 m.

Tais laikais rašyti ir spausdinti mokslo veikalą lietuviškai reikėjo gerokos drąsos. Daug kam kilo klausimas, kas tą knygą skaitys. Valančiui buvo aišku: jo žemaičiai, lietuviai kunigai ir būsimos kartos [...].

Vos trejetui metų praslinkus po šios knygos pasirodymo, Valančius jau šventinamas (1850 m. vasario mėn. 25 d.) į vyskopus valdyti jo taip gerai pažintą ir aprašytą vyskupiją. Prieš išvažiuodamas iš Petrapilio, kur gavo šventimus, Valančius kovo mėn. 5 d. turėjo audienciją pas carą Mikalojų I. Caras ta proga jam pasakė: "Kraštas, kuriame gyveni, patiria daug blogybių dėl svetimos (vokiečių) valstybės artumo. Gyventojai, slaptai vaikščiodami į užsienį, kartais esti baudžiami, netenka gyvybės".

"Tiesa, atsakė Valančius, ir doros žvilgsniu daug dėl to darosi bloga, dėl to, kad sugautieji, norėdami išsisukti nuo užpelnytotosios bausmės, griebiasi visokių priemonių — melagystės ir kreivos priesaikos".

"Tai doros žvilgsniu, atsakė caras, bet man labiau rūpi, kad į mano valstybę nesiskverbtų svetimų kraštų dvasia, ir todėl pavedu Tamstai, kad savo įtekme sulaikytumei mūsų pavaldinius nuo vaikščiojimo į Prūsus "...

"Rūpinsiuos, Šviesiausias Pone" — buvo vyskupo atsakymas.

Keliaudamas į Varnius, pakeliui teikė sutvirtinimo sakramentus Estijoje ir Latvijoje. Po iškilingo ingresso Varnių katedroje

(balandžio 9 d.) vyskupas tarėsi su dekanais ir ėmėsi lankyti didžią savo vyskupiją. Greta dvasinių patarimų, jis skatino klebonus ir filijų administratorius steigti parapiškas mokyklas, kur būtinai turi būti mokoma žemaitiškai. Klebonai turėjo rašyti kasmet po du pranešimu (mokslo metų pradžioje ir pabaigoje) apie mokyklos darbą. Iš tų pranešimų matyti, kad per pirmąjį dešimtmetį raštingų žmonių skaičius paaugo daugiau negu dvigubai.

Karčiamos ir girtavimas buvo caro ir dvarininkų priemonė laikyti žmones tamsius ir paklusnius. Valančius čia ižiūrėjo didelį pavojų tautai ir žmonių dorovei. Jis griebsi organizuoti blaivybės sąjūdį, kuris per keletą metų išaugo į bemaž neįtikimą jėgą. 1860 m. 197 parapijose buvo 832.243 katalikai, iš kurių 692.000 arba 83,2% priklausė blaivybės draugijoms. Vyskupo paprašyti, žymi dalis dvarininkų uždarė savo bravorus. Degtinės pareikalavimas krito apie 65-70 nuošimčių ir tas atsiliepė į valdžios pajamas. Finansų ministeris ėmė reikalauti sustabdyti blaivybės veikimą.

Norėdamas, kad žmonės būtų šviesūs ir geriau pažintų tikėjimo tiesas, pamiltų dorą ir savo krašto papročius, Valančius rašė daugybę knygų, kur šalia giesmių ir šventosios istorijos randame jo: *Broliai katalikai, Gromata apskrita, Iš tamsybės, Perspėjimas, Šnekėjimas kataliko su nekataliku* ir tt. O jo *Žyvatai Šventųjų* ir *Gyvenimai Šventųjų Dievui* dar šiandien įdomūs ir aukštai vertinami. Naudodamas gražią pasakojimų formą, jis parašė ir grynai pasaulietiskų veikalų, kaip antai: *Vaikų knygelė, Paaugusių žmonių knygelė, Palangos Juzė* ir *Antano tretininko pasakojimai*.

Savo talkininkais švietimo ir blaivybės darbui plėsti Valančius turėjo daug gerų kunigų. Veiklesniesiems jis stengėsi duoti geresnes vietas, kiek apsileidusius grūdė į tolimus užkampius. Nors daugelis parapijų buvo dvarininkų bei grafų įsteigtos, ir jie turėjo balsą klebono skyrime, vyskupas mokėjo su jais susitarti, o ginčiuose rasti išmintingą sprendimą.

Valančiaus veikla augo, jo įtaka šakojosi, kraštas blaivėjo, tautinė sąmonė kilo. Kai kurių apskaičiavimu, Žemaičių vyskupijoje mokančių skaityti buvę arti 90% visų gyventojų. Rusų valdžios mokyklos smuko ir viena po kitos likvidavosi, o parapiinės augo. Valdžia susirūpino.

Nors caras Mikalojus I mirė, nors jo sostan sėdo laisvesnių pažiūrų Aleksandras II, tačiau rusų norai pasiliko tie patys — slopinti katalikybę ir rusinti. Dėl to valdžia griebsi policinių priemonių užkirsti kelią tautinio lietuvių susipratimo kilimui.

Pirmas žingsnis — tai draudimas parapiinėse mokyklose (1862 m.) lenkiškojo rašto mokymo. Tą draudimą rusų administracija taikė ir lietuviškam bei žemaitiškam raštui. Ilgas aiškinimasis, skundai

dėl neteisėto valdžios žygio, mėginimai priešintis bei kovoti privėdė prie to, kad valdžia uždarė visas parapines mokyklas (vien Žemaičiuose 150).

Kai kunigai nesiliovė kalbėję apie šią skriaudą, valdžia įvedė pamokslų cenzūrą. O kai kraštą nusiaubė 1863 m. sukilimas, rusai dar labiau įdūko. Jiems rodėsi, kad čia daug prisidėta paties vyskupo ir kunigų. Prasidėjo tardymai, areštai, teismai bei trėmimai, per kuriuos nukentėjo 106 kunigai. Valdžia uždraudė bažnytines procesijas, bažnyčių statymą bei taisymą, išdraskė daug vienuolynų ir kunigams uždraudė be tam tikrų « bilietų » važinėti savo parapijos ribose. O jei kas norėjo važiuoti į gretimos parapijos atlaidus, ar už apskričio ribų, tai turėjo gauti specialų valdžios leidimą. Tas pats buvo taikoma ir vyskupui. Keletas jo mėginimų vizituoti artimesnes parapijas buvo sulaikyti jėga. Leidimų prašymai buvo neišklausomi. Galop 1864 m. vysk. Valančių valdžia perkeldino į Kauną ir visą laiką jį stipriai saugojo.

Po 1863 m. sukilimo, uždarius blaivybės draugijas, valdžios mokyklose teleidžiant lietuviškai dėstyti tikybą tik pirmame skyriuje, kunigus ir vyskupą laikant namų arešte ir, pagaliau, uždraudžiant spausdinti lotyniškais (savomis) raidėmis lietuviškus raštus, buvo supančiotas visas Valančiaus darbas, kurį jis taip uoliai varė pirmoje savo vyskupavimo pusėje.

Prie Kauno katedros esantieji mūriniai rūmai buvo kalėjimu Valančiaus kūnui, bet ne jo galingai dvasiai. Iš čia jis atsiliepė su pamokomais raštais į savo kunigus, švelnino nesusipratimus tarp klebonų ir bažnyčių fundatorių ir drąsiai dėstė skriaudas, kurias įvairiose vietose žmonėms ar bažnyčiai darė rusų administracija. Gudriai dangstydamasis įstatymais, nebūkštaudamas dėl savo asmens, Valančius gynė kiekvieną lietuvišką reikalą, pridengdamas jį doros ar tikėjimo skraiste. Kai negelbėdavo kreipimasis į gubernatorių ar generalgubernatorių, jis siekdavo vidaus reikalų ministerio ar net paties caro.

Kadangi mokyklose nebuvo galima mokyti lietuviškai, tai Valančius įpareigojo motinas mokyti vaikus lietuviškai skaityti prie ratelio. Kadangi nebuvo galima lietuviškas knygas spausdinti Lietuvoje, tai jų spausdinimą vyskupas perkėlė į Prūsus ir suorganizavo slaptą jų pergabenimą bei platinimą. Kadangi rusų valdžia vyskupui neleido lankyti savo tikinčiuosius, tai tikintieji iš viso krašto plaukė lankyti vyskupą ... Lankyti savo vadą ir valdovą.

Vyskupo Valančiaus širdis plakė savo kraštui ir katalikų Bažnyčiai. Kuklus, ramus, didžiai mokytas ir nepaprastai tvirtos valios, Valančius išgelbėjo lietuvių tautą iš dvasinės vergijos ir pasodino pirmuosius laisvės daigus. Jo mirtis (1875 m. gegužės 17 d.)

po dvidešimties penkerių sunkaus vyskupavimo metų lietuvio širdį suspaudė liūdesiu, bet dvasią užkūrė ryžtumu.

Valančius yra epochinė asmenybė lietuvių tautos istorijoje. Juo tolstame nuo jo gyventų dienų, juo labiau pastebime Valančiaus didybę, tą sveiką mūsų tautos kamieno deimantą.

Jei mes dažnai sakome, kad *Auszra* yra lietuvių tautinio atgimimo simbolis, tai neturime užmiršti, kad Valančius buvo jo siela. Jis paruošė skaitytoją, kuris *Auszrą* priėmė su atvira širdimi »¹.

Šį Dr. Antano Kučo straipsnį pacitavome ištisai, nes jis labai gerai pavaizduoja tą dvasią, kuri buvo Lietuvoje XIX amžiaus pabaigoje ir XX pradžioje. Tam straipsniui papildyti pacituosime mūsų didžiojo istoriko ir žemaičio Zenono Ivinskio straipsnį — *Valančiaus Kunigai* :

« Lietuvos Socialdemokratai vis pabrėžia, kad jie pirmieji pakėlė kovą prieš caro valdžią. Šia prasme tvirtinime esama tam tikro istoriško netikslumo. Pirmieji, kurie sujudo prieš lietuvių slegiantį carismą, buvo katalikai, ypač kunigai. Tautinio atgimimo metu nuo bažnytinės ir religinės kovos jie perėjo į politinę kovą. Toji kova betgi buvo neišvengiamai būtina. Kasgi būtų buvę, jeigu Valančius nebūtų labai gyvai ir įtikinančiai mokęs tose savo dešimtimis tūkstančių egzempliorių spausdinamose brošiūrose, kaip spirtis persekiojimams, pastangoms surusinti ir supravoslavinti ?

Kas gi būtų atsitikę, jeigu jo metodu kunigai nebūtų populiarinę liaudžiai, pradedant neiti į cerkvę ir baigiant gana aiškiais patarimais nesimokyti rusų kalbos? Su nusistatymu prieš rusų raštą, jų tikėjimą ėjo nusistatymas prieš pačius rusus. Iš čia labai reikšmingas yra faktas, kad mūsų tautinio atgimimo pradžia yra įvykusi kaip tik spaudos uždraudimo laikotarpy. Šitokiu būdu rusų spauda, siekianti naikinti tikėjimą, bus labiau sustiprinusi lietuvių tautos sąmonę ir pakėlus tautinį susipratimą, iššaukdama pasipriešinimo reikalą lietuvių tautoje.

Kas gi būtų buvę, jei kunigai būtų apsiriboję XIX amž. vien siaurai bažnytine sritimi, jeigu jie nebūtų kovoję ? Kas gi būtų atsitikę, jeigu kunigai, nesirūpindami, kokiomis raidėmis religinės knygos spausdinamos, nebūtų organizavę knygų platinimo ? Juk jau anksti prasidėjo knygų gabenimas iš Prūsų. Pirmoji didžiulė knygnešių byla 1869-1870 m. pasibaigė sunkiomis

¹ DR. ANTANAS KUČAS, *Didysis Valančius*, žr. *Lux Christi*, 1951 m., 3 nr., 2-6 psl.

bausmėmis keliasdešimčiai kaltinamųjų, kurių didelę dalį sudarė kunigai ir jų artimieji bendradarbiai, bažnyčios tarnai.

Tie kunigai vėl nuėjo tuo pačiu Sibiro keliu, kuriuo buvo ėję 67 lietuviai kunigai (vien Žemaičių vyskupijos) prieš 6-7 metus. Tik jų darbo ir aukos intencijos jau buvo skirtingos. Į knygnešių darbą kunigai sugebėjo įtraukti plačius kadrus. Anot prof. St. Šalkauskio: „Jei mūsų tauta panorėtų (dabar) tinkamai pažymėti šitą garbingą mūsų istorijos tarpą, jai tereikėtų pastatyti paminklą nežinomam knygnešiui, kuris iškėlęs viena ranka švyturį, o antra kilodamas raštų našta, reikštų mums tą pat, ką kitoms tautoms reiškė triumfo arkos ar laisvės statulos“.

Ir iš tikro kova už lietuvišką spaudą buvo ta patvarumo, pasiaukojimo, drąsos ir didvyriškų pasiryžimų mokykla, be kurios lietuvių tauta nebūtų pasiruošusi nepriklausomybei. Iš tiesų, šitoji kova už lietuviškas raides — tada kova už tikėjimą — faktinai buvo kova už lietuvių tautos egzistenciją. Daugelis į tą kovą įtrauktų žmonių net davatkėlių, bažnyčios tarnų, šimtai knygnešių, neturėjo dar kartais jokio arba labai silpną tautinį nusistatymą. Bet ir jie pagaliau subrendo. Ta pradžioje siaura kova tik už raides, virto bendra kova už lietuvių kultūrą. Ji įgijo daug platesnį pobūdį. Savo *Pragiedruliuose* Vaižgantas tatau teisingiausiai yra išreiškęs.

Tad vertinant tautinio atgimimo epochą po knygnešių ženklų ir atsakant į klausimą, koks buvo dvasininkų *vaidmuo* lietuvių spaudą organizuojant Prūsijoje ir ją platinant, reikia pasakyti, jog čia kunigų pastangos jau buvo gana organizuotos. Prisidėjo visi sluoksniai: inteligentai, ūkininkai, darbininkai, bet kunigai labiausiai. Čia išsivystė solidarus nuo aukšto kunigaikščio ligi paprasto kaimiečio, nuo vyskupo ligi paprasto klieriko. Visi troško vieno: laimėti kovą, atgauti spaudą ir ją teisėtai naudotis savo tautinei kūrybai.

Tikėjimą apginti, tada reiškė tautinei egzistencijai sudaryti sąlygas. Iš viso, ar būtų įmanomas atsparumas rusų labai intensyviai užsuktai pravoslavijos mašinai, jeigu Lietuva nebūtų buvusi Romos krikšto. Tad Lietuvos kunigų vaidmuo kovoje prieš pravoslaviją, kuri drauge reiškė ir rusinimą, yra labai didelis»².

Iš šių dviejų mūsų istorikų patiekto aprašymo galima susidaryti labai ryškų vaizdą apie tą mūsų tautinio atgimimo laikotarpį, kaip jis atsispindėjo to meto laikraščiuose, literatūroje ir religiniame,

² PROF. Z. IVINSKIS, *Valančiaus kunigai*, žr. *Lux Christi*, 1951 m. 3 nr., 7-8 psl.

tautiniame bei visuomeniniame gyvenime. Nors ir ne visi to meto subrendę lietuviai su savo šeimomis buvo pajėgūs ir galėjo sąmoningai gyventi pagal šią naująją lietuvių tautinio atgimimo dvasią, tai kas nors iš šios atgimimo kultūros tradicijų buvo vis dėlto kiekvienuose namuose, kiekvienoje šeimoje, ar tai buvo lietuviška knyga, koks nors lietuvių žurnalas, mokyklos vadovėlis, lietuviškas laikraštis. Visa tai nepaneigiamai darė įtakos ir tai kartai, prie kurios priklausė Vincentas Borisevičius. Vieniems darė mažiau įtakos, kitiems daugiau pagal šios naujosios kartos sugebėjimus visa tai pasisavinti. Visa tai vertė juos pripažinti save naujais lietuviais, pažadino juose sąmoningą pareigą mokytis, ryžtis ką nors pasiekti, kuo nors būti ir pagal tai stumtis pirmyn ir kilti aukštyn patiems ir kelti visą savo tautą. Vienas tokių buvo ir Vincentas Borisevičius, kurio gyvenimą ir darbus mėginsime čia pavaizduoti.

V. BORISEVIČIAUS TĖVŲ NAMAI

Vysk. Vincas Borisevičius yra Suvalkų krašto sūnus. Gimęs 1887 m. lapkričio 23 d. Vilkaviškio apskrityje, Paežerių valsčiuje, Bebrininkų kaime, Šunskų parapijoje.

Jo tėvas Augustinas anksčiau gyveno Gaisrių kaimo viename ūkyje, Pilviškių parapijoje. Ten būdamas vedė Marijoną Rugieniūtę, dukterį stambių ūkininkų Agotos ir Mykolo Rugienių, gyvenusių Bebrininkų kaime, Šunskų parapijoje, Paežerių valsčiuje, Vilkaviškio apskrityje. Anksti mirus Mykolui Rugieniui, našlė Agota išaugino vaikus; du sūnūs, Antanas ir Tomas, vedę, išsikėlė gyventi kitur, ištekJo ir visos keturios seserys: Magdalena, Agota; Ona už Vincento Vilkaičio Šunskų parapijoje, — su šia šeima dar teks toliau susitikti, — o Marijona už Borisevičiaus. Išleidusi vaikus į gyvenimą, našlė Agota Rugienienė pasiliko viena dideliame ūkyje, kurio priežiūra jau buvo per sunki jos pečiams. Žentų patariama, ji nutarė kviesti ir pavesti ūkį vyriausiajai dukteriai Marijonai ir jos vyrui Augustinui Borisevičiui. Juodu, pardavę savo ūkį Gaisriuose, su maža trijų vaikų šeima sugrįžo Marijonos tėviškėn į Bebrininkus ir tapo šio didelio 40 ha ūkio pilnais savininkais. Prie ūkio buvo didelis sodas, apsodintas eglėmis, kurios traukė ir žavėjo praeivius. Sesuo Marija Alfonsa viename laiške rašo: « Mes visi vienos parapijos. Kai važiuodavome į Pilviškius, tai visada gėrėdavomės Borisevičių gražiu ūkiu, nes buvo aplinkui apsodintas eglaitėmis, netoli vieškelio ant kalnelio »³.

Augustinas Borisevičius buvo pažangus ūkininkas, gyveno pagal laiko dvasią, dalyvavo tautiniame atgimime, skaitė lietuviškas knygas ir laikraščius. Jis buvo darbuose užgrūdintas, sveikas ir tvirto charakterio žmogus. Motina, Marijona Rugieniūtė, buvo meilaus, švelnaus būdo, šiltu mandagumu spinduliuojanti, vaisinga moteris.

Augustino ir Marijonos moterystė buvo palaiminta trylikos vaikučių. Keturi mirė mažamečiai, o devyni išaugo — keturi sūnūs: Kazimieras, Antanas, Juozas ir Vincentas, ir penkios dukros: Ona, Magdalena, Agnietė, Elzbieta ir Marijona.

³ Iš 1970 metų rugpiūčio 12 dienos laiško kun. Antanui Vilkaičiui.

Vyriausioji duktė Ona ištekdėjo už Vincento Dovydaičio į ūkį, Barzdų kaime, Griškabūdžio parapijos, ir ten gerai įsikūrė. Bet čia netikėtas smūgis sudrumtė visą ramų ir tvarkingą Augustino Borisevičiaus šeimos gyvenimą. Po paskutinės jo šeimos atžalos dukros Marijonos gimimo už keturių savaičių 1894 m. mirė motina Marijona Borisevičienė. Liko tėvas vienas su mažais vaikučiais ir dideliu ūkiu. Galėjo vėl vesti, bet Augustinas to nenorėjo, jis norėjo tikros motinos savo vaikučiams. Tokia kaip tik buvo vyriausioji duktė Ona. Ji savo vaikų neturėjo, todėl su vyru Vincentu Dovydaičiu pardavė ūkį ir grįžo į savo tėviškę — Bebrininkus. Jos svarbiausias darbas buvo padėti tėvui auklėti dar mažus vaikučius. Juos mylėjo kaip tikra motina ir jais labai rūpinosi. Jos vyras Vincentas buvo gabus ir pavyzdingas ūkininkas ir vaikučius mylėjo kaip savo ir jiems nieko negailėjo.

Taip Vincas Borisevičius, nors neteko motinos, būdamas vos septynerių metų, tačiau sesers meilė jam atstojo motinos meilę, nes brolių ir seserų meilė yra pati gražiausia meilė pasaulyje po motinos meilės. Kaip ūkininko sūnus, Vincentas turėjo atlikti daug svarbių uždavinių ir pareigų tėvo didžiajame ūkyje. Iš ten jis savo vėlyvesniam, atsakomybės pilnam gyvenimui yra pasiėmęs daug gerų turtų, patriarchališkų dorybių bei įpročių, kurie jam labai padėjo vėliau, einant sunkias seminarijos profesoriaus, rektoriaus ir vyskupijos valdymo pareigas.

Bebrininkuose jis praleido savo vaikystę, žaisdamas akmenėliais prie Šešupės intakų, kurie, sruvendami baltomis putomis, atsimušdavo į pakrančio kietuosius akmenis, pergalėdavo visas kelyje esančias kliūtis ir mokydavo Vincuką išvermės ir drąsos.

Plačios Bebrininkų ūkio pievos pasipuošdavo vasaromis puikiais gėlių papuošalais, kur darbščios bitutės rinkdavo saldu medų, ir rinkdavo jį nuo visokių gėlių ir versdavo berniuką galvoti, kad medus yra surenkamas iš gražių ir paprastų gėlių, iš saldžių ir sūrių žiedų, bet galutinėje išdavoje medus yra saldus ir skanus. Šis Lietuvos laukų ir pievų grožis ir upelių čiurlenimas priminė berniukui laimingose ir liūdnose dienose pakelti savo žvilgsnį į dangų, į Dievą, iš kurio ateina neišmatuojama pagalba. Įaugęs jis buvo į lietuvių ūkininko paprastumą, širdies tyrumą, į gilų religingumą ir į pasitikėjimą Dievu visuose dalykuose ir visais laikais, sunkiausiomis valandomis, kur jau niekas nepajėgia patarti ar padėti. Šie dalykai padėjo Vincentui turėti didelę ramybę ir visiškai pasitikėti Dievu. Šį pasitikėjimą Vincentas yra įsigijęs tik savo paprastumo, širdies tyrumo dėka, kas išlaiko žmogų tyrą,

nesuteptą, drąsų, neabejojantį, neveidmainiaujantį, doroviškai gerą ir kilnų ir leidžia dvasioje išvelgti kūno akimis nematomojo Dievo veidą⁴. Šie visi dalykai išryškės tolimesniame jo gyvenime.

Dėl šių priežasčių, kaip sako jo pusbrolis kun. Antanas Vilkaitis, vyskupas tėviškę mylėjo, dažnai į ją atvažiuodavo ir ten pasilsėdavo.

⁴ Palygink, *Mato* 5, 8.

V. BORISEVIČIAUS PIRMIEJI MOKSLO METAI

Vaikų auklėjimui Sūduvos ūkiuose buvo teikiama labai didelė reikšmė. Augdami vaikai, palaipsniui išmokdavo tėvų darbus dirbti, pasisavindavo jų gyvenimo būdą, papročius, dorybes, taip tęsdami savo giminės palaikymą. Ir Borisevičiaus šeimoje šie papročiai buvo labai tvirti. Vincentas, kaip ir jo broliai ir kaimynų vaikai, turėjo paganyti bandą ir prisidėti prie lengvesnių namų ir laukų darbų. Tai padėjo vaikui užsigrūdinti, fiziškai sustiprėti ir ugdė meilę tėvų namams, tėviškei ir tėvynei. Ši ankstyvoje vaikystėje įsigytoji tėvynės meilė lydėjo Borisevičių per visą gyvenimą, kol jis užmerkė savo akis kankinio mirtimi.

Pirmoji V. Borisevičiaus mokykla buvo jo namai. Ir šis mokymosi būdas Lietuvoje tęsėsi iš kartos į kartą. Kaip daugeliui prieš jį, taip ir po jo sekančiai kartai, pirmieji mokytojai buvo tėvai, giminės, bet ypač motina. Šios mūsų mylimos ir skaidrios motinos, kurios pačios dažniausiai nebuvo jokios mokyklos lankiusios, buvo lietuvių kalbos mokytojos ir ugdytojos ir Lietuvos tautinio atgimimo pirmųjų kibirkščių įžiebėjos.

Po 1863 m. sukilimo buvo uždaryta daug parapinių mokyklų, jų tarpe ir Šunskų mokykla, o jos vietoje atidaryta rusiškoji. Vysk. M. Valančius buvo raginęs motinas mokyti vaikučius namie. Kadangi Vilkaviškio apskrityje tautinis atgimimas prasidėjo pirmiausia, tai Valančiaus įsakymai ten buvo uoliai vykdomi. Namų ruošos darbus dirbdama ar prie ratelio, motina, o vėliau sesuo, išmokė mažąjį Vincuką skaityti lietuviškai bei rašyti. Kadangi elementorių ir kitų panašaus turinio skaitymui knygų tada Lietuvoje buvo maža, mokytiis teko iš maldaknygių, ypač spaudos draudimo metu. Skaitant maldaknyges, giedant šventas giesmes ir dainuojant liaudies dainas, tada buvo diegiama Dievo ir tėvynės meilė mažo Vincuko širdyje.

Sulaukęs mokyklinio amžiaus Vincas Borisevičius turėjo pradėti lankyti pradžios mokyklą. Šunskų bažnytkaimio rusiškoji mokykla buvo toli, apie septynius kilometrus. Čia į pagalbą atėjo Vinco mirusios motinos sesuo Ona Rugieniūtė ištekėjusi už Vinco Vilkaičio į ūkį Šunskų parapijoje. Nors patys turėjo gausią šeimą iš vienuolikos vaikų, keturių sūnų ir septynių dukrų, tačiau

priėmė pas save Borisevičių vaikus : Kazimierą, Juozą ir Vinčą, kad iš jų namų galėtų lankyti kaime esančią Šunskų pradžios mokyklą.

Nors mokykloje paprastai buvo apie šimtą ar daugiau mokinių, neretai mokė tik vienas mokytojas rusas. Be rusų kalbos ir likusieji mokslo dalykai — istorija, geografija, matematika — buvo dėstoma rusų kalba. Net ir Senojo ir Naujojo Įstatymo Šventoji istorija kai kur buvo rusų mokytojo dėstoma, o katalikų kunigui buvo leista aplankyti mokyklą tik keletą kartų į metus ir patikrinti vaikų katekizmo mokymą. Kalbėtis vaikams lietuviškai savo tarpe buvo uždrausta, nes tai buvo įvesta į lietuvių surusinimo planą. Nors lietuvių kalbos vartojimas įstaigose ir mokyklose buvo uždraustas, vis dėlto carų valdymo metu lietuvių surusinimas nesisukė, nes vaikai savo kalbos išmoko šeimose ir ji buvo vartojama kaimuose, valsčiuose ir tolimiausiose apylinkėse. Būdamas gabus berniukas, Vincas Borisevičius greit išmoko rusų kalbą ir mokymasis rusų mokykloje jam nesudarė jokių sunkenybių, ir jis tą mokyklą gerai pabaigė.

Jau minėjome, kad Vilkaičių šeima, nors buvo ir didelė, bet paėmė pas save dar tris Borisevičių vaikus. Vilkaičiai turėjo vienuoliką vaikų, iš kurių penki mirė visai jauni, liko keturios mergaitės : Agnietė, Ona, Zuzana ir Marijona. Marijona mirė, turėdama tik keturiolika metų. Sesuo Ona ištėkėjusi, išvyko į Kanadą, o Agnietė, nemėgdama ūkio, išvyko į Angliją. Tik Zuzana viena liko prie tėvų. Sūnus Juozas baigė tik Šunskų pradžios mokyklą, toliau negalėjo mokytis, turėjo padėti savo senam tėvui dirbti ūkyje, kuris buvo nemažas, 40 margų. Bet ir jis vėliau išvyko į Kanadą. Buvo ryžtingas, Kanadoje dirbo ir mokėsi, nes norėjo įsigyti kokią nors specialybę, kad būtų lengviau gyventi. Įstojo į metalurgijos mokyklą, ją baigė, gavo darbą kaip specialistas, išdirbo visą laiką per abu karus, kol išėjo į pensiją.

Kaip matome, tik viena sesuo Zuzana liko prie tėvų. Ji norėjo tėvams padėti, bet ypač ji norėjo padėti jauniausiam broliui Antanui toliau mokytis, kuris veržėsi į mokslą, bet jo mokslo kelias buvo labai sunkus.

Kai Antanas baigė Šunskų pradžios mokyklą, tėvas jam norėjo pavesti ūkį. Todėl jis turėjo nutraukti mokslą ir dirbti ūkyje. Tik jo motinai ir sesutei Zuzanai labai prašant, tėvas pagaliau sutiko sūnų leisti toliau mokytis. Antanas jau buvo per senas stoti į pirmas gimnazijos klases, tai pasirošė ir nuvyko į Kauną, į privačią rusų gimnaziją. Bet tada kilo pirmasis pasaulinis karas, nebuvo galima mokytis ir jis turėjo grįžti į tėvo ūkį dirbti.

1916 m. Antanas Vilkaitis įstojo į Marijampolės *Žiburio* progimnaziją, bet neilgai čia jam teko mokytis, nes vokiečių valdžia greitai šią mokyklą uždarė. Tais pačiais metais už dalyvavimą jaunimo sąjūdyje jis buvo vokiečių suimtas ir pasodintas į kalėjimą. Paleidus iš kalėjimo, atidaryti mokytojų kursai. Vokiečiai, tuos kursus atidarydami, norėjo ten išauklėti sau palankius mokytojus ir per juos visą jaunimą. Už nepalankių vokiečiams nusistatymą Antanas Vilkaitis vėl čia buvo areštuotas; nors jį vėliau paleido, bet pavedė kursų vedėjui jį prižiūrėti.

Kadangi tada buvo didelis mokytojų trūkumas, baigęs kursų, Antanas turėjo mokytojauti, bet norėjo toliau mokytis, tai greitai surado priežasčių, dėl kurių nuo mokytojo darbo atleido. Išsilaisvinęs iš tų mokytojo pareigų, jis greitai įstojo į Kauno *Saulės* gimnaziją, kurią tada vedė didysis lietuvis, katalikas ir mokslininkas, prof. Pranas Dovydaitis. 1917 m. jam teko persikelti į Marijampolės *Žiburio* gimnaziją, kurią jis baigė 1918 m.

Antanas Vilkaitis, būdamas religingas vaikas ir jausdamas pašaukimą Dievui tarnauti, tų pačių 1918 m. rudenį įstojo į Seinų kunigų seminariją. Tačiau laikai tada buvo neramūs ir padėtis neaiški. Antraisiais mokslo metais (1919) lenkų valdžia lietuvius profesorius ir klierikus suareštavo ir visus ištrėmė į Lietuvą. Seminarijos vadovybė surado vietą Zvylių dvare ir ten tais pačiais metais tęsė seminarijos mokslą. Nors buvo mažai vietos ir nepatogios sąlygos, ten jis išbuvo dvejus metus, kol buvo surasta seminarijai geresnė vieta kitame dvare — Gižuose. Čia Antanas Vilkaitis, turėdamas 30 metų, baigė mokslus, ir vysk. A. Karosas įšventino jį kunigu 1924 m.

Pirmoji jo vikaravimo vieta buvo Slavikai. Slavikų miestelis įsikūręs toje vietoje, kur Siesartis įteka į Šešupę. Kai kun. A. Vilkaitis ten dirbo, parapija buvo gana didelė, buvo valsčius, pradžios mokykla, paštas, sveikatos centras. Kadangi kun. A. Vilkaičiui, einant į kunigus, teko nugalėti sunkiausias kliūtis, jis metėsi į parapijos darbą su dideliu užsidegimu, veikė organizacijose ir visur puoselėjo religinį gyvenimą. Iš Slavikų buvo perkeltas į Alvitą, kur taip gražiai darbavosi, kad greit vyskupo buvo pastebėtas ir pakeltas klebonu į Šeštokus, dar atgal į Slavikus, į Alksnėnus ir Alvitą. Visur čia gražiai darbavosi, žmonės jį mylėjo, gerbė ir nenorėjo kitur išleisti.

Pirmosios okupacijos metu 1941 kun. Vilkaitis buvo priverstas slapstytis. Vokiečių okupacijos metu, 1943 metais jis buvo tardomas. Artinantis bolševikams, 1944 m. turėjo pasitraukti į Vokietiją. Seedorfe, Kielyje, Klein Beultene ėjo kunigo pareigas lietuvių kolonijose. 1947 m. atvyko į Kanadą, Montrealį, dirbo Montrealio Lie-

tuvių Taryboje. 1952 m. persikėlė į Philadelphia, J. A. V., o 1953 m. į Cicero prie Chicagos. Čia ne tik dirbo lietuvių Šv. Antano parapijoje, bet ir įsijungė į Lietuvių Bendruomenės veiklą, eidamas apylinkės valdybos pirmininko ir kitas pareigas. Iš eilės ketverius metus organizavo pirmuosius Cicero lietuviškus vaikų darželius ir jiems vadovavo. Iš šių trumpų nuotrupų jau galima matyti, koks tai buvo uolus ir plataus masto kunigas, įsijungęs į visas religinio ir kultūrinio gyvenimo sritis ⁵.

⁵ *Vilkaitis Antanas*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXXIV t., 103 psl.

GINNAZIJA IR TEOLOGIJOS STUDIJS

Iš Vincento gero mokymosi ir pavyzdingo elgesio tėvas ir sesuo Ona Dovydaitytė su savo vyru pastebėjo jo domėjimąsi dvasiniais dalykais ir nutarė jį leisti toliau mokytis, nors ištekliai didelės šeimos reikalams buvo riboti. Tuo metu vidurinių mokyklų tinklas Lietuvoje dar buvo menkas ir pasirinkimas mažas. Dėl to Borisevičius nutarė leisti savo sūnų Vincentą į Petrapilio Šv. Kotrynos berniukų gimnaziją. Ten jau mokėsi būrelis lietuvių ir jo vyresnysis brolis Kazimieras, kuris vėliau irgi išėjo į kunigus.

Petrapilis tada buvo žymus Rusijos mokslo ir kultūros centras. Ten buvo universitetas, mokslo akademija, karo akademija, katalikų teologijos akademija, stačiatikių teologijos akademija, valstybinė biblioteka, Pulkovo observatorija, opera, keli teatrai, muzikos konservatorija ir apie 40 kitų aukštųjų mokyklų.

Petrapilyje lietuviai sudarė vieną iš didesnių kolonijų, jų ten buvo prieš pirmąjį pasaulinį karą apie 25.000. Po paskutinio Lietuvos padalinimo Petrapilis buvo pasidaręs politiniu ir kultūriniu centru ir Lietuvai. Į ten buvo iškelta iš Vilniaus katalikų dvasinė akademija su visais profesoriais ir teologijos studentais. Profesorių tarpe tada buvo ir kun. M. Valančius. Į šią dvasinę akademiją Petrapilyje buvo siunčiami gabesnieji auklėtiniai iš Vilniaus, Seinų, Varnių, o nuo 1864 m. ir Kauno seminarijų baigti studijų. Buvo nemaža ir lietuvių studentų, kurių apie 1897-1898 m. buvo priskaitoma iki 100. Nereta buvo ir profesorių, kaip Pr. Būčys, Bl. Česnys, A. Grigaitis, Pr. Karevičius, A. Jakštas, Maironis, Jurgis Matulaitis, K. Būga, F. Damijonaitis. Taip pat nemaža kitų intelektualų, tarp jų ir dūmos atstovų, kurie buvo žymūs Lietuvos atgimimo veikėjai. Buvo ir paprastų darbininkų: kiemsargių, vežikų, tarnų ir tarnaičių. Buvo ir smulkių amatininkų: kurpių, stalių, siuvėjų.

Buvo ir organizacinio veikimo, kuris iki 1892 metų vyko slaptuose susibūrimuose. Slaptus būrelius pirmieji sukūrė studentai. Jau 1857 m. dvasinėje akademijoje įsikūrė lietuvių būrelis, vad. Baublio respublika⁶, vėliau ir kiti slapti būreliai, iš kurių vėliau

⁶ *Baublio respublika*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, II t., 269 psl.

išsivystė kai kurios draugijos, kaip Lietuvių Studentų draugija. Lietuvių tautiniam sąjūdžiui stiprėjant, apie XIX amž. pabaigą įsikūrė slapta draugija *Lithuania*, kuri palaikė ryšius su kunigų seminarijomis Lietuvoje ir su draudžiamąja lietuvių spauda užsienyje. Iš Petrapilio dvasinės akademijos išėjo mintis organizuoti katalikiškąją jaunimą Lietuvos mokyklose. Ji buvo akstinu atsirasti ateitininkams ⁷.

Lietuviškų pradžios mokyklų iki 1912 m. ten nebuvo. Ir vidurinį mokslą lietuvių jaunimas ėjo rusiškose Šv. Kotrynos berniukų ir mergaičių gimnazijose, vienintelėse katalikiškose visoje Rusijoje. Buvo apie 200 mokinių ir jie ten turėjo lietuvių kalbos pamokas ⁸.

Lietuviškoji gimnazija Petrapilyje tebuvo įkurta tiksliai 1917 metais, į gimnaziją perorganizavus karo pabėgėliams 1915 m. įkurtuosius bendrojo lavinimo kursus ⁹.

Baigęs pradžios mokyklą, Vincentas ir įstojo į Šv. Kotrynos berniukų gimnaziją, kurioje mokėsi keliolika lietuvių, bet daugumas šioje mokykloje buvo įvairių tautybių katalikų vaikai. Kas metai į ją patekdavo vis daugiau ir lietuvių ūkininkų vaikų, kaip minėjome, ten buvo ir paties Vincento vyresnysis brolis Kazimieras.

Rusinimo siekimai šioje gimnazijoje buvo stipresni negu Šunskų pradžios mokykloje. Nors ir buvo lietuvių kalbos pamokos, bet mokiniai negalėjo savo tarpe kalbėtis lietuviškai ir buvo net verčiami eiti į stačiatikių pamaldas. Bet šioji prievarta jau nepajėgė nuslopinti lietuvių tautinio atgimimo. Jie mokėsi ir auklėjosi rusų kalba, bet jų tikėjimo, jų gimtosios kalbos, kurią buvo išmokę savo šeimose, niekas jau nepajėgė iš jų išplėšti. Tai ypač matome Vincento Borisevičiaus asmenyje. Mokykloje jo elgesys ir mokymasis buvo labai geras ir jį baigė su pagyrimu. Apie jo mokslą ir elgesį rašo teisininkas Jurgis Dargis, kuris kartu su juo gyveno trejus metus. Čia duodame jo laišką:

«Atsakymui į kvietimą patalkininkauti su turimomis žiniomis apie a. a. Telšių vyskupą Vincentą Borisevičių (*Draugas*, 1970.VI. 19) turiu pranešti, kad šio šimtmečio pačioje pradžioje aš su velioniu gyvenau apie trejetą metų, pas teisininką Dubinską.

Tai įvyko Petrapilyje, Angliško prospekto 28 nr., kieme, viename ketvirtiojo aukšto bute, kurio numerio, deja, jau nebeatsimenu.

⁷ S. SUŽIEDĖLIS, *Petrapilio lietuviai* žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXII t., 365-370 psl.

⁸ Ten pat, 369 psl.

⁹ AD. KLIMAS, *Lietuvių Draugija Nuo Karo Nukentėjusiems Šelpti*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XVI t., 42 psl.

Pas teisininką A. Dubinską dar gyveno ir kiti įvairių gimnazijų moksleiviai: Demikis, Juozas Juozaitis, Vincas Vizgirda, Pijus Grajauskas, Jurgis Birbilas, Dabrila ir dar kažkas, bet pavarde pamiršau.

Velionis V. Borisevičius buvo aukštoko ūgio, lieknas, pailgo veido, švelnaus balso, ramus, taktiškas — net ir su jaunesniaisiais moksleiviais.

Niekad man neteko patirti, kad jis ką nors būtų užgavęs žodžiu ar veiksmu. Jei kas nors kuriuo nors reikalu į jį kreipdavosi, visada ramiai (šiek tiek kairėn galvą pakreipęs) išklausydavo ir, jei galėdavo, visuomet padėdavo ar patardavo. Nesu matęs ar girdėjęs velionį kada nors balsiai nusikvatojant. Kai "išdykėlis" Pijus Grajauskas žodžiais ir mimikomis juokus krėsdavo, mes visi balsu kvatodavome, o velionis Borisevičius tik šypsodavosi.

Kai kurių juokų jis nemėgo. Pavyzdžiui, kartą, bene virėjos pakurstyti, atsirado du drąsuoliai, kurie per langelį prisigaudė karvelių, kuriuos miestas globojo, o jų gaudytojus bausdavo iki 25 rublių pabauda.

Kai virėja vakarienei tuos balandžiukus ir padavė valgyti, tai mes visi valgėme, išskyrus V. Borisevičių. Mums bevalgant, kažkuris viešai pasakė: "Tai skanios rusiškos, dvasiukės". Po to, V. Borisevičius švelniai jam tarė: "Valgai neteisėtu keliu įsigytą paukštieną ir dar tyčiojies iš rusų, dvasiukių". Į priekaištą kaltininkas neturėjo kuo pasiteisinti ir tylėjo.

Kartą velionis, bene dar trečiojoje klasėje būdamas, kažkam prasitarė, jog jis eis į Seinų dvasinę seminariją. Tai nė vienas nesuabejojo, kad jis tai padarys. Visa jo laikysena rodė, kad jis tai būsimas dvasininkas. Bendrai imant, jis man darydavo prieteliškiausią įspūdį.

Per keliasdešimt metų kai kuriomis progomis aš jį prisimindavau Petrapiilio aplinkybėse, bet niekada nesu su juo susitikęs ¹⁰.

Baigdamas mokyklą, 15 metų amžiaus Vincentas buvo pilnas jaunatvės entuziazmo, energijos ir ryžto toliau mokytis, kad taptų naudingas savo tautai darbininku. Yra žinių, kad jau šioje gimnazijoje galutinai jam paaiškėjo jo tolimesnis gyvenimo kelias — kelias į dvasinį luomą. Jis savo mokslą gimnazijoje derino pagal dvasinės seminarijos reikalavimus. Jis uoliai mokėsi ir įsigilino į vidurinės mokyklos mokslo dalykus. Kartu jis turėjo progos matyti Lietuvos studentų ir naujosios inteligentijos tautinius sunkumus, jų veiklą slaptose lietuviškose organizacijose. Tai skatino jį rūpes-

¹⁰ Iš J. Dargio laiško, Los Angeles, 1970.VI.30 d.

tingai ruoštis teologijos studijoms ir tolimesnei veiklai Bažnyčios ir tėvynės gerovei. Taip Vincentas Borisevičius buvo rimtai apsisprendęs būti kunigu ir stoti į Seinų kunigų seminariją.

Čia gali kilti klausimas, kodėl Vincentas Borisevičius, gražus, patrauklus, gabus ir ryžtingas jaunuolis, kuriam, gimnaziją baigus, galėjo būti atviri keliai į įvairias profesijas, vis dėlto pasirinko kunigo pareigas. Katalikų Bažnyčioje yra pažiūra kad kunigo, kaip Kristaus darbo tęsėjo, pareigos yra pašaukimas. Gerais kunigais tampa tik tie, kurie Dievo pašaukti ir Šv. Dvasios vedami. Seminarijose kandidatai į kunigus mokomi, kad jų laukia didelio pasiaukojimo ir visokių sunkenybių pilnas gyvenimas, ir vis dėlto, kurie įstoja, daugumas pasilieka seminarijoje, studijuoja ir išišvenčia kunigais. Vienas kunigų, sveikindamas vysk. V. Borisevičių jo į vyskupus konsekravimo proga, pasakė, kad Borisevičius girdėjęs Dievo balsą jį šaukiantį, todėl ėjęs į kunigus. Vysk. V. Borisevičius, būdamas geroje nuotaikoje, savo atsakymo kalboje pasakė, kad jis jokio balso iš dangaus nėra girdėjęs, bet gimnaziją baigęs norėjęs būti kunigu, todėl stojęs į kunigų seminariją. Nors jis tai pasakė, gal būt, juokaudamas, bet ten yra daug tiesos ir jo pasirinkimui būti kunigu reikia paieškoti gilesnių priežasčių. Suminėsiu keletą iš jų.

Pirmiausia, senesnioji karta, kuri išaugo ir dirbo tėvynėje, iš savo patyrimo, kitų pasakojimų ir lietuvių literatūros žinojo, kad katalikų kunigas Lietuvos parapijų tikinčiųjų akyse užėmė labai aukštas pareigas ir padėtį. Pagal savo būdo ypatybes, pagal savo sugebėjimą skelbti Dievo žodį, pagal savo atliekamas pareigas bažnyčioje, parapijoje, sugyvenime su žmonėmis, jis buvo arba pagarbiai ir santūriai gerbiamas kaip bažnyčios pamaldų ir parapijos reikalų formalinis tvarkytojas, arba buvo besąlyginiai gerbiamas ir mylimas ir į jį buvo žiūrima kaip į jų religinio gyvenimo švietėją ir vadovą. Lietuviškų parapijų kunigai buvo labai geri savo tautos dvasinių ir medžiaginių reikalų žinovai ir žmonėms teikė visokeriopą pagalbą. Vincento Borisevičiaus mokslo metais buvo jo apylinkėje tokių kunigų. Parapijiečiai ir ūkininkai gerėjosi jų darbais ir tai galėjo būti pavyzdžiu ir įkvėpimu jų vaikams eiti į kunigus.

Antra, nėra abejonės, kad Augustinas Borisevičius ir jo seserys turėjo vilčių ir troško, kad iš jų sūnų bent vienas būtų kunigu. Vincento gabumai ir geras elgesys buvo visiems gerai žinomi. Be to ir iš jo apylinkės jau daugelis mokėsi į kunigus.

Trečia, Seinų kunigų seminarija, priimdama kandidatus į kunigus, rinkosi juos, žiūrėdama jų elgesio, gabumų ir sveikatos. Ta-

čiau tais laikais buvo lengviau stoti į kunigų seminariją, negu į rusų universitetus ar kokią nors kitą jų aukštąją mokyklą.

Ketvirta, visi čia suminėti dalykai gali būti paskatinimai į dvasinį luomą, tačiau lemiantis dalykas yra pašaukimas — išvidinis noras būti kunigu, kad, dvasiškai subrendęs jaunuolis pasirenka šį kelią ir juo eidamas jis randa gyvenimo prasmę ir savo gyvenimo pasiuntinybės išsipildymą.

Kad Vincento Borisevičiaus kunigo pašaukimo kelią lėmė visi čia iškeltieji dalykai, matyti iš tų kliūčių, kurias jis nugalėjo į seminariją stodamas.

1903 m. rugsėjo mėn. 12 d. abu broliai, Kazimieras ir Vincentas, išvažiavo į Seinų kunigų seminariją. Kazimieras buvo keliais metais vyresnis už savo brolių Vincentą, geros sveikatos, tai jį seminarijos vadovybė tuoj ir priėmė. Tuo tarpu Vincentas atrodė jaunutis, vos 16 metų, plonutis ir silpnas. Seminarijos vadovybė suabejojo jo sveikata ir nenorėjo jo priimti, bet jis labai prašėsi, tad vadovybė, matydama jo didelį norą būti kunigu, pagaliau sutiko jį priimti.

Seinų kunigų seminarija įsteigta 1826 m. buvusiuose dominikonų vienuolyno rūmuose vysk. M. Manugevičiaus. Tai buvo didelės reikšmės įvykis Sūduvos lietuvių gyvenime. Ši mokslo ir auklėjimo įstaiga turėjo ruošti kunigus lietuviškomis parapijoms. Iš tikro, nuo pat pradžios seminarijoje lietuvių klierikų skaičius labai vyravo. Pavyzdžiui, 1829 m. buvo 21 lietuvis ir 4 lenkai, o 1835 m. — 31 lietuvis ir 2 lenkai. Daugiausia kandidatų atvažiudavo iš Marijampolės gimnazijos. Ši seminarija yra davusi įžymių kunigų rašytojų, profesorių: Antaną Tatarę, Martyną Sideravičių, Joną Totoraitį, Pranciškų Būčį.

Seinų seminarijoje buvo gana palankios sąlygos reikštis lietuvių patriotinei dvasiai. Ypač lietuviams buvo palankus lenkas Seinų vyskupas K. I. Lubinskis. Daugumas profesorių buvo lietuviai, o toks lenkas St. Jomiolkovskis buvo išmokęs lietuviškai¹¹.

Organizuotam lietuvių veikimui Seinų kunigų seminarijoje pradžia davė Antanas Staniukynas¹². Jis įkūrė lietuviškų knygų bibliotekėlę ir vadovavo vyresniųjų kursų klierikų lietuviškai veiklai. 1888 m. buvo įsteigta slapta klierikų draugija, kuriai, baigus kun. Staniukynui seminariją, vadovavo Tomas Žilinskas¹³. Drau-

¹¹ Kun. R. KRASAUSKAS, *Seinų kunigų seminarija*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXVII t., 192-193 psl.

¹² A. KUČAS, *Kun. Antanas Staniukynas*, Roma 1965; A. KUČAS, *Staniukynas Antanas*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXVIII t., 441-442 psl.

¹³ A. KUČAS ir J. VAIŠNORA, *Žilinskas Tomas*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXXV t., 347 psl.

gijėlės nariai buvo pasiryžę gerai išmokti lietuvių kalbą seminarijoje, platinti lietuvišką spaudą baigus seminariją ir palaikyti žmonėse lietuvišką dvasią. Draugijos nariai darydavo susirinkimus, skaitydavo ėlėraščius, diskutuodavo kalbos klausimus, rašydavo straipsnelius į *Ūkininką, Apžvalgą, Varpą*. Nei rusų krata 1892 m., nei naujo seminarijos rektoriaus Jono Giedraičio nuo 1893 m. varžymai¹⁴, šios veiklos nepalaužė. 1894 m. šiam klierikų būreliui vadovavo Pranas Būčys, o jam seminariją baigus — K. Urbonavičius ir vėliau kiti¹⁵.

Toliau kun. R. Krasauskas vaizduoja slaptąją klierikų veiklą: «Igno Čižausko¹⁶ pastangomis buvo sukurta lietuvių klierikų penkiukų organizacija, kurios branduolį sudarė 5 asmenys. Kiekvienas jų organizavo savo penkiukes, šie nariai savo ruožtu vėl sudarė tolimesnes penkiukes. Visą veiklą reguliavo centrinė penkiukė. 1900 m. šios organizacijos pirmininkas buvo J. Vailokaitis, paskui Kulikauskas ir Pr. Kuraitis. 1902 m. ši klierikų organizacija pavadinta *Šaltiniu*. 1904 m. iširus penkiukų organizacijai, jos vieton buvo suorganizuota kita slapta klierikų draugija, kurios vadu buvo A. Šmulskštys¹⁷, paskui J. Reitelaitis¹⁸. Draugijos nariai V. Mykolaitis, P. Gerulis, J. Avižienis, J. Reitelaitis, M. Krupavičius reikėsi literatūriniais darbais. Draugija palaikė ryšius su Maskvos ir Varšuvos universitetų lietuviais studentais, su jais diskutavo pasirodysiančio *Varpo* programą, paskui jį palaikė ir platino. 1891 m. Seinų seminarijos klierikai sutarė su Maskvos studentais ir išleido 1892 metų kalendorių. Seinų seminarijos klierikai palaikė ryšius su Marijampolės gimnazijos mokiniais, siųsdavo savo delegatus į Kauno ir Vilniaus seminarijas, rūpinosi ten klierikų tarpe kelti lietuvių susipratimą ir skatino juos platinti lietuvišką spaudą. Buvo tartasi (A. Dubinsko¹⁹ planas) sudaryti Kauno, Vilniaus ir Seinų seminarijų klierikų sąjungą ir leisti laikraštį. Seinų seminarijos klierikai reguliariai susirašinėjo su Dvasinės Petrapilio akademijos lietuvių slaptąja draugija. Per Seinų seminariją ėjo didelė lietuviškų knygų

¹⁴ Giedraitis Jonas, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, VII t., 212 psl.

¹⁵ Kun. R. KRASAUSKAS, *Seinų kunigų seminarija*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXVII t., 192-193 psl. Iš šio straipsnelio paimtos visos žinios apie Seinų seminarijos veikimą.

¹⁶ Čižauskas Ignas, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, IV t., 211 psl.

¹⁷ A. ŠEŠPLAUKIS, *Šmulskštys Antanas*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXX t., 67 psl.

¹⁸ A. MAŽIULIS, *Reitelaitis Jonas*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXV t., 90-91 psl.

¹⁹ Dubinskas Andrius, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, V t., 211 psl.

V. Borisevičius gimnazijoje

V. Borisevičius seminarijoje

kontrabanda. Klierikai laikydavo lietuvišką spaudą paslėpę seminarijoje ir, vykdamy atostogų, išveždavo ją po visą dieceziją »²⁰.

Dar keletas žodžių apie oficialųjį lietuvių kalbos vartojimą Seinų kunigų seminarijoje: « Kol seminarijoje nebuvo dėstoma lietuvių kalba, klierikai jos mokydavosi patys. Iki 1897 m. lietuvių kalbos pamokos buvo dėstomos slapiai. Lietuvių kalbos pamokoms vadovaudavo klierikai: Pr. Būčys, K. Urbonavičius, P. Bulvičius ir kiti. 1904-1905 m. buvo įvesta oficialiai lietuvių kalbos pamokos, dėstytoju pakviestas kun. J. Laukaitis²¹, nuo 1910 metų lietuvių kalba buvo dėstoma ir lenkams klierikams. 1903 m. Seinų seminarijoje suruoštame šv. Tomo Akviniečio minėjime pirmą kartą buvo skaityta vieša paskaita (klieriko Pr. Kuraičio) lietuvių kalba. Prie rektoriaus J. Giedraičio klierikai pradėjo sakyti lietuviškai pratybinius pamokslus. Seinų seminarijos klierikai leido ranka rašytus lietuviškus laikraščius: *Knapt* (1891)²², *Visko pobiskį*, *Viltį* (iki 1898), *Jaunuomenės Draugą* (1902-1908). Savo raštais jie uoliai rėmė *Šaltinį*, *Šaltinėlių*, *Vadovą*. Klierikai mėgdavo dainuoti lietuviškas dainas, turėjo stiprų chorą »²³.

Po 1863 metų sukilimo, uždarius Tikocino kunigų seminariją, į Seinų kunigų seminariją daugiau atvykdavo lenkų klierikų. Su jais oficialūs santykiai nebuvo blogi. Tik « 1908 m. pradėjus seminarijos vicedirektoriaus pareigas eiti kun. R. Jałbrzykowskiui, padėtis pasikeitė. Jis pasirūpino nustatyti, kad į seminariją būtų priimama po lygiai lietuvių ir lenkų, į visus kursus įvedė lenkų kalbą, stiprino seminarijoje lenkiškąjį elementą, stengėsi sutelkti daugiau lenkų profesorių, trukdė klierikų tarpe besireiškiančią tautinį lietuvišką judėjimą, draudė klierikams skaityti lietuvišką spaudą »²⁴.

Idomių žinių apie klierikų gyvenimą Seinų seminarijoje, apie jų nuotaikas ir aplinką duoda vysk. P. Būčys savo atsiminimuose²⁵, kaip tik iš to paties laikotarpio, kada Vincentas Borisevičius mokėsi toje seminarijoje, o nuo 1903 iki 1905 metų abu jie buvo kartu toje pat seminarijoje, nors ne tame pačiame kurse.

²⁰ Kun. R. KRASAUSKAS, *Seinų kunigų seminarija*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXVII t., 193-194 psl.

²¹ *Laukaitis Juozas*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XIV t., 265-266 psl.

²² Daugiau žinių apie šį laikraštėlį duoda vysk. P. P. Būčys, *Atsiminimai*, I t., Chicago 1966, 82-83 psl.

²³ Kun. R. KRASAUSKAS, *Seinų kunigų seminarija*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXVII t., 194 psl.

²⁴ Ten pat.

²⁵ Vysk. P. P. Būčys, *Atsiminimai*, I t., Chicago 1966, 73-121 psl. Truputį žinių apie Seinų kunigų seminariją duoda ir kun. Staniukyno biografija: A. KUČAS, *Kun. Antanas Staniukynas*, Roma 1965, 40-48 psl.

Šioje tad, nors trumpai pavaizduotoje, anuo metu lietuviams dar gana palankioje Seinų kunigų seminarijoje teko mokytis ir auklėtis Vincentui Borisevičiui. Dėl savo silpnos sveikatos po trijų mėnesių turėjo nutraukti mokslą ir paimti metams atostogų. Už metų, 1904 m. rugsėjo mėn., sugrįžo į seminariją. Seminarijoje buvo įvesti šeši kursai. Pirmuose dviejuose kursuose be filosofijos buvo mokoma dar gamtos mokslai, geografija, sociologija ir lotynų kalba. Vincentas su dideliu entuziazmu ėmėsi filosofijos, sociologijos ir lotynų kalbos studijų. Vėliau su dideliu įdomumu ir pasisekimu atsidėjo teologijos studijoms, mėgo sistematinę, o ypač moralinę teologiją. Jo studijų draugai jį prisiminė kaip didelį knygų mėgėją ir teisybės brangintoją, o šiaip tylų, draugišką ir mielą, visiems pagelbstintį klieriką, kuris savo būdo lavinimui ir poilsui mėgo žaisti ir krocketą.

Jau studijų metais tikėjimo dalykuose buvęs griežtas ir nepajudinamas. Niekad jo nepalietė nei pesimizmas nei išgastis. Visados turėjo džiaugsmo dirbti, visados giedras, pilnas vilčių žvelgė į ateitį. Visada jo veidas buvo meilės ir mandagumo šviesos apšviestas. Jis buvo pasisavinęs tiek daug širdies tyrumo, tiek gyno tikėjimo iš tėvų namų ir auklėtojų, kad kitoks jis negalėjo nė būti. Gyvas tikėjimas į Dievą ir Kristų — mūsų Gelbėtoją padaro žmogaus gyvenimą džiugų, pilną vilties ir išlygintą. Toks Vincentas buvo seminarijoje jaunystės metais, toks jis pasiliko vėliau, kai įėjo į pilną darbo, pareigų ir atsakomybės gyvenimą.

Vincento brolis Kazimieras buvo išventintas kunigu Varšuvoje 1908 m. ir paskirtas vikaru Mozūruose į Tevalino parapiją. Ten buvo rusų valdžios nubaustas 2 metams už unitų vaikų krikštijimą; jam buvo leista laikyti tik skaitytas mišias. Tokio rusų sprendimo jis nesilaikė, todėl buvo ištremtas į Lietuvą, į Vilkaviškio apskritį.

Kadangi Vincentas Borisevičius buvo per jaunas, tai baigęs Seinų seminariją, gavo tik diakono šventimus 1909 m. Kaip gabų ir pavyzdingą per visus Seinų seminarijos metus, vysk. A. Karosas jį pasiuntė į Šveicarijos Fribourgo universitetą studijų gilinti. Šveicarijos Friburgas — katalikų mokslo ir organizacinio judėjimo židiny. 1889 m. čia buvo įsteigtas tarptautinis katalikų universitetas, turėjęs didelės reikšmės Lietuvos kultūriniame gyvenime ²⁶. Jame 1909 m. rudenį pradėjo studijuoti teologiją Vincentas Borisevičius. Ten veikė lietuvių draugija — *Rūta* ²⁷, kurios nariai buvo

²⁶ Prof. J. ERETAS, *Katalikai ir Mokslas*, žr. L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbai*, I t., Roma ²1973, 170-174 psl.

²⁷ P. RADZEVIČIUS, *Trumpa 'Lituanijos' - 'Rūtos' 25 metų gyvenimo apžvalga*, žr. *Ateitis*, 1924 m. 5-6 nr., 176-186 psl.

Seinų vyskupijos kunigai, Fribourgo studentai, tarp jų ir Vincentas Borisevičius. Tuo metu kartu su Borisevičium čia studijavo Pr. Augustaitis, V. Bartuška, P. Bielskus, A. Grigaitis, N. Raštutis ir daug kitų²⁸.

Daugelis Fribourgo studentų savo laiku apie tą *Alma Mater* yra pasakę daug gerų žodžių. Fribourgo universiteto rektoriai rūpinosi, kad ši mokslo įstaiga pasiektų aukštą filosofinių ir teologinių mokslų lygį. Profesoriais buvo kviečiami prancūzai, vokiečiai ir kitų tautų mokslininkai. Jie visi geri specialistai įvairiose mokslų šakose sugebėjo savo paskaitomis sužavėti studentus. Universitete studijuoją įvairių tautybių studentai, gyvena bendrabučiuose, todėl buvo galima mokytis ir tarp savęs varžytis. Universitetas turėjo gerą knygyną, kur buvo visų mokslo šakų knygų prancūzų, vokiečių, anglų ir kitomis kalbomis. Studijos vyko ketverius metus. Kiekvieno semestro pabaigoje buvo pagrindinių kurso dalykų egzaminai. Šie egzaminai buvo griežti ir vyko visą valandą trijų profesorių akivaizdoje ir buvo vadinami *examen rigorosum*. Po gerai atliktų seminarų darbų ir minėtų egzaminų trijų profesorių akivaizdoje, studentas gaudavo teologijos kandidato arba licenciato laipsnį. Tokį laipsnį, po sėkmingų studijų, gavo ir Vincentas Borisevičius ir galėjo tęsti studijas toliau daktaro laipsniui įsigyti. Nors jam užteko noro ir gabumų, bet silpna sveikata neleido toliau studijų tęsti.

Teologijos licenciato laipsniui įsigyti Vincentas Borisevičius pasirinko temą: *Jėzus Kristus — Dievas*. Tai labai sunkus klausimas ir juo remiasi visa krikščionybė. Borisevičius nuosekliaiėjo prie šio sunkaus klausimo sprendimo. Pirmiausia, remdamasis Senojo Įstatymo pranašystėmis ir jų išsipildymu Naujajame Testamente, įrodė, kad Kristus tikras Dievo Pasiuntinys, arba žydams žadėtasis Mesijas, nagrinėjo Jėzaus stebuklus, kuriais grindžiama V. Jėzaus Dieviškoji pasiuntinybė ir pagaliau pabrėžė, kad pats V. Jėzus liudijo, jog jis yra Mesijas.

Įrodęs, kad V. Jėzus tikras Dievo Pasiuntinys, toliau įrodė, kad Jėzus yra ne tik Dievo Pasiuntinys, bet ir Dievas; nagrinėjo, ką pasakė pranašai apie Mesijo dievybę, pabrėžė, kad pats V. Jėzus liudijo, kad jis Dievas, ir tą liudijimą pagrindė stebuklais.

Atsimerant, kad mes tais laikais dar neturėjame gerų teologijos terminų, Borisevičiaus darbas parašytas labai gera lietuvių kalba, nors jis verstas į vokiečių kalbą.

²⁸ Apie Fribourge studijavusius lietuvius nemaža žinių duoda Prof. J. ERETAS, *Katalikai ir Mokslas*, žr. L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbai*, I t., Roma 1973, 173-174 psl.

Gavęs teologijos kandidato laipsnį 1910 m., Fribourge buvo išventintas kunigu. Kadangi tuo metu prasidėjo atostogos, Vincentas grįžo į Lietuvą, kad tėviškės parapijoje, Šunskų bažnyčioje atlaikytų iškilmingas pirmąsias šv. Mišias. Jo tėvas, brolis kun. Kazimieras, broliai ir seserys, ir visa plati giminė spinduliavo laime, nes jų didžioji svajonė ir kilnieji troškimai buvo išsipildę — jų sūnus ir brolis — kunigas. Jaunojo kunigo pasitikti ir pasveikinti susirinko visi jo šeimos nariai, giminės ir kaimynai, ir daugybė kunigų iš artimesnių bei tolimesnių parapijų. Šunskų parapijos klebonas tada buvo kun. Markevičius, kuris jaunąjį kunigą mylėjo ir su-ruošė parapijoje jo pirmąsias šv. Mišias. Tų pirmųjų Mišių sekmadienis buvo iškilminga, pakili ir neužmirštama diena pačiam kun. Vincentui, jo giminėms, draugams ir visai parapijai. Jų sūnus, jų brolis, kaimynas ir parapietis buvo prieš keletą metų palikęs savo tėvo sodybą, kad Seinuose ir Fribourge sunkia kova ir kietu neuilstamu darbu pasiektų savo ir visų artimųjų troškimų išsipildymą ir dabar kaip jaunas kunigas atsistotų prie tėviškės bažnyčios altoriaus ir atlaikytų pirmąsias šv. Mišias, kad išprašytų Dievo pagalbos ir palaimos tolimesniam savo gyvenimui.

Šunskų mūrinė bažnyčia buvo gana didelė, tačiau primicijų dieną negalėjo sutalpinti visų žmonių, daugelis stovėjo šventoriuje. Archidiakonu buvo parapijos klebonas, diakonu ir subdiakonu Vincento draugai, jauni kunigai. Pamokslą sakė patsai klebonas. Vertindamas primicijantą, jis pripažino, kad kun. V. Borisevičius savo gabumais, pavyzdingu elgesiu buvo užsitarnavęs būti akademiku ir priimti užsienyje kunigo šventimus. Kalbėtojas prisiminė ir tėvą, ir seseris, ir brolius, jų didelį rūpestį ir pagalbą, kad jo sūnus ir jų brolis pasiektų savo gyvenimo didįjį tikslą — taptų kunigu.

Po iškilmių bažnyčioje, visų svečių laukė turtingos vaišės gražiajame Bebrininkų ūkyje, kur buvo tikrai pasidžiaugta jaunojo kunigo laimėjimais ir linkėta jam nešti tikintiesiems ir visai Lietuvai Kristaus Šviesos.

ANTROJI DALIS

POAUKŠČIAI KUNIGYSTĖJE IR
VISUOMENĖJE

KUNIGAS, GIMNAZIJOS IR KARIUOMENĖS KAPELIONAS

PROFESORIUS IR VISUOMENĖS VEIKĖJAS

VINCEN TO BORISEVIČIAUS DALYVAVIMAS LIETUVOS ATKŪRIME

SEMINARIJOS REKTORIUS IR PROFESORIUS

KUNIGAS, GIMNAZIJOS IR KARIUOMENĖS KAPELIONAS

Dėl sunkokų gyvenimo sąlygų pašlijus sveikatai, kun. Vincen-tas Borisevičius turėjo nutraukti mokslą — atsisakyti doktorato ir grįžti į Lietuvą. Ten iš vyskupo gavo ilgesnių atostogų. Po poilsio ir susipažinimo su vietos sąlygomis, buvo paskirtas į didelę Su-valkų Kalvarijos¹ parapiją vikaru ir kalėjimo kapelionu.

Kun. V. Borisevičius, būdamas uolus ir darbštus, iš širdies ėmėsi parapijos darbo. Jo pareigingumas lankant kalinius, šeimas, keliant žmonių religinį ir dorovinį gyvenimą buvo plačiai žinomas. Parapiečiai greit pamilo savo jaunąjį kunigą, ir žmonės važiavo iš plačios apylinkės jo pamokslų klausytis. Kun. V. Borisevičiaus pamokslai nebuvo vien žodžiai, bet už jų stovėjo jo gyvenimas, persunktas krikščioniška meile savo parapiečiams. Todėl rusų žan-darai nuo pat pradžios žiūrėjo į jį su nemažu įtarimu, ypač kad jis buvo studijavęs užsienyje, todėl jiems atrodė nepatikimas. Dau-gelį kartų rusų policija jį tardė. Jiems nepatiko plačiai išvystyta jo veikla katalikų organizacijose, todėl kilus pirmajam pasauliniam karui, tuojau pasiūlė jam išsikelti į Rusiją, tikindami, kad karo metu jam ten būsia saugiau. Nebeliko kun. Vincentui ko daryti, kaip tik paklusti, todėl jis drauge su savo tėvu, broliu, seserimis nuvyko į Minską. Suvalkų Kalvarijos parapija tik dabar gerai su-prato, ko ji iš tikro neteko, kai, po tokio gražaus darbavimosi, kun. V. Borisevičius juos turėjo apleisti.

Vokiečiamus okupuojant Lietuvą, su armija jis pasitraukė į Ru-siją, o šiai armijai sugriuvus, apsistojo Minske², bei kurį laiką gyveno ir Voroneže. Rusų žandariai tenai jį užmiršo ir leido jam ramiai dirbti visuomeninį ir labdaros darbą. Jo darbas ten buvo įvairus : kapelionavo gimnazijose, dirbo Lietuvos pabėgėlių šalpos komitete, veikė su ateitininkais ir su krikščionimis demokratais. Ten suorga-nizavo ratelį lietuviams moksleiviams šelpti³. Rateliui atiteko Rad-

¹ A. KUČAS, *Kalvarija Suvalkų*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, X t., 360-361 psl.

² J. PUZINAS, *Minsko lietuviai*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XVIII t., 450-451 psl.

³ K. BERULIS, *Lietuvių ratelis moksleiviams šelpti Minske*, žr. *Ateitis*, 1934 m., 1 nr.

vilienės paaukotas sidabrinis servyzas, kuris sudarė pagrindą ateitininkų susisėlpimo fondui, iš kurio vėliau buvo pastatyti ateitininkų rūmai Kaune.

Charakteringų smulkmenų apie kun. V. Borisevičių iš šio laikotarpio suteikia prel. F. Bartkus: « Minske jau nuo 1915 m. vasaros gyveno kun. V. Borisevičius. Kai klierikas J. Valaitis, 1915 m. turėjęs apleisti Lietuvą, nuvyko į Minską, tai kun. V. Borisevičiaus bute gavo tinkamą pastogę ir jo raštinėje apmokamo darbo. Su Valaičiu drauge nuvažiavo į Minską ir kiti du neturintieji galimybės tęsti mokslo Seinų kunigų seminarijos auklėtiniai: Saliamonas Kaunas ⁴ ir Jonas Riauba ⁵.

Turėdamas dabar pas save tris kunigų seminarijos auklėtinius, kun. V. Borisevičius pasistengė ne tik visiems trims parūpinti apmokamo darbo, bet ir įsteigė jiems tam tikrą bendrabutį. Tam tikslui užleido jis jiems vieną gana erdvų savo turimo buto kambarį. Jis pats visada melsdavosi ir valgydavo drauge su jais. Juos aptarnaudavo ir jiems valgyti paruošdavo jo seserys. Tuo būdu turėjo jie čia tam tikrą kunigų seminarijos pakaitą.

Apie tai man ne kartą minėjo savo laiškuose klierikas J. Valaitis, kai mokiausi Petrapilio kunigų seminarijoje ir dvasinėje akademijoje. Mielai priglaudusiam kun. V. Borisevičiui jis negailėdavo kuo gražiausių dėkingumo ir gyriaus žodžių » ⁶.

Rusijos valdžia mobilizavo visų imperijai priklausančių tautų vyrus ir padalino juos į armijas, kurios puolė vokiečių frontą Rytprūsioose. Tarp rusų buvo daug lietuvių, lenkų, latvių, ukrainiečių ir kitų tautybių katalikų. Vakarų armijos vadas paskyrė kun. V. Borisevičių X-sios armijos kapelionu (1916-1917 m.) su pagrindine būstine Sokolke ⁷, tarp Baltstogės ir Gardino. Bet karo pradžioje frontas judėjo, kėlėsi iš vietos į vietą ir jis su armija turėjo praeiti karo laukus nuo Rytprusių iki Minsko. X-joje Armijoje buvo apie 30.000 katalikų, ir tam tikrą laiką kun. V. Borisevičiui teko juos vienam aptarnauti. Prie fronto turėjo kareiviams laikyti pamaldas, sakyti pamokslus ir klausyti išpažinčių, stiprino jų dvasią pakelti karo sunkenybes. Tai turėjo daryti lietuviškai, vokiškai, rusiškai.

⁴ Gimęs Degučių kaime, Višakio Rūdos parapijoje, Marijampolės apskrityje, prieš keletą metų miręs Bavarijoje, beeidamas vieno moterų vienuolyno kapeliono pareigas.

⁵ Gimęs Pusdešrių kaime, Slavikų parapijoje, Šakių apskrityje: Nepriklausomos Lietuvos karininkas, žuvęs kovose už tėvynę.

⁶ Prel. F. BARTKUS, *Mano žinios apie vysk. V. Borisevičių* (rankraštis be datos), 1 psl.

⁷ Žiupsnelį žinių apie šį miestelį duoda Vl. KULBOKAS, *Sokolka*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXVIII t., 281 psl.

Studentas Vincentas Borisevičius
(viduryje) Šveicarijos Fribourge

Kun. Vincentas Borisevičius

Taip laikydamas pamaldas prie fronto, rūpindamas's sužeistaisiais ir sergančiais įvairiose vietose, dažnai pats patekdavo į mirties pavojų.

1918 m. susidarius sąlygoms, kun. V. Borisevičius su broliu kun. Kazimieru ir seserimis grįžo į Lietuvą. Šiek tiek pailsėjęs, tuoj buvo vysk. A. Karoso paskirtas Marijampolės gimnazijos, — kuri vėliau buvo pavadinta Rygiškių Jono gimnazija, — ir A. Bulotos bei St. Matulaičio įkurtosios realinės gimnazijos kapelionu. Darbo buvo daug, nes reikėjo mokinius ne tik mokyti, bet ir auklėti katalikiškoje dvasioje. Į šį auklėjimo darbą kun. V. Borisevičius įdėjo visą savo širdį ir sielą.

Vienas jo buvęs mokinyš J. K. Marijampolės *Žiburio* gimnazijoje taip rašo: «Leiskite man prisiminti Marijampolės *Žiburio* gimnaziją 1919 m. Kapelionas Vincentas Borisevičius dėstė tikybą (atsitiktinai ir lotynų kalbą). Visuomet ramiu balsu. Niekuomet nenubodus. Ateitininkai jį dievino. Aušrininkams jis įdomus.

Aš dažnai kankinau jį kląstingais klausimais. Lyg vapsvos gyliais. Vieną kartą prasiveržė kapeliono temperamentas (tik ramiu balsu!): *Zakon durakom nie pisan* (įstatymas mulkiams nerašomas — citata iš Gogolio). Šis griežtas jo atsakymas man buvo geras vaistas.

Štai kitas trupinėlis iš Vincento žmogiškosios prigimties. Vienas jo konfratras (Antanas Šmulskštys) humoristiškai atsiliepė (ateitininkų akivaizdoje) apie jo celibatą. Kunigas Vincas, girdi, sušertų gundančiai moteriškai knyga per galvą. Atseit, apie jo celibatą jokių klausimų ir jokių abejonių kilti negali. Konfratro liudijimas patikimiausias»⁸.

Apie kun. V. Borisevičių kaip Marijampolės *Žiburio* gimnazijos ir Bulotos realinės gimnazijos kapelioną atsimimų pluoštą atsiuntė jo buvęs mokinyš kun. dr. Juozas Vaišnora. Šiuos atsiminimus čia paduodame.

«Marijampolės *Žiburio* draugija, gavusi vokiečių valdžios leidimą. 1918 m. sausio mėn. pradžioje atidarė Marijampolės *Žiburio* draugijos gimnaziją, kurios direktoriumi buvo paskirtas kun. V. Vizgirda⁹, o inspektoriumi kun. A. Šmulskštys¹⁰. Verbuojuant atidarytai gimnazijai mokytojus tarp kitų buvo pakviestas ir kun. V. Borisevičius¹¹. Ar jis be tikybos dėstė ir kitus dalykus, netu-

⁸ J. K. laiškas, Chicago, 1970 m. birželio 26 d.

⁹ *Vizgirda Vincentas*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXXIV t., 428 psl.

¹⁰ A. ŠEŠPLAUKIS, *Šmulskštys Antanas, kun.*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXX t., 67 psl.

¹¹ Švietimo Ministerijos patvirtintas kapelionauti nuo 1918.IX.1, dokumento 241 nr.

rima žinių. Bet ir tikybos pamokų pakako, nes po 1918 m. atostogų gimnazijoje jau veikė visos 8 klasės.

Nors Marijampolės Žiburio gimnazija, kurios direktoriumi 1919 m. buvo paskirtas dr. K. Jokantas, o jam, išrinktam į Steigiamąjį Seimą, išsikėlus į Kauną — A. Daniliauskas, nuo 1920. IX.1 d. perėjo į Švietimo ministerijos žinią, kun. V. Borisevičius ir toliau mokytojavo jau dabar valstybinėje Marijampolės berniukų ir mergaičių gimnazijoje iki 1922 m. pavasario, kada išvyko profesoriauti į Seinų kunigų seminariją.

Būdamas Marijampolėje, kun. V. Borisevičius trumpą laiką buvo ir Marijampolės realinės gimnazijos, įsteigtos A. Bulotos ir kitų rūpesčiu, kapelionu. Bet čia įvyko visa istorija, kurią varta plačiau paaiškinti.

Pirmuoju tos realinės gimnazijos kapelionu buvo paskirtas kun. dr. K. Rėklaitis, M. I. C. Bet jis vos keliose pamokose dalyvavęs, pastebėjęs kokia yra mokytojų ir mokinių dvasia, tuojau atsisakė, nes buvo matyti, kad kunigas ten nepageidaujamas. Tada mokytojų taryba ir tėvų komiteto nariai, bijodami, kad katalikai tėvai neleis savo vaikų į “bedievišką” gimnaziją, be to turėdami taikytis prie bendros vidurinių mokyklų programos, kurioje tikybos pamokos yra privalomos visiems mokiniams, bandė ieškoti išeities. Kaip iš dokumentų matyti, realinės gimnazijos mokinių tėvų suvažiavimas 1919.III.9 d. nutarė: 1) ieškoti katalikų tikybos mokytojo; 2) mokytojus gimnazija skiria pati, o kunigą vyskupijos kurija; 3) iš visų mokytojų reikalaujama, kad jie būtų savo dalyko žinovai, o tikybos mokytojas — katalikų kunigas; 4) visi mokslai — žinijos šaltiniai, o tikyba — žinojimo ir sąžinės nujautimo židiny. Mokytojų taryba yra pati nusistačiusi, kad tikybos privalo mokytis visi realistinės gimnazijos mokiniai. Bet jeigu kurio gimnazisto tėvai reikalautų jo vaiką nuo tikybos mokymosi atleisti, tuomet gimnazija išpildo tėvo valią — prašymą. Ir tik pilnamečiai gimnazistai, kurie gali eiti valstybines, visuomenines pareigas ir patys gali būti tėvais, gali paduoti prašymą savo var-
du¹².

¹² Iš bylos dėl tikybos mokymo Marijampolės realinėje gimnazijoje, žr. *Lietuvos Mokykla*, 2 knyga, Kaunas 1920, 456 psl., I-sis dokumentas. Šiuo klausimu iš viso čia paskelbta 20 dokumentų (rinkinys protokolų, pareiškimų ir laiškų ištraukų). Kiti du dokumentai papildomai išspausdinti sekančiais metais: *Dar dvejetas dokumentų dėl tikybos mokymo Marijampolės realinėje gimnazijoje*, žr. *Lietuvos Mokykla*, 3 knyga, Kaunas 1921, 613-616 psl. Be to dar yra dokumentuotas straipsnis *Dėl Marijampolės realinės gimnazijos*, žr. *Laisvė* (dienraštis), 1920.IV.11 d., 78 nr.

Po kelių dienų (1919.III.16) vėl posėdžiavo tėvų komiteto nariai. Tame posėdyje dalyvavo ir kun. K. Rėklaitis, kuris paaikšino tikybos mokymo stovį realinėje gimnazijoje ir tas priežastis dėl kurių jis atsisakė dėstyti tikybą gimnazijoje. A. Bulotai pareikalavus, į protokolą buvo įrašyti tokie kun. K. Rėklaičio žodžiai: "Mes [dvasininkai] žiūrime į tikybą mokykloje, kaip į mokslo objektą, veikiant tiksliai į mokinių protą, o priversti tikėti ar netikėti mes negalime ir tuo neužsiimame" ¹³.

Išprašius kun. K. Rėklaitį iš posėdžio, išrinkta atstovai vykti į Seinus pas vyskupą ir tartis dėl tikybos mokymo realinėje gimnazijoje. Po kelių dienų (1919.III.25) grįžusieji iš Seinų atstovai: Adomas Lastas-Lastovskis, P. Natkevičius ir A. Matulaitis (du pastarieji Tėvų komiteto atstovai) pranešė: "Seinai apie tikybos mokymą šiaip nusistatę: Tikybą privalomas dalykas visiems mokiniams, nuo jos mokymosi gali pasiliuosoti tie mokiniai, kurie patys save išlaiko. Turintieji globėjus, gali būti paliuosuojami nuo tikybos tiksliai sulyg globėjų noro" ¹⁴.

Tame pat posėdyje nutarta rašyti į Seinus, kad Mokytojų taryba ir Tėvų komitetas sutinka su kurijos nusistatymu apie tikybos mokymą ir drauge nutaria kviesti gimnazijos prefektu kun. Borisevičių, o jei jis nesutiks — kun. J. Novicką ¹⁵.

Į Tėvų komiteto ir Mokytojų tarybos raštą ¹⁶, Seinų vyskupijos kurija 1919 m. balandžio 24 d. atsakė: "Kurija turi garbės pranešti: Marijampolės Realinei gimnazijai raštu iš š. m. kovo mėn. 29 d., Nr. 28, pasižadėjus laikyti religijos mokslą mokiniams privalomu dalyku, nes 1374-uojų Bažnyčios Teisių kanonu katalikų vaikams yra draudžiama lankyti mokyklas be religijos, J. E. vyskupas šiandien yra paskyręs religijos mokytoju Realinėje gimnazijoje kunigą Vincentą Borisevičių. Pasirašė: Vyskupo padėjėjas A. Grižaitis, kurijos vedėjas kun. J. Laukaitis" ¹⁷.

Bet kun. Borisevičius realinėje gimnazijoje neilgai ištvrė. Jis 1919.VI.2 d. įteikė gimnazijos Mokytojų tarybos pirmininkui tokį raštą: "Kadangi Realinės gimnazijos mokytojai ir mokiniai aiškiai nusistatę prieš tikybą, todėl tolimesnis mano darbas Realinėje gimnazijoje yra negalimas. Taigi nuo šios dienos prašau manęs neskaityti Jūsų gimnazijos mokytojų. (Pas.) Kun. V. Borisevičius" ¹⁸.

¹³ Iš bylos dėl tikybos mokymo Marijampolės gimnazijoje, žr. *Lietuvos Mokykla*, 2 knyga, Kaunas 1920, 456 psl., II-sis dokumentas.

¹⁴ Ten pat, 457 psl., III-sis dokumentas.

¹⁵ Ten pat.

¹⁶ Ten pat, 457-458 psl., IV-sis dokumentas.

¹⁷ Ten pat, 458 psl., V-sis dokumentas.

¹⁸ Ten pat, 458 psl., VI-sis dokumentas.

Po ilgų Marijampolės realinės gimnazijos vadovybės susirašinių su Seinų vyskupu ir Švietimo ministerija, tik 1920.I.16 kapelionu buvo paskirtas kun. dr. Ignas Česaitis, M. I. C., bet ir tas pareigose neilgai išbuvo — tik iki tų metų kovo mėn. 25 d. Priežastys tos pačios: antireliginis mokytojų ir mokinių nusistymas, tikybos pamokų trukdymai, visokios obstrukcijos, mokinių nuo tikybos pamokų lankymo atleidinėjimai¹⁹.

Kadangi realinės gimnazijos vadovybė skundėsi tiek Seinų vyskupui, tiek Švietimo ministerijai dėl kapelionų netinkamo elgesio, dėl ieškojimo visokių priekabių, dėl nepagrįsto gimnazijos kaltinimo, Seinų vyskupijos kūrėja paprašė buvusius kapelionus, kad jie raštu plačiai išdėstytų, kokia yra padėtis Marijampolės realinėje gimnazijoje. Kun. V. Borisevičius savo rašte Seinų vyskupijos generalvikarui (su vyskupu, dėl karo su lenkais fronto atkirstu, negalint susisiekti) prel. Matui Dabrilai 1920.V.17 d. taip rašė:

“Atsakydamas į Jūsų Malonybės paklausimą (iš 1920.V.11) dėlei Marijampolės Realinės gimnazijos štai ką pareiškiu.

Jo Ekscelencijai Seinų vyskupui paskyrus mane 24 balandžio 1919 m. minėtos gimnazijos tikybos mokytojum, po kelių dienų pradėjau eiti savo pareigas. Mokytojavau šioje gimnazijoje iki paskutinių gegužės mėn. dienų 1919 m. Tikyba dėstyti Marijampolės Realinėje gimnazijoje buvo sunku. Daugelis mokinių, nusistačiusių prieš tikyba, visokiais išsišokimais ardė reikalingą tvarką, mokytojuose gi nebuvo tinkamos reakcijos, todėl kaskart Realinėje gimnazijoje darbas darėsi nepakenčiamesnis. Nurodysiu faktus:

1) 5 gegužės dieną 1919 m., baigiant kalbėti maldą II klasėje mokinsys Glinskas garsiai tyčiojosi iš maldos žodžių.

2) Tą pačią dieną mokinsys Navasaitis laike pamokos skaitė prieštikybinių brošiūrą. Nors buvo įspėtas, bet tas nieko negelbėjo, jis skaitė toliau; ir antrą kartą padarius pastabą, šiurkščiai išsikalbėjo. Tas pats mokinsys 8 gegužės d. 1919 m. pašiepė Evangeliją, bet smarkiau jį subarus, atsiprašė ir pažadėjo daugiau taip nesielgti.

3) Man kalbant VII klasėje prieš pamoką maldą *Sveika Marija*, mokiniai atsisakė kalbėti antrą tos maldos dalį. Prašant jų kalbėti, jie tylėjo, bet streikavę nesiliovė.

4) V klasės mokiniai taipogi atsisakė kalbėti maldą. Mokinsys Kundrota atsistojęs pareiškė, kad jei mes nebūtume priversti tikybos

¹⁹ Ten pat, 460 psl., XIII-sis dokumentas; *Dar dvejetas dokumentų dėl tikybos mokymo Marijampolės realinėje gimnazijoje* (du kun. Igno Česaičio laišakai, 1920 metų gegužės 6 ir 19 dienos), žr. *Lietuvos Mokykla*, 3 knyga, Kaunas 1921, 613-616 psl.

mokintis, tuomet maldą kalbėtume. Tiesa, per sekančias pamokas antrą dalį maldos atsakinėdavo vienas asmuo, bet ne visi mokiniai.

5) 8 gegužės d. 1919 m. aiškinant I klasėje apie pasaulio su-tvėrimą, viena mokinė (kurios pavardę tiksliai reikalui esant pranešiu) pasakė, kad tai ne tiesa, tai burtai. Prie visų mokinių garsiai pareiškė, kad taip mokinusi ponia Valaitienė — Realinės gimnazijos mokytoja. Kiti mokiniai patvirtino.

6) 14 gegužės d. 1919 m. įeinant į III klasę, vienas mokinyš kreida trynė stalą. Kreidą reikėjo nušluostyti, kad nesuteršus rūbo. Toje vietoje buvo parašyta cheminiu pieštuku žodžiai: „Dievo ministeris“. Kairiame stalo šone taipogi buvo parašyta: „Dievo ministeris“ ir dešiniame: „Lai gyvuoja bolševizmas ir socializmas“.

Kaip tik prieš mano pamoką toje klasėje buvo p. Balčikonis, Švietimo Ministerijos įgaliotinis.

Šį dalyką įnešiau į mokytojų tarybos posėdį. Nutarta padaryti mokiniams išpėjimas ir pareikalauti, kad daugiau taip nesielgtų. 16 gegužės d. 1919 m. atsiprašė, bet 28 gegužės d. ir vėl buvo parašyta: „Puikus mokytojau Dievo“.

7) 22 gegužės d. 1919 m. IV klasėje, man įeinant į pamoką, vienas mokinyš garsiai tyčiojosi iš *Sveika Marija*. Kalbant maldą provokatoriškai juokavo mokinyš Aleksa.

Apie viršuje nurodytus dalykus pranešiau žodžiu Jo Ekscelencijai Seinų Vyskupui, apie vėliau įvykusius, apleidžiant gimnaziją, parašiau sekančio turinio raštą:

Jūsų Ekscelencija! Sugrįžęs iš Seinų Marijampolės Realinėje gimnazijoje turėjau dar porą incidentų, būtent: 1) kuomet mokinį Juožą Navasaitį II kl. (maždaug 17 metų vaikiną) perkėliau iš mergaičių tarpo prie vaikinų, jisai tyčiodamasis balsiai pasakė: „gal taip neatsitiks kaip Adomui su Jieva rojuje“. Kadangi minėtas mokinyš taip pasiėlgė ketvirtą sykį, nepaisant pažadėjimo panašiai nesielgti, aš jį prašalinau iš klasės. Navasaitis išeidamas, atsisukęs į visus mokinius, garsiai pasakė „ačiū“.

Kitas atsitikimas — vėl toje pačioje klasėje. Mokinė Murzičaitė paklausė viešai: „Kokiu būdu išsiplatino žmonių giminė, jeigu Adomas su Ieva neturėjo dukterų?“ — Šiuos žodžius ji girdėjusi iš p. Totorienės (Toji p. Totorienė turi kokius tai ryšius su mokinių bendrabučiu, bet kokius, nežinau. Ar p. Totorius — mokytojas ir bedrabučio vedėjas yra jai giminė, nežinau).

Įvykus Mokytojų Tarybos posėdžiui, pasiūliau svarstyti du dalykus: 1) Mokinį Navasaitį prašiau prašalinti iš gimnazijos, pamatuodamas tuomi, kad jis panašiai pasiėlgia ketvirtą kartą; 2) prašiau mokytojų neplatinti prieštikibinių nuomonių mokinių tarpe.

Apie mokinį Navasaitį Mokytojų Taryba nekalbėjo per du posėdžius: vieną kartą pamatuodama tuom, kad posėdyje nedalyvauja Tėvų Tarybos atstovai; antrą kartą nesvarstė dėl, svarbesnių klausimų, būtent: perkėlimo mokinių į sekančias klases.

Mokytojų tačiau užkabinimas sukėlė baisų triukšmą ir nepasitenkinimą. Jie man prikašiojo netaktą. Sulyg jų reikėję mokinius atsivesti pas mokytoją, kuris panašius dalykus skelbė ir ištirti dalykų stovį. Neužilgo p. Valaitienė pradėjo prisipažinti, kad ji kalbėjusi apie „evoliuciją“ IV, III ir II klasėje, bet ne I-je. P. Lastas-Lastauskas kalbėjo: jeigu mokiniai išgirs priekaištų, geriau išsiaiškins klausimas ir tikyba nuo to nenukentės. Aš į tai atsakiau šiaip: viena — mokiniai ne visuomet ir mane kreipsis su priekaištais, antra — jeigu pedagogai taip elgsis, aš nespėsiu su priekaištus atsakinėti, apie mokslo gi tęsimą ir kalbos negali būti; trečia — neleistina daryti priekaištų pajuokos formoj.

Po šito p. Lastauskas pareiškė: jis neatsižvelgsias į jokių prašymus ir, ką jam mokslas liepias, jis taip ir mokysias jaunimą.

2 birželio dieną užklausiu raštu apie mokinio Navasaičio likimą. P. Valaitis atsakė, kad be manęs Mokytojų Taryba nenorinti apie tai kalbėti (Aš dviejuose posėdžiuose dalyvavau ir pirmutiniame posėdyje referavau dėl to, kad svarstyti be manęs šį reikalą).

Iš visa ko paaiškėjo, kad Mokytojų Taryba nenori rišti dalykų rimtai. Aš tuomet, pritariant kun. Laukaičiui ir vienuolyno kunigams, parašiau Realinei gimnazijai sekantį laišką: „Kadangi Realinės gimnazijos mokytojai ir mokiniai aiškiai nusistatę prieš tikybą, todėl tolimesnis mano darbas Realinėje gimnazijoje yra negalimas. Taigi nuo šios dienos prašau manęs neskaityti Jūsų gimnazijos mokytojų“.

Ištojančiųjų gimnazijon kvotimuose jau nedalyvavau.

Užbaigdamas savo pranešimą, reiškiu Jūsų Ekscelencijai nuolankumo ir paklusnumo žodžius (Pas.) kun. V. Borisevičius.

Marijampolė 1919.VI.15’.

Baigdamas pranešimą dar turiu pasakyti, kad iš šių atsitikimų daugelį žinojo mokytojai. Aš nuo mokytojų laukiau, kad jie nors su vienu mokiniu būtų aštriau pasielgę ir tuo būdu, gal būtų užkirsti visoki mokinių išsišokimai. Bet ne tik nesulaukiau pritarimo, bet dar destruktivaus darbo.

Šiuo ir baigiu savo pranešimą. Su tikra pagarba (pas.) kun. V. Borisevičius.

Marijampolė 1920.V.17 “ 20.

²⁰ Iš bylos dėl tikybos mokymo Marijampolės realinėje gimnazijoje, žr. *Lietuvos Mokykla*, 2 knyga, Kaunas 1920, 462-464 psl., XIX-sis ir XX-sis dokumentai.

Vaizdo pilnumui reikia pasakyti, kad ir kun. V. Borisevičiaus įpėdinis Realinėje Marijampolės gimnazijoje, kun. Ig. Česaitis, labai švelnus, kantrus ir malonus, jaunimą mylįs kapelionas, tose pareigose neištvėrė ilgiau kaip porą mėnesių (1920.I.19 - 1920. III.24) vis dėl tų pačių priežasčių. Realinė gimnazija savo dvasia buvo socialistinė ir antireliginė. Vyresniųjų klasių mokiniai, grįžę iš Rusijos, buvo užsikrėtę bolševizmo dvasia. Jie kapeliono pamokose demonstravo savo ateistinių nusistatymą ir tyčiojosi iš religijos, niekino jos mokytoją. Po kun. Ig. Česaičio gimnazija liko be tikybos mokytojo. Kai 1923 m. į Marijampolę atsikėlė dr. St. Matulaitis, žinomas socialistas ir slaptas komunistas, dėstydamas Realinėje gimnazijoje istoriją, sudarė mokinių tarpe bolševikinę kuopelę, kurios nariai buvo 1925.II.12 d. suimti, radus pas juos granatų ir sprogstamosios medžiagos. Valdžia gimnaziją uždarė. Dr. St. Matulaitis buvo irgi suimtas, bet už užstatą paleistas, slapta išvyko į Sovietų Sąjungą.

Iš kun. V. Borisevičiaus konflikto su Realine gimnazija matyti, kad jis buvo labai jautrus visame, kas liečia religiją ir jo kaip kunigo asmenį. Tokio jautrumo pavyzdį rodo toks mažas epizodas.

Dirbdamas visuomeninį darbą Marijampolėje, kun. V. Borisevičius siekė ir apylinkės kaimus. Mano gimtajame Puskelnių kaime buvo iš Rusijos grįžęs mažžemis J. Jukelis, kuris pažino kun. V. Borisevičių Minske. Jį kun. V. Borisevičius prikalbino, kad sušauktų kaimiečių susirinkimą ir būtų įsteigtas krikščionių demokratų partijos skyrius. 1919 m. vasarą ar ankstyvą rudenį toks susirinkimas įvyko pas K. Skrinską. Žmonių prisirinko daugybė ne tik iš to, bet ir aplinkinių kaimų. Susirinkimas vyko lauke, ūkininko kieme. Kun. V. Borisevičius pasakė ilgą kalbą, aiškindamas laiko įvykius, reikalą rengtis rinkimams į Steigiamąjį Seimą, organizuotis į katalikiškas partijas. Po susirinkimo visi plojo. Pirmose eilėse keli vyrai sėdėjo ant tvoros ir vienas jų paplojo ne rankomis, bet ... kojomis. Tai pastebėjęs kun. V. Borisevičius smarkiai išsižeidė ir pastatė sąlygą: arba pasišalina tas plojikas (jis aiškinosi baidęs muses nuo kojų), arba jis tuoj pat išvyksta... Žinoma, 'plojikas' buvo išgrūstas ir konfliktas likviduotas. Man tada vaikėzui tas faktelis padarė išpūdžio: atrodė, kad kunigas tokio, ne iš blogos valios, bet iš paprasto kvailumo, padaryto gesto galėjo nepastebėti, arba jį juokais nuleisti.

Tą nepaprastą kun. V. Borisevičiaus jautrumą esu pastebėjęs, kai jis, man bebūnant III ir IV Valstybinės gimnazijos klasėje, dėstė mums tikybą. Šiose klasėse nebuvo paauglių mokinių, grįžusių iš Rusijos. Buvome kaimo berniukai, katalikiškų šeimų vai-

kai. Tačiau nelaimė tam, kuris per kapeliono pamokas išdrįsdavo ko nors iš tikėjimo dalykų paklausti. Kun. V. Borisevičius tokius paklausimus suprasdavo, kaip jam asmenišką afrontą. Į klausimus neatsakydavo, paklausėją išbardavo ir tokį mokinį paskui turėdavo, ant akies, kaip, bedievi. Žinoma, po tokios patirties niekas jokių klausimų nekeldavo. Gal tai buvo prisiminimas jo turėtos patirties Realinėje gimnazijoje. Bet, kaip ten bebūtų, tai nebuvo gero pedagogo savybė: nekaltą klausimą suprasti, kaip norą pašiepti mokytoją. Šiaip tikybos dalykus dėstė nuoširdžiai, suprantamai ir įdomiai. Jis mokinius mylėjo ir niekad neparodė noro juos, sukirsti, išskyrus tuos nelaimingus, paklausėjus, kurie ilgai neatgaudavo jo pažankumo.

Jau minėta, kad kun. V. Borisevičius, būdamas karo metu Rusijoje, rūpinosi neturtingų moksleivių šelpimu. Tuo pasižymėjo ir būdamas Marijampolėje. Esu patyręs asmeniškai jo globos ir paramos.

Aplinkybės taip susidėjo, kad 1920 m. pavasarį laikiau egzaminus į Marijampolės Valstybinės gimnazijos III klasę be lotynų kalbos, kuri buvo pradedama dėstyti jau II klasėje. Po tikybos egzamino, pasakiau kapelionui savo rūpestį — ar būsiu priimtas be lotynų kalbos egzaminų. Jis mane paramino ir paaiškino, kad būsiu priimtas su sąlyga — per 1920-1921 mokslo metus privačiai pasimokyti ir pereinant į IV klasę išlaikyti lotynų k. egzaminus. O dėl lotynų kalbos pamokų, liepė ateiti pas jį po egzaminų.

Jau priimtas į III klasę, pirmą kartą nuėjau į kapeliono butą. Jis gyveno Bažnyčios gatvėje, sename name netoli bažnyčios. Butas buvo erdvus, švarus, bet be jokios prabangos. Jam šeiminkavo dvi nejaunos jo seserys. Nudžiugau, kai jis pats pasisiūlė duoti man lotynų kalbos pamokas. Paskyrė laiką, kada turiu ateiti. Taip jis tapo mano ne tik tikybos, bet ir lotynų kalbos mokytoju.

Besilankant į pamokas, išklausinėjo mane apie tėvų padėtį. Papasakojau, kad tėvai yra neturtingi mažžemiai, karo labai suvarginti ir sutikę mane leisti į gimnaziją su sąlyga — jei ją lankysiu iš namų ir taip nereikės mieste samdyti buto. O nuotolis nuo namų iki gimnazijos 6 km.

Tų pamokų buvo nedaug, nes netrukus kun. V. Borisevičius surado man kitą mokytoją — VII klasės mokinį Juozą Stakauską (1900-1972), būsimą kunigą ir istoriką. Tas mane mokė irgi veltui. Kaip vėliau sužinojau, ir jis, kaip pabėgėlis iš Vilnios, neturtingas moksleivis buvo kun. V. Borisevičiaus išlaikomas ir šelpiamas.

O kapelionas ir toliau mane globojo: pirmaisiais mokslo metais sumokėjo už mane mokslo mokestį, davė pinigų nusipirkti reikalingoms knygoms. Sekančiais mokslo metais (1921-1922) paragino

Kun. Kazimieras Borisevičius,
kun. Vincento brolis, miręs 1920 m

Ateitininkų ir pavasarininkų žymieji veikėjai Marijampolėje 1921 m. :
(iš kairės į dešinę) kun. Andriejus Cikota, Jurgis Kracnickas, kun. Vincentas
Borisevičius, kun. Antanas Dailydė ir Antanas Dailydė

paduoti gimnazijos vadovybei prašymą dėl neturto atleisti nuo mokesčio už mokslą. Jis tą mano prašymą parėmė mokytojų taryboje, ir buvau nuo mokesčio atleistas. Taip pat ir tais metais jis sumokėjo už naujas to meto kurso knygas-vadovėlius. Taip per porą metų (1920-1922) kun. V. Borisevičius buvo man ne tik mokytojas, bet ir globėjas. Pasiteiraudavo, kaip man sekasi, ko trūksta ir vis padėdavo tiek geru žodžiu, tiek ir konkrečia finansine parama. Bet reikia pridėti, kad ne aš vienas buvau toksai 'išrinktasis'. Panašių neturtingų, pašalpos reikalingų mokinių buvo ir daugiau. Juos panašiai globojo ir šelpė kapelionas kun. V. Borisevičius.

Todėl suprantama, kaip mums moksleiviams buvo gaila, kai 1922 m. rudenį, susirinkę į gimnaziją, jau neradome gerojo kapeliono. Jis buvo paskirtas profesoriumi į Seinų kunigų seminariją, tuomet buvusią Gižuose. Jo vietoje kapelionu buvo paskirtas kun. Jonas Petrika, išbuvęs tose pareigose iki 1940 m. vasaros, o 1941. VI.22 d. bolševikų žiauriai nužudytas Lankeliškiuose.

Vėliau jau neteko sutikti mano gerojo globėjo ir geradario. Keliai išsiskyrė, nors jo, kaip kilnaus kunigo, vaizdas visuomet liko atmintyje. Ir aš tapau kunigu-vienuoliu, gal ir jo pavyzdžiui prie mano pašaukimo prisidėjus. Susitikome dar kartą asmeniškai 1938 m. pavasarį. Jis iš Telšių atvyko į Kauną, kur aš tada gyvenau, kviesti mane praveisti Telšių kunigams rekolekcijas. Sutikau, bet ir nustebau jo smulkmeniškumu, kai jis paprašė sutikimą duoti raštu. Matyt norėjo būti tikras, kad pažadą ištesėsiu...

Kai po ilgų metų sužinojau, kad Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius buvo Lietuvos komunistų nužudytas, toptelėjo mintis: ar tai nebus prie viso kito dar ir kerštas buvusiam Marijampolės Realinės gimnazijos kapelionui, kuris jau tada pasirodė kaip komunizmo ir ateizmo priešas. Juk tos gimnazijos auklėtinių daugumas, Lietuvą okupavus bolševikams, tuoj iškilo į aukštas vietas ir sprendė katalikų gyvybės ir mirties likimą»²¹.

Apie jo patirtus nemalonumus Marijampolės realinėje gimnazijoje mūsų istorikas A. Kučas rašo: «Kiek teko girdėti, jis daug nemalonumų turėjo Realinėje gimnazijoje, kur berods tik pusmetį dėstė tenai tikybą. Pradžioje pamokos jis ten kalbėjo malda atsiklaupęs, gal norėdamas paveikti savo dievobaimingumu, bet mokiniai tai sutiko su patyčiomis ir užgauliais klausimais. Man tada jo buvo labai gaila, nes su juo teko arčiau bendrauti nuo pat mano atvažiavimo į Marijampolę 1918 m. rudenį. Jis mane priėmė į savo vadovau-

²¹ J. VAIŠNORA, M. I. C., *Kunigas V. Borisevičius Marijampolėje*, autoriui atsiųstas straipsnelis iš Romos, 1974 m. lapkričio 20 dieną.

jamą nedidelį *Žiburio* bendrabutį ir visais ten buvusiais mokiniais jis labai rūpinosi.

Gimnazijoje jis buvo švelniai pravardžiuojamas broliuku, nes kai reikėdavo mokiniams kokios pastabos, jis baigdavo : , Nors tai nieko, broliukai, ale vis ... ' Vienų gavėnios rekolekcijų proga mokiniai pavakare vaikščiodami, kaip paprastai , Varšavine ' , tik ką išsprogusių karklelių rykštutėmis kepšteldavo mergaitėms. , Tai mat, broliukai, užkabinėti mergaites su rykštutėmis, ir dar per rekolekcijas, tai jau negražu. Nors tai nieko, broliukai, ale vis... ' » ²².

Toliau dr. A. Kučas rašo : « Mano prisiminimai apie jį labai šilti ir malonūs. Buvo labai jautrus, nepaprastai švelnus ir uolus pedagogas. Rygiškių Jono Gimnazijoje kapelionavo nuo 1918 m. rudens ligi 1922 m. pavasario » ²³.

Šiais labai taikliais ir gerai kun. V. Borisevičių apibūdinančiais žodžiais ir užbaigsime šį jo ankstyvojo gyvenimo tarpsnį.

²² A. Kučo laiškas iš Scrantono, Pa., 1965.II.7 d.

²³ Ten pat.

PROFESORIUS IR VISUOMENĖS VEIKĖJAS

Fribourgo katalikų universiteto tikslas buvo išleisti gerai paruoštus kunigus akademiniam darbui mokslo įstaigose, taip pat ir misijų ir administraciniam darbui parapijose ir vyskupijose. Atsisakęs nuo kapeliono pareigų Marijampolės gimnazijoje, kun. V. Borisevičius dar mėgino tęsti nutrauktas studijas ir įsigyti doktoratą. Apie tai praneša mums prel. F. Bartkus: « Kun. V. Borisevičius 1921 m. rudens pradžioje išvyko į Šveicariją ir Romą savo teologijos doktorato reikalais. 1922 m. pavasarį (apie Velykas) grįžo jis į Lietuvą ir netrukus buvo paskirtas Seinų kunigų seminarijos profesoriumi Gižuose, į kun. Pr. Kuraičio vietą, kuris išsikėlė į Kauną »²⁴, profesoriauti universitete. 1922 m. vysk. A. Karosas paskyrė kun. V. Borisevičių Seinų seminarijos tuo metu esančios Gižuose profesoriumi ir pavedė jam dėstyti moralinę bei pastoralinę teologiją ir socialinius mokslus. Šioje seminarijoje jis pats mokėsi, todėl gerai pažino jos dvasią ir nuotaikas.

Moralinė ir pastoralinė teologija yra labai svarbūs mokslo dalykai seminarijoje. Nenuostabu kad vysk. A. Karoso žvilgsnis nukrypo į kun. V. Borisevičių, kai prireikė šiai mokslo sričiai naujo profesoriaus. Jis savo darbais Suvalkų Kalvarijos parapijoje, taip pat savo auklėjimo darbu kaip kalėjimo ir kariuomenės kapelionas, vėliau Marijampolės *Žiburio* ir Realinės gimnazijos tikybos dėstytojas buvo plačiai žinomas kaip tikras sielų ganytojas ir puoselėtojas, mėgiamas jaunimo auklėtojas. Visur, tiek parapijoje, tiek kalėjime, tiek mokykloje, jis buvo mylimas ir gerbiamas dėl savo širdies šilumo ir kunigiško nusistatymo. Visa tai buvo priežastis, kodėl seminarijos vadovybė, ieškodama tinkamo dėstytojo moralinei ir pastoralinei teologijai, savo žvilgsnį nukreipė į kun. V. Borisevičių, tikėdamasi jo asmenyje rasti tinkamiausią šių mokslo šakų dėstytoją. Šiandien, žvelgiant į jo darbą atgal, galime tvirtinti, kad seminarijos vadovybė savo siekimais nebuvo apsiavylusi.

Seminarijoje Gižuose jam teko dirbti 1922-1926 m., tai yra ketverius metus, dėstant pagrindinius moralinės ir pastoralinės teologijos klausimus. Šie du glaudžiai susieti dalykai Borisevičiaus dėstyme

²⁴ Iš prel. F. Bartkaus laiško, Dallas, Texas, 1966 m. sausio 13 dienos.

padėjo klausytojams nutiesti tiltus nuo teorijos į praktiką, parodyti kelią, kaip pasisavintųjų teoretinių žinių, bent dalis jų, jau galima pritaikyti praktiškame gyvenime. Ypač pastoralinės teologijos dalykai, liečiantieji krikščionio auklėjimą, profesoriaus buvo pavaizduoti pavyzdžiais iš gyvenimo ir iš jo paties patyrimo, kurie turėjo labai svarbios reikšmės jaunųjų kunigų paruošimui dirbti parapijose. Kadangi kun. V. Borisevičius buvo gili krikščioniška asmenybė, jam pavyko sudaryti gerus santykius tarp dėstytojų ir klausytojų. Kai kuriems profesoriams ir rektoriui kartais atrodė, kad klausytojų mokslo verbavime ir jiems reikalavimų statyme Borisevičius galėtų būti griežtesnis, negu pagal savo širdies gorumą ir švelnumą jis buvo. Bet visa tai nė kiek nekludė palaikyti gerus santykius tarp dėstytojų ir klausytojų ir mintims prieštaraujant, Borisevičius savo nuoširdumu pasiekė daugiau, negu kitas būtų pasiekęs, rodydamas savo prestižą. Apie kun. V. Borisevičiaus dėstytojo darbą ir jo veiklą visuomenėje kun. Dr. F. Bartkus rašo :

« 1922 m. balandžio mėn. kun. V. Borisevičius buvo paskirtas tada Gižuose esančios Seinų kunigų seminarijos profesoriumi į vietą kun. P. Kuraičio, kurs buvo pakviestas docentu į filosofijos-teologijos fakultetą. Iš Marijampolės, kur kun. V. Borisevičius ligi tolėjo *Žiburio* gimnazijos kapeliono pareigas, jis tuojau atsikraustė į Gižus.

Aš jau nuo pat 1922 m. pradžios gyvenau Gižuose, dėstydamas kunigų seminarijoje lietuvių kalbą. Butą turėjau profesoriams gyventi skirtame Gižų dvaro name. Šale manęs porą kambariukų gavo ir kun. V. Borisevičius, ir visą laiką, kol jis dirbo kunigų seminarijoje Gižuose, buvova artimiausi kaimynai. Tad turėjau puikios progos jį gerai pažinti.

Sugyventi su jio buvo labai lengva, malonu ir miela. Kaip sakoma, nors imk ir prie širdies dėk. Visada jis būdavo gerai nusiteikęs, gražiame ūpe, su džiugia šypsena lūpose. Niekada neteko matyti jo susiraukusio, surūgusio, sušniurusio. Atrodė, kad sveikatos atžvilgiu viskas turi jam vykti kuo sklandžiausiai. Bet, deja, iš tikrųjų taip nebuvo. Iš pat jaunystės labai nesisekė jam miegoti. Vakara is ilgai kankinosi jis patale, kol šiaip taip pasisėkdavo sudėti akis. Jį bemiegantį menkiausias krepštelėjimas tuojau pažadindavo, ir vėl nemaža laiko praeidavo, kol jis valiodavo šiek tiek užsnūsti. Tai žinau gerai, nes mano butą teskyrė nuo jo vien plona lentų siena. Todėl vakara is aš visada turėdavau būti labai atsargus, kad jam nesukliudytiau užmigti, ar nenutraukčiau jo miego. Ta-

čiau dienos metu jis gebėdavo taip susivaldyti, jog nebūdavo galima pastebėti, kaip jis būdavo miegojęs naktį ... »²⁵.

Jaunajam kun. prof. V. Borisevičiui čia atsivėrė plačios mokslinio ir auklėjimo darbo perspektyvos. Su dideliu užsidegimu jis atliko savo pareigas. Kunigai, taigi Seinų seminarija, išjungė plačiai į valstybės atstatymo ir tautos švietimo darbą: leido laikraščius, rašė arba vertė knygas, organizavo jaunimą ir inteligentus į įvairias organizacijas bei draugijas. Šiuo atžvilgiu kun. V. Borisevičius, nors buvo veiklus savo studijų metais, dabar kaip jaunas seminarijos profesorius galėjo dar su didesniu ryžtu ir platesniu žvilgsniu eiti į visuomeninę veiklą.

Kun. V. Borisevičius turėjo dėstyti moralinę ir pastoralinę teologiją ir vysk. A. Karoso paskyrimu būti dar dvasios tėvo padėjėju, tačiau negalėjo susilaikyti nedalyvaudamas visuomeninėje veikloje. Dr. A. Kučas, kuris jį gerai pažino, rašo: «Visuomeninis darbas jam buvo labai prie širdies»²⁶.

Kun. V. Borisevičius savo raštuose nėra minėjęs savo visuomeninio darbo eigos, kaip tai yra darę savo atsiminimų raštuose daugelis to meto jo draugų. Atsiminimų rašytojai, kaip tai jau įprasta, stengiasi ryškioje šviesoje iškelti patys savo veiklą, tačiau iš tų asmeninių skubiai parašytų atsiminimų apie kitus, kaip, pavyzdžiui, dr. A. Kučo, matyti, kad kun. V. Borisevičius šioje srityje buvęs labai veiklus, turėjęs daug žinių ir patyrimo, kantrybės ir takto, ir buvęs didelis lietuvis patriotas. Daug jis dirbo Gižų parapijos organizacijose: pavasarininkuose, Katalikių Moterų draugijoje, bažnytinėse brolijose. Advento ir gavėnios metu vedavo parapijose rekolekcijas. Skaitė daug paskaitų organizacijų susirinkimuose, suvažiavimuose, kongresuose. Jo visuomeninė veikla buvo nukreipta ypač į Lietuvos atkūrimą, todėl tenka prie jos čia plačiau sustoti.

²⁵ Prel. F. BARTKUS, *Mano žinios apie vysk. V. Borisevičių* (rankraštis be datos), 2 psl.

²⁶ A. Kučo laiškas iš Scrantono, 1965 m. vasario 7 d.

V. BORISEVIČIAUS DALYVAVIMAS LIETUVOS ATKŪRIME

Kun. V. Borisevičius priklauso tai kartai, kurios svarbiausias uždavinys buvo iškovoti savo tautai laisvę ir nepriklausomybę. Iš jo biografinių davinių jau matyti, kad jis, Suvalkijos ūkininko sūnus, baigęs Seinų kunigų seminariją ir Fribourgo universitetą, aktyviai pradėjo reikštis visuomeniniame darbe, dalyvaudamas Lietuvos atkūrimo. Apie šį jo dalyvavimą Lietuvos atkūrimo darbe išsamiai yra parašęs Bernardas Žukauskas, kuris kun. V. Borisevičių gerai pažino ir su juo kartu dirbo ir dalyvavo įvairiuose seimuose ir organizacijų veikloje. Bernardas Žukauskas apie tai rašo :

« 1917 metų Velykų atostogas praleisti mane brolienė pasikvietė į Naujadvarį (Novy Dvor), Karoliščėviči parapijoje, Minsko gub., kur ji mokytojavo. Naujadvaryje buvo įsikūręs Lietuvių Draugijos Nukentėjusiems nuo Karo Šelpti įgaliotinis ir to dvaro pastatuose buvo minėtos draugijos išlaikoma lietuvių vaikams pradžios mokykla. Karoliščėviči apylinkėje gyveno daugiau 500 lietuvių šeimų, daugumoje Varėnos apylinkės dzūkai, dėl karo pasitraukę iš Lietuvos.

Atostogaudamas, įgaliotinio A. Stančiaus prašomas, padėjau jam išdalinti žmonėms gautas iš Centro Komiteto gėrybes : apavą, aprangai medžiagas ir kitką. Tai buvo gera proga susipažinti su tremtiniais. O kadangi dalindamas gėrybes nebuvau šykštus, tad įsigijau žmonių simpatijų.

Nuo Rusų revoliucijos pradžios dar nebuvo praėjęs nė mėnuo laiko, tad žmonės sunkiai susigaudė naujame laisvės vyksme. Tad per visą Rusiją vyko mitingai, kuriuose įvairių partijų kalbėtojai žmonėms savaip aiškino susidariusią padėtį. Ūpo pagautas sumaniau ir aš pakalbėti lietuviams apie susidariusias sąlygas ir ką lietuviai privalo daryti. Ligi to laiko dideliuose susirinkimuose, išskyrus moksleivių susirinkimus, nebuvau kalbėjęs. Per Velykas, tik žmonėms išėjus iš bažnyčios, pasilypėjęs ant šventoriaus tvoros drožiau pirmą mitinginę kalbą. Pagrindinė kalbos mintis buvo, kad turime ruošti kovai dėl Lietuvos laisvės, ir daviau laisvos Lietuvos valstybės viziją. Jaučiau, kad žmonės mane suprato ir kalba jiems patiko.

Žinia apie pasisekusį mitingą greitai pasiekė Minsko lietuvius. O Minske daug gyveno lietuvių ir gerokas būrys inteligentų. Daugumas jų : dr. D. Alseika, dr. V. Alseikienė, teis. Mičiulis, mok. Kakševičius, mok. Krūtulis ir kiti buvo socialistinių pažiūrų. Tuomet rusuose buvo madingi social-revoliucionieriai, o lietuviuose jų ideologijos — socialistai liaudininkai.

Iš katalikų man žinomi buvo Edvardas Misevičius, prieš karą baigęs aukštesniąją prekybos mokyklą, ir Stefanija Šamelytė, Voroneže baigusi *Saulės* draugijos buhalterijos kursus. Be jų buvo keli kunigai : kun. Alkevičius, kun. Kazimieras Borisevičius, X Armijos kapelionas kun. Vincentas Borisevičius ir klierikas J. Valaitis. Per S. Šamelytę su jais visais susipažinau. Arčiau jų pažinti neteko, nes po atvelykio turėjau būti Voroneže gimnazijoje. Išleisdama brolienė pakvietė atvykti pas ją praleisti vasaros atostogas, nes, pati gyvenusi bendrabutyje, žinojo bendrabučio gyvenimo ir maisto sąlygas.

Pačiame Minske irgi vyko masiniai lietuvių mitingai. Viename jų, vykusiame miesto teatre, ir man teko dalyvauti. Bet tame mitinge kalbėtojais buvo visi socialistai.

Kai Rusijos Lietuvių Tautos Taryba 1917 metų balandžio mėn. 19 d. nutarė šaukti Rusijos Lietuvių Seimą, Minske gyvenusiems lietuviams katalikams inteligentams buvo aišku, kad jie katalikų atstovų į Seimą nepajėgs praveisti. Todėl kun. V. Borisevičius, kun. Alkevičius ir Edvardas Misevičius sudarė Lietuvių Inteligentų Būrėlį Moksleiviams Šelpti ir, St. Šamelytei tarpininkaujant, pakvietė iš Voronežo į Minską 14 moksleivių ateitininkų praleisti atostogų, turėdami galvoje, kad jie padės rinkiminėje į Seimą kampanijoje atsverti socialistų įtaką. Atvykęs politiškai aktyviųjų moksleivių būrelis nuoširdžiai įsijungė į Seimo rinkimų akciją ir per rinkimus atstovais buvo išrinkti : kun. K. Borisevičius, kun. Alkevičius, Edvardas Misevičius, Petras Jočys, Petras Biržys ir klier. J. Valaitis — visi krikščionys demokratai.

Asmeniškai rūpinausi Naujadvario — Karoliščeviči apylinkės rinkimais. Ten kandidatų į Seimą išstačiau kun. Vincentą Borisevičių, o žmonės išstatė ir mano kandidatūrą. Be mudviejų buvo išstatyta ir daugiau kandidatų. Pagal sąrašus iš tos apylinkės turėjo būti išrinkti du atstovai. Didele balsų dauguma mudu ir buvome išrinkti atstovais į Rusijos Lietuvių Seimą. Kelionei į Petrapilį žmonės čia pat sumetė 150 rublių. Tų pinigų pakako kelionei į Petrapilį trečios klasės bilietui ir atgal dviem žmonėms, bet kun. V. Borisevičius ne tik nepaėmė jam priklaususios pinigų pusės, bet dar nupirko antros klasės bilietus sau ir man į Petrapilį ir atgal.

Tais laikais kelionė traukiniu nebuvo maloni, nes dėl daugybės keliautojų buvo sunku traukinyje gauti sėdimą vietą. Kiek lengviau buvo keliaujant antra klase. Kun. V. Borisevičiaus dėka Minske visiems atstovams buvo rezervuota antrosios klasės vagone atskira kupė. Bet Vitebske turėjome persėsti į kitą traukinį, einantį į Petrapilį. Nors mums energingai veikiant pavyko išbrauti į vieną kupė, bet kartu su mumis įsibrovė ir trejetas žydų, kurie brutaliai užėmė sėdimas vietas. Paaiškėjus, kad jie važiuoja trečiosios klasės bilietais, kun. V. Borisevičius įdavė man 5 rublius, kad juos duočiau konduktoriui ir paprašyčiau juos iš mūsų kupė išprašyti. Nors konduktorius ir stengėsi juos išprašyti, bet jie jo neklausė, aiškindamiesi, esą trečiosios klasės vagonuose nėra vietų. Tuomet Ed. Misevičius užtraukė lenkišką dainelę: *Sora koza dojila trairidid bam i Leibusa pojila trairidid bambambam trairididbam* (Sorė ožką melžė ir Leibulį girdė). Žinoma, mes jam pritarėme. Bet jie mus išplūdę bolševikais-leninininkais iš kupė nesitraukė. Tuomet Misevičius užtraukė kitą dainušką: *Drei Juden fahren nach Jerusalem ...* Tą dainušką sudainavus ir p. Biržiui vykusiai pasiepus žydus, mums nemalonūs bendrakeiviai pamatę, kad kelionė mūsų kompanijoje jiems bus nemaloni, mus koliodami iš kupės pasišalino ir, mes gana patogiai įsitaisę, laimingai pasiekėme Petrapilį.

Seime su kun. V. Borisevičiumi buvome krikščionių demokratų frakcijoje. Seimo plenumo jis kalbėjo tik vieną kartą, gindamas Minsko atstovų išrinkimo teisėtumą. Mat socialistai apskundė rinkimų teisėtumą. Esą buvusios sulaužytos rinkimų teisyklės, nes buvę agituoja rinkimų patalpose. Seimas 6 Minsko atstovų mandatų nepripažino.

Kun. V. Borisevičius daugiau reiškėsi lygiagrečiai Seimui vykusioje krikščionių demokratų konferencijoje, svarstant partijos programą. Čia jo pažiūros sutapo su kun. M. Krupavičiaus ir Vytauto Endziulaičio pažiūromis. Nors Petrapilyje buvome apsi-stoję skirtingose vietose, bet kartais drauge važiuodavome pietauti. Kartą važiuojant tramvajumi kareivis jam iš kišenės ištraukė odinę degtukams laikyti dėžutę. Pajutęs tai kun. V. Borisevičius, ramiai kreipėsi į kareivį, sakydamas, kad tai esanti degtukų dėžutė, kuri tekainuojanti vieną rublį ir, išsitraukęs rublį, padavė kareiviui, prašydamas gražinti dėžutę. Kareivis paėmė rublį ir gražino dėžutę.

Kaip žinoma, Seimui priėmus rezoliuciją reikalaujančią Lietuvai nepriklausomybės, jis suskilo. Socialistai ir kairieji liberalai, tereikalavę Lietuvai apsprendimo teisės, iš Seimo išėjo ir Seimas išsiskirstė, nebaigęs svarstyti jam pateiktos darbotvarkės.

Seimui iširus, grįžome į Minską. Aš apsigyvenau anksčiau minėto Inteligentų Būrelio išlaikomajame bendrabutyje. Dabar jau dažniau tekdavo su kun. V. Borisevičiumi susitikti, pabendrauti. Jis visada buvo mielas, malonus ir nuoširdus. Mudviem reikėjo nuvykti į Karoliščeviči padaryti rinkikams pranešimą apie Seimo darbus. Sutartą sekmadienį anksti rytą jo gautu vežimu išvažiavome į Karoleviščeviči. Mums reikėjo pravažiuoti apie 20 km. Bevažiuojant virš mūsų skrido vokiečių lėktuvus, kurių rusų artilerija apšaudė. Stebėjome virš mūsų ore sprogstančius šovinius ir girdėjome apie mus krentančias šovinių skeveldras bei šrapnelių kulipkas. To nebodami mudu ramiai tęsėme kelionę. Gausiai susirinkusiems tautiečiams padarėme pranešimus apie Seimo darbus ir mūsų nusistatymą, balsuojant už rezoliuciją, reikalaujančią Lietuvai nepriklausomybės. Žmonės mūsų nusistatymui nuoširdžiai pritarė.

Po to kurį laiką pasilikau Minske. Tada teko dažniau susitikti kun. V. Borisevičių, su juo pabendrauti ir jį artimiaus pažinti. Tai buvo gana jaunas kunigas, smulkių veido bruožų, gana vešliais tamsiais antakiais, iš po kurių spindėjo meilumo pilnos akys. Veidą visada puošė maloni šypsena. Malonus, mielas, draugiškas, niekad neparodęs kokio nors nepasitenkinimo.

1918 m. pavasarį grįžau Lietuvon ir vasaros pabaigoje įstojau į Marijampolės *Žiburio* berniukų gimnaziją. Kun. V. Borisevičius buvo pakviestas tos gimnazijos kapelionu. Čia mūsų santykiai iš karto pasidarė nuoširdūs, artimi. Tie santykiai buvo tiek artimi, kad vykdamas į tėviškę, į savo tėvelio metines, pasiėmė drauge ir mane. Dažnai jį lankydavau jo bute ir, 1919-1920 metais vadovaudamas skaitlingai Marijampolės jaunimo grupei, daug pasinaudojau jo patarimais bei sugestijomis.

Marijampolėje apsigyvenau su savo artimu draugu Antanu Matulaičiu *Blaivybės* draugijos namuose. A. Matulaitis buvo baigęs gimnaziją Voroneže ir Marijampolėje vadovavo katalikų kultūrinei ir politinei veiklai. (Vėliau jis buvo išrinktas Steigiamojo Seimo atstovu. Vykstant kovoms su lenkais, išvyko kaip karininkas į frontą ir 1920 m. spalio mėn. 17 d. buvo sužeistas ir mirė Alytuje).

Dar vokiečiams Marijampolėje viešpataujant, A. Matulaičio rūpesčiu, buvo įsteigtas krikščionių demokratų partijos slaptas židinys, kuriam priklausė daugelis gimnazijos mokytojų ir šiaip miesto inteligentų. Jų tarpe buvo ir dr. K. Jokantas, dr. Eliziejus Draugelis, kun. A. Šmulkštys, Antanas Matulaitis, Antanas Endziulaitis, Vaclovas Kasakaitis, Antanas Staugaitis, kun. V. Borisevičius ir kiti. Iš moksleivių priklausiau tik aš vienas.

Tame židinyje buvo aptariamai politiniai reikalai susiję su Lietuvos valstybės kūrimu ir Marijampolės miesto valdybos organizavimu. Jame buvo numatomi kandidatai miesto burmistro, miesto valdybos narių, miesto valdybos pirmininko ir kitoms pareigoms. Kun. V. Borisevičius nelabai buvo linkęs į politinį darbą, bet puikiai suprato to darbo reikšmę besikuriančiai Lietuvos valstybei. Juoba, kad visur trūko bent kiek reikiamam darbui nusimanančių žmonių. Todėl buvo stropus ir pareigingas jam uždėtose pareigose. Kai buvo išrinktas Marijampolės miesto Tarybos pirmininku, sąžiningai ir stropiai tas pareigas vykdė.

Kadangi modernios demokratinės valstybės partijų organizuojamos, tad, pasiekti numatytus tikslus, reikėjo suorganizuoti stiprią krikščionių demokratų partiją, jos skyrius ne tik pačioje Marijampolėje, bet ir kaimuose. Tas darbas ypač pagyvėjo kilus Vokietijoje revoliucijai ir susilpnėjus okupaciniam režimui. Savaitgaliais židinio nariai buvo įsipareigoję vykti į kaimus daryti politinius pranešimus bei steigti krikščionių demokratų skyrius. Kun. V. Borisevičius tą sunkų darbą atlikdavo be murmėjimo. Židinio pirmininku buvo gimnazijos inspektorius kun. A. Šmulkštys. Jo bute vykdavo ir židinio susirinkimai. Artėjant Steigiamojo Seimo rinkimams, jiems buvo uoliai ruošiamasi. Todėl buvo svarbu turėti kuo daugiau propagandistų. Marijampolės gimnazijoje buvo stipri ateitininkų kuopa. Vienas iš jos padalinių buvo politiškai-visuomeninė sekcija, kuriai aš vadovavau. Jos uždavinys buvo ne tik pažinti politinių partijų programas, sekti politinę raidą, bet ir praktiškai dalyvauti politinėje bei visuomeninėje veikloje. Jos nariai sekė įvairių politinių pakraipų spaudą, pas save darė politinius pranešimus, o savaitgaliais vykdavo su politiniais pranešimais į kaimus, tuo keldami kaimo žmonių politinį susipratimą. Dar griežtos okupacijos metu pasirūpindavo gautus iš Vilniaus ar Kauno politinius atsišaukimus paskleisti žmonių tarpe. Tai buvo palyginti gana lengva, nes daugelio mokinių tėvai juos lankydavo pristatinėdami maisto, kurio mieste nebuvo lengva gauti.

Taigi tuo metu mudviejų santykiai buvo labai glaudūs ir nuoširdūs. Tai buvo reto nuoširdumo žmogus be jokios puikybės.

Kartą, vieno minėto židinio susirinkimo metu, kun. A. Šmulkštys pareiškė noro pakalbėti moksleiviams ateitininkams apie lietuvių politines partijas ir paprašė manęs tuo tikslu sušaukti susirinkimą ir būti jo pranešimo koreferentu. Po susirinkimo, einant su kun. V. Borisevičiumi namo, jis šyptelėjo, kad išdidusis kun. A. Šmulkštys nepasididžiavo kviesdamas mane būti jo paskaitos koreferentu.

Baigęs gimnaziją iš Marijampolės išvykau Kaunan, po to kariuomenėn ir po metų studijoms į Vokietiją. Tad per ilgesnį laiką tekdavo kun. V. Borisevičių susitikti pripuolamai suvažiavimuose ar gatvėje. Retkarčiais persimesdavome vienu kitu žodeliu, bet artimesnio kontakto neturėjome»²⁷.

²⁷ Bernardas ŽUKAUSKAS, *Šventos atminties vyskupą Vincentą Borisevičių prisimenant* (rankraštis).

SEMINARIJOS REKTORIUS IR PROFESORIUS

Telšių miestas, vadinamas Žemaičių sostine, yra prie Masčio ežero, kalvotoje vietoje. Tas apskrities miestas, su savomis mokyklomis, įstaigomis ir aplenkėjusiais bajorais, jau tuomet buvo šviesus, margas ir judrus beatsistatančios Lietuvos kampelis²⁸. Šioje tat Žemaičių sostinėje teko apsigyventi kun. V. Borisevičiui ir jame praleisti geriausius ir kūrybingiausius savo gyvenimo metus.

Telšių vyskupijos įkūrimą ir jos sutvarkymą gerai aprašo kun. dr. K. Ruibys: «Popiežiaus Pijaus XI bule *Lituanorum Gente* 1926 m. balandžio mėn. 4 d. buvo įkurta Lietuvos bažnytinė provincija, tuo atpalaiduojant Vilniaus ir Žemaičių vyskupijas nuo Mogiliavo metropolijos ir Seinų vyskupiją nuo Varšuvos arkivyskupijos. Iš Vilniaus ir Seinų vyskupijų dalių, esančių Lietuvos ribose, buvo sudarytos Kaišiadorių ir Vilkaviškio diecezijos, o iš didžiulės Žemaičių vyskupijos buvo sudarytos trys naujos diecezijos: Kauno arkivyskupija, Panevėžio ir Telšių vyskupija. Šiai pastarajai buvo prijungta Klaipėdos prelatūra, apėmusi Klaipėdos krašto katalikų parapijas, anksčiau priklausiusias Varmijos vyskupijai.

Naujosioms vyskupijoms paskirtieji vyskupai užėmė savo sostus dar tų pačių 1926 m. vasarą, o Lietuvos vyriausybė, ratifikuodama konkordatą su Šv. Sostu 1927 m. gruodžio mėn. 10 dieną, pripažino Lietuvos bažnytinės provincijos įsteigimą ir sutvarkymą. Tų reformų pasėkoje, paskutinis Žemaičių vyskupijos vyskupas Pranciškus Karevičius (mosėdiškis žemaitis), daug prisidėjęs prie nepriklausomybės atgavimo, buvo pakeltas titulinio arkivyskupu ir įstojo į Tėvų Marijonų vienuolyną Marijampolėje. Telšių gi vyskupu buvo paskirtas prel. Justinas Staugaitis, suvalkietis. Tai buvo žmogus didelių gabumų ir didelės energijos, Nepriklausomybės akto signataras, buvęs seimo pirmininkas, retkarčiais ėjęs net Valstybės prezidento pareigas, apologetas, publicistas: *Pirmeivių Žiedų*²⁹ redaktorius, vėliau prieš amžiaus pabaigą, metęsis net į beletristiką

²⁸ Daugiau apie Telšius žinių duoda straipsnis *Telšiai*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXXI t., 21-28 psl.

²⁹ *Pirmeivių Žiedai*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXIII t., 45 psl.

ir parašęs apysaką (J. Gintauto slapyvardžiu): *Tiesiu Keliu*, kaip atsaką Putino *Altorių Šešėlyje*.

Naujasis Telšių vyskupas turėjo suorganizuoti administracinį diecezijos aparatą beveik iš nieko. Kitas pirmaeilis jo planas buvo — kiek galima greičiau įsteigti diecezinę kunigų seminariją. Tiems darbams atlikti vyskupui Staugaičiui reikėjo ne tik pačiam daug dirbti, bet ir tinkamų pagalbininkų susirasti. Generalvikaru jis pakvietė prel. Pranciškų Urbanavičių³⁰, šventą kunigą, seną dėl lietuviybės kovotoją, plunksnos darbininką (dažnai pasirašiusį slapyvardžiu Kupranas), nuo Gargždų kilusį žemaitį, Salantų kleboną. Kurioje dirbti ir naujosios seminarijos statybą organizuoti vyskupas pavedė kun. dr. Jurgiui Galdikui³¹, darbėniškiui žemaičiui. Šalia jų, vysk. Staugaitis kurioje ir 1927 m. atidarytoje kunigų seminarijoje dirbti, atsigabeno į Telšius tris kunigus iš Suvalkijos: prel. Vincentą Borisevičių, S. T. L., dr. Jurgį Narjauską, ir kun. Justiną Juodaitį, S. T. L., savo sesers sūnų.

Žemaičių, patriotų' džiaugsma, kad jų Telšiai tapo naujos vyskupijos centru, mažino kai kurie tos vyskupijos steigimo ir organizavimo faktai. Kai kas apgailestavo, kad senas ir garbingas Žemaičių vyskupijos vardas buvo eliminuotas iš Lietuvos bažnytinės provincijos santvarkos³². Net spaudoje buvo keliamas klausimas, kaip tai įvyko, kad Bažnyčia, uoli tradicijų saugotoja, jų nepaisė šiuo atveju. Būta nepasitenkinimo ir dėl to, kad žemaičiai, turėdami daug gabių ir garbingų kunigų, kaip prel. Šaulys, Čėsnys, Grabys, Jucius, Jakubauskas, Penkauskas, Malakauskas ir kiti, vyskupu gavo ne, savo žmogų, o suvalkiečių. Tokioms nuotaikoms esant, atitraukimas į Telšius dar trijų suvalkiečių, neprišidėjo prie to nepasitenkinimo sumažinimo. Ne paslaptis, kad žemaičiai nerodė didelio prisirišimo savo pirmajam vyskupui, nors visada jį gerbė, kaip sielų ganytoją. Ir pats vysk. Staugaitis tai jautė ir žinojo. Savo trijų tomų *Memuaruose*, kurių rankraščius man yra tekę skaityti jam dar gyvam esant, jis skundėsi, šaltu ir oficialiu jo priėmimu, jam vykstant į Telšius, pakelėje užsuktose klebonijose ir vėliau, vizituojant parapijas.

Tų, jau praeitin nuėjusių, įvykių ir nuotaikų aidai atsiliepia

³⁰ A. MAŽIULIS, *Urbanavičius Pranciškus Marija*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXXII t., 303 psl.

³¹ *Galdikas Jurgis*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, VI t., 482-483 psl.

³² Ne tik apgailestauta, bet ir mėginta tą vardą apginti: prof. Z. IVINSKIS, *Žemaičių (Medininkų) vyskupijos įkūrimas (1417) ir jos reikšmė lietuvių tautai (1417-1967)*, žr. L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbai*, VII t., 56-57 psl.

ir dabar, kaip matyti iš Kaz. Mockaus³³ ir dr. Grigo Valančiaus³⁴ straipnių apie a. a. vysk. Ramanauską. Gal ir ne be pagrindo vis dar klausiamo: kodėl anuomet dalykai buvo pasinėšę tokia kryptimi? Mano paprašytas pareikšti savo nuomonę tuo klausimu, mūsų garbingasis veteranas prel. Kazimieras Šaulys malonėjo duoti šį atsakymą: “Dėl suvalkiečių kunigų, kuriuos vysk. Staugaitis buvo atsikvietęs į Telšius, daug kas mano, — gal ir teisingai, kad tai buvo greičiau afekto dalykas, kaip apgalvotas žygis kunigų žemaičių atžvilgiu, kurių kunigavimo nuopelnus vyskupas Staugaitis įvertino lygiais kitiems. Apsigyvenus svetur, Telšiuose, vyskupui suvalkiečiui buvo malonu turėti aplink save vieną-kitą pagelbininką ar bendradarbį iš jam artimesnių suvalkiečių”. Pažymėjęs, kad “Msgr. Staugaičio kaip ir Ramanausko vyskupavimas Telšiuose buvo labai naudingas ir kraštui ir Bažnyčiai”, garbingasis prelatas primena jauniems, kad “Žemaičiai — telšiškiai ar raseiniškiai, aukštaičiai, užnemuniečiai — visi esame lietuviai. Nevienam atrodo, kad nevisai tikslu ir naudinga tautos vieningumui ir stiprinimui perdidelis jos atskirų dalių bei giminių savitumų ryškinimas”. Jei didžiai gerb. prelatas skaitys šį straipsnelį, aš tikiu, jis nepaskaitys mane nebojus jo pamokymo, nes viršminėtus faktus aš paliečiau per daug jų neryškindamas ir nors kiek šviesos į jų teisingą supratimą įnešti tenorėdamas»³⁵.

Ir mes, norėdami įnešti daugiau šviesos į šių faktų aiškinimą, pacitavome kun. dr. K. Ruibio straipsnio ištrauką, ir kad tie faktai dar labiau išryškėtų, paduodame ir prel. dr. F. Bartkaus šių dalykų aiškinimą: «Kaip žinome, 1926 m. buvo sudaryta Lietuvos bažnytinė provincija, paskirta keletas naujų vyskupų. Pirmuoju Telšių vyskupu buvo paskirtas Seinų (Vilkaviškio) vyskupijos kanauninkas J. Staugaitis. Kad galėtų naujai sukurtoją vyskupiją tinkamai tvarkyti, reikėjo jam guvių padėjėjų. Vietoje tokių, deja, taip kaip nebuvo, nes tasai kraštas, būdamas toli nuo ligi tol buvusios vyskupijos centro, Kauno, palyginti labai nedaug teturėjo jaunesniojo amžiaus ir aukštesniojo išsilavinimo kunigų. Visa, kas pajėgesnio, buvo susispietę aplink Kauną. Bandė vyskupas J. Staugaitis iš tenai pas save vieną-kitą žemaitį kviesti, bet tiems atsisakius vykti į tokį užkampį, noroms nenoroms turėjo jo

³³ *Draugas*, 1959 m. spalio 27 d.

³⁴ Dr. Gr. VALANČIUS, *Šviesūs atsiminimai. Vysk. Pr. Ramanausko netekus*, žr. *Draugas*, II dalis: *Mokslas, Menas, Literatūra*, 1959 m. lapkričio 14 d., 4 psł.

³⁵ Kun. Dr. Kaz. RUIBYS, *Vyskupas Pranas Ramanauskas*, žr. *Luz Christi*, 1960 m. 1(34) nr., 4-6 psł.

žvilgsnis nukrypti į gimtosios vyskupijos kunigus, pirmiausia į V. Borisevičių. Jis jį pažinojo, kaip be galo uolų ir be mažiausio priekaišto Kristaus dirvoje darbininką. Be to, matė, kad jis bus jam lyg jo paties asmens papildymas; nes jeigu vysk. Staugaitis buvo daugiau šalto proto ir kietokos (tėviškos) rankos žmogus, tai kun. Borisevičius buvo daugiau geros širdies ir švelnios (motiniškos) rankos asmuo. Todėl 1926 m. vasarą kun. V. Borisevičius apleido, visų apgailimas, savo gimtąją vyskupiją ir išsikėlė į Telšius»³⁶.

Čia iškeltieji dalykai labai mums padeda suprasti kun. V. Borisevičiaus atėjimą į Telšius ir jo čia gyvenimą ir darbus iki kanikinio mirties.

Atvykęs į Telšius, kun. V. Borisevičius tuojau vysk. J. Staugaičio buvo įjungtas į vyskupijos kurijos organizavimo darbą ir paskirtas generalvikaru. Tačiau šias pareigas po dvejų metų perleido prel. Pranciškui Urbanavičiui, nes vysk. Staugaitis buvo seniai numatęs ir dabar, 1927 m., paskyrė jį naujai organizuojamos Telšių kunigų seminarijos rektoriumi, o 1928 m. vasario 16 dieną popiežius Pijus XI pagerbė jį, suteikdamas jam prelado titulą³⁷.

«Telšių kunigų seminarija tuomet dar buvo jauna, formavimosi stadijoje ir be nusistovėjusių tradicijų. Auklėjimo įstaigos pirmieji žingsniai, kaip ir jauno žmogaus, visada yra netvirti, nesaugūs, surišti su naujais, nevisada sėkmingais bandymais, bandymais ir ieškojimais», sako kun. dr. K. Ruibys³⁸. Šią tat naujai įsteigtą ir besiformuojančią seminariją ir teko organizuoti kun. V. Borisevičiui. Seinų vyskupijoje praleistas laikotarpis buvo reikšmingas ir naudingas jo tolimesniame darbe. Jis turėjo bendrąją ir specialųją išsimokslinimą, profesoriavimo patyrimą Seinų kunigų seminarijoje ir nusimanytą Bažnyčios administracijoje, būnant Telšių vyskupijos kurijos vedėju, tai visa jam padėjo atlikti labai atsakingas seminarijos rektoriaus pareigas.

Septynerius metus kun. V. Borisevičius buvo mūsų rektorius ir ketverius profesorius. Tai, rodos, gražus laikas jį arčiau pažinti ir susidaryti vaizdą apie jo asmenį. Tačiau dvi aplinkybės riboja šį reikalą. Viena, mes buvome per jauni, ypač objektyviau apie jį spręsti. Kai kreipiausi į dr. Antaną Maceiną, prašydamas man

³⁶ F. B(ARTK)US, *J. E. vysk. V. Borisevičių prisimenant*, žr. *Naujasis Gyvenimas*, 1947 m. 3 nr., 42 psl.

³⁷ *Acta Apostolicae Sedis*, XX (1928), 124 psl.; *Annuario Pontificio*, 1929 m., 754 psl.

³⁸ Kun. dr. Kaz. RUIBYS, *Vyskupas Pranas Ramanauskas*, žr. *Lux Christi*, 1960 m. 1(34) nr., 7 psl.

parašyti ir prisiųsti atsiminimus apie kun. V. Borisevičių, jis man atsakė : « Apie V. Borisevičių atsimenu labai nedaug, nes jis mane mokė tik dvejus metus. O jaunas klierikėlis ką ten daug gali apie savo profesorių žinoti ».

Mūsų dabartinis gyvenimas visame savo išsišakojime yra didelių prieštaravimų šešėlyje. Tačiau daug ir įvairių gyvenimo būdų ir gyvenimo klausimų susitelkia apie patį žmogų, jo vietą ir uždavinius pasaulyje. Šių sudėtingų klausimų visumoje ši kartą paliesime tik vieną atskirą gyvenimo iškarpa, kalbėsime tik apie funkcionalinio žmogaus tipą, kaip labai reikšmingą mūsų gyvenimo apraišką.

Bandysime apibūdinti du tarp savęs susietus atžvilgius žmogaus prigimtyje, kuriems atitinka tam tikro teoretinio žvelgimo būdai. Vienas yra asmeniškasis, antras funkcionalinis. Asmeniškų žvilgiu žmogus yra laisva dvasinė būtybė. Grynai funkcionaliniu atžvilgiu paimtas, jis pavirsta į priemonę, instrumentą, daiktą. Suprantama, kad asmuo negali dirbti be funkcijų. Taip pat ir kiekviena funkcija reikalauja nors ir mažiausio sąlyčio su asmeniu. Tikrai taip. Tačiau pats sudėtingos problemos sprendimas priklauso nuo principinio atžvilgio, kaip suprantame ir įsivaizduojame žmogų ir jo gyvenimą: ar pripažįstame asmens tikrovę, ar paverčiame asmenį į paprastą funkcijų ryšulį.

Kalbant apie seminarijos rektorius, jie iškyla prieš mūsų akis kaip funkcija, titulas, institucija, kuri mokykloje nustelbia jo asmenį. Retai mes jį seminarijoje vadinome Borisevičiumi, bet stačiai — magnificencija rektoriumi. Jei visi rektoriai klierikams yra toli ma aukštybė, tai toks mums buvo ir mūsų rektorius V. Borisevičius. Jis gyveno seminarijos rūmų pačiame gale vienas, skyrium nuo kitų profesorių, ir tai jį tolino nuo mūsų. Atrodė, kad jis slepiasi, ieško vienumos ir ramybės nuošalioje vietoje. Pas jį buvo siunčiami visi tie, kurie turėjo koki nors klausimą dėl pašaukimo, mokslo, elgesio ar piniginių sunkumų, ir jis turėjo galutinį ir nepakeičiamą sprendimą. Šis sisteminis momentas subjektyviai tolino nuo mūsų Borisevičių. Nuo pirmos dienos seminarijoje mes visi matėme ir pajutome rektorių. Jo akys buvo visa reginčios, kiaurai persmelkiančios. Visi auklėjimo ir administracijos siūlai buvo jo rankose.

Rektorius kalbėjo į mus kasdieną penkiolika minučių prieš pietus, tai buvo vadinamoji *lectio spiritualis* — dvasinė pamoka. Kalbėjo apie mūsų pamaldumą, orumą, tinkamą elgesį ir iškeldavo mūsų ydas, nusižengimus seminarijos tvarkai bei regulai. Kalbėdavo apie kokio nors vieno klieriko nusikaltimą, bet mes turėjome kiekvienas sau tai prisitaikyti, o kadangi nežinojome, kas ir koki

nusikaltimą yra padaręs, tai tas taikymas sau padarydavo įtampą, spėliojimą, kam čia taikoma, koks čia nusikaltimas yra įvykęs. Kartą pas vieną klieriką atvyko sesuo ir parlatoriume (svečių kambaryje) jis su sesute pasibučiavo. Po to buvo dvasinė pamoka, kur rektorius pasakė, kad kai kurie iš mūsų elgiasi taip, kad jiems jokių būdu nėra vietos čia, kad turime visi apsvarstyti, 'kokios dvasios esame', kad tai yra nusikaltimas ne tik prieš seminarijos tvarką, bet visai netinkamas elgesys bet kokioje padėtyje, o juo labiau klieriko ir seminarijoje. Tai buvo rektoriaus funkcija, bet šioji funkcija turėjo sąlytį su jo asmeniu, buvo esminis jo nusi-statymas, ir mes turėjome visi prie jo prisitaikyti.

Seminarijoje tada buvo šventas ir nuoširdus dvasios tėvas, rytų apeigų vysk. Pranciškus Būčys. Jis apie šį seminarijos įvykį mums taip pasakė: « Jei tas bernelis pabučiavo mergaitę, o ypač savo sesutę, jis jokio nusikaltimo nepadarė. Jis turėtų atėityje tokių dalykų vengti, o jei jam nepavyktų tai išvengti, jam tik reiktų rimtai pagalvoti ». Tokie žodžiai mus sustiprino ir visi pasiryžome tokiais patarimais pasinaudoti ir juos gyvenime prisitaikyti.

Išleisdamas vasaros atostogų, visada pats rektorius į mus kalbėjo. Jis pabrėžė mūsų auklėjimo įstaigos orumą ir prašė laikytis taip, kad nepažeistume šio orumo. Prie to orumo priklausė visada sutanos dėvėjimas, net dirbant laukuose ar važiuojant į tolimas vietas. Sakydavo: *Habitus non facit monachum, sed bonus monachus amat habitum* (rūbas nepadaro vienuolio, bet geras vienuolis myli rūbą). Daugelis tad mes ir niekada nepadėdavome sutanos, nors, būdami jauni ir vaikiški, keistai atrodydavome su tomis sutanomis, kurios nesiderindavo nei prie mūsų veido, nei prie žydinčių pievų ir sudarydavo kažkokį kontrastą.

Kitas mums įspėjimas būdavo atsargiai elgtis su kitos lyties asmenimis. Tą atsargų elgesį mes kiekvienas savaip suprasdavome, bet daugelis iš mūsų prieidavo prie to, kad, susitikę su savo gimnazijos klasės draugėmis gatvėje, nesisveikindavome ir atrodydavome labai naivūs ir juokingi.

Kiekvienais metaisėjome sveikinti rektorių vardo dieną. Į salę susirinkdavome visi profesoriai ir auklėtiniai. Klierikų dekanas sveikindavo visų vardu ir linkėdavo ilgiausių metų. Rektorius, atsakydamas į mūsų sveikinimą, kartą pasakė: « Svarbu yra ne ilgai gyventi, bet gerai tą gyvenimą išgyventi, nors ir trumpą ». Jis kalbėdamas į mus tokiomis progomis, mesdavo į mus kokią nors šūkį, kuris mus į gera skatintų. Po to deklamuodavome, choras sugiedodavo *Plurimos annos* (ilgiausių metų), ir po to valgomajame būdavo visiems parengti skanūs pietūs. Tai būdavo tikrai šventiška nuotaika ir mes laukdavome tokių progų bei švenčių.

Telšių kunigų seminarija, sako jos inspektorius kan. Pranas Ramanauskas, galima sakyti, yra vienintelė aukštojo mokslo įstaiga Žemaičiuose, nes baigę gimnazijos kursą, joje semia mokslą dar ištisus penkerius metus. Žinant koks didelis kunigo vaidmuo religiniame ir tautiniame gyvenime, aiškėja koki svarbų darbą atlieka Telšių kunigų seminarija³⁹. Tai labai teisingi Ramanausko žodžiai, tačiau gyvenime valdžia jai nenorėjo pripažinti aukštosios mokyklos teisių, nors jos išeitieji dalykai buvo tie patys, kaip ir Kauno kunigų seminarijos, o dėstytojai buvo užsieniuose baigę mokslus su akademiniais laipsniais, ir būsimieji kunigai buvo gerai paruošti teologiniuose dalykuose ir prilygo kitų seminarijų kunigams.

Nors tai buvo savaime aiškus dalykas, tačiau mūsų visuomenėje ir net spaudoje atsirado balsų, kurie kritikavo seminarijos mokslo planą ir naujųjų kunigų paruošimą. Visai siauras ir nepagrįstas, visišku neišmanymu paremtas, provincializmas, kuris apibūdino tik pačius, kritikus, pradžioje buvo girdimas spaudoje, kuris apskritai taip skambėjo: ar iš tikrųjų būsimieji kunigai turi ketverius ar net penkerius metus studijuoti seminarijoje ir turėti aukštojo mokslo diplomus, kad pasiruošų kunigo pareigoms: juk užtektų mišias laikyti ir kitas pamaldas, paruošti ir surinkti medžiagos pamokslams, laidotuvių ir jungtuvių kalboms, tai būtų galima padaryti per dvejus ar trejus metus. Kokia nauda iš teologinių, filosofinių ir net kalbų studijų, kurios pareikalauja tiek daug laiko? Mums atrodo, kad abejoti rimtų ir gilių studijų reikalingumu, reiškia visiškai nesuprasti mūsų gyvenamojo meto ir kunigo luomo svarbiausių uždavinių. Mes juk gyvename didžios pasaulinės krizės laikotarpį jau kelios dešimtys metų, tikrumoje jau nuo XIX amžiaus vidurio; kad visam kultūringajam pasauliui grėsia visų aukščiausiųjų dvasinių vertybių sunaikinimas sąryšyje su tarptautinio materializmo, komunizmo ir ateizmo išgalėjimu. Ir daugiau negu aišku, kad krikščionių teologams kunigams ir auklėtojams kaip tik mūsų laikais yra patikėta be galo svarbi pareiga, giliai ir iš pagrindų patikrinti savo žinojimą, kad visi dvasios ir tiesos ginklai jiems būtų žinomi ir kad jie galėtų įstoti į Kristaus ir jo karalystės gynėjų eiles.

Rimčiau turime žvelgti į kitų kunigų auklėjimo klausimą, kurį galima išreikšti šiais žodžiais: Ar iš tikro užtenka vien tik moksliškai arba teoretiškai paruošti kunigą? Ar neturime papildyti teoretinę išmintį būsimųjų kunigų charakterio ir širdies auklėjimu aukštajam pašaukimui? Parapijos iš visos širdies norėtų matyti

³⁹ PADUBYSIETIS, *Kuklios, bet reikšmingos sukaktuvis*, žr. *Žemaičių Prie-
telius*, 1937 m., 48 nr., 3-4 psl.

savo vadovus ne tik kaip pareigūnus ir kalbėtojus, bet su visomis tomis būdo ir širdies savybėmis, kurios būtinos Kristaus ir Dievo tarnui. Kas gi nenorėtų po šiais reikalavimais abiem rankom pasirašyti? Ypač po tokiais reikalavimais buvo pasirašęs mūsų seminarijos rektorius prel. V. Borisevičius. Jis ir savo žodžiu, ir savo moralinės teologijos dėstymu, ir visos seminarijos tvarkos palaikymu norėjo išauklėti tobulus kunigus ir tam negailėjo jokių jėgų bei pastangų ⁴⁰.

Šį rektoriaus norą visus išauklėti tobulais kunigais ir tam pavartotas priemonės gerai atvaizduoja kun. dr. K. Ruišys, pats buvęs Telsių kunigų seminarijos auklėtinis: «Norint jaunos, brętančius, dažnai dar gimnazijos nebaigusius žmones, stachanoviškiu greičiu padaryti tobulais, kartais buvo griebiamasi abejotinos vertės priemonių ir metodų. Prie tokių būtų galima priskirti pastangas įvesti, angelų sargų' sistemą, organizuoti slaptą, aukštesnės tobulybės sekėjų —, 'perfektininkų' — draugijėlę, kurioje, kaip tuomet buvo sakoma, nebuvo nei tobulybės nei slaptumo, propagavimą *particular šniūro* (nusigalėjimams registruoti), kurį vokiečių prof. Tėvas Gerardas O.F.M.Cap. klasėje suniekindavo, siūlydamas pabrėžti jį katinui ant uodegos ir panašiai. Nėra ko kalbėti, kad šitokie metodai buvo tikro ir vyriško auklėjimo parodija, ir įnešė nemažą nesusipratimo į auklėtojų ir auklėtinių gyvenimą. O kartais gal ir per daug iš auklėtojų buvo reikalaujama, neretai pamirštant, kad jei kiekvienas auklėjimas yra sunkus, tai juo labiau — dvasinis. Čia juk turima reikalo su labiau delikačiais ir intymiais faktoriais: Dievu ir siela. Nėra lengva surasti deramą sintezę tarp dvasios ir medžiagos, tarp malonės ir prigimties. Grynai iš psichologinio taško žiūrint, be galo sunku yra tiek auklėtiniui analizuojant save, tiek auklėtojui stebint auklėtinį, atskirti valios tvirtumą nuo užsispyrimo, tvarkingumą nuo pedantiškumo, paslaugumą nuo pataikavimo, mintijimo lėtumą nuo minties lėkštumo, deramą savigarbą nuo nesveiko ambicingumo, tikrą nuolankumą nuo menkavertiškumo kompleksų.

⁴⁰ Ir kitų vyskupijų uolesnieji kunigai rinkdavosi Telsių seminarijoje pasitarimams: «Turėjome pusiau uždarą kunigų susibėgimą, pusiau rekollekcijų formą. Faktiškai buvo tokių, 'perfekcionistų' — *à la Pia Unio Cleri* suvažiavimas iš visų vyskupijų atstovų, tikslu aptarti tolimesnio organizavimosi ir tarpdiecezinio bendradarbiavimo reikalus. Man teko atstovauti Kauno arkivyskupijos grupei. Dar tada Telsiuose buvo ir vysk. Būčys, tat jis mums pasakė bene porą konferencijėlių. Rektorius Borisevičius mus globojo ir pats dalyvavo pokalbiuose. Kiek pamenu, tai buvo pavasaris, mokslo metams besibaigiant ar ką tik pasibaigus. O metai bene buvo 1936-tieji, ar 1937-tieji» (Iš kun. St. Ylos laiško 1971 m. birželio 1 d.).

Jei psichologinės nuovokos stoka yra kenksminga bet kurioje žmogiškosios vertės srityje, tai tuo labiau auklėjimo darbe. Bet pagrindinė viršminėto blaškymosi priežastis, atrodo, bus buvusi ta, kad rektorius prel. Borisevičius buvo vienas iš tų žmonių, apie kuriuos J. Aistis sako: « Ne tik sadukėjams, bet ir geriems katalikams norisi dangaus karalystės čia pat žemėje, ir greitai ». Pats būdamas didelis asketas, linkęs į skrupulingumą, ir savo auklėtinius norėjo padaryti tobulais greitai, nors tam ir botagėlio reikėtų imtis »⁴¹.

Čia kun. dr. K. Ruibys iškelia tuos didelius auklėjimo sunkumus ir seminarijos rektoriaus labai atsakingas pareigas. Šiame auklėjime svarbiausias yra Dievo pašaukimas tiek iš auklėtojo, tiek iš auklėtinio pusės. Yra tiesa, kad jau studijų metu seminarijoje įjungti auklėtinį į atitinkamą dvasinę ir tobulybės troškimo nuotaiką daug reikia dėti pastangų ir bandyti įvairių priemonių, kurių vienos yra tinkamesnės, kitos mažiau tinkamos. Šiandien galima pagrįstai klausti: kodėl rektorius ir visa seminarijos vadovybė kandidatams parinkti ir tinkamiems auklėjimo metodams nustatyti nedėjo daugiau pastangų? Čia buvo galima daugiau padaryti, ir tai seminarijai būtų išėję tik į gera.

Profesorių parinkimu, studentų ateitininkų draugijos įkūrimu, abstinentų suorganizavimu, girtuoklio teismu, įvairiomis tobulybės siekimo draugijėlėmis seminarija savo galimybių ribose stengėsi ugdyti būsimojo kunigo charakterį. Čia buvo kovos ir pasiruošimo laikotarpis, kada grūdai vėtomi ir sėja parengiama. Bet visa tai jau peržengia seminarijos galimybių ribas. Studijų metais, pagal seminarijos auklėjimo esmę, visais laikais išmokslinimas būsimųjų kunigų yra buvęs svarbiausias ir pagrindinis seminarijos uždavinys. O tinkamas charakterio išugdymas taip pat visais laikais yra buvęs seminarijos vadovybės ir visos Bažnyčios vienas didžiųjų rūpesčių. Kaip rektorius prel. V. Borisevičius rūpinosi seminaristų auklėjimu, dalykiškai aprašo kun. dr. Feliksas Gureckas:

« Vyskupas Vincentas Borisevičius buvo mano auklėtojas penkerius metus, o po to — geras draugas. Karas ir tremtis mus išskyrė. Mano atmintyje jis pasiliko kaip šviesi, šventa asmenybė.

Aš buvau auklėtinis Telšių kunigų seminarijos nuo 1930 m. iki 1935 m. Per visą tą laiką V. Borisevičius, tuo metu prelatas, buvo tos seminarijos rektorius, tituluojamas „magnificencija“. Aš atvažiavau į seminariją iš universiteto, kiek pavėlavęs, ir pradžioje gavau iš rektoriaus pastabų už visokias klaidėles. Prieš pietus

⁴¹ Kun. Dr. Kaz. RUIBYS, *Vyskupas Pranas Ramanauskas*, žr. *Luz Christi*, 1960 m. 1(34) nr., 7-8 psl.

rektorius turėdavo 15 min. paskaitėles, vadinamas *lectio spiritualis*. Čia rektorius mus pabardavo, kad kelnės iš po sutanos nubryzgusios matosi, kad kaliošai neišrikiuoti : smulkių ir rimtesnių dalykų mums primesdavo. Pirmą savaitę man kliuvo, kad aš rašau laiškus , į pasaulį ' (atseit už seminarijos) ir nusiskundžiu, kad seminarijoje mažai paliekama laiko privačioms studijoms. Rektorius suskaitė studijų laiką, — pridėdamas , pusvalandžius ' po pusryčių ir vakarinių pamaldų — ir gavosi dvigubai tiek, negu aš Povilui Vaitoniui (dabartiniam šachmatų žvaigždei) buvau parašęs. Netrukus gavau kitą pastabą už netvarką mokinantis aulėje (salėje), būtent, aš sėdžiu ne mokyklos suole, bet *ant suolo* ir kad tai , dvasiškam ' asmeniui nepritinka. Pavardės per tas pastabas rektorius nepaminėdavo, bet kaltasis tuojau sau prisitaikydavo. Taigi ir aš supratau, kad man — naujokui taikomos šios pastabos, ir pagalvojau, kad , ne čia pataikiau ' , ir pradėjau planuoti iš seminarijos bėgti : po Kalėdų atostogų nebesugrįžti. Prieš pat Kalėdas klierikas Bronius Barauskas, vėliau tapęs vyskupijos kancleriu, netyčia man prasitarė, kad rektorius apie mane yra geros nuomonės : esąs geras mokinyš ir, svarbiausia, pamaldus. Ant to pamaldumo buvo pramušta rektoriaus galva, nors, vėliau, nevienas jo , pamaldus ' favoritas jį skaudžiai apvylė. Apskritai, pirmaisiais metais klierikai būdavo labai pamaldūs, o paskui tas jausminis pamaldumas kiek sumažėdavo.

Kaip seminarijos rektorius, prel. Borisevičius buvo nepaprastai uolus : sekdamas klierikus, tikrindavo juos dieną ir naktį, labai žiūrėjo tvarkos ir švaros. Jo budrią akį visi jautėme. Kai tik jis kur išvažiuodavo, tuojau sugalvodavome nekaltų šposų. Rektorius buvo griežtas, profesoriai sekė jį, todėl Telšių seminarija buvo laikoma itin drausminga. Iš seminarijos klierikus šalino, palyginti, greit. Atsimenu vieną iš klierikų, kuris atsivalgęs penktadieniais silkių, pamatęs silkę ant stalo, užtraukė bažnytiniu velykiniu tonu : *Miserrima creatura*, buvo išmestas iš seminarijos. Vargšas nepamatė, kad į valgomąjį buvo įžengęs budintis profesorius. Kaltiesiems buvo prikišama : , neturi pašaukimo '. Įtarimas , neturint pašaukimo ' buvo priežastis sijoti klierikus. Tas , pašaukimas ' buvo klierikams , baubas ' , juo labiau, kad niekas negalėjo būti tikras, ar jis pašaukimą turi, ar ne. Toji antgamtinė sąvoka buvo labai sunki klierikams suvokti : vis liepdavo kvosti sąžinę, galvoti ir melstis dėl to sunkiai suvokiamo pašaukimo. , Pašaukimu ' mus gąsdindavo ir prel. Borisevičius, aiškiai tuo siekdamas geresnės klierikų atrankos. Borisevičiaus dėsniis buvo labai paprastas : jeigu kunigas, tai tik šventas. Ano meto šventumo sąvoka gal buvo persūdyta asketizmu, tradicinių maldų , po sunkia nuodėme ' skrupulatišku atkalbėjimu.

Kaip ten bebūtų, Borisevičius mus norėjo, iškepti ' pagal to laiko receptus ir niekas neparodė tiek uolumo ir pasišventimo, kaip jis: rūpinosi kandidatų atranka, jų moraliniu atsparumu ir teoretišku pasiruošimu.

Anuo metu, su V. Borisevičiaus palaiminimu, turėjome seminarijoje dvi ateitininkų draugoves: filosofų (I-III kurso) ir teologų (IV-VII kurso). Šių draugovių tikslas buvo paruošti būsimus katalikų akcijos vadus. 1934 m. aš buvau išrinktas ateitininkų teologų draugovės pirmininku. Kadangi sunkiausia buvo organizuoti ir veikti su kaimiečiais vyrais, su V. Borisevičiaus palaiminimu, suruošėme pavyzdinį pavasarininkų vyrų susirinkimą, kuriame dalis klierikų vaizdavo pavasarininkus vyrus, o kita dalis jų vadus: paskaitininkus, menininkus ir t. t. Vienas klierikų pasisiūlė būti policininku, nes anais laikais į pavasarininkų susirinkimus ateidavo policininkas. "Gerai!" — sakau, "būk policininkas". Tas užsijusė ant sutanos diržą ir vaizdavo policininką. Viskas buvo labai gerai. Tik tas policininkas labai kabinėjosi. Visa nelaimė, kad tautininkų valdžia buvo į seminariją atsiuntusi šnipą. Nei rektorius, nei mes to nežinojome. Jo pavardė buvo Kunigėlis, krikšto vardo neatsimenu. Jis buvo labai pamaldus — kasdien ėjo prie Komunijos, paskutinis išeidavo iš koplyčios. Taigi šis jaunas klierikas su gražia pavarde po mūsų pavyzdinio, pavasarininkų' susirinkimo ir išpylė raportą: girdi, seminarijoje vyksta, priešvalstybinė' veikla, policininkas pavaizduotas kvailas, vienas klausimas buvęs provokuojantis. Rodos, tik tiek. Švietimo Ministerija paprašė rektoriaus pasiaiškinti. Aiškintis buvo lengva, nes ten nieko nebuvo. Tačiau iš tos istorijos V. Borisevičius suprato, kad seminarijoje turi šnipą, šį kartą vieną tikrai be pašaukimo. Taigi rektorius pasisaukė mane ir dar kelius klierikus ir tarė: "Vyručiai, aš nepripažįstu sistemos, kad klierikas šnipinėtu savo draugus. Bet čia yra įpatinga situacija — turime valdžios šnipą. Padėkite man jį surasti". Rektorius liepė ateitininkų teologų veiklą laikinai sustabdyti, filosofai' dar veikė. Ieškojome šnipo, bet jo nesuradome. Tačiau tas vargšas Kunigėlis, nebesurasdamas medžiagos savo pranešimams, pradėjo pats ją fabrikuoti ir tuo būdu pats save išsidavė. Rektorius jį išmetė iš seminarijos per 10 minučių. Jis, tiesa, grįžo į Telšius, dabar kaip Saugumo agentėlis, patardė porą jaunų klierikų ir išnyko. *Lietuvos Aidas* išpylė piktą straipsnį prieš rektorių, užvardinęs: *Prel. V. Borisevičius — keistas žmogus*. Čia sudėjo Kunigėlio provokaciją. Kas ne kas — V. Borisevičius tai mažiausia buvo kaltas, nes jis nieko nežinojo. V. Borisevičius buvo labai jautrus, ir tokius kaltinimus sunkiai pergyvendavo. Daugiausia rūpinosi ne dėl savęs, bet dėl seminarijos.

V. Borisevičius buvo idealistas *par excellence* ir, susidurdamas su žiauria realybe, gerokai nukentėdavo. O realybės jis nelabai tepažino.

Atsimenu, jis savo paskaitose labai griežtai pasisakė prieš moderniškus šokius (fokstrota, tangą)⁴². Kai per vieną suvažiavimą studentai ateitininkai, jo numylėti, kunigo bute šoko tangą, aš ir prel. V. Borisevičius žiūrėjome prie atdarų durų. Prelatas ir sako man: "Žiūrėk, kunige Feliksai, kaip gražiai katalikiškas jaunimas linksminasi..." Jis, mat, apie moderniškus šokius skaitė knygose, realybėje jų nematė. Vertinant žmonių reik žvelgti į to meto gyveniminę situaciją: o buvo tada taip, kaip ir dabar — kartą kartos nesuprato, buvo, plyšys tarp generacijų...

Atsimenu ir savo, susikirtimus su prel. Borisevičium. Nesipykome. Aš, kaip klierikų dekanas, tvirtinau, kad seminarijoje valgis per prastas; jis man sakė, kad jo laikais Seinų seminarijoje buvęs dar prastesnis. Aš daviau jam suprasti, kad reik užmiršti Seinus: dabar mano mama, kaimietė, jau tortus kepa. Negriš Seinais...

Rektorius skrupulingai saugojo vyskupo ir savo orumą. Niekuomet nepasakydavo, kad, gerai, pasitaisysime. Bet vėliau visa pataisydavo. Pradžioje man buvo pikta, kam Borisevičius neprisi pažįsta prie savo klaidų. Vėliau aš jį supratau. Jis norėjo mums įkalti pagarbą vyresniesiems, ypač vyskupui. Taip, pavyzdžiui, aš neatsimenu, kad jis būtų pasakęs mums paprastai —, vyskupas'. Ne. Visuomet sakydavo: „Jo Ekscelencija, mūsų Vyskupas' — nors tas kartotųsi 10 kartų vienam sakinyje. Jis mokė mus katedroje prieš vyskupą priklaupiti. Kol buvome klierikai — priklaupdavome, likę kunigais išsisukinėdavome, kvailu Borisevičiaus išmislu pavadindami. Tiesiai jam į akis tai pasakydavome. Jis raudonuodavo ir sakydavo, kad taip knygos rašė. Mes tų senų knygų nebenorėjome gerbti ir Borisevičių naiviu palaikydavome. Visiems, tačiau, buvo aišku, kad Borisevičius nėra prisiplakėlis, veidmainys, ar karjeristas: visi žinojome, kad Borisevičius vyskupą gerbia iš gilaus savo tikėjimo ir tą jis norėjo ir mums įskiepyti. Ar jam tai pasisekė? Sakyčiau — taip»⁴³.

Kun. dr. Feliksas Gureckas, kalbėdamas apie V. Borisevičių kaip apie rektorių ir profesorių, iškelia, kad jis pirmoje vietoje statė kunigo asmens išauklėjimą, o antroje jo mokslinį pranašumą, nors niekam netrukde ir mokslo siekti.

⁴² Plg. St. ŠALKAUSKIS, *Jaunuomenės idealizmas ir modernieji šokiai*, Kaunas 1928.

⁴³ Kun. Dr. F. GURECKAS, *Vysk. Vincentas Borisevičius. Auklėtinio prisiminimai* (rankraštis), 1-6 psl.

Prel. Vincentas Borisevičius

Kun. Antanas Vilkaitis,
V. Borisevičiaus pusbrolis

« Vyskupo ir prelato didelis rūpestis buvo paruošti Žemaitijai jaunų kunigų, nes kaip tik toje vyskupijoje buvo daug senų kunigų. Todėl jie ėmėsi buvusiuosius vienuolyno rūmus pritaikinti seminarijos reikalams, ir jau 1926 m. rudenį pakvietė mane tos seminarijos matematikos, fizikos ir chemijos profesoriumi. Ten ir pasilikau iki 1944 metų rudens, kada nuo besiartinančių bolševikų teko bėgti į Vokietiją.

Mokslo reikalui kun. V. Borisevičius nesigailėjo darbo ir pastangų, kaip liudija dr. J. Mačernis. Jo nenuilstamų pastangų dėka kunigų seminarija vis augo: pastatytas didelis trijų aukštų trobesys su salėmis, klasėmis ir kambariais klierikams gyventi. Buvo suprojektuotas dar kitas pastatas, kurio jau nebeteko pastatyti.

Kaip fizikos-chemijos kabineto vedėjas negalėjau nusiskusti, kad bent kada būtų pagailėjęs mokslo priemonėms pinigų. Mes turėjome tokių aparatų, kokių neturėjo jokia kita Lietuvos mokykla. Turėjome net teleskopą, kuris padidindavo daugiau negu 200 kartų, ir juo galėjome sekti planetų judėjimą ir saulės dėmių raidą. Pasitaikė, kad mes pirmieji išmatavome saulėje pasirodžiusią dėmę, ką vėliau patvirtino ir kitos observatorijos. Deja, po rusų pirmojo seminarijos užėmimo 1940 metais, sugrižę beradome tik stiklų skeveldras, o geresnius, brangesnius aparatus jie buvo išsivežę »⁴⁴.

Profesoriai ir mokytojai nėra tikrieji mokslo kūrėjai, bet jų uždavinys yra tai, ką kiti yra sukūrę, kaip išradėjai, tyrinėtojai ir sistematizuotojai, perteikti studentams ir supažindinti jaunimą su šiais mokslo laimėjimais. Gali pasitaikyti, kad atliekant šį darbą vienas profesorius labiau atsižvelgia į mokslo reikalavimus ir tuo būdu ir auklėjimo darbe artinasi mokslininko tipui, bet natūralusnis yra toks atsitikimas, kad profesorius prisitaiko auklėtinio reikalams ir mokslinį atžvilgį palenkia ugdomajam. Ypač tai daro kunigų seminarijų rektoriai ir profesorai, nes kunigo charakterio suformavimas yra čia pagrindinis uždavinys. Jei prie to dar profesoriaus mokslinis lygis nėra labai aukštas, arba jis dėsto tokius dalykus, kurių pats nėra moksliškai paruošęs, tai jis savo dėstyje bus priklausomas nuo kitų minčių, ypač nuo vadovėlių ir jų sprendimų. Dėl šių priežasčių Telšių kunigų seminarijoje nebuvo profesorių, kurie būtų galima laikyti savo dėstomųjų dalykų autoritetais. Nebuvo tokie nei kan. J. Gasiūnas, kuris dėstė Bažnyčios istoriją, nei prel. Simaitis⁴⁵, kuris dėstė šv. Rašto Senąjį ir Nau-

⁴⁴ Dr. J. MAČERNIS, *Keletas mano prisiminimų apie vyskupą V. Borisevičių* (rankraštis be datos), 2 psl.

⁴⁵ St. MATULIS, *Simaitis Antanas*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXVII t., 447 psl.

jai testamentą ir archeologiją, nei kun. dr. K. Prialgauskas, kuris dėstė kanonus, nei kan. dr. Jurgis Galdikas, kuris dėstė filosofiją, nei kan. dr. J. Juodaitis ⁴⁶ kuris dėstė filosofiją ir mistinę teologiją bei asketiką, nei pagaliau prel. V. Borisevičius, kuris dėstė moralinę teologiją. Išimti sudarė tik kan. dr. Pranas Ramanauskas, seminarijos inspektorius ir vėliau vyskupas, kuris dėstė dogmatinę teologiją. Jis buvo labai stiprus šioje teologijos šakoje, dėstė savarankiškai, nesilaikydamas vadovėlio ir pridėdamas savo asmeninių įžvalgų bei pažiūrų ir mielai atsakydamas į klierikų iškeltus klausimus.

Kad profesoriai nebuvo savo dėstomųjų dalykų autoritetai, tai savyje nebuvo jokia nelaimė, ypač atsimenant ir tai, kad jie, apskritai, ir patys savęs tokiais autoritetais nelaikė ir noriai rėmėsi kitais žmonėmis bei knygomis, kurie šiuos dalykus geriau žinojo, kaip jie patys. Ypač toks buvo prel. V. Borisevičius. Jis dėstydamas moralinę teologiją griežtai laikėsi Tanquerey moralinės teologijos vadovėlio. Apie jo dėstymą gerai atsiliepia jo buvęs klausytojas kun. dr. F. Gureckas, kurį čia cituojame :

«Kaip profesorius, jis dėstė labai svarbų dalyką — moralinę teologiją, kuri turėjo formuoti tiek kunigų, tiek ganomųjų pagrindines elgesio normas. Tai atsakingos pareigos, turinčios įtakos ir kartų kartas. V. Borisevičius čia buvo labai atsargus. Pats paruoštas geroje mokykloje, Fribourge, Šveicarijoje, jis žinojo moralistų polinkius ir kairę ar dešinę. Jis stengėsi eiti atsargiu vidurio keliu. Kartą, mane pamatęs apsikrovusį kitų autorių moralinės teologijos veikalais, aiškiai mane subarė : girdi, palauk, kol gausi pirmuosius pagrindus, o dabar po tuos tomus tik susimaišysi ... Jis neplanavo iš mūsų padaryti mokslininkus : jam buvo svarbu paruošti kunigą, kuris klausykloje, ar šiaip gyvenime, turėtų paruoštą, aiškų, nedviprasmišką atsakymą. Mokslininkus turėjo ruošti kitos mokyklos. Lietuvos sąlygomis tai buvo teisinga pažiūra : seminarija ruošia specialistus, ne mokslininkus. Tą uždavinį Telšių kunigų seminarija, aiškioje prel. V. Borisevičiaus vadovybėje ir įtaikoje, atliko labai gerai. Tapti mokslininkais irgi kelio neužkirto.

Manyčiau, kad visi buvę jo auklėtiniai, turėtume būti prel. V. Borisevičiui labai dėkingi už gerus pagrindus, ypač moralinėje teologijoje. Mes vėliau susitikome su kitų kraštų kunigais ir nė vienam mūsų neteko raudonuoti, kad mes moralinę teologiją silpniau mokame, negu garsių seminarijų auklėtiniai. Priešingai, dažnai jautėmės už juos pranašesni. Tai dėka prel. V. Borisevičiaus : jis ne tik puikiai dėstė, bet ir labai išreikalavo. Pas jį nebuvo vado-

⁴⁶ Juodaitis Justinas, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, X t., 77-78 psl.

vėlyje, smulkaus šrifto, kurio galima būtų neskaityti. Žinant Borisevičių, smulkus šriftas itin turėjo būti išstudijuotas, nes iš ten pasipils jo klausimai.

Nemokančių teologijos rektorius negailėjo palikti antriems metams. Aš tuos atsilikusius ruošdavau ir pas Borisevičių užtardavau. Kai baigiau savo dekanavimą ir buvau pašventintas į kunigus, Borisevičius priėjo prie manęs ir pasakė: „Žinai, kaip Tavo dekanavimą galima pavadinti — *refugium peccatorum* — nusidėjėlių prieglauda ...” Tai turėjo būti pagyrimas. Jis net į mano primicijas (Užpaliuose) atvažiavo ir pasakė pamokslą.

Likęs kunigu jaučiau jam pagarbą ir artimumą. Jauno kunigo rūpesčiuose ir problemose, kreipiausi į jį, klausdamas patarimo. Ir nustebau: tas pats Borisevičius, kurs seminarijoje buvo griežtas ir knygos žmogus, gyvenime pasirodė šiltas ir praktiškas. Gal kiekvienas auklėtojas yra šiek tiek artistas, o gyvenime iš tikrųjų nėra toks, koks mokykloje pasirodo. Tai ne veidmainystė, tai noras matyti savo mokinius geresnius»⁴⁷.

Panašią Telšių seminarijos rektoriaus charakteristiką duoda ir Msgr. dr. Juozas Tadarauskas: «Jis, iš tikro, buvo tauri asmenybė. Jis kaip seminarijos rektorius buvo kartu nuoširdus draugas ir autoritetas auklėtiniais. Niekomet be reikalo klierikų nepabardavo, niekada išsišokimų nepadarydavo: nuolat jo veide maloni šypsena. Klierikai jį nepaprastai mylėjo ir gerbė. Šv. Sosto siųstas Lietuvos seminarijų vizitatorius Tėv. domininkonas Peltier pasakė, kad Telšiai auklėja širdis ir protus. Vysk. Borisevičius buvo sau labai griežtas, o kitiems labai švelnus. Jis buvo griežtas abstinencas, savo gyvenime asketas, tačiau kitiems labai vaišingas, malonus ir draugiškas. Iš esmės jis buvo tikras meilės apaštalas ir nepaprastai mylėjo vargšus»⁴⁸.

Prel. V. Borisevičius, dėstydamas moralinę teologiją, laikėsi nustatyto vadovėlio ir iš klausytojų griežtai viską išreikalaudavo, net ir smulkių šriftą. To paties metodo jis laikėsi ir atsakydamas į iškeltuosius klausimus. Atsakydamas jis citavo visokius moralinės teologijos autorius ir jais rėmė savo atsakymą. Jis nesilaikė tos taisyklės, kad profesorius turi viską žinoti, o jei jis ko nors nežino, tai turi stengtis klausėją suklaidinti tokiu būdu: Kaip? Ar tu iš tikro to nežinai? Vis dėlto pagalvok ir ateik rytoj pasikalbėti! Kai mokinys ateina pasikalbėti sekančią dieną, tai jis su

⁴⁷ Kun. Dr. F. GURECKAS, *Vysk. Vincentas Borisevičius. Auklėtinio prisiminimai* (rankraštis), 6-8 psl.

⁴⁸ Kun. J. T[ADARAUSKAS], *J. E. Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius*, žr. *Spinduliai* (Stockholme), 1947 m. rugsėjo 30 d., 6-7 nr., 4 psl.

visu savo apgalvojimu dalyko pats sau gali ir neišsiaiškinti, bet šį dalyką yra sau išaiškinęs profesorius, nes jis per šį laiką sėmėsi sau žinių iš knygų ir didesnių žinovų, negu jis pats. Dabar vargšui savo klausėjui jis gali pasirodyti pačioje savo žinojimo aukštumoje.

Netenka čia specialiai įrodinėti, kad tokiais klastingais sumanymais toli nenuėisi, ypač jau vien dėl to, kad mokiniai turi labai gerą instinktą nujausti ir suprasti, ar profesorius ar šiaip jau koks senesnis žmogus kalba teisingai, ar tik nuduoda, kad viską žino. Taip išsisukinėjant, profesoriaus žinojimo autoritetas nepakils, bet moralinis autoritetas nusmuks.

Žinoma, nežinojimas nesudaro jokios garbės, ir profesorius ar mokytojas turi visomis jėgomis stengtis įsigyti kuo daugiausia žinių, kurių pagalba galėtų tiesti kelią būsimiems kunigams ir per juos visiems žmonėms. Tiktai čia nepadeda teatrališkas apsimitimas ir visa žinančio vaidinimas.

Bet atmetant šį principinį klausimą į šalį, galima tik pabrėžti, kad Telšių kunigų seminarijos profesoriai bei auklėtojai paprastai nesirėmė kokiais nors jų pačių įsigytais moksliniais patyrimais bei žinių išradimais, bet kontroliavo savo žinojimą knygų pagalba. Taip darė prel. V. Borisevičius ir jei iškeldavo kokią originalesnę mintį, tai ji liedsdavo praktiškąją būsimųjų kunigų elgesį. Klierikams imponavo prel. V. Borisevičius, kad perduodamas kitų moralės žinovų mintis, išdrįsdavo atskirais klausimais pareikšti ir savo nusistatymą.

Tai būtų toji paveikslų galerija, kuri praslenka pro akis, prisimenant Telšių kunigų seminariją, jos rektorių ir profesorius. Visi jie šiandien ilsis savo ar svetimose žemėse, o prel. V. Borisevičiaus nežinomąją kapą gal tik viena saulutė šildo. Dabar ne tik kartos yra pasikeitusios, bet iš pagrindų yra pasikeitęs mūsų valstybės gyvenimas ir visuomeninė tvarka. Ir vis dėlto Telšių kunigų seminarijos rektoriaus ir jos profesorių prakaitas nebuvo veltui pralietas: mokslinės žinios ir užugdyti charakteriai buvo reikalingi to meto aplinkybėse, jie reikalingi ir šiandien.

Telšių kunigų seminarija to meto aplinkybėse pagal savo rektoriaus ir profesorių pajėgumą yra davusi savo auklėtiniams, ją baigusiems kunigams, jų gyvenime vertingą žinių bagažą, kuniğiškojo charakterio formavimą ir aukštą savo pašaukimo supratimą. Jei įvairios mokslo žinios bei laimėjimai, kurie vyksta tolimuose pasaulio plotuose, mums dabar televizoriaus ar radijo pagalba yra prieinami ir galime juos pasisavinti, tai galima įsivaizduoti, kad žymūs asmenys, kurie su didele protine ir moraline energija yra darbavęsi, gali daryti įtakos ir pasireikšti tolimesnėje ateityje, jei jau ne kitaip, tai tų asmenų tarpininkavimu, į kuriuos

toji dvasinė ir moralinė jėga yra tiesiog veikusi, jie gyvena toliau savo auklėtiniuose. Taip ir Telšių kunigų seminarija šandie mūsų tarpe veikia ir daro mūsų laikams savo įtakos: seminarijos rektorius ir profesoriai veikia į mūsų dabartį per šiuos seminariją baigusius kunigus, kurie savo religiniu veikimu ar savo raštais bei pavyzdžiais tiesiogiai veikia į mūsų laikų žmones. Apie tą veikimą rašo Matas Raišupis:

« Dėl ryšių su partizanais žiauriai teko nukentėti ir kai kuriems kitiems Telšių vyskupijos kunigams. Kai kurie jų anomis kietų laisvės kovų dienomis kalbėjo ir elgėsi labai atvirai, nieko neviniodami į vata. Taip ypač išryškėja iš buvusio Viešvėnų ⁴⁹ (Telšių aps.) klebono kun. Prano Gustaičio tardymo protokolo NKVD užrašyto 1946.I.22 d.:

“ Tarybų valdžia man nepatinka ir esu nusiteikęs jai priešiška, todėl palaikiau ryšius su politiniais banditais (manoma, kad drąsus ir atviras kunigas tokio žodžio nevartojo), ne kartą išdaviau jiems dokumentus — metrikus, kuriuos turėdami banditai, arba kaip jie buvo vadinami, partizanai, aktyviai su ginklu rankose kovojo prieš Tarybų valdžią už nepriklausomą buržuazinę Lietuvos Valstybę ” » ⁵⁰.

Tokių kunigų minėtoje knygoje yra daug ir jie aiškiai rodo, kad Telšių kunigų seminarijos religinė ir patriotinė dvasia buvo gyva jos išauklėtuose kuniguose ir reiškėsi kritiškiausiais ir sunkiausiais jų gyvenimo metais. Dvasinės jėgos bei galios iš viso negali mirti ar išnykti.

⁴⁹ Kun. R. KRASAUSKAS, *Viešvėnai*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXXIV t., 37-38 psl.

⁵⁰ M. RAIŠUPIS, *Dabarties kankiniai*, Chicago 1972, 95-96 psl.

TREČIOJI DALIS

DARBAI KATALIKŲ ORGANIZACIJOSE

VYSKUPO BORISEVIČIAUS DARBAS L. K. M. AKADEMIJOJE
ATEITININKŲ FEDERACIJOJE IR VYRŲ BEI MOTERŲ ORGANIZACIJOSE
KATALIKŲ AKCIJOJE BEI KATALIKŲ VEIKIMO CENTRE

V. BORISEVIČIAUS DARBAS L. K. M. AKADEMIJOJE

Kiekvienas, kuriam teko gyventi nepriklausomos ir laisvos Lietuvos metu bei stebėti lietuvių tautos didžiąją kultūrinę ir medžiaginę pažangą, prisimins ir Lietuvos katalikų pagrindinių troškimų išsipildymą — Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos įkūrimą.

L. K. M. Akademijos idėją jau senai puoselėjo vienas kitas Lietuvos katalikų idealistas, bet aiškiausiai ją išreiškė vysk. Pranas Būčys ir prel. Aleksandras Dambras-Jakštas. Nors L. K. M. Akademijos idėja buvo jau kilusi prieš pirmąjį pasaulinį karą, bet nugalint įvairias kliūtis, buvo įkurta tik 1922 m. rugpiūčio mėn. 12 d. L. K. M. Akademijos tikslas pagal jos įstatus buvo : apjungti katalikus mokslininkus ir sudaryti palankesnes sąlygas jų darbui, ruošti mokslininkų priauglį, kelti tautoje mokslinį lygį bei krikščioniškąją kultūrą. Tam tikslui buvo numatytos priemonės : steigti bibliotekas ir kitas mokslo institucijas ; rengti kursus bei paskaitas ; leisti metraštį, knygas ir kitus leidinius ; turėti atskirą specialų fondą ir įsigyti judamo bei nejudamo turto. Tas pats Akademijos tikslas paliktas ir naujai perredaguotuose Akademijos įstatuose ¹.

Iš šių tikslų matyti, kaip svarbus ir artimas mums visiems šis L. K. M. Akademijos įkūrimas, kuris savyje yra įkūnijęs lietuvių katalikų tikrąją ideologiją.

Į L. K. M. Akademijos darbus tuoj įsijungė prel. V. Borisevičius. 1936 m. suvažiavime jis išrinktas į teologijos sekcijos vadovybę ir toje sekcijoje skaitė aktualią paskaitą : *Šiandieninio lietuvių kataliko religinio charakterio bruožai* ². Šiems bruožams iškelti jis suskirstė lietuvius katalikus į liaudį ir inteligentus. Liaudyje randa daug neigiamų bruožų ypač organizavimosi srityje. Pas inteligentus padėti randa dar blogesnę, jų labai menką domėjimąsi religiniu gyvenimu ³.

Paskui nagrinėja tų neigiamybių priežastis ir nurodo konkrečiai, ką reikia daryti toms neigiamybėms pašalinti. Tai labai svar-

¹ *Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos Įstatai*, Roma 1963, 3 psl.

² Ši paskaita atspausdinta L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbų II t.*, Roma 1973, 83-98 psl.

³ Ten pat, 83-86 psl.

būs nurodymai ypač kunigams, dirbantiems pastoracijos darbą. Daugumas šių nurodymų buvo galima įvykdyti ir tuo būdu pakelti lietuvių religinį lygį ⁴.

Trečiasis L. K. M. Akademijos suvažiavimas įvyko 1939 m. Prel. V. Borisevičius buvo išrinktas teologijos sekcijos pirmininku, jis posėdį atidarė ir vadovavo. Skaitė paskaitą: *Dorovinis elementas vyskupo Motiejaus Valančiaus kūryboje ir veikloje* ⁵. Apie jo paskaitą kun. dr. Al. Lėvanas sako: « Gerb. Prelegentas čia nagrinėjo vysk. Valančiaus veiklą ir kūrinius, kiek jie liečia ar kiek juose pasireiškia įvairios teologinės ir moralinės dorybės. Studija buvo gana plati. Dėl to Gerb. Prelegentas paskaitė tik pirmąją jos dalį, būtent apie teologines ir religines dorybes » ⁶.

Po paskaitos buvo gyvos diskusijos. « Jose dalyvavo kun. Dr. P. Manelis, Dr. K. Ruginis, J. E. Vysk. P. Būčys, M. I. C., Kun. St. Yla, Dr. V. Raulinaitis. Oponentų buvo pabrėžta, kad, atsižvelgiant į gyvenamą religinės krizės metą, daugiau tektų atsižvelgti ne į tai, ko vysk. Valančius mokė, bet į tai, kaip jis mokė, t. y. į jo dorinimo metodą » ⁷. Ką prel. V. Borisevičius atsakė į šį priekaištą, nežinome. Vysk. M. Valančiui rūpėjo nurodyti žmonėms praktiškuosius kelius į dorovę. Jei dorovinis veiksmas remiasi dorinio idealo meile, tai jos negalima pasiekti paprastu dorovinių pareigų nurodymu ir įsakymų paaiškinimu. Ji pasiekama tiktai, parodant dorovinio idealo žavingumą, jo patrauklumą, sukeliant ilgesį dėl jo, žadinant žmogui meilę jam. Tai visa gali būti atsitikę žmogaus sielos gelmėse taip tyliai, kad pats žmogus, gal būt, viso to nėra pastebėjęs. Bet atsitikę tai yra, arba visa tai, ką žmogus yra daręs, neturi jokios dorovinės vertės. Žmogui mažiausia bent kartą turi būti tyliai patikęs tas dalykas, dėl kurio jis kovoja, kenčia ir aukojasi.

Vysk. M. Valančius tai žinojo, todėl jis savo knygose rodė dorus žmones, iškėlė dorovės idealus, įkūnytus žmonėse, ir žadino tų žmonių, o per juos ir doros idealo meilę. Tai buvo vysk. M. Valančiaus metodas, kuris aiškiai matyti iš jo raštų. Prel. V. Borisevičius savo paskaitoje nekalba apie vysk. M. Valančiaus metodus, bet jis, kalbėdamas apie Valančiaus dorinį elementą jo kūriniuose ir veikloje, plačiai cituoja tuos raštus, jais pagrindžia savo teigimus, iškelia Valančiaus doruosius žmones ir tuo nurodo ir tai,

⁴ Ten pat, 86-98 psl.

⁵ Ši paskaita atspausdinta L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbų* III t., Roma 1972, 51-83 psl.

⁶ A. LĖVANAS, *Trečiasis L. K. Mokslininkų ir Mokslo Mėgėjų Suvažiavimas*, žr. L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbai*, III t., 501 psl.

⁷ Ten pat.

, kaip jis mokė ' — jo dorinimo metoda⁸. Tam pavaizduoti reikėtų čia išspausdinti visą prel. V. Borisevičiaus paskaitą. Tai tikėtų ir todėl, kad šie metai yra Valančiaus jubiliejiniai metai, bet paskaita yra ilga, tad pasitenkiname išspausdinę tik jos pirmąją dalį, kurioje kalbama apie tikėjimo dorybę :

« Kalbėdamas apie pareigas Dievui, išplaukiančias iš teologinių dorybių — tikėjimo, vilties ir meilės, — daugiau liesiu tikėjimo ir meilės dorybę, o viltį tik paminėsiu. Tai darysiu ne tik todėl, kad pats Vyskupas Valančius šias dorybes užaccentavo, bet ir dėl to, kad iš tikėjimo ir meilės bei visų moralinių dorybių išplaukiančios pareigos rengia vilčiai. Tų visų pareigų vykdymas turi tiksłą amžinosios laimės Dievuje.

Vyskupas Valančius, gerai suprasdamas šiuos Šv. Povilo žodžius : “ Budėkite, tvirtai stovėkite tikėjime, elgkitės kaip vyrai, ir būkite stiprūs ”⁹, drąsiai gina tikinčiųjų reikalus tais sumišimo laikais, kada jis pats buvo be paliovos per keletą metų tardomas, kada 107 kunigai nukentėjo : iš jų 6 buvo sušaudyti, 67 išsiųsti į Sibirą ar kitas tolimąsias Rusijos gubernijas ar kalinami¹⁰. Vyskupas Valančius sužinojęs, kad policija sodiečius, važiuojančius į bažnyčią, sulaiko kelyje ir gražina namo, einančius į bažnyčią palydi užgaulingais žodžiais, net bažnyčioje pradeda šeiminkauti, kreipėsi į Kauno gubernatorių¹¹ prašydamas, kad policiją sudraustų, įsakytų jai nesikišti į bažnyčios reikalus ir leistų tikintiesiems laisvai melstis.

Kitą kilnų drąsos pavyzdį matome, kada rusai nutarė užgrobti Tytuvėnų bažnyčią. Tai buvo 1868 metais. Šiam rusų šventvagiškam darbui motyvas buvo tas, kad Tytuvėnų apylinkėje įsikūrusieji trys stačiatikiai neturi cerkvės.

Vyskupas Valančius kreipėsi į Vilniaus general-gubernatorių ir Vidaus Reikalų Ministrą¹², prašydamas palikti bažnyčią parapijai,

⁸ Autorius pradžioje pastebi, kad didelėje dalyje jis naudojęs vysk. Valančiaus dailiosios literatūros kūrinius, nes pagal Valančių « jo apsakymuose aprašyti įvykiai ne visi esą tikrenybėje buvę, tačiau ir tai, ką pasakos moko, reikią daryti : „Būk it bitelė, kuri iš kiekvienos žolelės, kvepiančios ir dvokiančios, sugeba išsiurbti saldų medų ” » (V. BORISEVIČIUS, *Dorovinis elementas vyskupo Motiejaus Valančiaus kūryboje ir veikloje*, žr. L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbai*, III t., Roma 1972, 51 psl. Valančiaus citata paimta iš *Vaikų knygelės*, 98 psl. BALČIKONIO leidinio *Valančiaus raštai* Kaunas 1931. Iš šio leidinio imamos ir kitos citatos).

⁹ 1 *Korintiečiams* 16,13.

¹⁰ Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, Klaipėda 1922, 156 psl.

¹¹ 1861.IX.9 d., 2036 nr., žr. Ten pat, 133 psl.

¹² 1868.V.5 d., 929 ir 930 nr., žr. Ten pat, 246 psl.

kuri turi 3.975 parapijonis, kad parapijonims toli kitos bažnyčios, kad nuo Lyduvėnų skiria Dubysa, kad Tytuvėnų bažnyčia brangi ne tik dėl savo senoviškumo, bet ir dėl šventenybių. Mat, Tytuvėnų bažnyčioje esą Kryžiaus keliai su žemėmis, atgabentomis iš Jeruzalės, esanti koplyčia su laiptais, kuriuose esančios šventųjų relikvijos, todėl ji ir esanti žmonių labai branginama. Tos bažnyčios paėmimas padarytų labai nemalonų išpūdį ir sukeltų neramumą.

Nepavykus apginti bažnyčios, jau buvo paskirta diena jai perimti, deleguotas tam reikalui šventikas ir rusų valdžios atstovai, bet Vyskupas ir tada nenurimsta. Jis pamoko tytuvėniškius katalikus (tai matyti iš prašymo carui, rašyto konsistorijoje — kurijoje, — ir rusų ištikinimo) ¹³; tytuvėniškių minia ašaromis suminkština atvykusio karinio Raseinių viršininko Lvovo širdį. Lvovas neperima bažnyčios ir pasižada užtarti tytuvėniškius katalikus Vilniaus general-gubernatoriui. Tuo tarpu žmonių delegacija su prašymu vyksta pas carą ir bylą laimi.

Tokių pasikėsinimų prieš bažnyčias buvo daug; į juos su visa drąsa reagavo vyskupas Valančius ¹⁴.

Visokios pasaulio galybės net tada, kada Bažnyčia kovoja dėl katalikiškosios mokyklos, dėl moterystės nesuardomumo ir vienumo, dėl prigimties teisės organizuotis, ją, Bažnyčią, apšaukia, kad ji esą kišasi į politiką. Kiekviena tačiau pasaulio galybė stengiasi Bažnyčią panaudoti iš tiesų politiniams reikalams. Tai buvo ir su vyskupu Valančium. Vilniaus general-gubernatorius Nazimovas prašo vyskupą, kad jis išleistų bendraraštį, draudžiantį sukilimą. Vyskupas praneša Nazimovui, kad jis išleidęs bendraraštį, kuriame, susilaikydamas nuo politikos, skatina tikinčiuosius atgailoti, trečiadieniais pasnikauti arba kalbėti 7 poterius, “pakol tik nepasibengs nepakajus tarp mūsų” ¹⁵.

Dar nepasibaigus prasidėjusiam 1863 metų sumišimui, vyskupas Valančius nepameta pusiausvyros ir su įprastu savo uolumu gina Dievo reikalus ir kitus skatina juos ginti. Jis savo 1864 metų bendraraščiais ¹⁶ įsako klebonams mokyti vaikus mokyklose arba bažnyčiose katekizmo.

Tikėjimo dalykus gindamas, vysk. Valančius ir pats ryžtasi atlikti pavojingą darbą. Mat, Vilniaus general-gubernatoriaus Muravjovo įsakymu ¹⁷ Kaune buvo įsteigta pamestinukams vaikams

¹³ Ten pat, 247 psl.

¹⁴ Ten pat, 248-249 psl.

¹⁵ Raštas Nazimovui 1863.IV.20 d., 707 nr., žr. Ten pat, 143 psl.

¹⁶ 1864.III.11 d., 530-546 nr., žr. Ten pat, 166 psl.

¹⁷ 1865.I.28 d., 468 nr.

prieglauda, kurioje iki 10 metų vaikai buvo auklėjami stačiatikiais, rusais. Tai prieglaudai net šventikas buvo skirtas.

Vieną kartą tą prieglaudą aplankė vyskupas Valančius ir paprašė parodyti katalikus vaikus sakydamas: "Kur mano vaikai?" Prieglaudos prižiūrėtojos sukviestus vaikus Vyskupas mokė žegnotis, poterių, paaiškino katekizmą ir padalinęs pyrago išvažiavo. Prižiūrėtoja, žinoma, tuojau pranešė tai gubernatoriui. Tas pasikvietė Vyskupą pas save ir prie dviejų žandarų viršininkų jį tardė. Į klausimą, kodėl be gubernatoriaus žinios važiavęs į prieglaudą, Vyskupas atsakė, kad važiavęs neprašydamas leidimo todėl, kad žinojęs, jog vis tiek jo negausias. Į gubernatoriaus pastabą, kad negalima esą neklausyti gubernatoriaus, Vyskupas atsakė, jog geras ganytojas galvą guldęs už savo avis, ir pridūrė: "Tegu su manimi daro, ką nori, aš visam esmi pasirengęs. Man neilgai begyventi, aš turiu priedermę palaikyti savo tikėjimą".

Vyskupas Valančius buvo už minėtą drąsą nubaustas namų areštu; vėliau dar įsakė, kad sumokėtų 1000 rublių pabaudos. Bausmės tačiau vyskupo neatgrąsino nuo savo pareigų. Jis rašė prašymus, kad toje prieglaudoje vaikai būtų auklėjami katalikais.

Vyskupas Valančius, pats saugodamas¹⁸ tikėjimo reikalus, primena tą pačią pareigą ir kunigams. Jis 1865.II.7 d. išleidžia bendraraštį, perspėdamas juos, kad iš sakyklos negarsintų "jokių raštų nesutinkančių su katalikų mokslu ... Jei reikėtų dėl to nukentėti, atminkite pavyzdį apaštalų, kurie atsakė, kad labiau reikia klausyti Dievo negu žmonių. Jokia baimė, jokie grąsinimai, kankinimai, ištėrimas, pagalios nė pati mirtis ten negąsdina jūsų ir ten sulauko nuo gynimo katalikų tikėjimo. Mirti mums yra pelnas. Atsiminkite, kiek šimtų tūkstančių kankinių savo krauju patvirtino tikėjimą, drąsiai eidami mirti. Taigi mieliausieji draugai kovotojai, Dievo kunigai, raginu jus šv. Pauliaus apaštalo žodžiais: budėkite, stovėkite tikėjime, kaip vyrai elgkitės ir pasistiprinkite". Vyskupas ir čia Dievui savo pareigą atliko nepaisydamas, kad bendraraštis gali pakliūti į rusų valdžios rankas, kas iš tiesų ir atsitiko¹⁹.

Vyskupui Valančiui rūpėjo ne tik savo avelių tikybiniai reikalai, bet ir už jo vyskupijos ribų gyvenančiųjų; sužinojęs, kad Turkestano katalikai neturi bažnyčios, kad jų tikybiniai reikalai ten kenčia, primena jis Mogiljavo arkivyskupui šį reikalą²⁰. Vladikaukazo gi bažnyčiai leido net savo vyskupijoje rinkti aukas, ir surinktų aukų pats nusiuntė 677 rublius 50 kap.²¹

¹⁸ Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 167-169 psl.

¹⁹ Ten pat, 167 psl.

²⁰ 1875.I.22 d., 163 nr.

²¹ Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 33 psl.

Vyskupas Valančius, norėdamas tikintiesiems įdiegti tikėjimo branginimo pareigą, *Antano Tretininko pasakojimuose* aprašo Vilniaus apskrities, Šešuolių parapijos Kiauklių bažnytelę, kurią netoli gyvenanantis burliokas norėjęs nugriauti ir pasisavinti prie jos esančią žemę. Pasakoja, kad kelis kartus atvažiavusius žandarus ir kitus rusų valdininkus žmonės išvydavo. Mat, tikintieji įprašę zakristijoną, kad jis, pamatęs pavojų, skambintų. Žmonės, išgirdę pranešimą, atvykdavo ir priešindavosi. Vieną kartą rusų vyresnėlis sužeidęs merginą, kuri trečią dieną mirusi. Ir ne vienam žmogui maskoliai įdūrę, iš kurių net du mirę. Tikintieji padavę prašymą carui, kuris įsakęs palikti bažnytelę katalikams²².

Išganytojo pavestai pareigai, — saugoti, platinti ir ginti tikėjimui, — Vyskupas Valančius stengėsi įsigyti reikalingiausių priemonių.

Visų pirma jis atnaujinio katedrą. Tam reikalui 1851 metais išleido bendraraštį dekanams, prašydamas rinkti aukų. Penkiolikoje dekanatų iš viso surinkta 2.790 rub. 22 kap.; katedra atremontuota.

Vyskupas ragino dvarininkus, kurie naudojami baudžiauninkų jėgomis, remontuoti bažnyčias, statyti naujas. Vysk. Valančiui valdant vyskupiją, buvo pastatytos naujos 29 bažnyčios mūrinės ir 20 medinių²³.

Kita priemonė tikėjimui platinti buvo mokykla, dėl kurios Vysk. Valančiui reikėjo daug kovoti. Devynioliktojo amžiaus pradžioje Žemaičiuose kiekviena parapija, kartais net ir didesnis kaimas, turėjo mokyklą. Dvasininkijai tos mokyklos labai buvo svarbios ne vien todėl, kad jose buvo mokoma skaityti ir rašyti lietuviškai bei lenkiškai ir aritmetikos, bet ypačiai dėl to, kad jose buvo mokoma pagrindinių tikėjimo tiesų. Tos parapijinės mokyklos dažniausiai veikdavo advento ir gavėnios metu. Rusams tos mokyklos nepatiko, ir nuo 1831 iki 1841 metų valdžia jas buvo uždariusi. Vyskupas Valančius parapijinių mokyklų reikalą labai rėmė. Dekanams 1852.XI.2 d. rašo: “Žinomas visiems kunigams mano reikalavimas, kad prie kiekvienos parapijinės bažnyčios ir net didžiųjų filijinių būtų laikoma mokykla po priežiūra vietinio klebono arba filialisto, kame neturtingo luomo vaikai galėtų pramokti skaityti gimtine kalba ir katekizmo”. Iš dekanų reikalavo net du kartus per metus pranešinėti apie mokyklos padėtį²⁴. Už mokyklų

²² *Antano Tretininko pasakojimai*, žr. *Valančiaus raštai*, išleisti BALČIKONTO, 408 psl.

²³ Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 31-32 psl.

²⁴ Ten pat, 49-50 psl.

įsteigimą steigėjams rašė padėkos laiškus²⁵. Taip dirbant, nenuostabu, kad 1853 metais Žemaičiuose buvo 126 parapijinės mokyklos, kuriose mokėsi 4.147 mokiniai, o valdžios mokyklų — tik 18, kuriose mokėsi 815 mokinių²⁶. Tuo tarpu dabar visoje Lietuvoje katalikiškų mokyklų turime tik apie 14. Graudu darosi, kai palyginame, katalikiškąją 'Lietuvą su, bedieviškąją' Prancūzija, kurios katalikai katalikiškai mokyklai kasmet sudeda 20 milijonų frankų, ir tais pinigais auklėja 960.712 mokinių; 1910-1911 metais valdžios mokyklų skaičius pakilo 3,10 %, katalikiškųjų 9 %; mokinių skaičius pakilo valdžios mokyklose 17,26 %, katalikiškose — 28 %²⁷. Prancūzų valdžia katalikiškoms mokykloms nieko neduoda, bet ir nekliudo, bent dabar, jas steigti. Toks, žinoma, valdžios pasielgimas yra neteisingas; anot Šv. Tėvo Pijaus XI, neteisinga yra, jei valstybė nesuteikia lėšų reikalams tų, iš kurių gauna mokesčius. Be to, Šv. Tėvas pastebi, kad "kiekvienas auklėjimo ir mokyklų monopolis yra neteisingas ir neleistinas, jeigu valstybė fiziškai arba morališkai verčia šeimą savo vaikus siųsti į savo (valstybines) mokyklas"²⁸.

Grįžkime prie Žemaičių mokyklų, kuriomis taip labai rūpinosi Vyskupas Valančius. Neilgai buvo lemta jomis gėrėtis. Kauno gubernatorius Krigeris 1863.I.7 d. raštu (13 nr.) įsakė uždaryti parapijines mokyklas, kaip valdžiai kenksmingas²⁹.

Šiam smūgiui ištikus, Vysk. Valančius nenuleidžia rankų. Jis pataria nusamdyti, daraktorius' ir kaimuose mokyti slapta. Taip rašė vysk. Valančius kun. Lichodziejevskiui tais pačiais metais, kada buvo sugniuždytas nepavykęs sukilimas ir kada mokyklos buvo uždarytos. Be to, dar Vyskupas skatina mokyti vaikus namie³⁰.

Vysk. Valančius, norėdamas plačiau liaudžiai išamoninginti slaptų mokyklų reikalingumą, išgiria tokią mokyklą *Antano Tretininko pasakojimuose*. Tasai Antanas, būdamas Dotnuvos vienuolyne ir tarnaudamas kunigams, gerai išmoko rašyti ir skaityti, o paskui kaip tik ir buvo slaptos mokyklos mokytojas, mokęs 43 vaikus. Skaitom, kad Antanas Tretininkas "drauge su vaikais klaupęs kalbėjo kas vakarą poterių, vaikų nemušinėjo"³¹.

²⁵ 1852.VII.11 d., 1854.XII.20 d., 1855.VI.4 d., 1860.VIII.20 d.

²⁶ Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 55-60 psl.

²⁷ F. DE HOVRE, *Frankreich (Schulwesen)*, žr. E. M. ROLOFF, *Lexikon der Pädagogik*, Freiburg im Breisgau 1921, 45 skiltis.

²⁸ Pijaus XI 1929 metų gruodžio 31 dienos enciklika apie jaunimo auklėjimą *Rappresentanti in terra*, žr. *Acta Apostolicae Sedis*, XXI t. (1929), 738-739 psl.

²⁹ Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 65 psl.

³⁰ Ten pat, 66-67 psl.

³¹ *Antano Tretininko pasakojimai*, žr. *Valančiaus raštai*, išleisti J. BALČIKONIO, 366 psl.

Kodėl Vysk. Valančiui, uždarius parapijines mokyklas, rūpėjo steigti slaptas mokyklas? Vyskupas žinojo, kas rūpi rusų valdžiai. Mat, esant dar neuždarytoms parapijinėms mokykloms, kai kurie stačiatikiai mokytojai užgaudavo katalikų jausmus. Vysk. Valančius jau 1861.I.23 d. rašo Vidaus Reikalų Ministrui ³² prašydamas kad iš Dusetų mokyklos atleistų šventiką mokytoją ir į jo vietą paskirtų mokytoją kataliką, nes Dusetose mokiniai vien tik katalikai esą; o jei ne — Dusetų parapijonys, matydamai tolerancijos ižeidimą, griežtai atsisakysią siusti į tą mokyklą savo vaikus auklėti ³³. Kada jau buvo uždarytos parapijinės mokyklos, rusų tikslai paryškėjo. Rusai mokytojai tada pradėjo savo uolumą rodyti. Pavyzdžiui, Žemalės mokykloje buvo dalijamos direkcijos atsiųstos stačiatikių išleistos maldaknygės. Vieکشنیų cerkvės šventikas Zasimovičius pasakė, kad netrukus visi mokiniai turės būti stačiatikiai. Onuško mokytojas per pamokas kartais ižeisdavo katalikų tikėjimą ir naudojo knygas, kuriose buvo prieštaravimų katalikybei.

Kai kur mokyklų vaikai buvo varomi į cerkvę. Linkuvos mokytojas, atsivedęs į bažnyčią mokinius, privertė juos dainuoti rusišką patrijotinę dainą. Kunigai kovojo su šiais pragaištingais tikėjimui ir dorai darbais, bet juo labiau tai Vyskupui rūpėjo. Jis stipriai reagavo į šiuos reiškinius, rašydamas 1867.XII.15 d. ³⁴ mokyklų direkcijai ir pakartojamai prašydamas tokius mokytojus nubauti ir pasekmes jam pranešti ³⁵.

Kad geriau sektųsi stačiatikių tikėjimą platinti per mokyklą, rusai mokytojai uždraudžia mokiniams eiti pas kunigus; kai kurie atiminėja iš mokinių maldaknyges ir jas degina. Taip elgėsi Žygaičių, Taujėnų, Kvetkų mokytojai. Žygaičių mokytojas Turzinevskis Žygaičių klebonui Norvaišai draudė mokyti vaikus pas save arba bažnyčioje. Mokytojas Steponas Mozolskis Taujėnų bažnyčioje ir šventoriuje atiminėjo iš mokinių maldaknyges; jei kurie maldaknygių nedavė, Mozolskis plėšė iš jų kepures. Kvetkų parapijos sodžiuose mokytojas Blogovieščenskis rinko maldaknyges ir jas degino ³⁶.

Vyskupas Valančius, kad ir nedaug vilties turėdamas laimėti, vis dėlto kreipėsi 1867.II.2 d. raštu į Kauno gubernatorių ³⁷ ir į

³² 150 nr.

³³ Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 68 psl.

³⁴ 2602 nr.

³⁵ Kun. A. ALEKANA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 71 psl.

³⁶ Ten pat, 73.

³⁷ 295 nr.

mokyklų direkciją³⁸, prašydamas, kad mokytojams užgintų kištis į bažnytinius dalykus.

Kada rusai užgynė mokyklose tikybą dėstyti gimtąją kalbą, Valančius rašė Vilniaus general-gubernatoriui Kaufmanui 1866. VI.18 d. (Nr. 1087), nurodydamas jam, kaip žalinga yra mokinius tikybos mokyti nesuprantama kalba. Į tą prašymą atsakymas gautas 1866.VII.22 d. ne iš Vilniaus, o iš Kauno gubernatoriaus, bet, deja, neigiamas³⁹.

Sunki taip pat buvo mokyklų padėtis Kurše, kur gyveno latviškai kalbą katalikai ir kurie priklausė taip pat Vysk. Valančiaus jurisdikcijai. Kurše, mat, protestantai turėjo savo mokyklas; jų turėjo ir katalikai, bet mažai, todėl buvo priversti leisti savo vaikus auklėti į kitatikių mokyklas ir mokėti nekatalikiškųjų mokyklų reikalams mokesčius. Dėl tokių nelemtų aplinkybių susidarydavo liūdnos katalikams pasekmės. Iki 14 metų katalikai mokiniai negalėdavo eiti išpažinties, todėl atvėsdavo jų tikėjimas, ir daug būdavo apostazijų. Kun. Šidlauskas, Mintaujos klebonas, Vysk. Valančiui (1852.I.15) rašo, kad "į neturtingųjų mokyklą Altonoje kasmet priimama po keletą vaikų, o tačiau nuo 12 metų tiktai du vaiku tepaliko katalikais, kiti gi perversti į liuteronų tikėjimą. Taip pat esti su neturtingais vaikais ir kitose mokyklose".

Vyskupas Valančius susirūpino steigti katalikiškas parapijines mokyklas. Šiais reikalais kreipėsi į Rygos generalgubernatorių kuni-gaikštį Suvorovą⁴⁰ ir Kuršo gubernatorių⁴¹. Suvorovo žmoniškumo dėka, Vysk. Valančiaus pastangos nenuėjo niekais. Gavus leidimą kurti parapijines mokyklas, jos buvo įkurtos: Mintaujoje, Ilukštoje, Dve-toje, Bebroje, Elernoje, Šliosberge, Padunojuje, Rubinė, Neiborne, Šventene, Kurmene. Nusiskundus kai kuriems klebonams lėšų trūkumu parapijinėms mokykloms steigti, Vysk. Valančius taip prabilo (1851.I.13) Alšvangos klebonui: "Galima surasti pinigų, labiausiai jei butą mokyklai klebonas duos bažnyčios trobesiuose ir patsai prisiims mokytojo priedermes arba po jo priežūra, kuris nors iš kamendorių arba iš bažnyčios tarnų".

Be to, Vysk. Valančius laimėjo ir kitą dalyką, būtent: Kuršo gubernatorių (1852.IV.5) įsakė policijai prižiūrėti, kad protestantų mokyklose katalikų vaikai nebūtų varžomi tikybos dalykuose. Pats Kuršo gubernatorių Vyskupui (1852.IV.5) pranešė, kad protestantų mokyklai iš katalikų mokestis nebus imamas⁴².

³⁸ 296 nr.

³⁹ Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 70 psl.

⁴⁰ 1851.I.20 d., 125 nr. ir 1851.XI.1 d., 22 nr.

⁴¹ 1851.II.2 d.

⁴² Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 43-45 psl.

Trečioji priemonė tikėjimui platinti buvo spauda. Vyskupas Valančius parašė daugiau kaip 40 knygelių, rūpinosi leisti laikraštį, steigė knygynus.

Vysk. Valančius laikraščio reikalu parašė Vidaus Reikalų Ministrui raštą ⁴³, kuriame šiaip išdėsto laikraščio reikalingumą: "Be abejo žinoma Tamstai, jog Kauno gubernijos valstiečiai visai atsisakė nuo spiritinių gėrimų vartojimo. Žmonės pasiliuosavę nuo labiausiai pažeminančio gėduliaus girtybės, reikalingi kitokios doros įtekmės, kuri palaikytų juos blaivybėje ir vietoje senojo kenksmingo pasigėrėjimo teiktų kokią nors prakilnų, duodantį maisto protui ir širdžiai. Rusai ir latviai turi savo gazių ir kitokių laikraščių, leidžiamų knygelių, kurios patenkina tą reikalavimą, bet žemaičiai ir lietuviai, kurie irgi sudaro dalelę Maloningiausiojo Ciesoriaus pavaldinių, ligšiol neturi tokio laikraščio, kurs padėtų jiems naudotis švietimo vaisiais. Todėl pasiryžau priminti Tamstai šį trūkumą tikėdamasis, kad Tamsta maloningai teiksies pažvelgti į šį dalyką ir neatsakys savo aukštai viršininkiško pritarimo mano sumanymui". Toliau tame prašyme nurodytas projektuojamojo laikraščio vardas, — būtent, *Pakeleivingas*, — ir visai nežalinga programa su pirmą vietą užimančiu Tikybos skyriumi. Deja, rusai pabūgo apšvietos ir Vysk. Valančiaus sumanymą palaidojo ⁴⁴.

Vysk. Valančiui, kaip tikram apaštalui, rūpėjo reikalai jo globaliai pavestų ir tų tikinčiųjų, kurie kalbėjo latviškai. Lauksenos vikaras kun. Soročinskis rašė religinio turinio knygeles latviškai. Kun. Kurminas išleido latvių kalba pamokslus. Vysk. Valančius žinodamas, kad latvių literatūroje yra daug dalykų, kurie įžeidžia katalikų tikėjimą, džiaugėsi minėtų kunigų kūrinių, kurie galės reikiamą spragą užtvirti. Vysk. Valančius todėl dėkojo jiems (1858. III.4) per savo sekretorių Kun. Davidavičių ⁴⁵.

Vyskupas Valančius ypatingu būdu rūpinosi kunigų išsilavinimu. Jis įsteigė kunigams dekanatų knygynus; jiems palaikyti kiekvienas kunigas turėjo mokėti per metus po 1 rublį. Nuo mokesčio buvo atleidžiami tik paliegliai, kurie gyveno vienuolynuose arba pataisos namuose. Dekanas nuo mokesčio buvo atleidžiamas už knygyno tvarkymą ⁴⁶. Tie visi dalykai buvo svarbūs kaip priemonė tikėjimui palaikyti.

Vysk. Valančiaus yra nurodomos taip pat ir blogosios tikėji-

⁴³ 1859.II.21 d., 496 nr.

⁴⁴ Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 43-45 ir 180-181 psl.

⁴⁵ Ten pat, 48 ir 18-19 psl.

⁴⁶ Ten pat, 18-19 psl.

mui palaikyti priemonės; kurios tikėjimo netvirtina, bet nuo jo atbaido. Netikus priemonė yra prievarta arba medžiaginiai sumetimai. Vysk. Valančius rašo, kad žemaičiai, priėmusieji krikštą 1413 metais, katalikiškai negyveno, nes jie buvo krikštą priėmę dėl karaliaus Vladislovo ir Vytauto Didžiojo dovanų arba iš baimės. Tarp tokių žmonių kunigų darbas nedavė teigiamų rezultatų ⁴⁷. Juo labiau nieko gero nedavė kryžiuočių skelbtoji Evangelija. 1294 m. Liudvikas Liebenzolis, kryžiuočių viršininkas, įsilaužęs į Žemaičių pilį Biseną, "teipat nekurius žmones priwerte krikštities, bet ir isz to nieka dora nebuva. Skaitom senowes rasztusi, jog metusi 1329 tie patis Križokaj i daugiel musu szalies pilu isigrowusis sugawa 300 žemaitiu, kurius nietruputele tikieima kataliku nežinantims tulid apkriksztije" ⁴⁸.

Ypač priespauda, žiaurumai blogai patarnauja tikėjimui. Vysk. Valančius aprašinėja, kad kryžiuočiai daug kartų vertę žemaičius priimti katalikų tikėjimą, bet žemaičiai, nekęsdami savo spaudėjų, atmesdavę jų peršamąjį tikėjimą ⁴⁹.

Vysk. Valančius priminė ir savo kunigams, kad skleisdami geras idėjas, nesigriebtų netinkamų priemonių; šiaip Vyskupas persergsti juos dėl priemonių blaivybei platinti: "Dar kartą tvirtčiausiai primenu, kad kunigai jokių būdu nevartotų fiziškų priemonių priversti girtuokliams prie blaivybės. Kaip prakilnus tas dalykas, taip garbingos turi būti ir priemonės palaikyti, vartojimas gi fiziškų priemonių labai kompromituoja ne tik tai kunigus, bet ir pačiam dalykui kenkia, sukeldamas riksmą ant visos dvasišikijos, kuri visai nėra to užsipelnusi" ⁵⁰.

Apie senovės žemaičius rašydamas, Vysk. Valančius mini, kad jie bijoję priimti katalikų tikėjimą, nes manę neteksią laisvės, savo kalbos, papročių: pavyzdžiui, moters negalėsiančios dėvėti balto nuometo, skepetos, savo austų rūbų ⁵¹.

Grazūs papročiai, pramogos, žaislai, vartojami švenčių, vestuvių progomis arba šiaip poilsiui, Vyskupo Valančiaus visai nedraudžiami. Jų daugybė aprašyta knygelėje *Palangos Juzė*. Pavyzdžiui, per Velykas vaikinai laisto su vandeniu šeimininkų rankas, tikėdamiesi iš jų gauti velykaičių. Trečiąją Velykų dieną jaunuomenės ruošė sūpinės suptis, ketvirtąją dieną ridiką rovė, šoko blezdingėlę, dują, kepurininką, mieželį. Šventadieniais vaikinai muša ritinį,

⁴⁷ K. M. WOLONCZEWSKIS, *Žemaitiu wiskupiste*, 42-43 psl.

⁴⁸ Ten pat, 29 psl.

⁴⁹ Ten pat, 33 psl.

⁵⁰ 1860. VII.4 d., 1364-1381 nr.; Kun. A. ALEKNA, *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, 98 psl.

⁵¹ K. M. WOLONCZEWSKIS, *Žemaitiu wiskupiste*, 41 psl.

kartais žaidžia ožkapilę, padainuoja, turi įvairius kitus pasilinksminimus: vanagėlį, šarką, vestuves, veža paštą, brylius velia...⁵²

Tokios pramogos ir pasilinksminimai turi dvejopą prasmę. Jos duoda tinkamo žmogui poilsio ir nukreipia nuo malonumų, aistrų peršamų. Pastarųjų gi viešpatavimas tolina nuo tikėjimo»⁵³.

Iš paskaitos, jos kruopštaus paruošimo, nežiūrint, kad artinosi karo siaubas ir Lietuvos laisvės saulė jau leidosi, galima matyti, kaip prel. V. Borisevičius labai vertino vysk. M. Valančių ir negailėjo jokių pastangų jo dorovinei veiklai iškelti ir kunigus ir visus lietuvius paskatinti jį sekti ir jo idealus gyvenime vykinti. Tai prel. V. Borisevičiaus įnašas kaip L. K. M. Akademijos nario.

Prel. V. Borisevičius be šių dviejų L. K. M. Akademijos suvažiavimuose skaitytų paskaitų, dalyvavo ir katalikų spaudoje: *Vadove, Šaltinyje, Žiburyje, Laisvėje, Ryte, Spaudoje ir Gyvenime, Žemaičių Prieteliuje, Ateityje*, bet daugiausia *Tiesos Kelyje*, kur yra išspausdinti keli jo straipsniai: *Jaunimo dorovinis nupuolimas, priežastys ir gelbėjimas*⁵⁴, *Tretininkų organizacija parapijose*⁵⁵, *Kapeliono uždaviniai mokykloje*⁵⁶, *Religinė moksleivių praktika ir sėmiejiai moksleiviams pamokslai*⁵⁷, *Nuosavybės pareigos*⁵⁸, *Kunigo, pastoracijos darbą dirbančio savybės*⁵⁹.

Pirmieji lietuvių akademikai, tarp kurių yra ir prel. V. Borisevičius, yra parodę kelią mūsų tautos, ypač jos išmoksintų narių kultūriniam darbui, kad pagreitintų tiek atskirų asmenų, tiek visos tautos religinę, mokslinę, meninę ir praktinio gyvenimo pažangą. Savo asmeniniais darbais ir kovomis sunkiausiu Bažnyčios ir tautos gyvenimo metu jie yra įrodę, ką pajėgia žmogus, Dievo ir tėvynės meilės įkvėptas. Jie yra nurodę kelią ir nustatę kryptį, kuria turi eiti aukštąjį mokslą baigusieji lietuviai, kaip jie privalo skelbti dvasines vertybes, kurios toliau išplatīnamos ir ugdomos pagal jų pavyzdį, ypač mūsų akademiniame jaunime, kad jie pateisintų savo pirmatūpių darbo reikšmę ir jų sumanymų dalykiškumą.

⁵² *Palangos Juzė*, žr. Valančiaus raštai, išleisti J. BALČIKONIO, 305, 268-269, 273-274 psl.

⁵³ V. BORISEVIČIUS, *Dorovinis elementas vyskupo Motiejaus Valančiaus kūryboje ir veikloje*, žr. L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbai*, III t., Roma 1972, 51-59 psl.

⁵⁴ *Tiesos Kelias*, 1925 m. 7 nr., 50-57 psl.

⁵⁵ *Tiesos Kelias*, 1926 m. 2 nr., 99-105 psl.

⁵⁶ *Tiesos Kelias*, 1926 m. 3 nr., 153-161 psl.

⁵⁷ *Tiesos Kelias*, 1931 m. 2 nr., 86-100 psl.

⁵⁸ *Tiesos Kelias*, 1931 m. 12 nr., 666-679 psl.

⁵⁹ *Tiesos Kelias*, 1934 m. 6 nr., 338-348 psl.

ATEITININKŲ FEDERACIJOJE IR VYRŲ BEI MOTERŲ ORGANIZACIJOSE

Ateitininkų šūkis — Visa atnaujinti Kristuje, tarnaujant Dievui ir tėvynei, tur būt, geriausiai išreiškia vysk. V. Borisevičiaus gyvenimą ir troškimus. Nėra antro kunigo ar vyskupo, kuris taip pilnai, taip plačiai ir taip įtikinančiai būtų tarnavęs Dievui ir jo Bažnyčiai, savo tautai ir Dievo Motinos Žemei — Lietuvai. Jis dirbo Lietuvos laisvės atkūrimo darbą, jis pervaziavo iš parapijos į parapiją per visą Žemaitiją, savo tautą ir savo žemę laimindamas, žmonių džiaugsmo ir bažnyčios varpų skambėjimo sulaukiamas ir išlydimas. Ir kai tautai atėjo sunkūs laikai, vysk. V. Borisevičius nepaliko savo krašto, jis kentėjo su savo žmonėmis ir už Dievą ir savo žemę mirė kankinio mirtimi.

Todėl Ateitininkų Federaciją, kuri susidarė iš moksleivių, studentų ir sendraugių sąjungų, jis labai vertino, aukojo jai savo jėgas ir rėmė ją morališkai bei medžiagiškai. Jau mūsų minėta, kad 1917 m. Minske buvo įkūręs ratelį lietuviams moksleiviams šelpti ir gavo iš kunigaikštienės Radvilienės sidabro servizą 3.000 litų vertės, kuris sudarė Ateitininkų susiėlpimo fondo pagrindą, ir buvo tie pinigai paaukoti Ateitininkų rūmams Kaune statyti. Dr. A. Kučas sako : « Visuomeninis darbas jam buvo labai prie širdies. Nuoširdžiai rėmė ateitininkus ir mano atgaivintus iš Voronežo laikų kankličius, kurie tikrumoje buvo jaunesnieji ateitininkai. Vyresnieji, ypač Jurgis Krasnickas, norėjo juos tiesiog įjungti į ateitininkus, bet mes dar apie porą metų spyrėmės ir mūsų pusę rėmė kapelionas Borisevičius »⁶⁰.

Kaip prel. V. Borisevičius rūpinosi ateitininkais, ypač jų dvasiniu gyvenimu, matyti iš jo paskaitos, skaitytos II L. K. M. Akademijos suvažiavime 1936 m. Ten tarp kitko jis sako : « Ateitininkams iš dalies taipgi yra ko prikišti. Dalykas, kurį čia noriu paliesti, tiesa, yra iš doros srities, tačiau ir doros srityje padaryta klaida veda iš lėto prie indiferentizmo. Turiu galvoje draudžiamų knygų skaitymą, šokius, kurie su šūkiu „Visa atnaujinti Kristuje“ nieko bendro neturi. Tuo keliu einant ir susidaro gyvenime, pasy-

⁶⁰ A. Kučo laiškas iš Scrantono, 1965 m. vasario 7 d.

vūs indiferentistai⁶¹, apie kuriuos pereitų metų (1935) *Židinys* yra rašęs⁶¹. *Židinio* žodžiais tariant, tokie žmonės pradeda ne tik , kortuoti, gerti, flirtuoti⁶², bet ir visas jų moralinis gyvenimas skurdus pasidaro, o paskui norima pamiršti ir religines tiesas »⁶². Iš šių žodžių matome didelį Borisevičiaus susirūpinimą ateitininkų religiniais ir doriniais reikalais. Jis Ateitininkų Federaciją labai vertino ir laikė ją kunigo pastoracijos pagrindu : « Jei mes sutiksimė išsižadėti Ateitininkų organizacijos, tuo pačiu išsižadėsime vieno iš stipriausių pastoracijos įrankių »⁶³.

Ateitininkų Federacijoje prel. V. Borisevičius labiausiai rūpinosi moksleiviais ir studentais, o sendraugius jis rado susispietusius Lietuvių Katalikų Vyrų Sąjungoje ir Lietuvių Katalikų Moterų Draugijoje. Lietuvių Katalikų Vyrų Sąjungos veikimo programa apėmė religinę sritį, šeimos sritį ir organizacinius klausimus⁶⁴. Visos šios sritys buvo labai arti Borisevičiaus širdies. Savo paskaitoje L. K. M. Akademijos suvažiavime *Šiandieninio lietuvių kataliko religinio charakterio bruožai* jis sako :

« Vyrų pastoracijoje dirbant reikia ypatingo stropumo. Pats kunigas turi būti pavyzdingas ir sąžiningas pareigų pildytojas. Vyrą kunigas turi traktuoti garbingai, jo neižeisti ir tik tikrai prireikus perspėti. Kunigo asmenybė vyrui turi būti imponuojanti, nieko vaikiško jame neturi būti. Kunigas turi būti mandagus, mylės tiesą, teisingas, išmintingai drąsus. Kunigas neturi pamiršti, kad jis yra ne tik prie altoriaus kunigas, bet ir privačiame gyvenime Kristaus Bažnyčios atstovas.

Tėvų susirinkimuose reikėtų gvildinti šie klausimai : vaikų valios stiprinimas, pavojai jiems, pabrėžti pavyzdžio svarbumą, vaikams tinkami malonumai, apie alkoholį, kaip įdiegti vaikui šias keturias dorybes : Dievo baimę, tiesos meilę, klusnumą, kuklumą.

Iš pozityvių darbų reikia pažymėti tai, kad kunigas turi stengtis skatinti vyrus, net atšalusius, kad jie dalyvautų pamaldose, reguliariai klausytų pamokslų, atliktų išpažintį. Kad lengviau būtų šią pareigą atlikti, stengtis vyrams kartkartėmis paskirti atskiras pamaldas »⁶⁵.

⁶¹ J. AMBRAZEVIČIUS, J. GRINIUS, IGN. SKRUPSKELIS, « *Panaikinkite pikta iš savo pačių tarpo* » (1 Kor.), žr. *Židinys*, XXI t. (1935), 358 psl.

⁶² V. BORISEVIČIUS, *Šiandieninio lietuvių kataliko religinio charakterio bruožai*, žr. L. K. M. Akademijos Suvažiavimo Darbai, II t., Roma 1973, 84 psl.

⁶³ Prel. V. BORISEVIČIUS, *Religinė moksleivių praktika ir sakomieji mokslams pamokslai*, žr. *Tiesos Kelias*, 1931 m. 2 nr., 90 psl.

⁶⁴ *Lietuvių Katalikų Vyrų Sąjungos veikimo programa*, žr. *Tiesos Kelias*, 1935 m. 4 nr., 222-227 psl.

⁶⁵ V. BORISEVIČIUS, *Šiandieninio lietuvių kataliko religinio charakterio*

Kaip matome, prel. V. Borisevičius čia yra patiekęs visą Lietuvinių Katalikų Vyrų Sąjungos veikimo programą ir pats rūpinosi, kad tokia programa vyrams būtų aiškinama, ir jie tai savo gyvenime įvykintų.

Statydamas Lietuvinių Katalikų Vyrų Sąjungą pirmoje vietoje, rūpinosi ir Lietuvinių Katalikų Moterų Draugija ir stengėsi jai visokiais būdais padėti. Savo paskaitoje *Šiandieninio lietuvių kataliko religinio charakterio bruožai* jis sako: « Motinos turėtų būti labiau pasiruošusios auklėjimo pareigoms. Svetur, pav., Belgijoje, mergaitėms ruošos mokyklų, jei neklystu sakydamas, yra apie pustrečio šimto. Ten mergaitės gauna žinių iš savo specialybės, bet ir mokomos kantriai nešti gyvenimo vargus. Tos mokyklos paruošia gyvenimui, kad vėliau galėtų būti gera šeimos auklėtoja. Pas mus, kad ir yra keletas panašių mokyklų, tai toli gražu jų kiekis per mažas, jos mūsų žmonių tinkamai neįvertinamos ir jos ne visos gali paruošti gyvenimui, nes kai kur nekreipiama pakankamai dėmesio į antgamtinį gyvenimą. Panašios krypties mokyklų kaip užsieniuose turėtume turėti daugiau. Tokią mokyklą baigusi mergaitė, tapusi šeimos motina, sugebės ir vaikus auklėti. Motinos auklėjimas tada bus naudingiausias, nes motinos širdies neįstengia pavaduoti nė geriausia auklėtoja.

Apie moteris kaip motinas jau esu anksčiau kalbėjęs. Kaip vienas žymus pedagogas sako, moteris daugiau vadovaujasi jausmais — žinoma, ne visos — todėl šią savybę reikia turėti galvoje ir pastoracijos darbą dirbant. Jei moteris pasižymi dievotumu, jį laikyti tinkamose vėžėse. Be to, moterys labai naudingai gali dirbti labdarybės srityje. Šią gerą savybę reikia išnaudoti »⁶⁶.

Tai nurodymai kunigams, kaip reikia dirbti Lietuvinių Katalikų Moterų Draugijoje ir kaip joms vadovauti. Nors mūsų krašte nebuvo užtenkamai mokyklų mergaitėms ruošti gyvenimui, bet jas pas mus iš dalies atstojo Angelo Sargo Vaikų Sąjunga ir Pavasarininkų Mergaičių Sąjunga, kur mergaitės pasiruošdavo šeimas auklėti ir kitas moters religines ir visuomeniškas pareigas atlikti. Prel. V. Borisevičius tokiose organizacijose uoliai dirbdavo. Būdamas Seinų kunigų seminarijos profesoriumi, vadovavo Gižų pavasarininkų ir Katalikų Moterų draugijos skyriams, skaitydamas paskaitas, veddamas rekolekcijas bei laikydamas konferencijas. Apie jo veiklą katalikų organizacijoje dr. Juozas Mačernis taip rašo:

« Prelatas rūpinosi ne tik klierikų švietimu, bet ir suaugusiųjų. Parapijos salėje buvo daromos paskaitos, o kad jas pajavairinus

bruožai, žr. L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbai*, II t., Roma 1973 97 ir 89 psl.

⁶⁶ Ten pat, 90 ir 97 psl.

paveikslais, buvo nupirkta geras epidiaskopas. Parapijos salėje galėjo tilpti keli šimtai žmonių, tačiau prelatui tai atrodė permaža. Ant bažnytinės žemės, kur seniau stovėjo pora apgruiusių lūšnelių, pastatytas didžiulis amfiteatrinis kinematografas, kurį galima buvo panaudoti ir šiaip paskaitoms»⁶⁷.

Apie jo veiklą parapijų organizacijose žinių suteikia prel. F. Bartkus:

« Vos į Gižus atvykęs, jis tuojau atkreipė žvilgsnį į katalikiškas organizacijas toje parapijoje. Įsteigti jos buvo įsteigtos, bet vos ne vos tesilaikė. Jis tuojau paėmė į savo rankas Ūkininkų Sąjungą ir ateitininkus su pavasarininkais ir po metų-kitų pastatė juos ant gana tvirtų kojų.

Mane, nors seminarijoje turintį daug nelengvo darbo ir dėl to nusistačiusį laikyti nuošaliai nuo bet kokio visuomeninio veikimo, jis kalbinte prikalbino vadovauti Katalikių Moterų Draugijos skyriui. Tai ir dariau, kol seminarija buvo Gižuose. Vadinas, ligi 1930 tė metų.

Pažymėtina, kad kun. V. Borisevičius sugebėdavo pasirinkti tinkamų padėjėjų ir juos uždegti į darbą. Tai buvo, kol jis gyveno Marijampolėje, taip buvo ir Gižuose.

Turėdamas lengvą ir gražią iškalbą, jis daug sykių lankėsi netolimosiose parapijose, kaip Keturvalakių, Marijampolės, Sasnavos, Lankeliškių, Pilviškių, vesdamas rekolekcijas, sakydamas pamokslus, skaitydamas paskaitas. Tik prisilaikydamas dėsnių, jog niekas nėra pranašas savo tėviškėje, savo gimtąją parapiją Šunskus, jis pavadė šiuo atžvilgiu aprūpinti man.

Kalbėdavo jis gana aukštu tenoro balsu, kuris mielai kuteno ausis ir įkaitindavo bei uždegdavo širdis. Svarbesniusios savo žodžius jis gebėdavo pabrėžti ne vien atitinkama balso intonacija, bet ir gerai pritaikytais mostais»⁶⁸.

Apie prel. V. Borisevičiaus religinę veiklą rašo dr. J. Mačernis: «Kada vyskupas [Staugaitis] važiuodavo vizituoti parapijų, vis veždavosi prel. Borisevičių, kuris savo pamokslais ir pamaldumu daug padėdavo sustiprinti žemaičių tikėjimą. Visos vyskupijos dvasiškija jį labai gerbė, ir todėl nenuostabu, kad vysk. Staugaičiui mirus, visų akys nukrypo į prelata V. Borisevičių, kuris ir buvo greit konsekruotas vyskupu. Kadangi tai buvo karo, taigi visokių galimybių laikas, naujasis vyskupas pasirūpino, kad jo ilgametis

⁶⁷ Dr. J. MAČERNIS, *Keletas mano prisiminimų apie vyskupą V. Borisevičių* (rankraštis be datos), 2 psl.

⁶⁸ Prel. F. BARTKUS, *Mano žinios apie vysk. V. Borisevičių* (rankraštis, 1966 m. sausio 13 d.), 2 psl.

pagalbininkas ir dogmatinės teologijos profesorius kun. Pr. Ramanauskas būtų pašventintas vyskupu sufraganu. Karui besibaigiant, turėjome du vyskupu. Deja, nuožmusis rusas abu ištrėmė.

Po grynai religinės veiklos ir jai reikalingų priemonių parūpinimo, tenka paminėti ir tai, kad prelatas Vincentas Borisevičius labai rūpinosi vargšais. Jis suorganizavo Švento Vincento draugiją, kuri veik kas mėnuo darydavo susirinkimus ir aprūpindavo vargšus drabužiais ir pinigine pašalpa. Draugijos nariai rinkdavo aukas ir žinias apie vargdienius »⁶⁹.

Gana kondensuotai šią prel. V. Borisevičiaus veiklą aprašo A. Mantautas : « Vyskupo Borisevičiaus darbai Telšiuose vieni didžiausių ir svarbiausių, kada reikėjo kurti, statyti vyskupiją ir seminariją iš nieko. Be to, jau nekalbant apie darbus Suvalkų gubernijoje pas pavasarininkus, ateitininkus, moteris paskaitomis, konferencijomis, rekolekcijomis, dar daug rado laiko lankyti Telšių vyskupijos parapijas, kur kasdien sakydavo po 3-4 pamokslus ar vedavo rekolekcijas. Nuo seminarijos laikų dalyvavo ir spaudoje... Tik toks tylus, nuoširdus, geras, švelnios širdies būdas padarė jį visuomenininku ir susigyvenusiu su visuomene. Buvo ir geras kunigas, giliai tikis ir šventas savo pareigose, ypač mėgdavo išpažinčių klausymą, ir visada dvelkdavo tas jo švelnumas, malonumas ir sielos skautumas. Jis buvo lyg kankinys darbe, o gyvenime — šventasis »⁷⁰.

« Kas, kaip aš, per 19 metų turėjo progos iš arti sekti jo veikimą, tas negali jo užmiršti. Aš veik negaliu melstis už jį, nes manau, kad greičiausiai jis, būdamas arti Dievo, meldžiasi, kad ir aš kaip nors ir kada nors įeičiau tenai, kur jis randasi »⁷¹. Dr. J. Mačernis buvo giliai tikintis ir labai religingas katalikas, filosofas, fizikas ir matematikas. Jei jis meldėsi į vysk. V. Borisevičių kaip į šventąjį kankinį, tai jis išreiškia visų mūsų jį pažinusių įsitikinimą.

Prel. Juozas Tadarauškas jį gerai pažinojo gyvenime, todėl cituojame jo duotą vysk. V. Borisevičiaus apibūdinimą : « Dievas yra paskyręs kiekvienam žmogui tam tikrą misiją šioje žemėje. Vieni tos misijos neatlieka, pereina šį gyvenimą, nepalikdami jokių pėdsakų, kad žmogumi yra buvę. Kitų pavardės patenka į istorijos

⁶⁹ Dr. J. Mačernis, *Keletas mano prisiminimų apie vyskupą V. Borisevičių* (rankraštis be datos), 3 psl.

⁷⁰ A. Mantautas, *J. E. vysk. Borisevičiui 60 metų*, žr. *Mintis*, 1947 m. spalio 2 d., 110 nr.

⁷¹ Dr. J. Mačernis, *Keletas mano prisiminimų apie vyskupą V. Borisevičių* (rankraštis be datos), 3 psl.

lapus, amžiais byloja jų asmenybės, jie spindi per visą gyvenimą kaip žvaigždės danguje, šviesdami ir rodydami kelią žemės keleiviams.

Viena iš tokių spindinčių asmenybių yra Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius, kuris kunigiškame uolume ir pasišventime paaukojo savo gyvybę — mirė kankiniu. Žvelgiant į tą didelę asmenybę — vysk. Vincentą Borisevičių, būtų galima parašyti ištisą studiją įvairiais atžvilgiais: kaip gerą ir uolų kunigą, Telšių kunigų seminarijos pavyzdinę rektorių, ištikimą Kristaus pavestos dioclezijos ganytoją, vyskupą atsidavusį savo tautiečių gerovei, taurų lietuvių ir didelį Bažnyčios gynėją.

Pirmasis mano susitikimas su kun. V. Borisevičiumi buvo, kai nuvykau laikyti egzaminų į Telšių kunigų seminariją, kurioje tuo metu buvo rektoriumi prel. Vincentas Borisevičius. Pirmas pasimatymas su rektoriumi mums jaunuoliams padarė gražų įspūdį. Jo rimta kunigiška laikysena, šypsantis veidas, jo nuoširdumas spindėjo gražioje asmenybėje. Po egzaminų jis pasakė reikšmingą ir nuoširdžią kalbą: kunigystė yra labai svarbus dalykas, reikalaujantis daug pasišventimo ir pasiaukojimo dėl sielų išganymo. Laimingas jaunuolis patekęs į savo vietą, nelaimingas, apsilenkęs su pašaukimu. Davė keletą pavyzdžių iš gyvenimo patirties. Jo ši trumpa kalba davė mums kažkokį ryžtą ir norą siekti kunigystės idealo. Jo tėviška globa ir gerumas lydėjo mus per visą semnarijos laiką.

Nusikaltusį klieriką, jis išbardavo, tačiau labai atsargiai — tėviškai. Kuris dėl pašaukimo stokos turėjo apleisti kunigų seminariją, rektorius V. Borisevičius su skaudančia širdimi ir su dideliu išgyvenimu su juo atsisveikindavo, išbučiuodamas jį kaip savo tikrą vaiką. Rektorius V. Borisevičius mėgo uolesnius klierikus, jais didžiavosi, skyrė atsakingesnes vietas klierikų tarpe. Įvairiomis progomis su jais pas savo sesutes pasivašindavo. Jis turėjo Telšiuose dvi savo tikras sesutes, kurios buvo be galo pamaldžios ir geros klierikams.

Visi auklėtiniai ir kunigų seminarijos profesoriai jautė ir matė rektoriaus šventą gyvenimą. Klierikai, aplankę rektorių, rasdavo jį nekartą paskendusį maldoje. Ypatingai mėgo melstis į dangiškąją Dievo Motiną Mariją. Dažnai buvo matyti jo rankoje rožančius, ir jis ragino auklėtinius melstis į Dievo Motiną Mariją. Jo šventumas nebuvo naivus, kraštutinis, kaip kartais gyvenime pasitaiko, bet suderintas su jo gyvenimu. Ką jis sakė, pirmoje eilėje pats vykdė. Su auklėtiniais ir profesoriais buvo visuomet kuklus, nusižeminęs. Jeigu kas šiek tiek nekukliai išsireikšdavo, tuoju rektorius nukreipdavo dėmesį į kitą dalyką, „kagi vyručiai kalbate“,

sakydavo rektorius. Jis nebuvo kraštutinis, fanatikas, bet buvo didelis tolerantas. Pats nevartodavo alkoholinių gėrimų, tačiau kitus mielai vaišindavo. Tas vaišingumas buvo labai nuoširdus.

Niekuomet neapleisdavo savo pareigų, nors ir būdamas labai pavargęs ir užimtas. Pareigų verčiamas ar šiaip kur nors turėdamas išvažiuoti, keldavosi naktį ir šv. Mišias atlaikydavo. Po šv. Mišių ilgai meldavosi.

Jis dėstė moralinę teologiją. Ką dėstė auklėtiniais, visa tai sau pritaikydavo. Visuose principuose buvo labai jautrus. Vieną kartą leido auklėtinius į kiną. Mums atrodė, kad kinas buvo neblogas, tačiau rektorius buvo juo pasipiktinęs ir, neužsibaigus seansui, patarė išeiti. O vėliau per auklėjimo pamoką labai nuoširdžiai atsiprašė, kad jis į tokį kiną auklėtinius nuvedė. Vieną kartą kelionėje penktadienį užsakė mėsiskus valgius. Pavalgęs, atsiminė, kad yra penktadienis, labai išgyveno ir patarė man atkalbėti dalį rožančiaus už sulaužymą pasninko. Dar paklausė manęs, galvoji, kad žmonės nepasipiktino ...

Sunku įsivaizduoti, kaip jis mylėjo artimą. Tas artimo mylėjimas išplaukė iš Dievo meilės. Telšių apylinkėse buvo daug neturtingų žmonių. Jis prašydavo savo auklėtinių, kad jie sekmadieniais juos aplankytų ir nuneštų įvairių dovanų. Pats viską supirkdavo ir supakuodavo į tam tikrus vienetus.

Vokiečių okupacijos metais, gelbėdavo savo tautiečius nuo išvežimo ir taip pat žydus, kad nepatektų į kacetus. Ypatingai slapstė žydus įvairiose vietose. Patardavo kunigams parapijose žydus priglausti, jeigu jie pabėgs iš kaceto. Jo dėka labai daug žydų buvo išgelbėta nuo mirties. Kada rusų okupacijos metais, jis buvo suimtas ir teisiamas, žydai gynė jį, pareikšdami jam didelį dėkingumą ir meilę. Tačiau apginti jo negalėjo prieš rusų teisimą.

Po vysk. Justino Staugaičio mirties, šv. Tėvo buvo paskirtas vyskupu V. Borisevičius. Kiek teko vėliau sužinoti, jis tas pareigas priėmė labai nenoromis. Jis bijojo atsakomybės prieš Dievą ir žmones. Tačiau tapęs vyskupu, nei kunigų, nei tikinčiųjų neapvylė. Ėjo ganytojo pareigas labai uoliai ir ištvermingai.

Tos vyskupijos kunigai turėjo jo asmenyje tėvą, patarėją, draugą. Niekad nesistengdavo kunigų bausti, bet visuomet surasdavo būdą įvairiais klausimais išsiaiškinti ir jiems padėti. Visuomet gerumu ir nuoširdumu kunigus grąžindavo į gerą kunigišką gyvenimą.

Vizituodamas savo vyskupijos parapijas, su klebonais būdavo draugiškas, mielas. Anksti rytą atsikėlęs, eidavo į klausyklą, ilgas valandas meldavosi. Išvykdamas, parašydavo geriausią atestaciją apie kunigų darbus ir pastangas. Visuomet buvo prieinamas pasi-

kalbėti, įvairias kunigų problemas išsiaiškinti ir jiems padėti. Jo pamokslai būdavo persunkti Dievo ir artimo meile. Dažnai pamokslu metu apsisverkdavo, ypač kalbėdamas apie Kristaus kančią. Tikintiesiems buvo tikras ganytojas, o kunigams gyvenimo kelrodis » ⁷².

Vertingą bendro pobūdžio charakteristiką duoda J. Bubelis. Šiuo vertinimu ir baigiame šį poskyrį : « Vyskupas V. Borisevičius dažnai mano mintyje ir gyvenime. Jį pažinojau artimai, dar jam neužėmus Telšių vyskupo pareigų, o rektoriant ką tik įkurtajai Telšių kunigų seminarijai.

Jis buvo didelis eruditas, geras pamokslininkas, pavyzdingas sielų ganytojas ir auklėtojas pagal Kristaus Širdį. Jo tartas žodis tikėjimo dalykuose buvo aštriai įkūnijamas klausančiojo širdin, o kasdieniniai pamokinimai santykiuose su žmonėmis (kad ir su priešais) persunkti Kristaus dvasia ir kiekvienam lyg brangiausi perlai priimtini. Tie perlai man blykčioja, sušvytruoja pilkame išeiviškame gyvenime, neleidami apsinešti visokios nevilties nuosėdomis, ar tapti suviliotam pigiu mamonos blizgučiu. Kas įdomu, kai žmogiškų silpnybių vedamas ką ne taip padarau, neretai stoja akivaizdoje vysk. V. Borisevičiaus dvasia, palenkdamą valią į gera.

Vysk. V. Borisevičius mokė ištverti sunkiausius dvasinius ir fizinius smūgius gyvenime ir dėl to išpažinimo nebijoti mirti. Apvaizda taip lėmė : piktos rankos pakirstas gavo kankinio vainiką, prieš tai ištardamas : Mirti nebijau. Fiziškai mane sunaikinsite, tačiau dvasiškai — ne. Kristus su manimi, o piktadarys jo nenugalės.

Mano manymu, vysk. V. Borisevičius yra *primus inter pares* kitų mūsų vyskupų kankinių tarpe » ⁷³.

⁷² Mons. dr. J. TADARAUSKAS, *Vyskupas Vincentas Borisevičius* (rankraštis be datos), 1-3 psl.

⁷³ J. Bubelio laiškas iš Philadelphia, 1970 m. rugsėjo 8 d.

KATALIKŲ AKCIJOJE BEI KATALIKŲ VEIKIMO CENTRE

Vertindamas visas katalikų organizacijas ir jose uoliai dirbdamas, prel. V. Borisevičius labai brangino Katalikų Akciją. Kun. dr. Feliksas Gureckas apie tai sako: «Telių kunigai ano meto kunigiškam darbui išėjo labai gerai paruošti, išskyrus gal Katalikų Akciją, kurioje neturėjo patyrimo patys profesoriai. Prel. Borisevičius, sekdamas popiežių Pijų XI ir vysk. J. Staugaitį, katalikišką akciją nepaprastai palaikė, ypač ateitininkus, kuriems sukišdavo savo paskutinius centus.

Anuo metu, su prel. V. Borisevičiaus palaiminimu, turėjome seminarijoje dvi ateitininkų draugoves: filosofų (I-III kurso) ir teologų (IV-VII kurso). Šių draugovių tikslas buvo paruošti būsimus katalikų akcijos vadus»⁷⁴. Ruošdamas vadus katalikiškajai akcijai, prel. V. Borisevičius giliai suprato ir vykdė Bažnyčios troškimą, išreikštą popiežiaus Pijaus XII žodžiais: «Pasauliečių bendradarbiavimas, kuriame Katalikų Akcija išugdė gilią savo pasiuntinybės sąmonę ir vertę, dovanoja Bažnyčiai jai padidėjusius grėsmės metu jėgų rezervus, kurie tarp krikščionybės ir jos priešų užsidedusioje kovoje reikia labai aukštai vertinti»⁷⁵.

Prel. V. Borisevičius sekė Pijų XI, kuris jau pirmoje savo enciklikoje *Ubi arcano* davė Katalikų Akcijos aptarimą: Pasauliečių katalikų dalyvavimas hierarchiniame apaštalavime⁷⁶. Kadangi Katalikų Akcija yra organizuotas katalikų veikimas sieloms laimėti hierarchijai vadovaujant, jis buvo dažnai klaidingai suprastas bei aiškinamas.

«Besančono vyskupas Mgr. M. Dubourg savo vizito *ad limina* proga priimtas šv. Tėvo Pijaus XII Castel-Gandolfe 1947 m. gruodžio mėn. 17 d. turėjo progos išgirsti iš šv. Tėvo įdomių pareiškimų apie Katalikų Akcijos uždavinius. Katalikų Akcijos vaid-

⁷⁴ Kun. dr. F. GURECKAS, *Vysk. Vincentas Borisevičius* (rankraštis be datos), 3 psl.

⁷⁵ PIJAUS XII enciklika *Summi Pontificatus*, 1939 m. spalio 20 dienos, žr. *Acta Apostolicae Sedis*, XXXI t., 1939 m., 413-453 psl.

⁷⁶ PIJAUS XI enciklika *Ubi arcano Dei consilio*, 1922 m. gruodžio 23 d., žr. *Acta Apostolicae Sedis*, XIV t., 1922 m., 673-700 psl.

menį kai kurie blogos nuotaikos asmenys esą sauvališkai sumažinę, pasiremdami tuo, kad Pijus XII nevadinęs Katalikų Akcijos pasauliečių, dalyvavimu, hierarchiniame apaštaltavime, kaip ją buvo aptaręs Pijus XI, bet pasauliečių, bendradarbiavimu su hierarchijos apaštaltavimu.

Bet visiškai priešingai, sušuko Popiežius. Niekad Katalikų Akcija nebuvo tokia būtina, kaip šiandien! Ir reiktų visiškai iškreipti Mūsų žodžius ir Mūsų darbus, norint nematyti, kokią garbingą vietą Mes jai skiriame.

Taip pat ir žodis, bendradarbiavimas su hierarchiniu apaštaltavimu suprantamesnis negu, dalyvavimas hierarchiniame apaštaltavime, ta prasme, kad jame girdėti daugiau asmeninės iniciatyvos ir reliatyvaus šiuo atžvilgiu pasauliečių autonomiškumo. Dalyvavimas jų rolę greičiau susiaurintų, tarsi jis būtų tik atlikimas tų uždavinių, kurie yra rezervuoti klerui.

Taip, kaip yra hierarchijos apaštaltavimas, taip yra ir pasauliečių apaštaltavimas. Be abejo, šis pastarasis yra tik atšvaita ano, kuriame glūdi apaštaltavimo versmė ir jo kontrolė. Bet dėl to pasauliečiai ne mažiau turi apaštalinės atsakomybės, kylančios jiems iš krikšto ir sutvirtinimo sakramento. Jų apaštaltavimas, subordinuotas hierarchijos direktyvoms, yra asmeninis įnašas į Bažnyčios apaštaltavimą; jis yra, tiksliai sakant, daugiau, bendradarbiavimas, negu, dalyvavimas apaštalo Povilo žodžiais betariant: „kurie su manimi kartu dirbo Evangelijai“.

Mgr. Dubourg *La Croix* korespondentui pareiškė, kad šv. Tėvas, pasirinkdamas žodį, bendradarbiavimas vietoje, dalyvavimas, geriau išreiškia skirtumą tarp kunigo apaštaltavimo ir pasauliečio. Tačiau jis pasauliečiui vistiek yra būtina pareiga⁷⁷.

Pijaus XII aptartį, kad Katalikų Akcija yra, bendradarbiavimas su hierarchija, o ne, dalyvavimas hierarchijos apaštaltavime A. Maceina taip sprendžia: «Katalikų akcijos esmė, kaip ją aptarė pop. Pijus XI, sudaro pasauliškų dalyvavimas hierarchijos apaštaltavime⁷⁸. Ši aptartis savo metu buvo sukėlusi nemaža ginčų, kai pop. Pijus XII žodį, dalyvavimas (*participatio*) pakeitė žodžiu, bendradarbiavimas (*cooperatio*), nes kai kas šioje pakaitoje išžiūrėjo pasauliškio veiklos siaurinimą⁷⁹. Bet ginčas buvo

⁷⁷ Kas yra katalikų akcija, žr. *Naujasis Gyvenimas*, 1948 m., 2 nr., 32 psl.

⁷⁸ Pijaus XI enciklika *Non abbiamo bisogno*, 1931 m. birželio 29 d., žr. *Acta Apostolicae Sedis*, XXIII t., 1931 m., 285-312 psl.

⁷⁹ Pijus XII tai išreiškė savo kalboje 1951 metais spalio 14 dieną Pasauliniam pasauliškų apaštaltavimo kongresui: «Le laïque est appelé à l'apostolat comme collaborateur (mūsų pabraukta) du prêtre

veltui, nes ir pats pop. Pijus XI žodį „bendradarbiavimas“ var-tojo, rašydamas, kad katalikų akcija savo „prigimtimi ir savo esme“ yra „pasauliečių dalyvavimas ir bendradarbiavimas hierar-chijos apaštalavime“⁸⁰. Atrodo, kad Y.-J.-M. Congaras yra teisingas, pastebėdamas, jog skirtumas tarp šių dviejų žodžių esąs skirtumas tarp giminės ir rūšies aptartyje: pasauliškų dalyvavimas yra nuro-dymas bendro sakramentinio pagrindo, kuris pasaulišką įjun-gia į apaštalavimą; pasauliškų bendradarbiavimas yra nurodymas būdo, kuriuo anas dalyvavimas vyksta⁸¹. Pasauliškis dalyvauja hierarchijos apaštalavime tuo, kad jis su ja šioje srityje bendra-darbiauja. Štai kodėl pop. Pijus XI ir galėjo apie katalikų akciją kalbėti kaip apie pasauliškų dalyvavimą ir bendradarbiavimą hie-rarchijos apaštalavime⁸².

Tai yra labai tikslus ir įžvalgus Congaro sprendimas, iš kurio aišku, kad pop. Pijus XI ir pop. Pijus XII vienas antram neprieš-taravo, bet vienas antrą papildė, vienas kreipdamas daugiau dė-mesio į apaštalavimo pagrindą, o antras į būdą, pagal kurį šis dalyvavimas vyksta. Prie šio aiškinimo sustojame todėl, kad prel. V. Borisevičius katalikų akcijoje sekė Pijų XI, todėl norėjome pabrėžti, kad jis sekė ir Pijų XII ir visai būtų sutikęs su A. Ma-ceinos aiškinimu, jei būtų gyvas ir galėtų paskaityti šią vertingą jo knygą, kurioje patiekti pasauliškų apaštalavimo krikščioniškieji pagrindai ir būdai šį apaštalavimą vykdyti pasaulyje.

Katalikų akcijai vadovauti Lietuvoje buvo įkurtas Katalikų Veikimo Centras. Jo vyriausius organus sudarė Lietuvos vyskupai ir visuotinis Katalikų Veikimo Centro suvažiavimas. Jo vyriausioji valdyba buvo sudaroma iš 13 asmenų, kurių 6 ir dvasios vadą skyrė Lietuvos vyskupai ir 6 rinkdavo visuotinis susirinkimas. Katalikų Veikimo Centro organizacija skirstėsi į rajonus, kuriuos sudarė vyskupijos, ir skyrius, kurie apėmė parapijos ribas.

Kai įvyko Katalikų Akcijos Telsių rajono konferencija 1933 m.

très précieux et même nécessaire à raison de la pénurie du clergé, trop peu nombreux, disons-Nous, pour être en mesure de satisfaire lui seul à sa mission » (*Il Santo Padre espone al Congresso mondiale dell'apostolato dei laici il posto nella Chiesa e i compiti odierni dei movimenti cattolici*, žr. *L'Osservatore Romano*, 1951 m. 240 nr., 15-16 spalio, 2 psl.).

⁸⁰ PIJAUS XI enciklika *Non abbiamo bisogno*, 1931 m. birželio 29 d., žr. *Acta Apostolicae Sedis*, XXIII t., 1931 m. 285-312 psl.

⁸¹ Yves M.-J. CONGAR, *Pour une théologie du laïc, žr. Études*, 256 t., 1948 m., 42-54 ir 194-218 psl. (Profesorius Maceina nurodo Y. M. J. CONGAR, *Pour une théologie du laïc*, 508-513 psl.).

⁸² A. MACEINA, *Krikščionis pasaulyje, Pasauliškio vaidmuo išganymo istorijoje*, Chicago 1973, 50-51 psl.

Telšiuose, prel. V. Borisevičius joje aktyviai dalyvavo, nušviesdamas, koks turi būti praktiškas parapijos darbas katalikų akcijoje ir kokie yra svarbiausieji katalikų akcijos uždaviniai Lietuvoje.

Prel. V. Borisevičius dirbo Katalikų Akcijos Telšių rajone. Dr. J. Mačernis apie tai sako : « *Žemaičių Prieteliaus* pradžioje buvo spausdinama 3.000 egzempliorių Šiauliuose vieno žydėlio spaustuveje. Tačiau tai neilgai tetruko, nes vyskupo ir prelato V. Borisevičiaus pastangomis greit buvo nupirktos spausdinimo mašinos ir patalpintos klebonijos pirmame aukšte. Spaustuvei vesti buvo parūpintos ir išmokslintos seselės, kurios ir ėmė spausdinti *Žemaičių Prietelį*. Laikraščio ekspedicijos darbe man padėjo žmona ir todėl man dar atlikdavo laiko važinėti po vyskupijos miestelius, kurti tenai vyskupo Valančiaus universiteto skyrius ir skaityti apžvalginio turinio paskaitas. Vargu liko Telšių vyskupijoje miestelis, kurio aš nebčiau aplankęs su paskaitomis »⁸³.

Tai buvo katalikų akcijos darbai Telšių rajone. Nuo jo neatšiliko ir Telšių parapijos skyrius. Jau minėjome, kad parapijos salėje paskaitoms pavaizduoti paveikslais buvo prel. V. Borisevičiaus parūpintas geras epidiaskopas, ir įtaisytas kinomatografas, kurį buvo galima naudoti ir paskaitoms.

Bet ne visi atėjo į bažnyčią ar lankėsi į susirinkimus. Todėl prel. V. Borisevičius savo paskaitoje *Šiandieninio lietuvių kataliko religinio charakterio bruožai* klausia : « Bet ką daryti su tais, kurie bažnyčios nelanko ? Čia reikia panaudoti Katalikų Akciją ir individualinę pastoraciją. Čia kalbėsiu tik apie individualinę pastoraciją, kuri yra naudanga katalikui visokeriopu būdu suaktyvinti ; išamoniinti tikybiniu būdu, įtraukti į Katalikų Akciją, doriškai pakelti »⁸⁴.

Taip prel. V. Borisevičius rūpinosi katalikų akcija ir paaukojo jai savo jėgas. Pakonsekruotas vyskupu ir 1944 m. tapęs Telšių diecezijos ordinaru, jau negalėjo dirbti katalikų akcijoje, nes Katalikų Veikimo Centras buvo uždarytas su visomis katalikų organizacijomis ir jam neteko į jį skirti savo atstovo ir nustatyti gaires katalikų veikimui savo vyskupijoje. Nors vysk. V. Borisevičius priklausė daugeliui organizacijų, daugelio jis buvo garbės narys, bet rodėsi, kad tarp ateitininkų jis jautėsi kaip tarp artimiausių sau žmonių. Katalikiškajame jaunime ir inteligentijoje jis galėjo įžvelgti savo tautos tolimą ateitį, kurios laisvės aušros jis jau

⁸³ Dr. J. MAČERNIS, *Keletas mano prisiminimų apie vyskupą V. Borisevičių* (rankraštis be datos), 1 psl.

⁸⁴ V. BORISEVIČIUS, *Šiandieninio lietuvių kataliko religinio charakterio bruožai*, žr. L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbai*, II t., Roma 1973, 88 psl.

Prelatas Vincentas Borisevičius,
Telšių kunigų seminarijos rektorius

Telšių kunigų seminarija, pastatyta prel. V. Borisevičiaus rūpesčiu

nebesulaukė. Ateitininkai gerai suprato savo aukštojo ganytojo rūpesčius ir troškimus ir visada buvo prie jo labai prisirišę.

Vysk. V. Borisevičius visiems žinomas kaip didelis Dievo Motinos garbintojas visame savo gyvenime. Ar tai buvo paprastos parapijos pamaldos, ar parapijų vizitacijos, jis visada ragino tikinčiuosius nuolankiai prašyti Šv. Mergelės užtarimo.

Dievo Motinos šventėse, ypač Marijos Nekalto Prasidėjimo šventėje, gruodžio 8 d., kuri Telšių katedroje tęsdavosi visą oktavą ir sutraukdavo labai daug žmonių per iškilmingas mišias ir mišparus, kiekvienas vyskupo balse galėjo išgirsti kažką antgamtiškai gražaus, kilnaus ir labai žmogiško, be ko, rodėsi, nuolankaus žemaičio gyvenimas būtų likęs tuščias ir skurdus. Ir šiandien tie, kurie, nežiūrint į pavojus ir persekiojimus, tūkstančiais renkasi į Telšių katedrą, savo dvasios ausimis girdi Masčio ežero bangavimą ir didžiojo į amžinybę nuėjusio Ganytojo žodžius, skatinančius likti ištikimais savo Žemaičių žemės Karalienai, savo didžiajai Užtarėjai visuose pavujuose.

Kitą kartą kalbėdamas apie katalikų akcijos uždavinius, kurie esą aiškumo ieškojimas religiniame galvoje, pasaulio dalykų tvarkymas pagal Dievo planą, ragino sugrįžti prie dvasinių vertybių branginimo, ieškant šviesos ir dirbant sutartinai.

Aukštasis Žemaičių žemės kunigas ir jos dvasinis Ganytojas dabar yra nuėjęs į amžinybę. Jis yra tarsi galingas liudytojas prie Aukščiausiojo sosto, prašantis savo tautai išsilaisvinimo iš tironiškos vergijos. Mums, čia likusiems, jis yra palikęs daug dvasinių turtų, kurie visi mus veda prie vienos pagrindinės išvalgos: «Laiminga toji tauta, kurios viešpats yra Dievas, nes toji tauta yra nugalima ir ji yra amžina»⁸⁵, sakė vysk. V. Borisevičius. Žmogus, kaip ir ištisa tauta, gali būti nuskaidrintas ir įsigyti tokių dvasinių jėgų, prieš kurias sugniūšta visi tironų ginklai, ypač tie, kurie yra naudojami kovai prieš Dievą.

⁸⁵ Plg. *Psalmė* 32,12 ir 143,15.

KETVIRTOJI DALIS

ŽMOGUS, DVASININKAS, PATRIOTAS

VYSKUPAS BORISEVIČIUS KAIP HUMANISTAS

VYSKUPAS BORISEVIČIUS KRISTAUS APAŠTALŲ PĖDOMIS

VYSKUPAS BORISEVIČIUS BOLŠEVIKŲ KALĖJIMUOSE IR TEISMUOSE

V. BORISEVIČIUS KAIP HUMANISTAS

Prel. V. Borisevičius buvo plataus žvilgio dvasininkas ir gilus humanistas. Kadangi humanizmas arba žmogiškumas yra labai sudėtinga sąvoka, kuri papildo ir atbaigia tautiškumą, o pats humanizmas reikalauja krikščionybės, kuri jį papildytų ir atbaigtų, todėl reikia sustoti prie šių trijų pagrindinių pasaulėžiūros susidarymo klausimų, kad galėtume pasakyti, kokia prasme prel. V. Borisevičių galima pavadinti humanistu.

Po siaubingų kraujo ir pražūties orgijų, kurios ritosi per pasaulį ir kurių išdavoje mūsų planeta, bet ypač Europos tautos, pergyveno vieną iš savo didžiausių ir pavojingiausių krizių, žmonija, bent jau jos geresnioji dalis, ieško išeities iš pražūtingosios padėties, baigti didįjį kraujo praliejimą ir tiesti sau iš naujo kelią į geresnę ateitį, normalesnį bei žmoniškesnį gyvenimą. Nežiūrint į kai kurių pesimistų pranašavimus, kurie pramato Europos kultūros arba net visos žmonijos kultūros sugriovimą, sveikasis žmogaus protas ir toliau nori tikėti, kad ir ši krizė, nors ir labai gili ji būtų, kartą pasibaigs, ir kad anksčiau ar vėliau tautoms ir atski-riams žmonėms dar atsivers kelias į naują, geresnį gyvenimą.

Kadangi dėl įvykusios katastrofos didele dalimi kaltos yra buvusios naujos ūkinės ir politinės sistemos, kurių pagrindai atremti į tam tikras naujas ideologijas, ištisas gyvenimo pasaulėžiūras, tai natūralu, kad ieškant iš tokios padėties išeities, mūsų visų, taip pat ir žmonijos geriausių atstovų, akys po didžiausios nelaimės iš naujo nukrypsta į idėjas, kurios galėtų užimti pražutingųjų klaidų vietą ir gelbėti žmoniją nuo naujo atkritimo į barbariškumą arba net į visišką sunykimą.

Sąryšyje su šiais būtiniais ieškojimais tad ir prieš mūsų akis išnirsta idėjų junginiai, kurie yra lydėję žmoniją ir mūsų tautą jos ligšioliniame kelyje aukštyn, ir kuriais, kaip tai visi jaučiame, žmonija dar turės vadovautis, kad išbristų iš dabartinės tamsos. Mums visiems aišku, kad šios idėjos turi stoti prieš grubų savivaliavimą ir grasinimą, kurie mindžioja žmogiškąsias teises, kiša nekaltus žmones į kalėjimus, atima jiems tėvynę ir mėgiamą darbo sritį ir deportuoja juos į Sibiro plotus, ir užtikrinti tiek atskiriems žmonėms, tiek tautoms, tegu skaičiumi mažoms ir silpnoms, gali-

mybę egzistuoti ir ugdyti joms Dievo duotuosius talentus ir gabumus Kūrėjo garbei ir visos žmonijos šviesesnei ateičiai. Trumpai tariant, tai yra mums daugiau ar mažiau žinomos tautiškumo, humanizmo ir krikščioniškosios idėjos, kurios žmonijai jos ateities ieškojimuose gali būti vadovaujančiomis žvaigždėmis, idėjos, kurios iki šiol, deja, nėra galėjusios užtenkamai sau praskinti kelią, gal būt todėl, kad nėra pajėgusios savo tarpe užtenkamai susiderinti, ir kurios dabar turi rasti dalykišką, įtakingą ir praktiškai pritaikomą sintezę.

Bet ar tokia sintezė iš viso galima? Ar šiose idėjose nesislepia nenugalimos kliutys? Ir jei sintezė galima, kokia ji turi būti, kad ateityje būtų galima išvengti šių idėjų tarpusavio nesėkmingos kovos? Tai klausimai, kurie iškyla prieš mus. Pažvelgsime į juos truputį arčiau.

Tautiškumas savo teigiamoje esmėje nori kiekvienam žmogui užtikrinti teisę priklausyti savo tautai ir reikalauja kiekvienai tautai laisvės ugdyti savo tautines ypatybes bei savitumus ir kurti savo gyvenimą savo iš tėvų paveldėtoje žemėje. Atskiroms tautoms nepriklausomybės reikalavimas yra naujųjų laikų padaras. Antikiniame pasaulyje tokio reikalavimo teoretiškai nebuvo, nors praktiškai, pavyzdžiui, graikai, jautėsi kaip tautinė bendruomenė su savo kalba ir kultūra ir atsiribojo nuo mažiau kultūringų tautų, kurias vadino barbarais. Viduriniais amžiais su savo visuotinės Bažnyčios ir Romos imperijos idėjomis ir bendra lotynų kalba tautiškumo pagal mūsų sampratą nepažino.

Tik naujaisiais amžiais Europos tautoms vienai po kitos pradeda atbusti tautinė sąmonė. Jos daugiau nenori ištirpti kosmopolitizmo jūroje. Tautos viena po kitos pradeda reikalauti teisių savo kalbai, iškelia savo papročius bei tradicijas ir sukuria savo literatūrą ir meną. Viena po kitos išsilaisvina iš svetimos valdžios ir jei buvo suskilusios, stengiasi susijungti į vieną tautinę bendruomenę. Tuo pat metu ir atskiri žmonės supranta, kad jie tobuliausiai gali išnaudoti savo jėgas ir kūrybingumą tik savo tautoje, ir kad jos egzistencija ir gerovė reiškia daugiau, negu atskirų jos narių gerovė, todėl jie dėl savo tautos laisvės ir garbės turi būti pasiryžę daryti didžiausias aukas. XIX amž. gimsta viena po kitos tautinės valstybės, ir šios tautinės idėjos pergalės negali sulaikyti nė didžiųjų valstybių imperialistiniai siekimai. Mažųjų tautų išsilaisvinimas ir naujų tautinių respublikų įsikūrimas po pirmojo pasaulinio karo pagal prezidento Wilsono tezes apvainikuoja šį tautinį sąjūdį ¹.

¹ Paliestuoju tautiškumo klausimu yra labai vertintinga dr. Juozo

Negali būti dviejų nuomonių apie tai, kad be šios tautų išsilaikymo ir savarankiškumo idėjos pripažinimo ir respektavimo, kuri yra įgalinusi tiek daug tautų dvasiškai atgimti ir yra įnešusi daug naujų vertybių į žmonijos kultūros lobyną, pasaulio padėties lygsvara ir taika yra neįmanoma. Mūsų pačių mažos tautos nepriklausomybės ir kultūrinių laimėjimų laikotarpis netolimoje praeityje aiškiai rodo, kokių būdu tautos nepriklausomybės ir pilnavertiškumo idėja pajėgia paskatinti ir pabudinti tautos dvasioje glūdinčias kūrybines pajėgas bei galias. Ilgų šimtmečių mėginimai nepajėgia tautai užspausti svetimą kultūrą, o tautinio atgimimo pavasario dvelkimas trumpu laiku atgaivina žiemos šaltyje snaudžiančias kūrybines jėgas.

Problemos tad nesudaro tautinė idėja, kol ji turi teigiamą kryptį ir atsižvelgia į savo kaimynų lygias teises. Problema prasižada tik tada, kai tautos, ypač didžiosios, savo perdėta savisąmone ir jėgos pretenzijomis pradeda peržengti ribas, kurias joms yra užbrėžusi teisių ir teisingumo idėja, ir pradeda save laikyti kokybe pranašesnėmis, «vienintelėmis pašauktomis», ponų tautomis, su kuriomis palyginus, kitos tautos yra tik antraeilės ar net trečiaeilės etninės grupės, paskirtos nuolatos tik klausyti šių žmonijos aristokratinų tautų. Trumpai, kaip kiekviena gera idėja, taip ir tautiškumas gali liguista forma, savo egocentrizmu peržengti Dievo nustatytas ribas ir užmerkti akis kitų tautų įgimtoms teisėms.

Dviem būdais šis tautinės idėjos liguistasis ir pavojingasis persitempimas, — sveikojo tautiškumo karikatūros, — yra pasirodžiusios paskutinio meto Europos istorijoje: kartą Rytų panslavizmo ir komunizmo sąjūdyje, sukurdamas idėją apie didžios slavų tautos mesijaniškąją misiją; antrą kartą, hitlerinėje Vokietijoje rasizmo teorija, kuri jai priskiria tokių rasistinių savybių, kurios ją padaro kitų tautų vadove ir pasaulio valdove. Nėra reikalo priminti iki kokių nesąmonių ir nusikalstamo pamišimo ši teorija buvo išvystyta.

Iš šių pavyzdžių matome, kad idėja, kuri gera ir sėkminga Dievo nustatytų teisių ir sveiko proto ribose, gali pasidaryti pavojinga ir bloga, jei ji nesilaiko savo tikrojo tikslo ir protingo saiko. Todėl ir tautinei idėjai reikalingas ją tvarkantis, reguliuojantis principas ir saugotojas, kuris neleidžia jai grąsinti silpniesiems ir virsti nuolatine grėsme tautoms kartu gyventi. Kitais žodžiais, tautinė idėja negali būti vienintelė, pagal kurią nustatoma pasaulio ir tautų sugyvenimo tvarka.

Tvarkantysis principas, kuris būtinas tautinėms ar rasinėms pretenzijoms — agresyviajam tautiškumui apriboti. yra duotas humanizmo sampratoje ir krikščioniškosios brolybės ir Dievo karalystės idėjose. Abidvi šios idėjos moko, kad tauta gali būti svarbi, bet ne paskutinė stotis kelyje į žmonijai suteiktųjų galių išvystymą iki galimos pilnatvės. Tautinė idėja turi prisiderinti, save palenkinti tautų bendruomenės ir žmonijos susivienijimo idealui. Tautiniai motyvai sveikinami ir pripažįstami tik tiek, kiek jie yra sėkmingi žmoniškosioms kultūros vertybėms kurti ir neprieštarauja žmoniškumui. Tautų įgimtosios ypatingosios savybės yra nuostabus jėgų šaltinis, kuris neleidžia ir neleis žmonijos gyvenimui paskęsti pilkame vienodume. Bet, ir čia mes paliečiame krikščionybės tvarkantį principą, ir tauta, kaip ir atskiras žmogus ir visa žmonija, negali užimti Dievo vietos, pasisavinti absoliučią jėgą, kokia priklauso tik vienam Dievui. Dievo garbės sostas priklauso tik jam. Bet atskira tauta, nors ir kiek galinga ji būtų, yra tik narys didžiojoje Dievo karalystės bendruomenėje, kurioje turi savo vietą visos tautos, didelės ir mažos, baltos ir spalvotos. Vaizdais kalbant, kiekvienos tautos skirtingas balsas savo aukščiausią tobulumo viršūnę gali pasiekti tik toje giesmėje, kurią pasaulio tautos bendrame chore gieda savo Kūrėjui.

Yra tam tikras panašumas tarp to, kas dabar pasakyta apie tautinę idėją, tautiškumą ir tarp to, kas pasakytina apie idėjų grupę, kurios susitelkia apie sąvokas: humaniškas, humanizmas, žmoniškumas. Humanizmo šaknis siekia iki graikų, bet paprastai jo pradžia skaitoma nuo perėjimo iš viduramžių į naujuosius laikus, kai Europos tautos pradėjo laisvintis iš priklausomybės. Esu žmogus ir nieko žmogiško nelaikau sau svetimu, tai klasiškasis humanizmo šūkis. Laisvo žmogaus idėjos įtakoje viduramžių asketizmo vietą užėmė visų žmogiškųjų galių laisvas brendimas. Laimėjimai stebino. Sulaikytieji šaltiniai pradėjo veržtis. Iškilo renesanso žmogus su savo titaniška dvasia ir genialiais laimėjimais. Pražydo menas ir mokslas ir buvo dedami pamatai naujųjų laikų Europos kultūrai ir auklėjimo idealams. Taip buvo sugriauta daug tradicinių pažiūrų ir tokių, kurios buvo tai užsitarnavusios, ir tokių, kurios nebuvo, ypač religijoje ir dorovėje. Žmogus išsilaisvino iš daugelio ryšių ir iš tokių, be kurių jis negali gyventi, kurie sudaro jo gyvenimo prasmę. Buvo sugrįžta prie senovės graikų pažiūros: kiekvienas žmogus yra vertybė savyje, yra pats sau tikslas ir turi teisę išugdyti savo fizines ir dvasines galias. Visa žemė yra tas žydyntysis sodas, kuris duotas žmonėms, kad iš jo semtųsi atgavos, jėgų ir kūrybos džiaugsmo. Gyvenimo centre statomas pats žmogus kaip laisva būtybė. Žmonės pašaukti būti visų daiktų vieš-

pačiais, ypač tie, kuriuos dievai yra apdovanoję gabumais bei talentais. Ši žmogaus vertės supratimo idėja buvo toji, kuri išlaisvino europietį iš dvasinės vergijos liekanų ir savo tolimesnėje eigoje paskatino piliečių, ūkininkų bei darbininkų emancipaciją.

Dar šandie žmogaus vertės idėja nėra atlikusi savo uždavinio tautų bendrame gyvenime. Prieš ją stovi dar ilgas kovomis turtin-gas išsivystymo kelias. Jis nepasibaigs, kol bus žmonija. Bet ir jai reikalingi tvarkantieji ir koreguojantieji pagalbiniai principai. Palenkta tik sau, ji veda į kosmopolitizmą ir palieka neišnaudotas jėgas, kurias pažadina žmoguje tik jo priklausymas prie tautos, tautinis erosas ir tėvynės meilė. Paskutiniai veiksniai ir yra tie, kurie gali sukliudyti žmonijos dvasiai pavirsti į pilką kasdienybę ir užtikrina jai pilną spalvingumą. Todėl taip pat, kaip tautinė idėja turi įsijungti į žmoniškumo idealus, humanizmo idėja pirmoje eilėje turi realizuotis kokios nors tautos rėmuose ir turi turėti savo žemės ir tautos bruožus. Tik glaudžiai susijusios, šios idėjos gali užtikrinti gyvenimo tobulumą.

Bet kaip tautinė idėja gali iškrypti ir pasidaryti pavojinga, atsieta nuo amžinojo dieviškojo pagrindo, kuris tik vienas turi absoliutinę reikšmę, taip atsitinka ir su tobuląja, suverenine ir grožine žmogaus idėja. Galutinė išdava tokiai emancipacijai yra pragaištinga. Tokio mėginimo išdava yra viršžmogio idėja, kuri, kaip tai parodo pats gyvenimas, lengvai pavirsta į nepakeliamą tironiją ir prievartą. Modernioji viršžmogio idėja pasirodo Goethės *Prometėjuje* ir *Fauste* ir savo viršūnę pasiekia Nietzschės filosofijoje. Tai yra žmogus savo absoliučiajame suverenumo, kuris pats pasidareš visų daiktų matu, galutiniu įstatymų leidėju, viešpačiu ir teisėju, kuris jau neturi lenktis jokiam aukštesniam autoritetui, kuriam pačiam jokie įstatymai neprivalomi, žmogus, kuris atsistojęs anapus gėrio ir blogio. Tai yra žmogus, kuris pradžioje svaigina savo grožiu, galybe ir žavinčia jėga, bet kurį tik žingsnis skiria nuo Antikristo. Viršžmogis yra būtybė, kuri yra sukilusi prieš Dievą ir pati nori užimti jo vietą. Esame pamatę, kur žmonija gali nueiti, kai saldžiuosius viršžmogio nuodus iščulpia psichopatai. Jie pasiruošę milijonus siųsti į kalėjimus ir mirtį, kad tik galėtų įvykdyti idėją, kuri yra juos apsėdusi.

Iš pasakytojo matyti, kad ir tokiai kilniai humanizmo idėjai būtinas reguliatorius, kad ji nepavirstų į nesąmonę ar beprotybę, bet į tikrąjį žmoniškumą. Šis reguliuojantis principas randamas krikščionybėje. Jis turi būti imamas savo religiškai doriniame branduolyje, kurį mums rodo klasiškieji pirmąsios krikščionybės šaltiniai — Evangelijos ir kiti Naujojo Testamento raštai, kurių

centre stovi žmonių broliškumo ir Dievo karalystės idėjos ir Kristaus nekaltoji mirties auka, kaip dieviškosios meilės atbaigimas. Susijungiant šioms idėjoms su humanizmu, atsiranda tie humaniškieji siekimai, kurių išsipildymo laukia iškankintoji žmonija.

Iš to, kas čia pasakyta, matyti, kad, jei prel. V. Borisevičių galima vadinti humanistu, tai tik ta prasme, kad jis į savo gyvenimo pagrindus yra padėjęs tik į krikščionybės principus atremtą tautinių ir humaniškų idėjų sintezę. Šia prasme jis yra žmogus, patriotas ir humanistas. Jis į savo gyvenimo pagrindą yra padėjęs tokią tautiškumą ir humanizmą, kuris remiasi Dievo ir jo amžinųjų įstatymų pripažinimu ir ypač Kristaus atneštąja broliškumo ir atleidžiančios meilės idėja.

Kad labiau išryškėtų prel. V. Borisevičiaus žmoniškumas, prisiminsime vieną mano su juo susitikimą 1944 m. rugpiūčio mėn. 16 d. Visą rytų Lietuvą iki Šiaulių jau buvo užėmusi bolševikų armija ir artėjo iš Latvijos į Žemaitiją. Padėtis buvo kritiška, iš rytų Lietuvos traukėsi pabėgėliai į Žemaitiją, ir daugelis jau buvo pasitraukę į Vokietiją. Reikėjo apsispręsti, ar likti vietoje, ar pasitraukti. Tam sunkiam klausimui išspręsti, nuvykau į Telšius pas savo vyskupą V. Borisevičių.

— Ekscelencija, šandie tarp daugelio dalykų norėčiau su jumis pasikalbėti vienu labai svarbiu klausimu ... — taip pradėjau nedrąsiai žvalgydamasis, nes žinojau, kad kunigų pasitraukimas iš savo pareigų vyskupui nelabai patiko.

— Ką tu čia dabar mane vadini Ekscelencija tokiais laikais! Kai esame tik dviese, nereikia. Man patinka paprasčiau. Kaip su savo broliais kunigais. Su jaunesniais kalbu kaip su sūnumis. Tu jau žinai, kad jus visus mokiau į vyskupą kreipiantis vadinti jį Ekscelencija. Tokie buvo mūsų papročiai ir ten nieko nebuvo galima padaryti. Jei kokiame viešame susirinkime mane gerbia ir tituluoja, tokiais atsitikimais negaliu nutraukti kalbą ir sakyti, kad man labiau patiktų kitaip. Bet kai esame vieni du — nereikia.

Truputį apie kai ką pagalvojęs, jis staiga manęs paklausė:

— Kokiais metais gimęs tavo tėvas?

— Aštuoniasdešimtaisiais, — atsakiau.

— Septyniais metais senesnis už mane. Tik septyniais metais. Tai tu gali būti man kaip sūnus. Todėl į tave galiu drąsiai kreiptis — tu. Iš tikro, aš visus savo krašto žmones, kurie jaunesni už mane, vadinu tu. Tai tokie dalykai. Tu sakai, kad nori ką nors ypatingo pasakyti. Ką tu turi ant širdies.

Taip padrąsintas, be aplinkinių kelių ir be jokių įvadų pradėjau kalbėti apie dalyką :

— Norėčiau pasitraukti į Vokietiją, nors žinau, kad esu čia reikalingas ir negražu apleisti savo pareigas.

Ši kartą vyskupo didžiosios tamsiosios akys nukrypo į mane, pamačiau, ir jo žvilgsnyje buvo toks kaip liudesys ir jo balse tarsi nepasitenkinimas.

— Dar tas pasitraukimas ... Traukiasi visi, esu tos nuomonės, kad jaunesnieji kunigai turi pasitraukti, senesnieji galėtų pasilikti čia, aš pats niekur nesitrauksiu.

Gavęs teigiamą atsakymą, buvau patenkintas, įsidrąsinau ir padariau vyskupui pasiūlymą :

— Vis dėlto norėčiau prašyti, kad jūs surašytumėte savo atsiminimus apie tuos įvykius, kurie jūsų gyvenime yra pasilikę kaip svarbūs atsitikimai : jūsų dalyvavimas Lietuvos valstybės atkūrimo, Bažnyčios ir mūsų krašto gyvenime, kunigų seminarijos steigime ir jai vadovavime, kunigų auklėjime ir jų tvarkyme. Man atrodo, kad visi šie jūsų darbai yra buvę pilni rizikos, visokių netikėtinumų ir kryžių. Daugelis iš mūsų jaunesniųjų tomis dienomis dar nebuvo gimę. Kiti buvome berniukai ir mergaitės, vėliau jaunuoliai. Mes nežinome, nematėme. Nematysime ir tų įvykių, kurie įvyks, Lietuvą bolševikams okupavus. O tai bus labai dideli įvykiai ir pareikalaus iš jūsų daug kentėjimų ir aukų.

Man apie tai kalbant, vyskupas žiūrėjo pro langą. Iš jo akių tylos ir tolio buvo galima pastebėti, kad šį akimirksnį mato ir žvelgia daug toliau, negu tik į Telšių gatvę lange ir šiandieną.

Kai jis pasisuko į mane, jo akys buvo pilnos šviesios drėgmės.

— Visiems patinka, kad taip kai ką sako apie juos. Senatvės slėniu einant, tokie dalykai dar labiau patinka. Čia žmogus pajunti, kad esi įtrauktas į banguojančio gyvenimo srovę, kad tas gyvenimas neša Bažnyčiai ir tėvynei dideles nelaimes. Daug kas labai pasikeitė. Ir pats žinai, kad mažai galėsi padaryti, ką tau reikia padaryti. Manėjo į širdį tai, ką pasakei. Ši tą esu veikęs ir nuveikęs. Pasitaiko, kad ir Suvalkijos krašto sūnams tenka kai ką nuveikti.

Vyskupas atsistojo, jo pečiai pakilo stačiai, galva buvo pakelta ir siekė veik iki lubų, šiame ramiaame kambaryje. Pamačiau dar mūsų vyskupo kilnumą ir jo ūkininko sūnaus gražų naujimą. Šį akimirksnį ir aš buvau toli nuo šių dviejų kambarių, kuriuose gyveno vyskupas. Mačiau jį gražiai lipantį į seminarijos katedrą dėstyti teologijos. Mačiau jį vyskupo rūbuose ir su ganytojo lazda einantį per Telšių katedrą, mačiau jį Stulgiuose teikiantį sutvirtinimo sakramentą, kai po saulėtu Žemaitijos dangumi susirinko apie

6.000 tikinčiųjų. Visų šių prisiminimų skausmingasis grožis suėjo į mano akis su karštu drėgnumu.

— Pažiūrėk į mane, — vyskupas pasakė su jautriai skambančiu balsu, — maniau, kad kažkas tokio gali atsitikti tik seneliams, kai jie prisimena savo gyvenimą keliolika metų atgal. Žiūriu, kad ir tu ... Ką mes čia taip ... Atnešiu puoduką kavutės.

— Kadangi mes abudu esame galvoje apie savo brolius ir seseris, apie Bažnyčią ir tėvynei grėsiantį pavojų, tai pirma, negu kalbame ir kai ką darome, pasimelsime abu kartu už juos, sukalbėdami *Tėve mūsų* ir *Sveika, Marija* ...

Kalbėjome šias trumpasias maldeles balsiai. Kartais mūsų žodžiai nutrūko, pavirto į šnibždesį ir tylą.

— Tegul Dievo ranka ir šviesa juos veda, saugo ir padeda, — maldą pabaigęs, pasakė vyskupas.

— Vis dėlto ir Dievas, į žmogaus gyvenimą veikdamas Šv. Dvasia, nėra taip pramatęs, kad žmogus turėtų sulaukti jau visa Dievo padaryta. Dievas pasaulyje veikia pirmiausia per žmonių meilę. Jis ateina šią dieną pas mus per mūsų širdies troškimus, abejojimus ir rūpesčius, per mūsų darbus. Šiandie turime daryti visa, kas mums tik galima. Todėl, kad esame lietuviai, esame daug skolingi savo Lietuvai. Tenebando niekas įsikalbinėti, kad jo tai neliečia. Iš tų, kurie baigę aukštuosius mokslus ir išsigiję proto šviesą, galime reikalauti ir laukti daug daugiau. Prieš tautos laisvės atėmėją ir pačios tautos naikintoją turime kovoti protu, jausmais ir visa savo dvasia. Galima, gal būt, laukti iš manęs kaip vyskupo, kad sakyčiau: jei tavo muša per vieną ausį, pasuk ir antrą. Ši Šv. Rašto vieta nėra nei taikyta, nei turi būti aiškinama kaip pasyvus pasidavimas blogiui, brutaliai jėgai, vergijai. Todėl, kad esu žmogus, kad esu lietuvis, kad esu dalyvavęs Lietuvos valstybės ir jos demokratijos kūrimo, ir šiandie sakau: prieš pavergėją turime pakelti visos tautos kumštį ir dvasią. Tai yra teisė ir pareiga Dievo Tėvo, Dievo Sūnaus ir Šventosios Dvasios, ir mūsų tautos, ir laisvės vardan. Ir niekad Amen, kol Lietuva bus laisva! ...

Taip Suvalkijos ūkininko sūnus savo kambaryje buvo iškilmingai nusiteikęs, stiprus, jo akys žibėjo ir jo balsas skambėjo keliais tonais aukščiau.

— Man gal būt nederėtų taip garsiai kalbėti apie visus tokius dalykus. Dar gyvenu. Ir kol gyvensiu, jaučiuosi atsakingas už savo dalį Lietuvoje kaip lietuvis, kaip žmogus ir kaip vyskupas.

Po tylios valandėlės jis susimąstęs prabilo:

— Visą laiką būdamas įtampoje, žmogus tampa nenaudingas tada, kai reikia aukštesnių dvasinių jėgų ir dvasios pakilimo. Todėl visada sakau visiems jaunesniesiems Lietuvos veikėjams: Nėra

teisinga visą laiką kalbėti tik apie kovą. Nedera švento dalyko padaryti kasdienišku. Rūpinkitės, aštrinkite dvasinio žvilgio gilumą ir pramatymo pajėgumą, raginkite visus į bendros minties ir budrumo suradimą. Visa tai duoda sąmoningo pabudimo padėtį. Tuo pat metu raskite laiko pasilsui, džiaugsmui, draugystei ir Dievo garbei! Tik taip žmogus gali išlikti sveikas, elgtis pagal žmogiškąją prigimtį ir tikrovę, būti ir truputį laimingas.

Valandėlę tylėjęs, vyskupas vėl pasisuko į mane, nusišypsojo šiltu žvilgsniu ir jo didžiųjų, tamsiųjų akių šviesa ieškojo mano akyse atsakymo į iškeltuosius klausimus:

— Dabar pasuksime visą šį dalyką antraip. Dabar klausinėsiu tave, sėdėsiu atsirėmęs į sofą, kaip tavo vyskupui pritinka. Tu būsi tas, kuris man atsakinės ir kalbės visą laiką. Taip turi būti ir baigta!

Pasakiau, kad nesugebėsiu atsakyti, bet bandysiu.

— Matai, kai mes apie viską esame daug išsikalbėję, tai galima pasikalbėti visai atvirai, arčiau prie dalyko. Kad reikėtų surašyti man savo atsiminimus, apie tai minėjai tu ir kiti mano draugai. Reikėtų tai daryti. Dabar pasakyk tu man kaip toks, kuris domies filosofija ir psichologija ir kitais panašiais dalykais, kokį įspūdį tai paliktų mano meto žmonėms ir tiems jaunesniesiems, jei aš raščiau atsiminimus ir iš viso to išeitų tik niekai. Sakytų, tas senūčas čia kai ką sumurmėjęs. Žiūrėk — rašytojas ...

Jis nulenkę galvą ir nusišypsojo.

— Manau, kad jūsų atsiminimuose niekas neieškotų stiliaus ir išsireiškimo priemonių puošnumo, pagal kuriuos juos vertintų. Ten visi ieškotų įvykių, jų sąryšių, priežasčių, žmonių ir jų gyvenamojo laikotarpio darbų. Nežiūrint ką ir kaip jūs užrašytume, visa tai būtų reikšminga ir prasminga, — kai ką panašaus aš pasakiau.

— Ne, ne. Tu nesupranti, kuria kryptimi aš tą pasikalbėjimą kreipiu. Galvoju apie tai, ką žmonės apskritai, o ypač komunistiniai pavergėjai apie tai sakytų. Žinau jau iš anksto, ką jie pasakytų: senelis kalba iš tuščios galvos, jis nesupranta dabartinių laikų, yra atsilikėlis ir nepataisomas užsispyrėlis, kuris visai netinka mūsų laikams. Jo raštus reikia sunaikinti, kad netrukdytų mūsų pažangos.

Vyskupas nulenkę žemai galvą ir apie kažką ilgai galvojo.

— Apie kitus kalbėdamas, pamečiau pats savo minties kryptį... O, taip, tai buvo apie tą rašymą. Prisipažįstu, kad dabar neturiu drąsos ką nors rašyti. Kalbėti galiu, kaip pats matai ir girdi, bet rašymui dabar negaliu susikaupti. Jei stengiuosi ką rašyti, prisiiminimai pasidaro tokie tušti ir beprasmiai. Nieko neišeitų ir baigta.

— Palik mane ramybėje šandie apie tokius dalykus. Pasikal-

bėsime apie tai kitą kartą. Dabar tokie dalykai mane tik vargina ir nervina. Esu tau apie visa tai papasakojęs ir man pasidarė lengviau. Žinosite, kad nesu koks nors užsispyrėlis. Negaliu, tai yra visa. Daugiau apie tai nekalbėsime.

Apie tai daugiau nekalbėjome. Tada aš priminiau, kad šiaip ar taip, iš to, ką mes žinome apie vyskupą, jo laikotarpį ir darbą, mes sukursime kokį nors jo darbo ir gyvenimo vaizdą ir rašysime apie jį.

— Jūs rašysite ? — jis lyg nustebeęs pažiūrėjo — Taip — kaipgi. Žinau, kad rašysite. Tai man kažkaip nebuvo atėję į galvą, kad man tie metai ir dienos artėja, kad Dievas mane gali pavadinti kiekvieną momentą, ypač dabartinėje mūsų padėtyje. Žinau, kad tu rašysi. Tau niežti nagai rašyti. Kai kurie iš kunigų man sakė, kad esi parašęs kai ką ir ne visai tinkamo. Paskaičiau ir nieko nepriimtino ten neradau. Buvo tokie laisvesni, abejotesni išsireiškimai, tai tiesa. Ar patys kunigai ir pirmieji Kristaus mokiniai nėra abejoję ? Tokia jau yra žmogaus prigimtis. Esu taip truputį nugirdęs, kad tave Telšiuose viename susirinkime buvo išpėję, kone ir pasmerkę. Ar dar buvai ką nors įtartino sugalvojęs ?

— Nepaneigsiu — yra jau pasitaikę ką nors ne visai tinkamo pasakyti, yra jau pasitaikę ...

Vyskupas įpylė dar po puoduką kavos ir kalbėjo tokiu tylėsniu, tokiu lyg prisiminimų ir skausmo prisotintu balsu :

— Pasiklausyk gerai, ką dabar sakysiu : kai tu kai kada apie mane rašysi ar ką nors sakysi, prašau neišpuosti ir nenuvaizduok manęs tokio, koks nesu buvęs. Nepadaryk iš manęs šventojo, karžygio ar milžino. Nesu nei šv. Vincentas, nei Pranciškus, nei Ciceronas. Mūsų Lietuvoje ir toje pat Suvalkijoje buvo vyrų, kurie buvo už mane išmintingesni, labiau apdovanoti, garsesni kalbėtojai, geresni organizatoriai, geresni kunigai ir, gal būt, geresni vyskupai, su tikresniu išrinkimu ir pašaukimu tai lazda nešioti. Kai artinasi tokie metai, kaip dabar manieji, pilni pavojų Bažnyčiai ir tėvynei, tai yra metas apie viską pagalvoti. Nebuvau koks nors šventasis, kaip sakiau. Ir tada, kai buvau iššventintas į kunigus, kartais troškau garbės. Būdamas seminarijos rektoriumi ir vyskupu, kartais buvau per griežtas savo reikalavimais ir kai kuriuos gal nekaltaįtariau ... Ir supykdavau kai kada smarkiai, ir norėdavau kaltą nubausti. Matai, kaip su manimi yra atsitikę. Kai šiandie į visa tai pažvelgiu, norisi pagalvoti maždaug taip : kur yra tie mano darbai, kuriuos būčiau atlikęs daugiau ir geriau už kitus ? Kur visa tai dingę ?

Jis nuleido galvą vėl ir sunkus debesys dengė jo veidą.

— Kur visa tai dingo ? — vyskupas paklausė dar kartą.

— Mumyse visuose. Mūsų sielose. Mūsų gyvenimuose. Jūs esate pats mumyse visuose, — mėginau pasikalbėti. — Jūs ir toliau gyvenate Lietuvos Bažnyčios tradicijose ir viltyse. Tai, ką esate mums davęs, auklėdamas mus gerais ir šventais kunigais, ką esate mums palikęs, prie viso to negalima taip paprastai pridėti pirštą ir parodyti, nes tai yra per didu.

— Patinka, kad tu taip sakai. Patinka labai. Meluočiau, kad sakyčiau, kad nepatinka. Vis dėlto, kai tu kai kada apie mane ką nors rašysi, tai sakyk kai ką maždaug taip : Vincentą Borisevičių, Suvalkijos ūkininko sūnų, Dievo malonė, jo tautos reikalai tame laikotarpyje ir Bažnyčios išventinimas buvo jį padėjęs į tokia vietą, kur jis tarnavo ir tikėjosi, kad jo tarnavimas bus naudingas ir priimtinas. Iš žmonių paimtas ir Dievo siųstas, jis ėjo savo pareigas. Darė, ką galėjo ir sugebėjo. Vylėsi ir tikėjo, kad jaunosios Lietuvos kartos tęs 1918 m. pradėtąjį savo tautos laisvės atgavimą ir niekad nepripažins kokiems nors svetimiesiems teisių tvarkyti Lietuvą ir lietuvių tautą. Taip pat jis tikėjo, kad krikščionybė pergyvens savo krizę ir mūsų krašte, ir su nauja jėga ir šviesa tęsis toliau mūsų žmonėse ir visame krikščioniškajame pasaulyje. Esame maža tauta, bet Dievo parėdymu, turime didelį uždavinį atlikti. Tai tu dar savo amžiuje pamatysi. Tai maždaug būtų ir visa. Tu esi vienas iš tų šimtų ir tūkstančių, kuriuos jaučiu turįs teisės vadinti savo dvasios vaikais. Tau esu pasakęs, ką norėjau. Tu girdėjai ir žinai. Gal būt tu esi išsilaisvinęs nuo ilgų atsiminimų rašymo ...

Toks buvo pasikalbėjimas su Telšių vysk. V. Borisevičiumi. Pakalbėjome apie tuos dalykus, kurie gali būti reikšmingi Bažnyčiai, Lietuvai ir lietuvių tautai praeityje, dabartyje ir ateityje. Iš to pasikalbėjimo matyti, kad vysk. V. Borisevičius mylėjo žmones, rūpinosi ir domėjosi apie viską, kas ir kaip vyksta žmonių gyvenime, ką jie veikia ir kaip jiems sekasi. Apie šį jo rūpestį matyti iš jo paskutinio ganytojiško laiško apie artimo meilę, kurį čia ištisai perspausdiname :

Telšiai, 1944.IX.21.

VINCENTAS BORISEVIČIUS,

Dievo malone ir Apaštaly Sosto paskyrimu Telšių Vyskupas, Gerbiamajai dvasininkijai ir tikintiesiems siunčia sveikinimą ir ganytojinį palaiminimą.

MYLIMIEJI KRISTUJE,

Kristus yra nusakęs, kas yra Jo sekėjas, šiais žodžiais : « Kas daro Dievo valią, tas mano brolis, ir mano sesuo »². Ir taip Išganytojas reikalauja, kad Dievo valia, atseit, visi Dievo įsakymai būtų pildomi. Jei žmogus Dievo valios nepildys, gali sulaukti Viešpaties Jėzaus šios ištarmės, kurią Jis pats paskutiniame teisme paskelbs : « Aš tavęs nepažįstu »³. Ir tai pakanka tik vieno svarbaus įsakymo neišpildyti, o ištarmė : « Aš tavęs nepažįstu » bus nupelnyta.

Svarbiausias Dievo įsakymas yra : « Mylėsi Viešpatį Dievą tavo ... o savo artimą kaip pats save »⁴. Šiandien, kada ypač pastarajam įsakymui yra didelė galimybė pasireikšti, o tuo tarpu taip daug jam nusikalstama, manau Jums, Mylimieji, kalbėti ir būtent :

- I. Apie artimo meilės įsakymo svarbumą ;
- II. Kokius darbus meilės įsakymas turi apimti ;
- III. Į ką šiais laikais meilės darbai ypač turi būti nukreipti ir
- IV. Kokiu būdu meilės darbai turėtų būti vykdomi.

I

Kaip svarbus artimo meilės įsakymas, matyti iš to, kad Išganytojas lygina jį Dievo meilės įsakymui, sakydamas : « Mylėsi Viešpatį savo Dievą ... Tai didžiausias ir pirmasis įsakymas. Antras gi į jį panašus : Mylėsi savo artimą kaip pats save »⁵.

Krikščionis negali tad abejoti, kad Dievo meilė su visomis pareigėmis yra svarbiausias įsakymas. Dievo nemylės tas, kuris nesimels, kuris šventadieniais šv. Mišių neklausys, kuris Dievui piktžodžiaus, kuris netikės tai, ką Jėzus Kristus išmokė, kuris šv. sakramentų malonėmis, pagal Kristaus nurodymus, nesinaudos. Jei šie ir kiti Kristaus — Dievo įsakyti darbai bus žmogaus paniekinti,

² *Morkaus* 3, 35.

³ *Mato* 25,12.

⁴ *Mato* 22,37-39.

⁵ Ten pat.

Vysk. V. Borisevičius,
 prel. Br. Barauskas (viduryje)
 ir prel. R. Kuodis

Sėdi iš kairės prel. V. Borisevičius, vysk. Pr. Būčys, Telšių kunigų seminarijos
 dvasios tėvas, prel. J. Narjauskas. Stovi iš kairės prel. Pr. Ramanauskas
 ir prel. R. Kuodis

žmogus Dievo meilės neturės, vadinasi, svarbiausio Dievo įsakymo neišpildys.

Dievo meilės įsakymui panašus yra artimo meilės įsakymas. Artimo meilės įsakymo ne tik tie nevykdo, kurie artimą šmeižia, kėsina į jo gyvybę, į jo turta, įtraukia jį į nuodėmę, bet ir jei reikale artimui nesuteikia pagalbos. Reikia tai įsidėmėti. Šie darbai tuo pačiu — svarbiausiuoju Dievo įsakymu yra įpareigoti.

Išganytojas, artimo meilės įsakymą suliginęs su Dievo meilės įsakymu, parodo ir savo darbais to įsakymo svarbumą. Jėzus liepia taip artimą mylėti, kaip Jis žmogų mylėjo: « Tai mano įsakymas, kad mylėtumėte vienas kitą, kaip aš jus mylėjau »⁶. Kaip Jėzus mus mylėjo, matyti iš Jo didelio savęs išsižadėjimo. Jėzus iš meilės priėmė tarno išvaizdą, save leido niekinti ir buvo klusnus iki mirties ant kryžiaus⁷. Ta meilė ne vieną kartą vertė Jėzų ištarti: « Gaila man žmonių ». Jėzus, gailėdamasis žmonių, juos moko, juos gydo, juos maitina, už juos miršta. Panašiai elgtis Kristus skatina ir mus. Ir tai daryti ne pataria, bet įsako, tardamas: « Tai mano įsakymas ».

Šv. Jonas, Apaštalas, buvo persiėmęs ta meile. Senatvėje, negalėdamas kitaip rūpintis sielų išganymu, jis nuolatos kartodavo: « Vaikeliai, mylėkite vienas kitą ». Ir kai jį paklausė jo mokiniai, dėl ko jis tą patį taip dažnai kartojas, atsakė: « Tai yra viskas, ką jums Dievas įsako; tai darykite, jūs būsite pakankamai padarę »⁸.

Panašią meilę parodė visi Apaštalai. Juos ta meilė išvedė į pasaulį, ta meilė apsireiškė pasiaukojime, kentėjimuose. Ta pati meilė reiškėsi Bažnyčios karžygiuose. Šv. Vincentas a Paulo rūpinasi neturtėliais, jiems ne tik skelbia Evangeliją, įsteigia tam tikslui kunigų kongregaciją. Neturtėlių reikalams jis surenka apie 50 milijonų frankų⁹. Šv. Jonas Bosco neturtėlių reikalams surenka 80 milijonų frankų. Panaši meilė spindi šv. Jone iš Dievo, šv. Karolyje Boromiejuje, šv. Elžbietoje iš Turingijos, šv. Jadvygoje. Ir šiais laikais praktiškieji katalikai stabmeldžių kraštų vargšams kasmet sudeda apie 40 milijonų frankų¹⁰.

Išganytojas artimo meilę aiškina kaip savo mokinių žymę: « Iš to (meilės) visi pažins, kad jūs mano mokiniai, jei turėsite meilę vienas kito »¹¹. Pirmieji krikščionys gerai suprato Išgany-

⁶ Jono 15,12.

⁷ Pilypiečiams 2,7.

⁸ Hieronymus, *Commentarius in epistolam S. Pauli ad Galatas*, 3 knyga, 6 skyrius, žr. P. L. 26 t., 462 skiltis.

⁹ Litais apie 100 milijonų.

¹⁰ B. Arens, *Missionen*.

¹¹ Jono 13,35.

tojo ši įsakymą. Jeruzalės krikščionys, kurie norėjo tobuliau gyventi, parduodavo savo turtą ir dalydavo vargšams¹². Visur kitur per iškilmės buvo ruošiamos krikščionių vargšams puotos, agapėmis vadinamos¹³. Šv. Justinas pasakoja, kad tikintieji švęsdavo šventadienius šiuo būdu : Krikščionys susirinkdavo dalyvauti šventose paslaptyse, skaitydavo pranašų knygas, išklausydavo pamokymų ir duodavo aukas, išmaldoms skiriamas, kuriomis paremdavo našlaičius, našles, belaisvius, ligonius, svetimšalius¹⁴.

« Tai yra bendras turtas pas mus », sako Tertulijonas, « kuris renkamas šiuo būdu : Kiekvienas atneša paskirtą mėnesio dieną vidutinę auką. Niekas nėra verčiamas. Tos aukos yra meilės pasekmės ir jos yra skiriamos neturtingųjų maistui ir laidotuvėms, visų išlaikymui, kurie yra reikalingi pagalbos, našlaičių vaikų ir mergaičių gyvenimui, nukentėjusių nuo ištikusios nelaimės jūrose, silpnųjų senelių reikalams, tų reikalams, kurie dirba kalnuose ar tų, kurie dėl Dievo kentėti turi »¹⁵.

Iš tiesų pirmųjų krikščionių buvo viena širdis ir viena siela¹⁶. Apie šv. diakoną Lauryną skaitome, kad (Valerijono ciesoriaus persekiojimo laikais) Romos miesto prefektas pareikalavo iš šv. Lauryno bažnyčios turtų. Šv. Laurynas paskyrė dieną ir valandą, kada turėjo šiam reikalui ateiti pas jo bažnyčią. Ten jau stovėjo beturčiai, kuriems dar ir tada greit išdalino visa, kas jiems buvo naudinga. Prefektui šventasis, rodydamas vargšus, pasakė : « Štai čia yra krikščioniškosios bendruomenės turtai »¹⁷. Ir stabmeldžiai pastebėdavo krikščionių artimo meilę, sakydami : « Žiūrėkit, kaip jie vieni kitus myli ... Kaip jie yra pasiryžę vieni už kitus mirti »¹⁸.

Julijonas apostata pats prisipažįsta, kad stabmeldžiams meilės darbai yra svetimi : « Gėda mums », sako jis, « kad mes, stabmeldžiai, tiek daug neturtingųjų žmonių be pagalbos ... atleidžiam. Tuo tarpu bedieviai galilėjiečiai (taip vadino krikščionis) maitina ne tik savuosius, bet ir mūsų pavargėlius »¹⁹. Ne tik pirmųjų šimtmečių krikščionys, bet ir šių laikų praktiškieji katalikai gerai tą

¹² *Apaštaly Darbai* 2,44.

¹³ SCHUSTER-HOLZAMMER, *Handbuch zur biblischen Geschichte*, II t., 631 psl.

¹⁴ JUSTINUS, *Apologia prima pro christianis*, žr. *P. G.* 6 t., 327-442 skiltis.

¹⁵ TERTULLIANUS, *Liber apologeticus*, 39 skyrius, žr. *P. L.* 1 t., 470 skiltis.

¹⁶ SCHUSTER-HOLZAMMER, *Handbuch zur biblischen Geschichte*, II t., 549 psl.

¹⁷ KOCH, *Homiletisches Quellenwerk*, III t., 662 psl.

¹⁸ TERTULLIANUS, *Liber apologeticus*, 39 skyrius, žr. *P. L.* 1 t., 471 skiltis.

¹⁹ SCHERER, *Exempellexikon*, I t., 87 psl.

Kristaus meilės įsakymą supranta ir pagal jį gyvena. Be pirmiau minėtų asmenų, paminėsiu dar šv. Pilypą Nerijų. Apie jį skaitome, kad jis bado metu visą gautą duoną nusiuntė vienam neturtėliui, kurio toje vietoje niekas nežinojo. Kada šv. Pilypo paklausta, kodėl jis sau duonos visiškai nepasiliko, šv. Pilypas atsakė: « Mane visas miestas pažįsta, todėl aš vėl greit duonos galiu gauti. Tasai gi pavargėlis yra visai nežinomas, jam bus daug sunkiau surasti pagalbą »²⁰.

Artimo meilė pas kitų tikėjimų žmones buvo nežinoma. Suprantami tad Kristaus žodžiai: « Aš jums duodu naują įsakymą mylėti vienas kitą, kaip aš jus mylėjau »²¹. O, kaip liūdni atrodė žmonių santykiai pas stabmeldžius. Pavyzdžiui, Attikoje (Graikijos dalyje) buvo 370.000 gyventojų, iš kurių tik 20.000 buvo laisvų, kiti vergai. Čia savininkas vergus galėjo plakti, skirti bauriausiams darbams, juos galėjo parduoti. Vergo kaina buvo daug mažesnė už arklio kainą. Už vergą buvo mokama tik penktadalis arklio kainos. Attikoj su vergais, palyginti, buvo dar žmoniškiau elgamasi.

Šiaip gi prekyvietėje buvo galima matyti vergų, apiplėštų iš drabužių, su parašu prie kaklo: « Jie parduodami ». Kartais buvo matomi vergai pririšti prie sienų. Vergai už mažiausį nusikaltimą buvo mušami rykštėmis, diržais, lazdomis. Karo metu paimtieji žmonės vieni patekdavo vergijon, kiti amfiteatran plėšriesiems gyvuliams sudraskyti. — Net pastaraisiais laikais, kur krikščionybės šviesa nėra pasiekusi arba kur nuo Kristaus mokslo atsitraukta, šiurpulingi reginiai matomi: masiškai žudomi žmonės, visokiais būdais niekinami. Kristaus tad meilės įsakymas yra visai naujas. Mes, iš dėkingumo Išganytojui, turime branginti tą meilės įsakymą. Turime ne tik teisę reikalauti, kad kiti mums meilę rodytų, bet turime taip pat ir mes meilę rodyti darbais. Tik darbai parodys, kad mes esame krikščionys. Įsidėmėkime šiuos šv. Jokūbo, Apaštalo, žodžius: « Tikras ir nesuteptas maldingumas Dievo ir Tėvo akivaizdoje yra toks: lankyti našlaičius ir našles jų sielvarte »²², vadinasi, jiems pagalbą teikti. Čia tuojau ir kyla klausimas, kokius darbus meilė turi apimti.

II.

Kristaus meilė įpareigoja rūpintis visais žmogaus reikalais. Taip mokė ir savo pavyzdžiu rodė Išganytojas, Apaštalai ir Baž-

²⁰ Ten pat, II t., 100 psl.

²¹ *Jono* 13,34.

²² *Jokūbo*, 1,27.

nyčia. Pirmiausia Išganytojas liepė rūpintis sielos reikalais, sakydamas : « Ieškokite visų pirma Dievo karalystės ir jos teisybės »²³. Viešpaties Jėzaus gyvenime matome, kad jo svarbiausias uždavinys buvo išmokyti žmogų, bet Jam ir žemiški žmogaus reikalai nebuvo svetimi. Jėzus gydė ligonius, guodė nusiminusius, o net stebuklingu būdu maitino išalkusius žmones. Dieviškai Jėzaus Širdžiai buvo gaila žmonių.

Ir Katalikų Bažnyčios svarbiausias uždavinys — mokyti, teikti šv. sakramentus. Išganytojas, siųsdamas Apaštalus į pasaulį, sako : « Man duota visa valdžia danguje ir žemėje ; eikite ir mokykite visas tautas, krikštydami juos vardan Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios, ir mokydami juos laikyti visa, ką tik esu jums įsakęs »²⁴. Ne svetimas tačiau Bažnyčiai Kristaus ir šis mokslas : « Palaiminti gailestingieji, nes jie laimės gailestingumo »²⁵.

Ir todėl Bažnyčia rūpinosi vargšais, juos ne tik maitindama, ruošdama jiems puotas, bet steigdama ligonines ir kitus meilės darbus darydama. Žinomos jau yra pirmaisiais šimtmečiais šv. Baziliaus, šv. Jono Chrizostomo ir Fabiolės ligoninės. Šv. Baziliaus ligoninės vadinamos dėl savo didumo ir namų daugumo miestu. Visuotinasis Vyskupų susirinkimas Tridente įpareigojo dvasininkus bažnyčių pajamų dalį, kuri atlieka nuo dvasininkų reikalingo pragyvenimo, skirti vargšams²⁶. Bažnyčios kanonai įpareigoja mus nelaimingiems meilės darbus daryti²⁷.

III.

Pakalbėję aplamai apie meilės įsakymo svarbumą ir kad toji meilė turi reikštis dvejopo gėrio teikimu, kalbėkime apie šių dienų svarbiausią reikalą, būtent, apie vargstančiųjų šelpimą.

Jei Bažnyčios atstovai, kaip matėme, yra įpareigoti rūpintis vargšų šelpimu, tai ne mažiau kiekvienas tikintysis turi prisidėti prie to darbo. Turiu žinių, kad mano dieceziečių esama gerų ir gailestingų, kad žmonės, atvykusius iš kitų Lietuvos kampų, ne tik priglaudžia, bet juos pagal išgales gelbsti. Jiems padeda maistu, gelbsti ligoje, rūpinasi kitais gyvenimo reikalais. Bet, deja, turiu ir labai liūdnu žinių. Atvykusių savo brolių-lietuvių nepriimama nakvynėn, susirgusias moteris leidžia vargti daržinėje. Jei ateivis

²³ Mato 6,33.

²⁴ Mato 28,18-20.

²⁵ Mato 5,7.

²⁶ 25 sesija, *Decretum de reformatione*, 1 skyrius, žr. MANSI, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio*, 33 t., Paryžius 1902, 181 psl.

²⁷ *Codex Iuris Canonici*, 467 kanonas, 1 §.

paprašo bulvių, duonos ar daržovių, statomas klausimas : « Kokį daiktą man galėsi duoti ? » Vienas žmogus iš Tryškių apylinkės ateivio už tekinį pareikalavo 5 rublių aukso ir 500 markių. Tai yra apiplėšimas. Kas apiplėšiamas ? Net ne paprastas artimas, bet savas brolis-lietuvis, kuris visą savo turtą paliko, norėdamas gėbėti savo gyvybę, kuris, sugrįžęs į savo tėviškę, greičiausiai nieko neras, ten jau seniai gal viskas pelenais paversta.

Vienas misionierius Indijoje buvo pakviestas pas vieną raupsuotąjį, kuris baigė skaudžias savo gyvenimo dienas, nuo sveikų atskirtas, sode. Tuose namuose, iš kurių ligonis buvo pašalintas, buvo girdimas triukšmas, dainos, kvatojimas. Nelaimingasis ligonis prašo misionierių maisto, kurio jis jau 30 valandų kaip nėra gavęs. Kas gi buvo tas ligonis ? Tai buvo tėvas tų pačių namų savininko, stabmeldžio, kuris su giminėmis ir kaimynais puotavo ir linksminosi.

Misionierius ligonį paėmė pas save ir labai stropiai rūpinosi jo sveikata. Ligonis nustebintas taip didele misionieriaus meile, paklausė jį, kodėl jis toks geras, kodėl taip rūpinasi visai svetimu žmogumi ? Paklaustasis jam atsakė, kad taip daryti liepias jo tikėjimas. Ligonis susijaudinęs ištaria šiuos žodžius : « O, išmokyk ir mane to tikėjimo, padėk man, kad aš taip pat pas Dievą nueičiau »²⁸.

Šis atsitikimas yra tarsi fotografija ir mūsų laikų. Vieni gyvena pertekę visokiomis gėrybėmis, kiti netekę savo namų ir viso turto, skursta ir prieglaudos neranda pas savuosius — lietuvius. Dėl tokio elgesio peršas tik viena išvada, kad pas daugelį krikščioniškasis tikėjimas jau yra išnykęs, kad iš darbų reiškiasi tik stabmeldžių tikėjimas.

Tuo tarpu mes turime svarbų įsakymą paprastą vargšą sušelpsti, tai ką gi bekalbėti apie karo nelaimės ištiktuosius, kurie be mūsų pagalbos turės atsidurti mirties pavojuje. Klausykime, ką sako Viešpatys Dievas jau Senajame Įstatyme : « Nestigs beturčių tavo gyvenamoje žemėje ; todėl aš tau įsakau atidengti ranką savo nuskurdusiam broliui ir beturčiui »²⁹. Tai aiškus Dievo įsakymas, už kurio laužymą laukia ši Viešpaties Dievo ištarmė, kurią pasakys Išganytojas teismo metu : « Eikite šalin nuo manęs, prakeiktieji, į amžinąją ugnį ... nes aš buvau išalkęs, ir jūs manęs nepavalgydinote »³⁰. Kitoje šv. Rašto vietoje skaitome, kad nei vagys, nei gobšieji, nei plėšikai dangaus karalystės nepaveldės³¹.

²⁸ KOCH, *Homiletisches Quellenwerk*, III t., 661 psl.

²⁹ *Pakartotasis Įstatymas* 15,11.

³⁰ *Mato* 25,41.

³¹ *1 Korintiečiams* 6,10.

Kristaus artimo meilės mokslą aiškina ir Bažnyčios tėvai. Štai šv. Ambraziejus, Milano Vyskupas, kalba, kad gailestingu būti yra gamtos įsakymas. Nes niekas netinka taip mūsų žmogiškajai prigimčiai, kaip kad teikti pagalbą tiems, kurie su mumis turi panašią prigimtį³². Labai gražiai apie praktišką artimo meilę kalba šv. Ciprijonas, Kartagos Vyskupas: palaimą teikianti labdarybė yra kažkas gražu ir dieviška, ji yra stipri tikinčiųjų paguoda, ji yra tikėjimo apsauga ir išganinga apsauga prieš nuodėmę; yra darbas, kuris kiekvieno jėgoms yra pritaikintas, garbingas ir kartu lengvas, laisvas nuo persekiojimų pavojaus, yra tai taikos vainikas, tikras ir didžiausias pamaldumas, reikalingas visiems; tai yra Dievui tarnyba, reikalinga silpniems, garbinga galingiems; tai yra Dievui tarnyba, kurios pagalba krikščionis įgyja Dievo malonę, su kuria pelno Kristų, kaip gailestingą teisėją ir Dievą savo skolininku padaro³³.

Įsidėmėtini dar ir šie šv. Chrizostomo žodžiai: « Jei gailestingumas Dievą privertė ant žemės nužengti, tai gailestingumas dar daug lengviau gali žmogų į dangų pakelti »³⁴.

Rodos, užteks šių gailestingumui paremti įrodymų.

Dabar kyla klausimas, kaip turime savo artimą gelbėti.

IV.

Duosnia ranka. Viešpats Dievas Šv. Rašte kalba: « Sulyg savo išgalių būk gailestingas. Jeigu daug turi, duok gausiai »³⁵. Taip daryti reikalauja ne tik amžinasis atlyginimas: laimė ar nelaimė, bet ir Tavo paties geras vardas, kad tavęs nelaikytų šykštuoliu. Čia ir vėl paklauskim, ką sako Dieviškoji Išmintis: « Velyk geras vardas kaip daug turtų »³⁶. Daugelis iš mūsų tačiau to vardo visai nebrangina. Kas pirmiau pasakyta apie mūsų žmonių negailestingumą, tai jau liudija, kaip geras vardas nebranginamas. Pažiūrėkime, dar, kaip atsiliepia apie mus atkeliavę iš kitų Lietuvos vietovių nukentėjusieji nuo karo:

« Iš Anykščių išvykau sunkvežimiu, kuriame važiovo apie 20 pabėgėlių. Jų tarpe buvo kelios šeimos su mažučiais vaikais. Va-

³² AMBROSIVS, *Expositio in Evangelium S. Lucae*, V knyga, 84 skyrius, žr. *P. L.* 15 t., 1658-1659 skiltis.

³³ CYPRIANUS, *De opere et eleemosina*, 26 skyrius, žr. *P. L.* 4 t., 621-622 skiltis; KOCH, *Homiletisches Quellenwerk*, III t., 661 psl.

³⁴ CHRYSOSTOMUS, *In epistolam ad Philemonem commentarius (homiliae)*, žr. *P. G.* 62 t., 701-720 skiltis; KOCH, *Homiletisches Quellenwerk*, III t., 661 psl.

³⁵ *Tobijo* 4,8.

³⁶ *Patarlių* 22,1.

žiuojančius mus nuo Anykščių iki Šiaulių (ta kelionė dėl netikuso sunkvežimio užtruko 6 paras) visur širdingai priėmė ir vaišino. Kai sustodavome kuriame nors kaime, apspisdavo mus kaimiečiai, užjausdami dėl ištikusios nelaimės. Jie atnešdavo mums maisto, pieno, uogų. Prašyti visai nereikėjo. Kviesdavo net pasilsėti ilgesniam laikui, kiti siūlydavo apsigyventi iki karo pabaigos.

Pervaziavus Šiaulius ir važiuojant tolyn, vaizdas visai pasikeitė. Čia ne tik niekas mūsų nepasitikdavo sustojimo vietoje, ne tik kad niekas nepasiūlydavo maisto gabalėlio, bet net ir nakvynėi labai nenoromis priimdavo.

Telšiuose ... apsistoję pas mokytoją N., išėjome vaikams pieno ieškoti. Savitarpinės pagalbos buvo mums nurodyta keletas turtin gesniųjų ūkininkų. Aplankėme stambų ūkininką N. Lauke matėme didelę gyvulių bandą, net jis pats prisipažino, kad turįs 18 melžiamų karvių, tačiau mums griežtai atsakė 1 litrą pieno, nors ir siūlėme kuo nors pakeisti ar pinigais spekuliatyvine kaina apmokėti. Nedavimo pagrindus p. N. žodžiai išreiškė taip: "Pas mane patį didelė šeima, turiu daug darbininkų, o ir prievolės didelės. Šiandieną jau ir frontas nebedunda, gal bolševikas nebepareis, tai ką jau aš čia pieną bedalysiu. Ieškokite kur nors kitur". Tą pačią dieną aplankėme dar keletą ūkininkų, jų tarpe X ir keletą kitų. Ponia X, nešdama iš daržo didžiulį krepšį priskintų braškių, teikėsi mano žmonai savo sauja iš krepšio pakabinti žiupsnelį uogų. Mano žmona, suprantama, nepanoro būt elgetos vietoje ir šios p. X. malonės atsisakė.

Taigi tą dieną mes niekur negavome nei pieno, nei bulvių, nei duonos. Toks buvo mūsų pirmos dienos išpūdis Telšių apylinkėje.

Atėjus kritiškoms dienoms, aš su žmona, mūsų buto kaimynų rekomenduojami, prisiglaudėme prie smulkaus ūkininko Č. Ten jau buvo daugiau žmoniškumo ir nuoširdumo, nors vis jautėsi mūsų darbo jėgos išnaudojimo geismas. Viename kaime pažinome kitą smulkų ūkininką, kuris buvo tikrai žmogiškas, padedęs ir nuoširdus.

Aplankydavome ir daugiau stambesnių ūkininkų, siūlydami savo darbą ir pinigus už valgį. Bemaž visur buvome žeminančiai sutikti. Nors ir matė jie, kad mes esame bėdon patekę inteligentai, bet niekur nebuvome į pirkia, nekalbant jau apie seklyčią, pakviesti ir pavaišinti. Jei kur ir pasisekdavo išsimainyti kokį produktą ar kokį drabužį, tai visur buvome labai nulupti. Tad toki trumpi mūsų ligšioliniai išpūdžiai dėl kaimiečio nuoširdumo. Intelligentai, žinoma, padarė mums gerą ir bičiulišką išpūdį, ypač tie, kurie ir patys nedaug ką tegali duoti.

Ir apskritai, kiek aš išsikalbėjau su kitais atbėgėliais, išpūdis, kurį patyrė ir kiti, yra panašus į mūsųjį ».

Tai štai koks nemalonus, krikščioniškosios meilės, geriau sakant, katalikų iš vardo reiškiny s apie Telšius. Deja, tokių elgesių ir kitose parapijose daugybė jau pasireiškė. Pavyzdžiui, Žygaičiuose, paprašius duonos parduoti, ūkininkas pareikalavo aukso. Jokūbave, vienoje vietoje ne tik į kambarį neįsileido, nakvynės nedavė, bet iš kart ir prašomo vandens atsisakė duoti.

Jokūbavo parapijoje pas vieną ūkininką atbėgėlių šeima prašė pieno mažiems vaikams. Ten ne tik kad pieno negavo, bet ir skaudaus įžeidimo sulaukė. Atbėgėliams į paklausimą, kur dabar deda pieną, šeimnininkė atsakė: Išcentrifuguotą pieną kiaulėm atiduodam.

Tai nedaug pavyzdžių iš daugelio nusiskundimų.

Gelbėkime skurdan patekusius mūsų brolius, neskaudinkime jų ne tik žodžiu, bet ir savo elgesiu nereiškime nepasitenkinimo. Parodykime gerą širdį, nes kaip šv. Povilas, Apaštalas, sako, « linksną davėją myli Dievas »³⁷. Skaudūs priekaištai, pasityčiojimai, parodymas nenoro naikina gero darbo vertę ir skaudų likimą dvigubai apsunkina. Šv. Rašte skaitome: « Sūnau, gera darydamas, nedaryk priekaištų ir duodamas neliūdink pikto žodžiu »³⁸.

Kaip tu būsi laimingas, jei tu nesišykštėsi. Visų pirma turėsi džiaugsmą, kad gerą darbą padarei. Tas džiaugsmas čionai dažnai būna vienintelis, bet kartu didžiausias užmokestis. Juk ir Apreiškimas tai tvirtina: « Nes tai yra mūsų gyrius: mūsų sąžinės liudijimas »³⁹.

Kiek gi žmogus įgyja antgamtinių dovanų. Visų pirma išmalda išprašo V. Dievo nuodėmių atleidimą. Tai užtikrina pats Viešpats Dievas: « išmalda ... apkuopia nuo nuodėmių ... duoda rasti pasigailėjimą ir amžinąjį gyvenimą »⁴⁰. Išganytojas teismo dienoje gailėstingiems ištars šiuos žodžius: « Eikite, mano Tėvo palaimintieji, paveldėkite jums nuo pasaulio įkūrimo prirengtą karalystę. Nes aš buvau išalkęs, ir jūs mane pavalgydinote »⁴¹.

Ir šiame gyvenime nelaimingųjų šelpimas neišvaro iš namų, bet priešingai, palaimą teikia. Šv. Raštas tai patvirtina: « Kas duoda beturčiui, tam nieko netrūks; kas niekina prašantį, kęs skurdą »⁴².

³⁷ 2 Korintiečiams 9,7.

³⁸ Eklesinė 18,15.

³⁹ 2 Korintiečiams 1,12.

⁴⁰ Tobijo 12,9.

⁴¹ Mato 25,34.

⁴² Patarlių 28,27.

Išganytojas, prieš stebuklingu būdu padaugindamas duoną, norėdamas pamaitinti penkis tūkstančius žmonių, «pažvelgė į dangų»⁴³.

Iš šio Išganytojo pasielgimo mokykimės išvelgti vargstančiame artime patį Dievą. Juk, anot Kristaus žodžių, kas daroma vargstančiam, tai Kristui daroma⁴⁴. Šelpdami artimą, nepamirškime maldos. Dėkokime Dievui, kad galime pagelbėti artimui, atmindami Kristaus žodžius: «Laimingesnis dalykas duoti, kaip imti»⁴⁵. Prašykime Dievą, kad galėtume ir toliau artimą gelbėti. Jei turėsime kitam ką duoti, tuo pačiu ir mes patys nebadausime. Baigiu šv. Povilo žodžiais: «Nepamirškite daryti gera ir dalintis su kitais; nes tokiomis aukomis nusipelnoma Dievo maloningumas»⁴⁶.

Tegu maloningasis Dievas mus, parodžiusius gailestingumą, išgelbsti iš nelaimių. Amen.

✠ *Vincentas, Telšių Vyskupas*

Šis ganytojiškas laiškas, 1944 m. rugsėjo 21 dienos, aiškiai rodo jo meilę ir pastangas padėti paprastajam, menkajam, gyvenimo sąlygų, nelaimių ir nusivylimų prislėgtajam žmogui.

Tai visa jis darė todėl, kad buvo humaniškas, kad buvo žmogus, tikrai didis žmogus. Jis kalba su kiekvienu ir apie viską. Jis kalba su tavimi, tarsi tu būtum iš jo giminės, koks nors artimas.

Vyskupo V. Borisevičiaus palankumą ir meilę žmogui pabrėžia ir kiti su juo bendravę. «Turiu pastebėti, sako B. Žukauskas, kad būdamas vyskupu man buvo toks pat nuoširdus, mielas, be jokio išdidumo, koks buvo mano globėju ar mokytoju»⁴⁷. Kun. K. Rėklaitis savo laišką baigia ta pačia mintimi: «Galiu aptarti jo kilnią asmenybę: Vincentas Borisevičius buvo tvirto būdo vyras, žmogus principų; tačiau santykiuose su kitais jis buvo malonus, meilus, geras. Ypač vargšams, nelaimės ištiktiesiems buvo gailestingas, pilnas užuojautos, pagal galimybes teikias pagalbos. Dėl to jis buvo visų gerbiamas, net priešingų ideologijų, pavyzdžiui žydų, Marijampolės miesto burmistro rinkimų proga»⁴⁸.

Dr. E. Draugelis iš São Paulo rašo: «Vyskupas V. Borisevičius yra išskirtinas lietuvių vadas, nuoširdus patriotas ir visuomenės

⁴³ *Morkaus* 6,41.

⁴⁴ *Mato* 25,40.

⁴⁵ *Apaštalių Darbai* 20,35.

⁴⁶ *Žydamas* 13,16.

⁴⁷ B. ŽUKAUSKAS, *Šventos atminties vyskupą Vincentą Borisevičių prisimenant* (rankraštis 1970), 9 psl.

⁴⁸ Iš kun. dr. K. Rėklaičio laiško, Roma, 1966 m. sausio 18 d.

veikėjas. Jis buvo puolamas tiek caristinių žandarų (už , draudžiamąją ' literatūrą !), tiek vokiečių nacių. Tenka pabrėžti jo pasiaukojimą ir drąsą, kai, raudonajam tvanui plūstant į mūsų tėvynę, jis 1944 metais liko Telšiuose jau kaip tos vyskupijos vyskupas ... Nežiūrint aukšto išsimokslinimo ir aukštų pareigų (kunigų seminarijos profesorius, Telšių kurijos kancleris, profesorius bei rektorius, vyskupas sufragans ir pagaliau vyskupas), jis visuomet liko toks pat draugiškas, malonus, prieinamas, , lygus ' su kitais »⁴⁹. Kad vyskupas V. Borisevičius pasiliko vyskupijoje dėl principinio apsisprendimo liudija B. Žukauskas : « Artėjant naujai bolševikų okupacijai, jo klausiau, ar nemano pasitraukti į vakarus, bet jis tvirtai pareiškė, kad gera valia iš savo vyskupijos niekur nesitrauksias »⁵⁰. Taip, jis buvo apsisprendęs niekur nesitraukti, nors gerai pramatė ir Sibiro tyrлаukių galimybę, kaip tai rodo jo žodžiai ištarti kito tėviško atsisveikinimo proga, kaip rašo A. Mantautas : « 1944 m. Telšiuose buvo mano su garbingu vyskupu paskutinis, tėviškas atsisveikinimas su linkėjimais ir prašymais. " Ištvermės, sveikatos. Lietuva nežus, prisikels, sugrįšit ir, jei ne Sibiro tyrлаukai, tėvynėje vėl susitiksime. Tik vieno prašau, visas jėgas Lietuvai, o Dievas neapleis ... " buvo jo paskutiniai žodžiai »⁵¹.

⁴⁹ Iš Dr. E. Draugelio laiško, São Paulo, 1970 m. rugpiūčio 21 d.

⁵⁰ B. ŽUKAUSKAS, *Šventos atminties vyskupas Vincentą Borisevičių prisimenant*, (rankraštis be datos), 9 psl.

⁵¹ A. MANTAUTAS, *J. E. vysk. V. Borisevičiui 60 metų*, žr. *Mintis*, 1947 m. spalio 2 dienos, 110 nr.

V. BORISEVIČIUS KRISTAUS APAŠTALO PĖDOMIS

Bažnyčios vadovas — vyskupas turi dvejopus uždavinius. Jis turi tvarkyti administracinius dalykus ir turi saugoti ir ugdyti tą Kristaus dvasią, kuri yra Bažnyčioje. Šie du uždaviniai yra tarp savęs glaudžiai surišti. Ir administraciniai uždaviniai tarnauja Kristaus dvasiai Bažnyčioje, ir ši dvasia daro įtakos į administracijos darbininkus. Vienas kreipia daugiau dėmesio į administracinius klausimus, kitas praeina pro juos lengviau ir pirmoje vietoje iškelia dvasinį ugdymą. Vyskupas V. Borisevičius priklauso prie paskutiniųjų. Tai gal buvo priežastis, kodėl jis nenorėjo prisiimti aukštųjų pareigų. Jis abejojo, ar turi užtenkamai administracinių gabumų. Ir iš tikro, nelengva jam buvo priprasti prie naujųjų uždavinių. Bet Dievas jam padėjo. Jis davė tokias sąlygas, kad administraciniuose dalykuose mažai ką nors buvo galima padaryti. Didieji politiniai įvykiai neleido ką nors naujo planuoti, reikėjo visas jėgas sutelkti esamiesiems dalykams išlaikyti.

Visiems ateities sumanymams ir darbams perbraukė brūkšnį antrasis pasaulinis karas 1939 m. rugsėjo 1 d., kuris labai sukrėtė lietuvių tautą. Žmonės nujautė ypač po vokiečių kilmės žmonių sugrįžimo į Vokietiją 1940 m. rudenį ir žiemą, kad per mūsų kraštą, Baltijos jūros rytiniame krante, praeis siaubingas ir viską naikinantis karas. Taip pat nieko gero nežadėjo Sovietų Sąjungos bazių įrenimas Lietuvoje ir kitosose Baltijos valstybėse. Laiko ženklai nerodė nieko gero. Lietuvos nepriklausomybės saulė leidosi. Sukrėtus savo protus žmonės mėgino nuraminti nuoširdžioje maldoje. Pripildytose bažnyčiose jie ieškojo Dievo patarimo ir Dievo pagalbos.

Šioje tragiškoje mūsų Bažnyčios ir tautos padėtyje prel. V. Borisevičius Šv. Tėvo Pijaus XII dekretu 1940 m. vasario 3 dieną buvo paskirtas Telšių vysk. J. Staugaičio vysk. pagalbininku ir konsekruotas vyskupu. Iškilmingoji konsekracija įvyko 1940 m. kovo mėn 10 d. Telšių katedroje. Naująjį vyskupą konsekravo Telšių vysk. Justinas Staugaitis, Panevėžio vysk. Kazimieras Paltarokas ir Kaišėdorių vysk. Juozapas Kukta. Įspūdingas čia buvo momentas, kada naujai išventintasis vysk. V. Borisevičius pilnoje vyskupiškoje aprangoje laimino žmones.

Teologai moko, kad vyskupo konsekracijoje yra gaunama kunigystės pilnybė. Po kunigystės sakramento priėmimo, kunigas gauna daug antgamtinių galių, kurios jo darbą Kristaus mistiniame kūne — Bažnyčioje pakelia aukščiau už pasauliečių darbuotę. Tačiau jo veikla turi kai kurių apribojimų. Priešingai, vyskupas, apaštalų įpėdinis, vyskupo konsekracijoje gauna visą kunigystės pilnybę. Konkrečiai: Katalikų Bažnyčioje (su kai kuriomis išimtimis) tiktai vyskupas gali teikti sutvirtinimo sakramentą. Tiktai vyskupai gali išventinti naujus kunigus. Kaip ordinarams jiems priklauso administratyvinė ir mokymo galia savo vyskupijose. Pagaliau vyskupai kartu su Šv. Tėvu turi neklaidingumo dovaną religijos mokyme, kaip tai matome iš II Vatikano Susirinkimo ⁵².

Šią kunigystės pilnybę kovo 10 d. iškilmingoje konsekracijoje priėmė naujasis vyskupas iš savo konsekruotojų. 53 m. amžiaus, po 30 kunigavimo metų, prel. V. Borisevičius su dideliais nuopelnais vyskupijos tvarkyme ir kunigų auklėjime, tapo apaštalų įpėdinis, aukštasis ganytojas, Bažnyčios gaivinantis šaltinis, iš kurio teka nuolatinė mokymo ir malonės srovė. Kaip taikliai pastebi prel. F. Bartkus: « Jis [Staugaitis] jį pažinojo kaip be galo uolų ir be mažiausio priekaišto Kristaus dirvoje darbininką. Be to, matė, kad jis bus jam lyg jo paties asmens papildymas; nes jeigu vysk. Staugaitis buvo daugiau šalto proto ir kietokos (tėviškos) rankos žmogus, tai vysk. Borisevičius buvo daugiau geros širdies ir švelnios (motiniškos) rankos asmuo » ⁵³.

Bet tada brutaliai, melus pasakodamas į Lietuvą ir kitas Baltijos valstybes įsiveržė azijatiškasis bolševizmas. Lietuvos laisvės saulė nusileido, kai 1940 m. birželio mėn. 15 d. milžiniškos sovietų kareivių ordos okupavo Lietuvos teritoriją. Okupacija pareikalavo tūkstančių deportuotų ir nužudytų vienu metų laikotarpyje.

Rusai pradžioje atėjo tarsi draugai, kaip lietuvių tautos, gelbėtojai ir saugotojai nuo II pasaulinio karo, bet greitai paaiškėjo jų tikrieji siekimai, kai buvo brutaliai suklastota tautos valia ir teisės klastingais rinkimais 1940 m. liepos mėnesį, kada ne pagal Lietuvos konstituciją išrinktasis seimas, kuris buvo tik žaislas Maskvos bolševikų rankose, vienbalsiai nutarė prašyti Sovietų Rusiją priimti Lietuvą į savo daugelio tautų šeimą. Tauta turėjo aiškų ir skaidrų žvilgį, ji aiškiai matė, kad mūsų tautos priešai —

⁵² Constitutio dogmatica de Ecclesia, 1964 m. lapkričio 21 d., *Lumen Gentium*, 25 nr., žr. *Acta Apostolicae Sedis*, 57 t., 1965 m., 30 psl.

⁵³ F. B[ARTK]US, *J. E. vysk. V. Borisevičių prisimenant, Jo 60 amžiaus metų sukaktuvių proga*, žr. *Naujasis Gyvenimas*, 1947 m., 3 nr., 42 psl.

bolševikai, šie melų, kraujo ir prievartos nešėjai, nepajėgia paslėpti savo kaip plėšikų ir žmogžudžių veido.

Daugelis žmonių veikia tam tikroje vienoje gyvenimo srityje, kuri yra jų būdingiausia aplinka gyvenimo tikslams pasiekti. Tik nedaugelio žmonių asmenybės turtingumas yra toks didelis, išsiliesantis iš krantų, kad jų darbų platusis žvilgsnis apima daug ir įvairių sričių. Bet ir šie žmonės turi kokią nors vieną tik jiems būdingą darbo sritį, kurioje mato savo pašaukimą, ir kurios išsišakojimas persunkia visas kitas darbo plotmes.

Vysk. V. Borisevičius, kaip matyti iš šios knygos puslapių, buvo plataus masto žmogus. Tačiau jo gyvenimo būdingiausias bruožas, sakysime, jo klimatinė aplinka, buvo jo kunigystė, kuri ne tik jį įkvėpė kaip ypatingas viršgamtinis papuošalas, bet kuri kartu buvo ir jo pašaukimas, nenutildoma vidutinė, priimta viso jo amžiaus misija, pilnai save paaugoti Bažnyčiai ir tautai, patogiose ir nepatogiose sąlygose tarnauti jos dvasiniams reikalams, iki gyvenimo aukos taurė bus visai ištuštinta. Mums atrodo, kad iš tikro šis kunigiškasis charakteris uždeda reikšmingą antspaudą kiekvienai vysk. V. Borisevičiaus darbo sričiai ne tik Kristaus vynuogyne, bet ir lietuvių tautos dirvoje taip pat ir politinėje ir visuomeninėje srityje.

Čia trumpai patiekiamo tik savo asmeniškų prisiminimų apie vysk. V. Borisevičių kaip kunigą ir mėginame aprašyti tą paprastai didingąjį Kristaus apaštalo vaizdą, kuris kaip neištrinamas regėjimas stovi prieš mūsų dvasios akis. Tuo, suprantama, jokių būdu nenorime pasakyti, kad kitoks jo ir jo kunigiškosios veiklos apibūdinimas būtų negalimas.

Vysk. V. Borisevičiaus kunigiškoji veikla reiškėsi dviem būdais: tarnaujant žmonėms ir auklėjant naujuosius kunigus. Savime aišku, šie du būdai papildė vienas kitą, bet jų trumpa apžvalga, tikiuosi, duos pilnesnį vaizdą apie vysk. V. Borisevičių kaip kunigą.

Vysk. V. Borisevičius kaip kilni kunigiškoji asmenybė turėjo savyje prakilnius krikščioniškuosius ir lietuviškuosius bruožus.

Kaip tyros širdies žmogus ir teisingo kelio sekėjas, kurio gyvenime nebuvo vietos nei klastai, nei pataikavimui bei veidmainiavimui, vysk. V. Borisevičius buvo tikras ir giliai tikintis kunigas pagal Jėzaus Širdies troškimus. Dr. J. Mačernis, kuris ilgus metus dėstė Telšių Kunigų seminarijoje matematiką ir fiziką ir pats yra giliai tikintis, apie prel. V. Borisevičių sako: «Jau iš anksčiau pasakyto matyti, kad turėjau progos sekti prel. Borisevičių tiek jo, taip sakyti, privatiname gyvenime, tiek viešajame, ir man

susidarė išpūdis, kad, jeigu mūsų vyskupijoje yra šventas žmogus — juo yra prel. Borisevičius. Jo šventumas nebuvo tik kontempliatyvus, o greičiau veiklumo šventumas »⁵⁴.

Nors jis ir buvo teologijos licencijatas ir turėjo aštrų protą, bet smulki teologinė specializacija nebuvo jo širdies dalykas. Jis buvo daugiausia praktiškas žmogus, jo šventumas, kaip teisingai pastebi dr. J. Mačernis, buvo veiklumo šventumas. Jam gamta buvo poilsio vieta, mėgiamas atsigaivinimas ir kartu paslaptinga gyva knyga, kuri rodė Kūrėjo neapbrėpiamąją galybę. Jis domėjosi sodo vaisiais, ypač gėlėmis ir paukšteliais, kurie greit jį pažino ir ateidavo iš jo rankos paimti patiektąjį gardumyną. Tai nebuvo kokio nors agronomo domėjimasis, bet, sodas, ir visa plačioji gamta su savo žalumynais, žiedais ir vandenimis po mėlynų dangumi, buvo lyg gyva, Kūrėjo pastatyta šventovė, kurioje jis mielai užtrūkdavo, sujungdamas malonumą su pareiga, kalbėdamas kunigo malda — brevijorių.

Jo tikėjimas, rodos, nesirėmė įtikinančiomis teologinėmis sistemomis ir nesugriaunamais proto įrodymais religiniuose dalykuose, bet buvo gyva Dievo dovana, kuri įkvėpė ir davė vaisių visai jo veiklai.

Su vyskupo garbe ir teologišku išsilavinimu nuostabiai derinosi jo gyvas ir praktiškas tikėjimas, kuris kaip nežymus vainikas puošė dvasiškai subrendusius mūsų krašto paprastus žmones. Paprastos tėviškos širdies gerumas buvo jo nuolatinis palydovas. Nebuvo tokio žmogaus, kuris nebūtų vertas, kad vyskupas su juo pasikalbėtų. Daugiau už viską jis buvo žmonių dvasios vadovas, jų dvasinis tėvas.

Teikdamas sutvirtinimo sakramentą, vysk. V. Borisevičius apėmė visas Žemaičių parapijas. Savo pamaldumu, tvarkingumu ir gerumu jis stiprino žemaičių tikėjimą. Atsisveikindamas niekuomet nepamiršo nueiti į virtuvę, kur paprastai buvo tyliosios darbininkės, kurios rūpinosi, kad klebonas galėtų didžiulis vyskupui parodytu vaišingumu ir pagerbimu. Dėkodamas jis kiekvienai pasakė kokią nors tėvišką žodelį, atminčiai paliko kokią nors šventą paveikslėlį su vyskupišku antspaudu ir davė visiems ganytojinį palaiminimą. Svečiuose iškilminga vakarienė jam buvo Dievo dovana, kurią pagamino ir patiekė gerų žmonių darbščiosios ir rūpestingosios rankos, todėl ją baigė su jam būdingu pasakymu: „Ačiū Dievui, šeimnininkui ir šeimnininkei ir visiems, kurie valgė ir gėrė“.

⁵⁴ Dr. J. MAČERNIS, *Keletas mano prisiminimų apie vyskupą V. Borisevičių* (rankraštis be datos), 2 psl.

1943 m. liepos mėn. 7 d. mirė Telšių vysk. Justinas Staugaitis. Visiems buvo aišku, kad jo vietą užims vysk. Vincentas Borisevičius. Šiuo atveju žmonių balsas buvo Dievo balsas ir popiežiaus Pijaus XII dekretu 1944 m. sausio mėn. 21 d. jis buvo paskirtas Telšių vyskupu. Vyskupijos valdymą iškilmingai perėmė tų pačių metų kovo 4 dieną. Šis laikotarpis yra gilių sukrėtimų metas. Sekuliarizmo, istorinio materializmo ir ateistinės pasaulėžiūros bangos stengėsi sugriauti religinius pagrindus Lietuvos žmonių gyvenime. Vysk. V. Borisevičiui teko eiti savo pareigas visokio suskimo metu tarp dviejų bolševikų ir nacių okupacijų.

Bet tokiais sunkiais ir lemiančiais laikotarpiais yra veltui rūpintis ir krimstis. Pats Dievas duoda savo palaimą, savo malonę ir pats Dievas patepa Bažnyčios vadovu šios žemės laikinume tą, kuris yra tinkamiausias, kuris yra būtiniausias tokiu labai rimtu, tokiu labai kritišku metu, įdėdamas į jo rankas Bažnyčios vadovavimo vairą, duodamas jam šioje kelionėje žerinčią, kelią rodančią žvaigždę — gilų tikėjimą, kuris nuolat rodo Dievo nubrėžtąjį kelią. Taip Dievas sudėjo Telšių vyskupijos vadovavimą į vysk. Borisevičiaus rankas.

Tapęs vyskupijos valdytoju, ordinaru, jis turėjo daug reikalų su kunigais. Ir kaip tik čia, jo asmeniškuose santykiuose su kunigais, labiausiai pasirodė jo teisingumas, tėviškas supratimas, nuširdi pagalba ir tikra gero ganytojo meilė tiems, kurie dirbo Kristaus vynuogynė. Jis visada su džiaugsmu ir nenuduotu atvirumu pamokė kiekvieną ir davė praktiškų patarimų kiekvienam, kuris į jį kreipėsi bažnytiniiais ar asmeniškais reikalais. Jei jam pastatytasis klausimas lietė kokį labai svarbų klausimą vyskupijos gyvenime ir jam tuo metu nebuvo aiškus Bažnyčios nusistatymas, jis savo kilniu nuolankumu neužmiršo savo padėties ir labai taktiškai nuo griežto atsakymo susilaikė ir kalbą nukreipė į kitus dalykus.

Kartu su juo dirbant kurijoje ar būnant atostogose, jis net neleido pajusti, kad čia kas nors turi reikalų su vyskupu. Atrodo, kad jis tiesiog nepajėgė būti išdidus. Tikrumoje jam tai ir nebuvo reikalinga, nes jo kunigiškasis kilnumas ir asmens orumas ne įkyriai, bet natūraliai iškilo taip, kad jaučiant jį kaip artimą, kaip savo žmogų, kiekvienas laikė savo asmeniškos pagarbes malonią pareigą parodyti jam tinkamą pagarbą. Apie jį kun. dr. F. Gureckas taip sako : « Mano atsiminimuose kaip gyvas tebestovi vysk. Vincentas Borisevičius : vidutinio ūgio, kiek tamsesnės veido konstrukcijos, žilų plaukų, visada su akiniais, nestoras, dailus vyskupėlis, labai tvarkingai apsirengęs, besišypsas. Šypsnyš ne sangvi. niškas, bet choleriškas, pagarbą, ne familiariškumą žadęs šypsnyš-

O jo vidaus pasaulis? Gal kiek jis paaikškėjo iš šių prisiminimų. Tačiau jaučiuosi vidaus pasaulio, jo sielos tinkamai nenušvietęs, tai vienu žodžiu pasakysiu. Kankinio vyskupo Vincento Borisevičiaus vidaus pasaulis, jo graži, kilni bažnytinė asmenybė Lietuvos Bažnyčios istorijai — Grožio paminklas »⁵⁵.

Prie šio kun. dr. F. Gurecko taiklaus apibūdinimo dar galima pridėti ir kai kurie kiti jo asmenybės bruožai. Mūsų mitologijoje nėra kokių nors fantastiškų didvyrių. Visas dvasingasis, visas švelniai kilnysis, su šviesiais širdies jausmais susijusysis bruožas, buvo idealios motinos įkūnijimas. Idealių vyro savybių įkūnytojas buvo tėvas, kuris kaip įkvėptas šviesregis buvo tautos kunigas ir kiekvienam jo likimo išpėjėjas.

Neįsileidžiant į kokią nors pasakišką idealizmą, man atrodo, kad vysk. V. Borisevičius savo asmenybėje turėjo gero lietuvio tėvo ypatybių, kad jo artumoje visada buvo maloni naminė savi-jauta. Net smulkmenos neišvengė jo malonaus dėmesio.

Pavyzdžiui, čia prisiminsiu tik vieną atsitikimą. Kada lankėmės Telšiuose, vyskupas patarė visiems pas jį užėti, o jis kiekvieną pakvietė pietų. Kai jį aplankiau, manęs paklausė: «Kodėl tu toks surūgęs atrodai?» Atsakiau, kad virškinimas netvarkoje. Jis tada tarė: «Ateik čia, duosiu vaistų». Jis įsivedė mane į virtuvę, pripylė stikliuką skaidriosios su pipirais, tikrą «liaudies gydymo priemonę», ir pasakė: «Išgerk šitą ir būsi sveikas». Su dėkingumu tenka pasakyti, kad tai tikrai tada padėjo.

Apie Jėzų Kristų yra pasakyta: «Jėga išėjo iš jo ir jis visus gydė»⁵⁶. Vysk. V. Borisevičius ne stebuklingu, bet žmogišku būdu atvaizdavo savyje Kristaus dvasinę gydymo galią, nes kiekvienas, kuris buvo kartu su juo, visada jautėsi kaip pilnavertis žmogus savyje, bet nueidamas pajuto, kad yra lyg paaugęs, yra ką nors įsigijęs ir visada džiaugėsi tomis valandėlėmis, kurias praleido kartu su vyskupu.

Vysk. V. Borisevičiaus asmenį ir jo viso gyvenimo veiklą labai glaustai charakterizuoja prel. F. Bartkus:

«Žvelgdamas dabar truputį į J. E. vysk. V. Borisevičiaus asmenį, turiu pasakyti, kad, kiek jį pažįstu, (o pažįstu jį gana artimai jau 30 metų), yra jis pilniausia prasme ne tik gyvosios, bet tiesiog gyviausios dvasios kunigas. Jo tikėjimas, religijos, Bažnyčios meilė toki, koki daro kankinius. (Beveik esu tikras, kad,

⁵⁵ Kun. dr. F. GURECKAS, *Vyskupas Vincentas Borisevičius (Auklėtinio prisiminimai)* (rankraštis be datos) 9 psl.

⁵⁶ *Luko* 6,19.

dar jei ne mes, tai po mūsų būsiančioji karta garbins jį kaip šventąjį kankinį). Jo uolumas — beribis. Pavaizduoti tam paminėsiu tik tiek, kad beprofesoriaudamas Seinų kunigų seminarijoje, nors buvo kraute apkrautas pamokomis, vadovavo Gižų pavasarininkų ir Katalikių Moterų Draugijos skyriams, kone kas sekmadienį sakydavo vienoje ar kitoje kaimyninėje parapijoje pamokslą, skaitydavo katalikų organizacijoms paskaitų, adventę, gavėnioje vesdavo daugelyje vietų rekolekcijas, nekalbant jau apie išpažinčių klausymą, seminarijos tarnams konferencijų laikymą. Ne kitaip darė ir būdamas Telšiuose. Tapęs vyskupu, lankydamas parapijas, sakydavo po 3-4 pamokslus kiekvienoje vietoje, be to, nesigailėdamas gražių žodelių įvairioms katalikų organizacijoms. Knygų, tiesa, jis nepirashė, bet dar klieriku būdamas, pradėjęs vartoti plunksną, jos nepaleido iš rankos per visą gyvenimą.

Jo straipsnių buvo visuose katalikų periodiniuose leidiniuose ir, jei juos surinkti visus draugėn, tikriausiai išeitų bent kelios storulės knygos. Jo klusnumas bažnytinei vyresnybei — nuostabus. Niekur pats jis nesiskverbė, nesiprašė, bet siunčiamas ėjo visur ir be atodairos vykdė visa, ką tik buvo liepiamas. Tiesa, hierarchijoje pakilo jis ligi aukščiausio laipsnio, bet lygiai tokiu pat malonumu bei atsidėjimu būtų darbavęsis skurdžiausioje užkampio parapijukėje, kaip kad dirbo kunigų seminarijoje, ar valdė vyskupiją. Tačiau, kas itin jam būdinga, tai nepaprastas malonumas, švelnumas, širdies gerumas. Ne veltui jo mokslo draugai kitaip jo nevadindavo kaip tik Vincukas, Vincelis. Ir kiekvienas, kas su juo susidurdavo, pajusdavo, kad čia ne kokis kietas, gumbuotas, šiurkštus Vincas, bet tikrai švelnutis, malonutis, gerutis Vincukas, nors principų dalykuose buvo jis kietas, kaip uola, tvirtas, kaip plienas, ir jokių kompromisų, ar diplomatinio lankstumo čia nežinojo. Jo širdies gerumas ypač reikėsi teikiant gausios pagalbos stokojančiams. Kiek sušėpė jis asmenų, pasakyti tegalėtų nebent jo paramos patyrusieji, aš vien tiek nežinau, kad nors jis kaip seminarijos profesorius, rektorius ir pagaliau vyskupas gaudavo nemenką atlygimą, bet vos galus su galais tesumegzdavo. O gyveno jis labai kukliai, sau pačiam būdamas kone šykštus. Visa skirdavo jis ypač mokslus einančiajai jaunuomenei ir darydavo tai pažodžiui taip, kaip pasakyta *Mato* 6,3: — tenežino tavo kairė, ką daro dešinė ⁵⁷.

Kalbant apie vysk. Borisevičių kaip kunigą, negalima pamiršti tos didžiosios rolės, kurią jis atliko ruošdamas jaunuosius kunigus

⁵⁷ F. B[ARTK]US, *J. E. vysk. V. Borisevičių prisimenant. (Jo 60 amžiaus metų sukaktuvių proga)*, žr. *Naujasis Gyvenimas*, 1947 m., 3 nr., 43 psl.

mūsų tėvynės katalikų reikalams. Per visą Telšių kunigų seminarijos metą, nuo jos įkūrimo iki 1940 m., kada bolševikai ją uždarė, jis buvo jos rektorius ir profesorius.

Kaip jo paties gyvenimas buvo deganti auka tarnaujant žmonėms jų dvasiniuose reikaluose, taip vysk. V. Borisevičius visa savo širdimi buvo atsidavęs naujiems apaštalamis paruošti. Jame šviesiai degė kunigiškojo pašaukimo liepsna, iš kurios užsidegė kitos liepsnos jaunuolių širdyse. Visa tai atėjo tarsi savaime be iškilmingų paraginimo žodžių, be oratoriško kunigiškųjų idealų vaizdavimo. Jo išvaizda, ūgis ir laikymasis buvo kažkas būdingo, kas pritiko tikrai vyskupui ir jaunuoliams liko kaip žmoguje matomas kunigiškojo idealo pavyzdys.

Prisimenu, kad jau būdamas kunigu, katedroje girdėjau chorą, giedantį žinomąją vyskupo pasveikinimo giesmę: *Ecce sacerdos magnus* (Štai didysis kunigas) ir mačiau vyskupą iškilmingai įeinantį į bažnyčią; paprastai pajutau, kad tie žodžiai, išreikšti iškilmingai didingoje melodijoje, taip labai pritiko tam, kurį akys matė. Taip jis pats buvo kaip kunigiškojo idealo įkūnijimas.

Neužmirštamai pasiliko atmintyje, kada šventėme Šv. Tomo Akviniečio šventę. Tada prel. V. Borisevičius — seminarijos rektorius — laikė iškilmingas pamaldas, kuriose dalyvavo seminarijos profesoriai ir klierikai įvairiose rolėse, tiek asistuodami, tiek giedodami. Jo žodžiuose nebuvo tiek oratoriško skambesio, kiek iš jų spinduliavo jo paties įsitikinimo šiluma, kai jis dėstė, stiprino ir nušvietė tą teisybės skelbimą, kurį jis patiekė savo auklėtiniams.

Dažnai apie tai esu galvojęs ir dar šandien prisimenu šį pamokslą, kurio temą jis buvo pasiėmęs iš Šv. Tomo Akviniečio maldos. Ten trumpai, bet būdingai pasakyta tai, kuo Šv. Tomas pasidarė didžiausiu Katalikų Bažnyčios teologu: *mira eruditio et sancta operatio* (jo nuostabus žinojimas sujungtas su šventu gyvenimu). Rodos niekas kitas, kaip tik ši viena mintis, patiekta vyskupo šiltame vaizdavime, gali būti panaudota gyvenimo gairėms nustatyti kiekvienam kandidatui į kunigus.

Pagaliau su gilia pagarba galima sakyti, kad visa, ką vyskupas sakė žmonėms, seminarijos klierikams, o taip pat ir kunigams,ėjo iš širdies. Jis pats gyveno ir vadovavosi tomis mintimis, kurias jis skelbė kitiems, ir tas tikėjimas, kurį jis skelbė kitiems, buvo jo paties sielos kvėpavimas. Todėl jam kalbant, neretai jo balse buvo jaučiamas gilaus sielos pergyvenimo virpėjimas ir kartais net karšta ašara nuriedėdavo per jo veidą. Ypač pastaraisiais jo gyvenimo metais, kai mūsų tėvynę buvo okupavę bolševikai, svetimųjų pavergimas jį lietė daug sunkiau, negu mus kitus, jis okupacijos kartumą išgyveno giliausiai. Jis tuo nesiskundė, ir tik nedaugelis žinojo jo tikros skausmų taurės gilumą.

Todėl nenuostabu, kad kalbose, kur jo mintys pynėsi į kenčiančios lietuvių tautos erškėčių vainiką, jis negalėjo kalbėti be vidujinio susijaudinimo. Tai nebuvo senesnio žmogaus padidėjęs jausmingumas, bet, norėusi pasakyti, tai buvo jo šiltosios širdies kalba, kuri savaime persunkė jo žodžius. Vysk. V. Borisevičiui kiekvienu atveju galima pritaikyti Kristaus žodžius: « Kas juos vykdydys ir jų mokys, bus vadinamas didžiu dangaus karalystėje »⁵⁸.

⁵⁸ *Mato* 5,19.

V. BORISEVIČIUS BOLŠEVIKŲ KALĖJIMUOSE IR TEISMUOSE

Bolševizmas yra garsiausias ir sąmoningiausias mėginimas išnaikinti vakarietiškoje kultūroje jos krikščioniškąją šaknį. Jie nuo pat pradžios instinktyviai nujautė, kad krikščionybė jiems nepakeliui. Kad užgriebtų valdžią prieš giliausius tautos troškimus, jiems esmiškai buvo būtinos tokios priemonės kaip gyvulinė neapykanta, melas, žudymas ir visų vertingesnių asmenų išnaikinimas. Visa tai buvo absoliučiai priešinga krikščionybei, kuri reikalauja meilės, tiesos, teisybės, reikalauja gerbti žmogaus asmenybę ir jo dvasią laiko aukščiausiąja vertybe. Suprantama, kad bolševikai į krikščionybę žiūrėjo kaip į didžiausią ir pavojingiausią priešą. Ir kadangi krikščionybė buvo giliai įsiskiepijusi į visą Vakarų kultūrą, šių vertybių sampratą, bolševizmas neišvengiamai nekentė viso, kas vakarietiška. Rusų bolševikai tikrumoje yra visai tokie pat, kaip senieji Egipto, Asirijos ir Mongolijos valdovai, kuriems žmonių gyvybės buvo pigesnės ir nereikšmingesnės už gyvulių gyvybes. Iš to aišku, kad tie, kurie Rusiją yra šiek tiek pažinę, visada yra apibūdinę jos gyventojus kaip žmones palinkusius į prievartą, jos santvarka artimesnė Azijai negu Europai. Todėl nenuostabu, kad pusiau azijatiškoje Rusijoje sukurtąjį brutalųjį ir negailestingąjį stalinizmą azijatai kiniečiai išgyvena kaip labiausiai jiems pritaikintą santvarką, o vakarų socialistus siaubas apima galvojant apie tai.

Taip paaikškėja radikalusis skirtumas tarp komunistinės ir krikščioniškosios kultūros : krikščionybė moko mylėti atskirą žmogų, jo individualinę sielą, komunistai tokios meilės nepažįsta. Bet jei jie neturi individualinio žmogaus meilės, tai jie neturi meilės iš viso niekam, ką jie daro, nes visa, ką jie daro, gali įsigyti prasmės tik tada, jei myli žmogų kaip visų vertybių priėmėją, suvokėją ir vykdytoją. Šios meilės trūkumas, kurios vietą užima sąmoningai skelbiama neapykanta, yra tai, kas prazudo ir visada žudys marksistinį komunizmą.

Jei yra koks nors atvejis, kur galima pritaikyti šv. Povilo apaštalo žodžius, parašytus laiške Korintiečiams, tai tas yra komunizmo atvejis, kur šių žodžių teisingumas iškyla ryškiausiai :

« Jei kalbėčiau žmonių ir angelų kalbomis, bet neturėčiau meilės, aš tebūčiau žvangantis varis ir skambantys cimbolai. Ir jei turėčiau pranašystės dovaną ir pažinčiau visas paslaptis ir visą mokslą; jei turėčiau visą tikėjimą, kad galėčiau net kalnus kilnoti, tačiau neturėčiau meilės, aš būčiau niekas. Ir jei išdalyčiau vargšams visa, ką turiu, jei atiduočiau savo kūną sudeginti, bet neturėčiau meilės, — nieko nelaimėčiau »⁵⁹.

Kaip tik todėl, kad komunistai savo darbuose vadovaujasi neapykanta ir yra paneigę meilę, jie turėjo suimti ir nužudyti tokį didį krikščioniškosios meilės skelbėją ir vykintoją kaip vysk. V. Borisevičių. « Raudoniesiems viešpačiams jis iš pat pradžios baisiausiai nepatiko. Kadangi Gedvilas⁶⁰ kaip tik ilgą laiką darbavosi Telšiuose prieš tai, kol buvo iškeltas į raudonąsias viršūnes, ir jam teko su kun. V. Borisevičium ne kartą ne tik susitikti, bet ir susikirsti, tad vysk. V. Borisevičius jau pirmoje okupacijoje turėjo rimto pagrindo nuogąstauti, kad greitai pasibaigs jojo laisvės dienos. Bet, ačiū Dievui, tuo tarpu to neatsitiko. Už tai, kas tuomet nebuvo padaryta, juo didesniu žiaurumu įvykdė raudonieji siaubūnai, kai grįžę rado jį jau Telšių ordinaru »⁶¹.

Ir A. V. liudija ta pačia kryptimi: 1932-1933 metais buvo sprendžiamos žinomo komunisto M. Gedvilo trys baudžiamosios bylos, kurių viena buvo Telšių kurijos dėl šmeižto, kurią atstovavo kancleris kun. R. Kuodis, ir visose trijose bylose M. Gedvilas buvo nubaustas. Todėl M. Gedvilas iki šiol tai atsimena ir save vadina politiniu kankiniu »⁶².

Kai vyskupas V. Borisevičius 1945 m. buvo suimtas, kokie buvo tardymai ir kaltinimai, viską remdamasis dokumentais aprašo Matas Raišupis savo knygos *Dabarties kankiniai* skyrelyje *Vysk. V. Borisevičiaus kelias į mirtį*. Šį skyrelį didele dalimi pacituo-jame :

« Matyti, šioje pirmoje (tikriausiai ir paskutinėje iki šių dienų) pokario metais Lietuvos vyskupų konferencijoje drąsūs Lietuvos vyskupai pareiškė protestą okupacinei Lietuvos valdžiai dėl Bažnyčios, kunigų ir aplamai visų lietuvių patriotų persekiojimo, nes tuoju po konferencijos prasidėjo vyskupų areštai.

Į okupantų nemalonę pirmasis iš vyskupų, atrodo, pateko

⁵⁹ 1 Korintiečiams 13, 1-3.

⁶⁰ Gedvilas Mečislovas, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, VII t., 78 psl.; Gedvilas Mečislovas, žr. *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, I t., 534 psl.

⁶¹ F. B(ARTK)US, *J. E. vysk. V. Borisevičių prisimenant. (Jo 60 amžiaus metų sukaktuvių proga)*, žr. *Naujasis Gyvenimas*, 1947 m. 3 nr., 42 psl.

⁶² A. V. laiškas 1970 m. vasario 21 d.

Telšių vysk. V. Borisevičius. Jau 1945 m. kovo mėn. pabaigoje, dar karui nepasibaigus, į Telšius vyskupo tardyti atvyko senas komunistas, buvęs Alytaus lentpiūvės darbininkas, vėliau sovietinio saugumo tarnautojas Juozas Petkevičius... Jo atsiminimai apie vysk. V. Borisevičių yra surašyti sovietinio saugumo išleistoje knygoje *Nematomas frontas*, iš kurios paskiras vietas čia ir cituoju:

“Telefono skambutis, pranešęs, kad audiencijos pageidauja valstybės saugumo organų atstovas, Telšių vyskupijoje padarė sprogusios bombos išpūdį. Po kurią laktė sumišę tarnai. Nuo sienų vienas po kito dingo keli portretai. Pats vyskupas drebančiais pirštais karštligiškai rausėsi stalčiuose ir mėtė į liepsnojančių židinių kompromituojančius dokumentus. Užbaigęs pagrindinius, apsivalymo’ darbus, vyskupas lengviau atsидuso ir nuvargęs sudribo fotelyje”.

Ši situacija, aišku, sukurta sovietinio saugumiečio vaizduotės, nes jis tuo metu dar nebuvo įžengęs į vyskupo rūmus. Įdomesnis jau tiesioginis dialogas, iš kurio paaiškėjo, ko sovietinio saugumo darbuotojas J. Petkevičius atvyko pas vyskupą:

— Aš atvykau pas jus kitu svarbiu klausimu, — truputį patylėjęs tęsė Petkevičius. — Savo vadovybės vardu siūlau prisidėti prie greitesnio kruvinų žudynių nutraukimo. Kalbame apie jūsų, kaip bažnyčios atstovo, oficialų kreipimąsi į besislapstančius miškuose ginkluotų gaujų dalyvius. Supraskite tai ne kaip Tarybų valdžios silpnumo požymį, bet kaip norą ir siekimą išvengti beprasmiškų aukų.

— Tik Dievo malonė gali sustabdyti skausmus, žaizdas ir mirtį. Mes meldėme ir melsime Visagali suminkštinti sukietėjusias širdis ir sutaikyti kerštaujančius žmones, — seniai iškaltomis Evangelijos frazėmis dangstosi vyskupas.

— Bet sutikite, žudo tie, kuriems nesvetimas Dievo vardas. Žudo už tai, kad karo išvargintas valstietis trokšta laikyti savo sugrubusiais pirštais plūgą, kad jis nenori kelti rankos prieš valdžią...

— Pikti žmonės Dievo rankoj dažnai esti ta skaudi rykštė mažiau kaltiems nubausti, nes visai nekaltų prieš Visagali Viešpatį nėra. Šventojo Tėvo Pijaus XII žodžiais tariant...⁶³

— Argi bažnyčia neranda reikalo sudrausti tuos piktus žmones? — neiškentęs nutraukė Petkevičius.

— Apaštališkas sostas draudžia katalikų dvasiškiams kištis į pasauliečių reikalus. Aš labai apgailestauju... »⁶⁴

⁶³ Čia vyskupo sakiny s nutrauktas.

⁶⁴ *Nematomasis frontas*. Vilnius 1967, 68-71 psl.

Tokiais žodžiais baigėsi pirmasis vysk. V. Borisevičiaus susitikimas su sovietinio saugumo tardytoju. Bet tai buvo tik pradžia, greit nuvedusi vyskupą į mirtį⁶⁵.

«Tai nebuvo paskutinis Juozo Petkevičiaus susitikimas su apaštališkuoju Telsių vyskupijos administratoriumi — vysk. Vincentu Borisevičium. Po pusmečio, kai jų keliai vėl susiėjo, Juozas jau buvo gerai susipažinęs su vyskupo antitarybine veikla»⁶⁶, — rašoma sovietinių saugumiečių tame pat leidinyje.

Kokia buvo vysk. V. Borisevičiaus, antitarybinė veikla, už kurią reikėjo net gyvybę atiduoti, matome iš paties vyskupo «parodymų»⁶⁷ sovietinio saugumo tardytojams 1946 m. vasario 9, 10, 11, 12, 18 ir 19 d. Šie tardymų daviniai, kaip juos paduoda sovietinė spauda, buvo paskelbti Vilniuje 1960 metais.

«Savo politiniais įsitikinimais aš esu lietuvis ... ir visiškai sutinku su krikščionių demokratų partijos programa, nors nuo 1922 metų aš tai partijai nepriklausau.

Mano priešiška Tarybų valdžiai veikla, įėjus Lietuvai į Tarybų Sąjungą 1940 metais, pasireiškė tuo, kad aš savo pamokslais, kuriuos sakydavau tikintiesiems, važinėdamas po vyskupijos teritoriją, reiškiau nepasitenkinimą Tarybų valdžia dėl jos pažiūros į Bažnyčią, konkrečiai, kad uždrausta Bažnyčiai mokyti vaikus, kad veikia civilinė metrikacija, kad draudžiama Bažnyčiai laisvai spausdinti ir platinti religinę literatūrą ir t. t.

Mano priešiška Tarybų Sąjungai veikla, vokiečių kariuomenei okupavus Lietuvą, pasireiškė tuo, kad aš 1943 metų liepos 8 dieną kreipiausi į Telsių vyskupijos dvasininkus ir tikinčiuosius su griežtai priešišku Tarybų Sąjungai ganytojišku laišku, kuriame aš griežtai kritikavau Tarybų valdžios organų veiklą. Norėdamas nuteikti tikinčiuosius prieš bolševikus ir Tarybų valdžią, aš tvirtinau, kad Tarybų valdžia vertė žmones elgtis priešingai jų sąžinei, skleidžiau gandus apie tai, jog bolševikai masiškai naikino lietuvius, niekino tikybą ir maldos namus, suiminėjo kunigus tariamai už tai, kad jie atlikdavo tikybinės pareigas. Šis laiškas buvo mano parašytas ir atiduotas spaudai dar prieš mirtį Staugaičio, kuris asmeniškai jį

⁶⁵ M. RAIŠUPIS, *Dabarties kankiniai*, Chicago 1972, 83-85 psl.

⁶⁶ *Nematomasis frontas*, Vilnius 1967.

⁶⁷ Kad šie vysk. V. Borisevičiaus «parodymai» tardymo metu yra kieno nors rankos retušuoti, aišku iš pirmo žvilgsnio. Nežinia, kada buvo nukaltas žodis «priešiškas», tik tikra, kad trumpu laiku vysk. Borisevičius negalėjo su juo susigyventi ir jį panaudoti. Panašiai ir su žodžiu Bažnyčia, be abejonės, jis bus rašęs didžiąja raide, o ne mažąja. Tikrai, atpasakodamas įvykius, žodžio faktas jis negalėjo imti į kabutes. Negalėjo tiesiog sakyti Staugaitis, nepridėdamas jo titulo: vyskupas. Tai savaime aišku, ir nėra reikalo toliau nurodinėti.

koregavo ir papildė kai kuriais “ faktais ”. Laiškas išsiuntinėtas buvo jau po jo mirties »⁶⁸.

« Gaujos⁶⁹ užpuldinėdavo tų žmonių gyvenamus namus, suiminėjo žmones ir visai savavaliavo ... Plonskis man dar papasakojo, kad šios gaujos štabas yra Alsėdžių miestelyje. Aš nutariau nuvažiuoti ten ir susitikti su gaujos vadais, o susitikęs paprašyti jų liautis savavaliuoti vietos gyventojų atžvilgiu.

1944 metų liepos mėnesį, atvykęs pas Alsėdžių kleboną Butkų, aš jam papasakojau savo atvykimo tikslą ... Po kurio laiko į namus pas Butkų atvyko “ Vanagų ” gaujos vadas, kuris užsirekomendavo kaip buvęs Lietuvos kariuomenės pulkininkas. Jo pavardės nežinau, nei prieš tai, nei po to įvykio aš su juo nebuvau susitikęs. Su juo atvyko Kaupas, kuris anksčiau mokytojavo Telšių mieste ar jo apylinkėse, o kur gyveno, nežinau. Aš juos supažindinau su savo atvažiavimo tikslais ir prašiau imtis priemonių jų gaujos savivaliavimui sustabdyti. Pulkininkas į tai man atsakė, kad Kalvarijoje “ Vanagai ” yra savistovi organizacija, ir jis nieko negalės padaryti. Kaupas pasikalbėjimo metu apsiribojo tik atskiromis pastabomis.

Tų pačių metų liepos ar rugpiūčio mėnesio pradžioje Kaupas atvažiavo pas mane į Telšių kuriją ir paprašė manęs išskirti “ Vanagų » gaujoms i Platelius kapelioną, kuris turėsiąs atlikti tikybines apeigas : klausyti išpažinčių ir dalinti komunią. Aš atsisakiau paskirti specialų kunigą ir pasiūliau Kaupui gaujos dalyvius siųsti į Platelių bažnyčią, kur buvo trys kunigai — klebonas Balčiūnas, vikaras Znotimas ir neetatinis kunigas rezidentas Adomauskis, — kurie pilnai galėjo aptarnauti gaujos dalyvius, juo labiau, kad vokiečiai nepersekiojo “ Vanagų ” gaujų, ir jų nariai galėjo laisvai lankyti bažnyčią.

... Jie manęs prašė parūpinti gaujoms maisto produktų, pareikšdami, kad, jeigu ši pagalba nebus suteikta, tai gaujos bus priverstos plėsti gyventojus. Aš jiems atsakiau, kad aš nenoriu savęs kompromituoti, teikdamas gaujoms pagalbą maisto produktais, bet patariau jiems pakalbėti šiuo reikalu su Tirkšlių klebonu Kiela »⁷⁰.

« Po kurio laiko Misevičius⁷¹ atvyko pas mane į kuriją su man nepažįstamu žmogumi, kuris pasirodė esąs Kubilius⁷². Misevičius mane supažindino su juo kaip gaujos, kurioje jis slapstėsi,

⁶⁸ Iš 1946 m. vasario mėn. 10 dienos tardymo davinių, žr. *Žudikai Bažnyčios prieglobstyje*, Vilnius 1960, 22-23 psl.

⁶⁹ Neįtikima, kad pats vyskupas taip būtų išsireiškęs.

⁷⁰ Iš 1946 m. vasario mėn. 11 dienos tardymo davinių, žr. *Žudikai Bažnyčios prieglobstyje*, Vilnius 1960, 24-25 psl.

⁷¹ Žemaičių legiono štabo narys.

⁷² Tuometinis LLA (Lietuvos Laisvės Armijos) Žemaičių legiono vadas.

dalyviu. Kubilius kreipėsi į mane, prašydamas suteikti jų gaujai pagalbą. Jis sakė, kad miškuose yra žmonių, kuriems reikalingi produktai, rūbai, avalinė ir tuoju pat pareiškė, kad tokią pat pagalbą reikėtų organizuoti ir tiems žmonėms, kurie yra areštuoti už antitarybinę veiklą. Kadangi tuo metu pas mus kurijoje iš įvairių parapijų buvo atvykę daug interesantų, aš negalėjau nuodugnai pasikalbėti su Kubiliumi ...

Aš jam pažadėjau tą pagalbą, kiek tai neprieštaraus teisei ir mano sąžinei, tačiau kokių nors konkrečių pažadų aš Kubiliui nedaviau. Kiek prisimenu, Kubilių pakviečiau pietų, ir jis man papasakojo paskutines naujienas apie karo veiksmų eigą, išreikšdamas savo nuomonę, kad pasibaigus karui su Vokietija, prasidės naujas karas tarp Tarybų Sąjungos iš vienos pusės ir Anglijos bei Amerikos — iš kitos ...

Misevičius atsiuntė man per kažkokį valstietį, atvežusį į seminariją bulves, laišką, adresuotą Kubiliui, ir paprašė perduoti jam. Koks tai buvo laiškas, aš nežinau, nes jojo neskaičiau, ir Kubilius man apie jo turinį nepasakojo. Kada Kubilius pas mane atvyko, aš perdaviau šitą laišką ir po to susitikimo jokių ryšių su Kubiliumi ir Misevičiumi nebeturėjau »⁷³.

Iš kitų šaltinių žinoma, kad tas laiškas, apie kurio turinį vysk. V. Borisevičius nežinojęs, buvusi užsienio parašiutininkų šifruota telegrama LLA⁷⁴ Žemaičių legiono štabui. Ar tai buvo tikra telegrama, ar NKVD fabrikatas, kad galėtų prikibti prie vysk. V. Borisevičiaus, šiandien nežino gal tik sovietų saugumas⁷⁵.

Toliau M. Raišupis rašo ir apie vysk. Borisevičiaus pagalbininko vyskupo Ramanausko suėmimą: « Tų pačių metų pabaigoje buvo areštuotas ir vyskupo V. Borisevičiaus pagalbininkas vyskupas Pranciškus Ramanauskas, paliekant Telšių vyskupiją ir tikinčiuosius be ganytojo. Vysk. P. Ramanauskas vergijoje fiziškai atlaikė ir, Stalinui mirus, grįžo į Lietuvą, bet savo vyskupijos valdyti okupacinės valdžios nebebuvo įsileistas »⁷⁶. Tardymo metu jis buvo apklausinėtas ne tik apie ryšį su partizanais, bet ir apie vysk. V. Borisevičiaus veiklą:

« 1944 metų liepos mėnesio pabaigoje ar rugpiūčio mėnesio pradžioje Telšių katedroje buvo iškilmės. Pamaldas laikė vyskupas V. Borisevičius. Buvo paprotys, kad tokiais atsitikimais visus,

⁷³ Iš 1946 m. vasario mėn. 12 dienos tardymo davinių, žr. *Žudikai Bažnyčios prieglobstyje*, Vilnius 1960, 28 psl.

⁷⁴ LLA — *Lietuvos Laisvės Armija*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XVI t., 129 psl.

⁷⁵ M. RAIŠUPIS, *Dabarties kankiniai*, Chicago 1972, 86 psl.

⁷⁶ Ten pat, 91 psl.

kurie jam patarnaudavo per iškilmes, kviesdavo pas save pietų ... Po pietų, atsisveikinus pietų dalyviams su šeimininku, vyskupas Borisevičius mane ir Stasį Kaupą pakvietė trumpam pas save į kabinetą. Kabinete, kreipdamasis į mane, jis pasakė, kad mokytojas prašo skirti kunigą-kapelioną žmonių formacijai, kuri vadinasi "Vanagais" ir gyvena miškuose tarp Platelių ir Alsėdžių. Stasys Kaupas pridėjo, kad ji pasiuntė, Vanagų' formacijų štabas. Iš klausęs vyskupo Borisevičiaus pareiškimą ir Kaupo paaiškinimą, pareiškiau savo nuomonę, kad kapelionai skiriami tik reguliariai kariuomenei, o šiaip jau susimetėliams netiktų skirti kapelionas. Jei, Vanagų' formacijos dalyviai nori sutvarkyti savo dvasinius reikalus, tesikreipia į artimiausių bažnyčių kunigus ir su jais tariaisi šiuo reikalu. Buvo nurodyta, kad artimiausieji bažnytkaimiai bus Plateliai ir Alsėdžiai. Vyskupas Borisevičius su tuo sutiko, ir taip liko išspręstas klausimas. Po to Stasys Kaupas ir aš atsisveikinome su šeimininku ir išėjome. Apie, Vanagų' formacijas, jų tikslus ir uždavinius, apie jų vadovybę ir skaičių Kaupo nesiteiravau. Paties Kaupo daugiau neteko matyti.

Netiesiogiai apie, Vanagus' teko išgirsti iš atsitiktinai apsilankiusio Šiaulių mokytojų seminarijos direktoriaus Laurinaičio. Jis papasakojo, kad tarp, Vanagų' ir, savisaugos' bataliono vadovybės esąs didelis nesutikimas. , Vanagai' vadina, savisaugos' bataliono žmones parsidavėliais vokiečiams, o pastarieji, Vanagus' — tinginiais, žmonių plėšikais, kurie, užuot aktyviai ir viešai kovoję prieš Raudonąją Armiją, pasislėpė krūmuose. Vyskupas Borisevičius pasakojo, kad išgirdęs, jog, Vanagai' ruošiasi išžudyti tarybinus žmones, vyko iš Žemaičių Kalvarijos, kurioje laikinai buvo apsistojęs, į Alsėdžius, pas kleboną, kur turėjo įvykti susitikimas su, Vanagu' vadovybe, kad ją sulaukius nuo žmonių žudymo. Pasitarimas nedavęs jokių vaisių, nes, Vanagu' vadovybė pasakiusi, jog tai ne nuo jų pareiną. Tiek turėjau žinių apie, Vanagus'. Su nieku iš, Vanagų' neteko susitikti» ⁷⁷.

Tai buvo pasakojimas apie įvykius 1941-1944 metais. Toliau, apie 1944-1946 metų įvykius, ypač apie Bažnyčios laikyseną ir nusistatymą šiuo klausimu: «Kokią poziciją bažnyčia užėmė šiame dalyke? Kai kurie vyskupai savo ganytojiškuose laiškuose pasmerkė žudymą nekaltų žmonių, kiti, pavyzdžiui, vyskupas Borisevičius, netiesioginiai šį reikalą palietė, įsakydamas kunigams aiškinti dievo įsakymą, Nežudyk!». Vyriausybė jautė, jog šitoks klausimo sprendimas nėra pilnas ir pakankamas. Todėl buvo kreiptasi į vyskopus

⁷⁷ Iš 1947 m. balandžio mėn. 9 dienos vysk. Pr. Ramanausko tardymo davinių, žr. *Žudikai Bažnyčios prieglobstyje*, Vilnius 1960, 123-124 psl.

ir leista jiems susirinkti ⁷⁸ Kaune į konferenciją specialiai svarstyti banditizmo klausimą ⁷⁹. Ši konferencija įvyko 1946 metų vasario pabaigoje. Joje ir man teko dalyvauti. Buvo pateikti trys projektai. Apsistota prie arkivyskupo Reinio projekto, kaip geriausiai paruošto. Vyskupo nuomone, pirmasis kolektyvinis laiškas, pasibaigus karui, turėtų būti pilnesnis ir turėtų paliesti ne vieną klausimą, o apimti plačiau gyvenimą. Minėtas projektas buvo priimtas ⁸⁰ su mažomis stilistikos pataisomis » ⁸¹.

Apie partizanų šelpimą maistu sako: « 1945 metais vasario mėnesį atsitiktinai tarnybiniais reikalais atėjęs pas vyskupą Borisevičių radau pažįstamą Edvardą Misevičių ir du nepažįstamus vyrus. Iš Misevičiaus kalbos paaikšėjo, jog pastarieji buvo banditų vadai Jazdauskas —, Šarūnas' ir Kubilius, kurie atvyko pas vyskupą prašyti paramos produktais sau ir savo žmonėms. Vyskupas Borisevičius pažadėjo paramą suorganizuoti. Kitame posėdyje turėjo būti aptartas šelpimo klausimas smulkiau. Kiek pamenu, šiame posėdyje nedalyvavau, nors užtikrinti negaliu. Su Kubiliumi neteko susitikti. Kokiai bandų ⁸² formacijai jis vadovavo, kur jis buvo, nežinau. Tik vyskupas Borisevičius, grįžęs iš Vilniaus po tardymo ⁸³, kalbėdamas apie arešto priežastį, pasakė, kad dėl Kubiliaus atsilankymo buvęs suimtas ir kad nežinojęs, jog Kubilius esąs parašutistas vokiečių ... Kiek teko patirti, tarpininkaujant vyskupui Borisevičiui, produktų banditams ⁸⁴ atvežė Tirkšlių klebonas kun. Kiela Antanas ir Žemaičių Kalvarijos kunigas Podolskis Vladas. Tai iš jų pačių girdėjau » ⁸⁵.

Dar vienas didis vyskupo « nusikaltimas », nušviečias padėtį: labdarybę, padedančią legalizuotis, laiko « nusikaltimu »: « Skaitau sau nusikaltimu, kad 1945 metų rudenį suteikiau piniginę pašalpą mokytojai Sedleckienei Telšių valsčiuje. Tai buvo šiomis aplinkybėmis. Viena vakarą vaikščiojau prie bažnyčios. Iš bažnyčios išėjo mokytoja Sedleckienė, kurią nuo seno pažinojau, nes nuo

⁷⁸ Reiškia vyskupai negalėjo be leidimo net pasitarimui susirinkti.

⁷⁹ Neįtikima, kad vyskupas būtų taip išsireiškęs, tai yra, matomai, tardytojų primestas išsireiškimas.

⁸⁰ Apie šio ganytojiško laiško projekto ir pačios vyskupų konferencijos likimą žr. toliau, 142-145 psl.

⁸¹ Iš 1947 m. balandžio mėn. 9 dienos vysk. Pr. Ramanausko tardymo davinių, žr. *Žudikai Bažnyčios prieglobstyje*, Vilnius 1960, 125 psl.

⁸² Komunistinis tardytojų išsireiškimas.

⁸³ Buvo suimtas, kaip rodo vyskupų raštas Paleckiiui (žr. toliau, 144-145 psl.), 1945 m. gruodžio 18 d. ir paleistas gruodžio 24 d.

⁸⁴ Vyskupas negalėjo taip žmonių vadinti.

⁸⁵ Iš 1947 m. balandžio mėn. 9 dienos vysk. Pr. Ramanausko tardymo davinių, žr. *Žudikai Bažnyčios prieglobstyje*, Vilnius 1960, 125-126 psl.

1924 metų mokytojavo Telšiuose. Ji kreipėsi į mane, sakydama, kad yra keblioje padėtyje. Mat jos keli pažįstami, kurie iki šiol slapstėsi, norėtų pasinaudoti, vyriausybės amnestija ir užsiregistruoti, kad legaliai galėtų gyventi. Jie esą labai apipylę, negali taip pasirodyti viešumoje. Todėl jos prašą piniginės paramos, o ji irgi neturinti, bet norinti pagelbėti. Ar aš negalėčiau sušelpiti juos? Susyk nežinojau kas daryti: neduoti, reiškia pastūmėti į plėšikavimą. Kadangi vyriausybės mintį taip supratau, jog norintiems reikia padėti registruotis, nutariau duoti prašomą piniginę sumą — virš tūkstančio rublių ir taip pasakiau mokytojai Sedleckienei: „Duodu tavo atsakomybėn. Tu juos pažįsti. Jei registruosis, duok pinigus, jei nesiregistruos, neduok, gražink man“. Po kelių dienų sutikau gatvėje minėtąją mokytoją, ir ji man pasakė, kad anie vyrai įsiregistravo ir legaliai pradėjo gyventi »⁸⁶.

Komunistiniai tardytojai tai laiko nusikaltimu, « O mes, rašo M. Raišupis, vyskupo atskleistoje veikloje matome tik humanistikumą, pagalbą artimui, kurios anomis tragiškomis dienomis taip buvo reikalingi persekiojami lietuviai »⁸⁷.

« Anksčiau už vyskupą į rusų rankas pateko buvęs pirmasis LLA Žemaičių legiono vadas Adolfas Kubilius. Kad ir baisių kančių akivaizdoje, 1945 metų birželio 23 dieną Adolfas Kubilius enkavedistų prispaustas apie vysk. Borisevičiaus, antitarybinę veiklą' kalbėjo ramiai ir šalta:

« Su vyskupu Borisevičiumi mane supažindino nelegalios LLA organizacijos dalyvis Misevičius. Vyskupą Borisevičių aš aplankiau jo bute kartu su Misevičium 1945 m. kovo mėn. viduryje. Pagrindinis ir svarbiausias mūsų apsilankymo tikslas buvo — iš vysk. Borisevičiaus gauti materialinę paramą mūsų LLA organizacijai.

Aš vyskupui papasakojau, kad miškuose yra žmonių, kuriems reikalingi maisto produktai, avalynė ir rūbai, ir paprašiau jo mums padėti šiuo reikalu. Vyskupas, išklauses mane, pasakė, kad pagal savo išgales jis pasistengs suteikti tą materialinę pagalbą. Tuo reikalu jis pažadėjo pakalbėti su savo vyskupijos kunigais. Tačiau jis pareiškė, kad visa tai jis organizuos pagalbos politiniams kalinams priedanga, o ne žmonėms, esantiems nelegalioje padėtyje miškuose. Be to, Borisevičius pabrėžė, kad šitą darbą reikia dirbti labai atsargiai, nes jis, Borisevičius, yra stropiai valstybės saugumo organų sekamas ir esąs susirūpinęs, kad tokia veikla galinti sukompromituoti katalikų dvasiškiją. Tuo klausimu mūsų pasikalbėjimas su vysk. Borisevičium ir pasibaigė »⁸⁸.

⁸⁶ Ten pat, 127 psl.

⁸⁷ M. RAIŠUPIS, *Dabarties kankiniai*, Chicago 1972, 93 psl.

⁸⁸ Cituota iš *Žudikai Bažnyčios prieglobstyje*, Vilnius 1960, 31-32 psl.

Kaip žinome, Katalikų Bažnyčia visame pasaulyje, šalia tiesioginių dvasinių reikalų, rūpinasi ir nelaimingaisiais į vargą bei nelaimes patekusiais žmonėmis, o taip pat ir valdžios persekiojamais. Juo labiau ši socialinė labdaros veikla išvystoma, juo Bažnyčia susilaukia daugiau pagarbos ir jos autoritetas skaisčiau suspindi. Tuo pat artimo meilės ir pagalbos jam keliu 1945 m. pasuko ir Telšių vysk. V. Borisevičius su visa eile dvasininkų. Sunku net patikėti, kad tas kelias vyskupą nuvedė į greitą kankinio mirtį. Kiek žinoma, jis buvo nužudytas 1946 m. pabaigoje ar 1947 m. pradžioje. Sovietų saugumo tardytojai užrašė jo parodymus bei, kaltės' prisipažinimus, kurių dalį citavome⁸⁹.

Šioje vietoje tenka įglausti vyskupų konferencijos, įvykusios Kaune, 1946 m. vasario 21 d., protokolo kopiją, iš kurio matyti vyskupų pastangos išlaisvinti vysk. V. Borisevičių, nurodant sovietinei konstitucijai prieštaraujanti, sauališką jo suėmimą:

Protokolas

Vyskupų Konferencijos, įvykusios 1946 m. vasario 21 d.

Dalyvauja:

Kaišiadorių Ordinaras Vyskupas Teofilius Matulionis,
 Panevėžio Ordinaras Vyskupas Kazimieras Paltarokas,
 Telšių Vyskupas Pagelbininkas Pranciškus Ramanauskas,
 Kauno Metropolijos Valdytojas Pr. Stanislovas Jokūbauskis,
 Vilkaviškio Ordinaro Įgaliotinis Infulatas Aleksandras Grigaitis ir
 informacijos tikslais Vilniaus Arkivyskupijos Apaštališkas Administratorius Arkivyskupas Mečislovas Reinys.

Konferencijos dienotvarkė:

1. Vyskupo Borisevičiaus klausimas,
2. Bendras Vyskupų Ganytojiškas Laiškas,
3. Bendras Vyskupų aplinkraštis visiems kunigams,
4. Einamieji reikalai.

I.

Pradėjus Konferenciją, konstatuota, kad neatvyko Telšių Ordinaras Vyskupas Borisevičius. Sužinota, kad yra suimtas. Nutarta raštu kreiptis į LTSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo Pirminką Dr. J. Palecką ir tuo reikalu priimtas kreipimosi tekstas.

⁸⁹ M. RAIŠUPIS. *Dabarties kankiniai*, Chicago 1972, 86-87 psl.

II.

Sustatytas projektas Vyskupų Ganytojiško Laiško, jis priimtas ir pasirašytas.

III.

Kunigams numatyto aplinkraščio projekto galutinis išdirbimas nebuvo baigtas, nes Konferencija buvo nutraukta.

IV.

Einamieji reikalai nebuvo svarstyti.

Prel. Jokūbauskis supažindino R. K. Įgaliotinį su paruoštu Ganytojiško Laiško projektu. R. K. Įgaliotinis, susipažinęs su projektu, pareiškė Konferencijos dalyvių žiniai Komisarų Tarybos Pirmininko vardu, kad Vyskupų Ganytojiškas Laiškas esąs a. sąmoningai antitarybinis, net provokacinis, b. jo skelbimas esąs lygus ginklų laikymui bažnyčiose ir c. Vyskupų Konferencija neturinti tikslo ir galinti išsiskirstyti.

+ T. Matulionis, Kaišiadorių Vyskupas
 + K. Paltarokas, Panevėžio Vyskupas
 + Pr. Ramanauskas
 Pr. St. Jokūbauskis
 Infulatas A. Grigaitis
 + M. Reinys, Titul. Arkivysk., Viln. Apašt. Administratorius

(✠) T. Matulionis, Kaišiadorių Vyskupas

✠ K. Paltarokas, Panevėžio Vyskupas

✠ Pr. Ramanauskas

Pr. St. Jokūbauskis

Infulatas A. Grigaitis

✠ M. Reinys, Titul. Arkivysk., Viln. Apašt. Administratorius)

Kaip iš vyskupų rašto J. Paleckiui matyti⁹⁰, bent du šios Vyskupų Konferencijos punktai buvo vyriausybės nurodyti: bendras vyskupų ganytojiškas laiškas tikintiesiems ir bendras vyskupų aplinkraštis visiems kunigams. Jų turinys, be abejonės, buvo partizanų klausimas, nurodytas pačių bolševikų, kaip tai matyti iš vysk. Pr. Ramanausko išsireiškimo, jį tardant kalėjime: « Buvo pateikti trys projektai. Apsistota prie arkivyskupo Reinio projekto, kaip geriausiai paruošto. Vyskupų nuomone pirmasis kolektyvinis laiškas, pasibaigus karui, turėtų būti pilnesnis ir turėtų paliesti ne vieną klausimą, o apimti plačiau gyvenimą. Minėtas projektas buvo priimtas su mažomis stilistinėmis pataisomis »⁹¹. Taigi, šis vysk. Reinio paruoštasis projektas, liečiąs jau ne vien partizanų klausimą, bet platesnio turinio, po mažų stilistinių pataisų, Vyskupų konferencijos buvo priimtas ir pasirašytas. Šis Ganytojiškasis laiškas, dar niekur neskelotas, čia paduodamas ištisai:

Vardan Dievo, Tėvo ir Sūnaus ir Šventosios Dvasios. Amen.

Mylimieji Jėzuje Kristuje!

Dievo sukurtasai pasaulis yra gražus. Viešpaties Dievo išmintis, visagalybė ir gerumas pabėrė gamtoje tiek gėrybių, turtų ir grožio, kad visa tai giliai stebina tikro mokslininko protą, kelia menininko susižavėjimą, džiugina ūkininko širdį.

Regimojo pasaulio viršūnėje stovi žmogus su savo žemišku kūnu ir nemirtinga dvasia. Ne savo dvasia ar kūno jėgomis nustatė žmogus gamtos tvarką ir dėsnius; ne, tai Dievo įvestoji tvarka, kurią panaudoja žmogus savo reikalams, iš kurios, lyg iš pėdsakų, Dievą ir Jo savybes pažįsta. Dievo tvarkoje žmogus išaukštintas: Šv. Raštas vadina žmogų net Dievo bendradarbiu. Ar galima aukščiau iškelti žmogų? Apaštalių Tikybos Išpažinime « Tikiu į Dievą » yra minimas kūno iš numirusių atsikėlimas, taigi sudvasintas kūnas dalyvaus amžinojo garbėje ar nelaimėje. Tad ir žmogaus kūnas įgyja ypatingą pagarbą. Net žmonių lavonus laiko pagarboje visos tautos ir žmonių sąžinė.

Visai gamtai Dievas įdiegė dėsnius, tvarką. Ir žmogui, regimojo pasaulio vainikui, Viešpats Dievas nustatė elgesio taisykles, paskelbė dešimts Dievo įsakymų, kuriais trumpai, aiškiai ir griežtai nurodė žmogaus pareigas Dievui ir žmonėms. Tuose Dievo įsakymuose,

⁹⁰ Vyskupų konferencija buvo susirinkusi apsvarstyti klausimus, « išskeltus bendrame Vyskupų ir Vyriausybės narių, įvykusiame š. m. vasario 5 d. Vilniuje pasitarime » (žr. toliau, 149 psl.).

⁹¹ Iš 1947 m. balandžio mėn. 9 dienos vysk. Pr. Ramanausko tardymo davinių, žr. *Žudikai Bažnyčios prieglobstyje*, Vilnius 1960, 125 psl.

arba Dekaloge, reikalaujama neturėti jokių žemiškų dievų, o tik vieną Dievą; reikalaujama net Dievo vardo netarti lengvamaniškai, be reikalo, be pagarbos; reikalaujama sekmadienį švęsti, nes jisai skirtas maldai, susikaupimui, poilsiui. Atskiro žmogaus pareigas artimui, žmonėms Dekalogas plačiau nusako, lyg tu pabrėždamas, kad kiekvienas žmogus turi daugiau progų bendrauti su kitais, tuo bendravimu parodyti savo ištikimybę Dievui. Mat, Dievas reikalauja ne tik Jį tiesiog mylėti, bet ir mūsų artimą mylėti didele meile, kaip patys save. Dievas griežtai iš mūsų reikalauja gerbti savo tėvus, o per tai ir visus vyresniusius, tėvynę. « Nežudyk, nepaleistuvauk, nevok, nekalbėk netiesos, negeisk savo artimo moteries » — štai pagrindiniai dėsniai, kuriais palaikomas saugumas, tvarka ir taika šeimos, tautos, valstybės gyvenime.

Dievo Sūnaus atėjimas į šį pasaulį Jėzaus Kristaus asmenyje da daugiau išryškino Dievo įvestą pasauliui ir žmogui tvarką. Kristus įsako laikytis teisybės ir ypatingu būdu reikalauja laikytis meilės dėsnių, meilės taip didelės, kad ji būtų taikoma kiekvienam žmogui, net ir priešui, kitokių ištikinimų žmogui. Mat, ir klaidoje galima rasti kai kurį tiesos grūdą, o priešas greičiau pastebi kito silpnybes, ydas, užtat tinka būti jam dėkingu. Reikia mylėti ir paklydėlį, žinoma, ne tam tikslui, kad jis pasiliktu savo klaidoje, bet kad, pastebėjęs gerųjų meilę jam, greičiau atsipeikėtų ir grįžtų į teisingą doros kelią. Dievo žodis štai kaip mus moko: « Mylėkite savo neprietelius, gera darykite tiems, kurie jūsų nekenčia, ir melskitės už persekiojančius ir šmeižiančius jus » (Mat. V, 44).

Taip esant Dievo valia išaukštintam žmogui, kiekvienam darosi suprantama, kodėl teisių mokslas, kultūringas visuomenės gyvenimas, Katalikų Bažnyčia taip uoliai gina žmogaus asmens gyvybę, laisvę nuo smurto, pilietines laisves, iniciatyvą ir kūrybą, visas tas dvasios gėrybes, kuriomis Dievas yra gausiai apdovanojęs žmonių ir paskyręs jį savo tarnybai, kaip sako Šv. Raštas: « Ar esame gyvi, ar mirštame, mes esame Viešpaties » (Rom. XIV, 8).

Žmogus — ne mašina, kuri akiai, mechaniškai veikia, bet jisai yra būtybė, kuri, Dievo apdovanojama protu ir laisva valia, gali, Dievo malonės padedama, tiesą pažinti, gero siekti, visas pagundas į pikta nugalėti. Bet deja, ne visi žmonės brangina Dievo nustatytą tvarką, Dievo gerumą ir meilę, pareikštą žmonėms. Nuodėminga puikybė, niekinanti kitus, besotis gobšumas, siekiantis visa grobti sau, palaidi kūno geiduliai, niekinantieji gyvybės slėpinių padorumą, — štai nuodėmių šaltiniai, tos didžiosios nuodėmės, iš kurių veržiasi visa, kas nedora, pikta, biauru, žiauru, kas apkartina gyvenimą, išspaudžia ašaras, kas smurtą vartoja, žudo, gaisrais švaistosi, kas Kaino, Judošiaus darbus atlieka. Tokie žmonės praranda net paprastą

išmintingumą. Šv. Raštas pabrėžia : « išmintis neįeina į piktavą sielą ir negyvena pavergtame nuodėmės kūne » (Išm. I, 4).

Dvidešimtoje amžiuje mūsų karta jau išgyveno du baisių pasaulinių karų ; antrasai karas daug baisesnis ir žiauresnis, tuo būdu sugėdina tuos, kurie, nepaisydami Dievo nustatytos tvarkos, skelbia, kad žmonių visa laimė esanti kultūros pažangoje. Kiekvienas karas krikdo žmonių dorą, sukelia padugnes, įdrąsina kriminalinius nusiteikimus. To išdavoje, ir karui pasibaigus, daug kur pasireiškia smurtas, savavališkos žudynės, padegimai, baurus melas, be atodairų kerštas. Tuo būdu naikinami žmonės, toji tautos brangenybė, griunamas ūkis, žmonių širdys apnuodijamos, gyvenimas apkartinamas. Tai rodo, kad tokiuose žmonėse nėra gyvenimo reikiamo supratimo, nėra teisingos sąžinės.

Nuodėmės yra begalinis nelaimių ir kančių šaltinis. Dar daugiau, tas nelaimės ir kančias sukelia žudymų, padegimų, kreivų priesaikų nuodėmės, kurias Katalikų Bažnyčia baudžia didesnėmis dvasinėmis bausmėmis. Nuodėmės traukia į nelaimę ir ištisas tautas, kaip tai teisingai nurodo Šv. Raštas : « Teisybė kelia tautą, nuodėmė gi daro tautas nelaimingas » (Patarl. XIV, 34). Kam rūpi Dievo meilė, kas sielojasi savo tautos gerove, tas privalo kuo skubiausiai pamesti nuodėmių kelią ir stoti į kūrybinį darbą : atitaisyti sužalotą žmogaus dvasią bei charakterį ir prisidėti prie savo krašto atstatymo darbo.

Praūžus baisiajam ir žiauriajam karui, matant begales griuvėsių miestuose bei kaimuose, žmonių būdė bei elgesyje, nuoširdžiai trokštant visuomenės gyvenimo gerovės pakėlimo, yra gyviausias reikalas imtis darbo tiek dvasios, tiek medžiagos srityje, atstatyti, kas gera sugriauta, daug nauja gera sukurti. Darbo klausimas opus : jam išspręsti laužo galvas valstybės vyrai bei visuomeninio gyvenimo žinovai.

Darbas yra rankų ir proto : dirba ūkininkas, fabrika darbininkas ir amatininkas, dirba mokytojas, auklėtojas, kunigas, valdininkas, karys. Darbas yra naudingas kūnui ir dvasiai, jisai yra žmogaus veikimo centre, bet jisai visada pasilieka tik priemonė, o ne tikslas žmogaus gyvenimui, vadinasi, nevalia žmogaus asmens paaukoti darbui, nes tai būtų išnaudojimas.

Geras ir gerai dirbamas darbas, kad ir mažiausias, visai drąsiai galima vadinti garbingu. Darbas kuria civilizaciją ir kultūrą : visi išradimai, mokslas, menas, dvasios pažanga — tai yra darbo vaisiai.

Dievas gausiai apdovanojo žmogų dvasios ir kūno jėgomis, įvairiais gabumais, tad jau tuo pačiu nustatė žmogui darbo teisę ir prievolę. Be to, Dievo Apreiškimas dar įsakmiai tą prievolę pabrėžia, kai viename šv. Povilo laiške sakoma : « jei kas nenori dirbti, tegul ir nevalgo » (II Tesal. II, 10). Kita vertus, žmogus savo darbu ne

tik nusipelno garbę, bet ir uždarbį, vietą visuomenėje, net patiria išvidinio džiaugsmo, kai darbas yra dirbamas mokslo ir kultūros nustatytomis sąlygomis. Privalu tat kiekvienam, kas darbą organizuoja, paisyti, kad dirbantysis būtų traktuojamas kaip asmuo, o ne kaip bedvasinė mašina. kad darbas būtų atliekamas higieniškose sąlygose, kad dirbantysis būtų teisingai atlyginamas ir, pagaliau, kad dirbantysis turėtų reikalingą polisį, kurio metu jisai turėtų laiko ir progos tiek savo dvasios reikalams, tiek savo sveikatos jėgoms atstatyti.

Darbo vaisiai yra džiuginantys tiek pat darbininką, tiek visuomenę, jei darbas atliekamas reikiamu profesiniu mokėjimu, tinkamu atsidėjimu ir meile. Darbas yra drauge ir malda, jei žmogus, pradėdamas darbą, jį aukoja Dievui, sąžiningai atlieka ir vengia aplinkybių, kurios galėtų kenkti darbo gerumui, pav. blogos kalbos. Be to, darbas sudaro, be ko kita, pagrindą nuosavybei, kuri aptarnauja žmogaus asmenį.

Pagaliau, krikščioniškos minties ir gyvenimo santrauka skamba « melskis ir dirbk ». Be darbo dar reikalinga ir malda. Malda yra mūsų tiesioginė tarnyba Dievui, mūsų Sutvėrėjui, mūsų didžiausiam Geradariui, mūsų būsimajam Teisėjui. Žmogaus malda yra numatyta Dievo tvarkoje. Teisingai sako šv. Tomas Akvinietis : « Mes meldžiamės ne tam, kad Dievo planai pasikeistų, bet kad įvyktų tai, kas tame plane buvo nustatyta įvykdyti priklausomai nuo mūsų maldų ». Juo daugiau žmogus artėja prie Dievo per maldą ir meilę, juo žmogaus protas [dar si] skaidresnis ir šviesiau mato bei sprendžia. Kas meldžiasi, tas noromis atlieka kad ir labai sunkius savo darbus, nes juos aukoja Dievui. Be galo graži ir reikšminga malda « Tėve mūsų ». Joje išreikšti yra svarbiausieji mūsų reikalai ir prašymai. Ji visuotinė, kaip mūsų katalikų tikėjimas yra visuotinis. Tėvai katalikai ! pasirūpinkite, kad ir jūsų vaikučiai melstųsi, kad jie išmoktų melstis, nes jų nekaltų širdelių malda labai meili Dievui.

Didis astronomas Kepleris taip meldėsi : « Ačiū Tau, mano Sutvėrėjau ir Viešpatie, kad Tu man leidai džiaugtis ir stebėtis Tavo sutvėrimais. Tavo darbų garbę paskelbiau žmonėms, kiek mano ribotas protas galėjo suprasti Tavo begalybę ».

Šios gadinės pasaulinės reikšmės rašytojas italas G. Papini taip kreipiasi į Dievą : « Tu matai, Jėzau, mūsų reikalus ; Tu matai ligi kokio laipsnio siekia mūsų vargai ; Tu puikiai žinai, kaip neatidėliotini yra mūsų reikalai, kaip kietas ir jautrus yra mūsų skurdas, mūsų skriaudos ir mūsų beviltiškumas, Tu žinai, kaip mes reikalingi Tavo paramos, kaip labai reikalingas Tavo sugrįžimas ».

Mylimieji Kristuje ! Atsikratę visų negerovių, kurios suminėtos šitame ganytojiškame laiške, apsišarvavę gyvu tikėjimu, gryna są-

vaisiais, reikalauja iš kitų maisto, rūbų, pastogės, net svaigalų; negaudami geruoju, prievartauja, kerštauja, trukdo darbą, naikina svetimą turtą, savininkus žaloja, žudo, savinasi sau teisę priklausomą Dievui, kaipo sveikatos ir gyvybės davėjui, kuris kitiems tai liesti draudžia savo įsakymu: «Nežudyk». Kunigai neprivalo ignoruoti tolygių liūdnu nuo Dievo įsakymo nukrypimų, o paveikti savo ganomuosius, kurie drumščia visuomenės ramybę, daro skriaudas ramiems gyventojams.

Patys, neturėdami kontakto su jais, privalo per tėvus, per jų namiškius įspėti ir veikti, kad anie grįžtų prie kūrybinio darbo.

2. Kilus įtarimui, vietomis buvo padaryta bažnyčiose krata ir rasta netinkamų Dievo namams daiktų, ar pačioje bažnyčioje, ar zakristijoje, ar bažnyčios pastogėje, ar ant viškų, ar bokšte, ar rūsyje, net esą užtikta ginklų. Klebonams ir bažnyčių rektoriams griežtai įsakoma nuodugniai peržiūrėti įvardintąsias bažnyčių vietas ir tuojaus pašalinti visa, kas su bažnyčia neturi nieko bendra, o ateityje žiūrėti, kad ar bažnyčios tarnautojai, ar pašaliniai su jų žinia asmenys nieko panašaus nelaikytų bažnyčiose. Bažnyčių raktai saugotini klebonijoje kunigų priežiūroje.
3. Didž. gerb. Dekanams dedame pareigą budėti, kad šie mūsų įspėjimai būtų tiksliai vykdomi. Jeigu būtų pastebėta apsileidimų, Dekanai privalo pranešti Vyskupijos Kurijai, kas, kur, kieno, kada yra padaryta ar mūsų įsakymo neįvykdyta, kad būtų galima imtis atatinamų priemonių tvarkai palaikyti.

Vyskupų konferencija, dar prieš išsiskirstydama komisaro įgaliotinio įsakymu, pirmuoju punktu svarstė ir priėmė tokį vysk. V. Borisevičiaus iš kalėjimo paleidimo reikalų raštą:

Kaunas, 1946 m. vasario mėn. 21 d.

Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumo
Pirmininkui Dr. J. Paleckui.

LTSR Vyskupai ir Vyskupijų Valdytojai, susirinkę į savo Konferenciją Kaune š. m. vasario m. 21 d. apsvaistyti, iškeltus bendrame Vyskupų ir Vyriausybės narių įvykusiame š. m. vasario 5 d. Vilniuje pasitarime, klausimus, pasigedo Telšių Vyskupo V. Borisevičiaus. Nustebę Konferencijos dalyviai patyrė, kad Vyskupas Borisevičius Saugumo Organų jau vasario 5 d., t. y. tuo metu, kai vyko palankaus nusiteikimo atmosferoje Vyskupų ir Vyriausybės narių pasitarimas, buvo suimtas.

Konstatavę šį skaudų ir liūdną mums įvykį, kreipiamės į Tamstą, Pirmininke, ir prašome skubiai padaryti žygių, kad Vyskupas Borisevičius būtų paleistas, netrukdamt bylos eigos, jei tokia būtų sudaroma, dėl šių motyvų :

1. Vyskupo Borisevičiaus suėmimas padarė slėgiančio išpūdzio ir sukėlė didelį nuliūdimą, ir sujaudino Lietuvos, o ypač Telšių Vyskupijos tikinčiuosius. Toks įvykis negali prisidėti prie palankaus nuteikimo visuomenės Vyriausybės atžvilgiu.
2. Vyskupas Borisevičius turi nesveiką kairiąją koją — venų įtempimą — ir todėl kasdien turi daryti kojos bandąžą. Laikymas Saugumo rūmuose sudaro sunkinančias ligai sąlygas.
3. Vykdamt Vyskupo Borisevičiaus suėmimą, neprisilaikyta LTSR Konstitucijos 99 straipsnio, kuris sako : « Niekas negali būti suimtas kitaip, kaip tik teismo sprendimu arba Prokuroro sankcija ». Vyskupas Borisevičius dvejais atvejais buvo suimtas : 1945 m.XII.18 ir 1946 m.II.5. Abu suėmimai buvo įvykdyti savotiškose aplinkybėse. 1945 m.XI.20 buvo gauta iš RKR Įgaliotinio telegrama, kviečianti Vyskupą Borisevičių gruodžio 2 d. į Vilnių « svarstyti svarbius Telšių Vyskupijos klausimus ». Kai Vyskupas Borisevičius nuvyko į Vilnių gruodžio 18, tai vietoje « svarstyti svarbius klausimus » buvo suimtas ir paleistas tik XII.24.

Vyskupas Borisevičius, sugrįžęs į Telšius, juose gyvena, niekur neišvykdamas, todėl tuo metu jokio nusikalstamo darbo, rodos, negalėjo padaryti. Šių metų II.4 Telšių Saugumo pareigūnas pranešė, kad RKR Įgaliotinis kviečias Vyskupą Borisevičių į Vyskupų Konferenciją, kuri turinti įvykti Vilniuje vasario 5 d. ir patikino po trijų dienų galėsias grįžti. Vyskupas Borisevičius, lydimas Saugumo pareigūno, buvo nuvežtas į Vilnių, tik, deja, ne į Vyskupų Konferenciją, o į Saugumo rūmus, kuriuose iki šiol yra laikomas. Taigi Vyskupas Borisevičius buvo suimtas griaunančiu pasitikėjimą Valdžios Organams būdu ir neprisilaikant jau minėto Konstitucijos 99 straipsnio.

Suminėję visus Vyskupo Borisevičiaus paleidimo motyvus, tikimės susilaukti Tamstos, Pirmininke, palankaus mūsų prašymo patenkinimo.

Kiekvienas asmuo maloniai ar atstumiančiai veikia kitus žmones, bet didelės asmenybės groja koncertus tautos dvasios stygomis ir kuria savo laikotarpius. Prie jų priklauso ir kankinio keliu nuėjęs vysk. V. Borisevičius. Būdamas visą gyvenimą kunigas,

mokytojas, kultūrininkas ir vyskupas, jis niekad nesiekė sau garbės ir galybės. Ir jo amžiui vakarėjant, vyskupo mitra ir Lietuvos katalikų valdymo lazda jam buvo erškėčių vainikas ir beturčio ramstis... Jei jo nebūtų buvę, daug ko būtų trūkę Žemaitijai ir visai Lietuvai. Jis nebuvo tik savo laikotarpio figūra, bet gyvas puslapis mūsų tautos istorijoje...

Ir tada atėjo 1944 tamsieji metai, kai požemio pragaras buvo perkeltas į žemės paviršių. Vysk. V. Borisevičius tada turėjo 57 metus amžiaus. Po dvejų metų bolševikų areštuojamas ir uždaromas į kalėjimą. Blogio augimas nežino ribų. Nuo dieviškų šaltinių atitrūkęs protas sugalvoja siaubingus kankinimo metodus, kurie nei pasotina piktadario fizinės egzistencijos, nei daugina jo turta. Blogio troškulyje trokšta save patenkinti ir lavinos būdu auga gilyn ir platyn.

Vysk. V. Borisevičiaus vardas ištrintas iš pavardžių sąrašų — jis tik numeris. Apie jį tikrai tik tiek žinoma, kad buvo areštuotas 1946 m. vasario 5 dieną ir mirė kalėjimo celėje 1946 m. spalio 12 d.⁹² Ar tai buvo Vilniuje, ar už Lietuvos ribų Sibire, tikrų žinių nėra. Tie, kurie žino vyskupo mirties tikrąsias priežastis, visi yra įsitikinę, kad jis buvo sovietų režimo auka, kad jam mirtį atnešė nenutraukiamas to režimo spaudimas, ar tai jį kaltinant už partizanų rėmimą bei šelpimą, ar tai verčiant jį rašyti ganytojinius laiškus, kurie garbintų režimą ir skelbtų, tikėjimo laisvę' pavergoje tėvynėje. Vyskupas negalėjo girti režimo, kuris ne tik savo esme bedieviškas ir remia tik ateistinę propagandą, bet ir visomis priemonėmis kliudo žmonėms priklausyti prie savo Bažnyčios, persekioja kunigus ir tikinčiuosius. Tai be galo slėgė vysk. V. Borisevičių, jo širdis buvo silpna ir nustojo plakti kalėjimo celėje⁹³.

Jo mirtis rodo, į kokias džiungles yra paversta mūsų tėvynė...⁹⁴

Beveik ketvirtį šimtmečio Telšių vyskupo V. Borisevičiaus mirtį ir jos aplinkybes dengė visiška paslaptis. Tik pradėjus šiame dešimtmetyje lankytis okupuotoje Lietuvoje, buvo gauta truputis smulkmenų, nors ir jos labai nepilnos, net skiriasi mirties metais, vietoje 1946 paduodami 1947 m. Jas paduoda M. Raišupis:

⁹² Pagal oficialius davinius jis miręs kalėjime 1946 metais, spalio 12 dieną. Taip buvo vyriausybės pranešta vyskupo V. Borisevičiaus seseriai Marijonai.

⁹³ Straipsnis buvo rašytas, Vakarų dar nepasiekus gyvojo liudininko Algio žodžiams.

⁹⁴ Cituota iš M. RAIŠUPIS, *Dabarties kankiniai*, Chicago 1972, 89-91 psl. Kun. dr. A. BALTINIO straipsnis *Drauge: Vysk. Vincento Borisevičiaus mirties paslaptis*.

« Tie, kurie lankėsi paskutiniame dešimtmetyje okupuotojoje Lietuvoje, surinko daugiau žinių apie Telšių vyskopus. Vos karui pasibaigus, Sovietų Lietuvos ministrų tarybos pirmininkas G., grįžęs iš Rusijos, vienoje viešojo kalboje Telšiuose pareiškė, kad jis sunaikinsias Telšių vyskopus. Savo pažadą ištesėjo: vysk. V. Borisevičius 1946 m. vasario 3 d. buvo suimtas ir uždarytas Vilniaus kalėjime. Tardant ir kankinant, buvo išgautas jo, prisipažinimas'. 1947 m. sausio mėn. buvo nuteistas mirti. Kaltintojų tarpe buvo patsai G., kuris tvirtino, kad vysk. Borisevičius esąs, liaudies priešinys'. Įrodymui, kad byla yra, demokratiška', vyskupui buvo leista pakviesti savo liudininkus. Jų buvo viso 12, visi žydai, kuriuos vokiečių okupacijos metais vyskupas išgelbėjo nuo sunaikinimo. Jie paliudijo, kad vyskupas juos išgelbėjo nuo mirties ir globojo sunkiais laikais. Teisėjai, klausydami tų liudininkų, šaipėsi. Ką reiškia šių nežymių liudininkų parodymai prieš draugo G. tvirtinimą, kad pilietis Borisevičius yra, buržujų-nacionalistų vadas'? Teismas po trumpo pasitarimo paskelbė sprendimą: mirtis sušaudant.

Tos teismo komedijos metu vysk. Borisevičius buvo ramus, nesijaudino. Jo paskutinis žodis buvo:

— Esu nekaltas.

Vienas teisėjų, suerzintas vyskupo ramumo, norėdamas jį dar labiau įžeisti, tarė:

— Matai, pirmiau gerai gyvenai, visi tavo gerbė, manei, kad esi galingas. Dabar matai, kad mes esam nugalėtojai.

Vyskupas ramiu balsu atsakė:

— Tu dabar nugalėjai, bet tavo pergalė yra trumpa. Ateitis yra mano. Kristus nugalės. Nugalės ir mano tėvynė Lietuva...

Teismui pasibaigus, žydai liudininkai bailiai paliko salę. Vienas iš jų pasakė: « Tas žmogus nebijo mirti »⁹⁵.

« Apie 1970 m. iš okupuotosios Lietuvos laisvuosius Vakarus pasiekė liudininko Algio autentiškas žodis apie vyskupo-kankinio paskutines gyvenimo dienas:

« A, taip aš su juo sėdėjau kalėjime. Tai nepaprastų atminimų žmogus... Nepaprastai nuoširdus, gera linkintis, malonus, gailestingas. Kitam padėti pirmas skubėdavo. Net tokiuose menkniekiuose, kai kaliniai prausdavosi, jis užpildinėdavo jiems vandenį. Gavęs ir menką siuntinėlių (nes didelių neduodavo), iki smulkmenų dalijosi su kitais.

Buvo kantrus, grįžęs iš tardytojo, dar padrašindavo kitus

⁹⁵ M. RAIŠUPIS, *Dabarties kankiniai*, Chicago 1972, 93-94 psl.

nenusiminti. Buvo mušamas — kentėjo daug — buvo labai sutinusios kojos.

Kaliniai prašydavo, duodavo jam temas, ir jis sakydavo jiems pamokslukus. Be to, ir kiekviena proga, ką nors dvasiško, pakeičiančio pasakydavo. Buvo visų labai gerbiamas. Jam padarydavo ir kalėjimo vyresnieji šiokių tokių išimčių. Visada nešiojo sutaną, buvo nepalūžęs, tiesus, labai ramus.

Kartą, gavęs siuntinėlių, rado baltą maišelį, ant kurio viršaus graži raudona rožė buvo išsiuvinėta. Jis priėjo prie Algio, prašė gerai, gerai išžiūrėti, gal ką ten įskaitys. Ir Algis išvingiuotuose rožės zigzaguose išskaitė „Švinta laisvė“. Kiek nuostabaus džiaugsmo akimirkai ...

Greitai buvo pakviestas vėl tardyti ir daugiau negrižo. Kažkas iš palankių ieškojo jo, teiravosi, kur jis buvo nugabentas. Kai kurios moterys nuvykusios ten, Rusijon, ėjo pas viršininkus, teiravosi apie jį. Vienas valdininkas tarė :

— Jei jūs tikinčios, pasimelskite už jį. Jo jau nebėra — sušaudytas ! ... »⁹⁶

Kas yra kankinys vysk. V. Borisevičius gyvajai lietuvių tautai tėvynėje ir mums, laisviesiems lietuviams, pasako vyskupo apibūdinimas, įdėtas J. Daumanto knygos *Partizanai* papildų skyriuje :

« Tarp daugelio žuvusių ir sušaudytų rezistencijos metais sustoja dėmesys prie vieno iš ganytojų — Vincento Borisevičiaus, Telšių vyskupo, kuriam teko valdyti trumpai pačiu neramiausiu metu, 1944-1946 metais.

Jis nebuvo nei partizanas kovotojas, nei jų organizatorius. Bet jis buvo vyskupijos moralinis centras, į kurį kryo akys, kurio pagalbos ieškojo visi, jos reikalingi, kuris, buvo žinia, niekam tos pagalbos negali atsakyti, kaip negali neskelbti tiesos, kai jos reikalauja jo skelbiamas tikėjimas.

Tokį jį regime ir saugumo tardymo protokoluose, kai jis 1946 buvo suimtas pagal išpasakojimus tų, kuriuos jis globojęs, o 1947 buvo nukankintas Vilniaus⁹⁷ kalėjime ...

Iš viso tardymo liudijimo aname rezistencijos fone vyskupas Borisevičius iškyla kaip tiesus ir rūpestingas ganytojas, kuriam rūpėjo tikėjimo tiesas skelbti ir ginti, rūpėjo tikinčiuosius globoti ir dėl to negalėjo stovėti visai nuošaliai nuo rezistencijos. Tose dvejopose pareigose jis nepažino ir nepripažino diplomatinio vin-

⁹⁶ Ten pat, 87-88 psl.

⁹⁷ Kalėjimo kameroje kartu sėdėjusio Algio liudijimu, vysk. V. Borisevičius buvęs sušaudytas Rusijoje.

gių, nutylėjimo, rankų nusiplovimo. Kun Jono Janausko⁹⁸ parodymu, „Borisevičius nepalankiai atsiliepė apie Kauno vyskupijos valdytojo St. Jokūbauskio kreipimąsi, kuriuo banditai buvo kviečiami legalizuotis. Vyskupas Borisevičius tokį kreipimąsi vadino neprotingu ir neapgaltotu. Tai sakydamas, su panieka jis numojo ranka“⁹⁹.

Jei rezistencijos santvarkoje buvo skiriami aktyvieji, pasyvieji kovotojai ir rėmėjai, tai vyskupas V. Borisevičius savo darbais buvo tos pastarosios rūšies rezistencijoje»¹⁰⁰.

Kaip matyti iš šių paskutinių nuotrupų, nežinome tikrai, kada jis yra miręs ir kokioje vietoje jis yra nukankintas. Kiek žinoma, jis buvo areštuotas 1946 m. vasario 5 d. Telsiuose¹⁰¹. Pagal daugumą šaltinių vysk. V. Borisevičius buvęs sušaudytas 1947 m. sausio mėn. Pagal kitus miręs Vilniuje Lukiškių kalėjime 1946 m. spalio 12 d. Vieni liudija, kad buvo nužudytas Vilniaus kalėjime, o kalėjimo kameroje kartu sėdėjusio Algio liudijimu, vysk. V. Borisevičius buvęs sušaudytas Rusijoje. Jo mirties vietos šiandien jokių būdu nesužinosime, kaip tai matyti iš estų prezidento Pāts¹⁰² atsitikimo.

1974 m. suėjo 100 metų nuo paskutinio estų prezidento Konstantino Pāts gimimo. Estai šiuos metus paskelbė Pāts metais ir norėjo sužinoti jo mirties datą ir vietą. Tuo tikslu estų pasaulio sąjungos pirm. A. Andersonas kreipėsi į Tarptautinį Raudonąjį Kryžių Ženevoje. Pirmąjį atsakymą iš Tarptautinio Raudonojo Kryžiaus gavo 1974 m. birželio mėn. 25 d. Ten buvo nurodyta mirties data: 1956 m. sausio mėn. 18 d., bet mirties vieta ten nebuvo paminėta. Estų pasaulio sąjungos pirmininkas A. Andersonas dar kartą liepos 30 d. rašė laišką, dėkodamas, kad ši įstaiga išaiškinusi mirties dieną. Jis nurodė, kad estai laisvajame pasaulyje ir tėvynėje norėtų žinoti savo paskutinio prezidento mirties

⁹⁸ Miręs Sibiro tremtyje.

⁹⁹ « Kiek prisimenu, 1945 metų rugsėjo 2 dieną Borisevičius atvyko į Šilalės atlaidus ... Po pietų klebono Bagdono bute, dalyvaujant Telsių kunigų seminarijos rektoriui Jonui [turi būti: Justinui] Juodaičiui, Borisevičius nepalankiai atsiliepė apie Kauno vyskupijos valdytojo Jakūbauskio kreipimąsi, kuriuo banditai buvo kviečiami legalizuotis. Vyskupas Borisevičius tokį kreipimąsi pavadino neprotingu ir neapgaltotu. Tai sakydamas, su panieka jis numojo ranka, norėdamas pabrėžti neprotingus ir neapgaltotus vyskupijos valdytojo veiksmus » (Iš kun. Jono Janausko 1945 m. spalio mėn. 9 d. tardymo davinių, žr. *Žudikai Bažnyčios prieglobstyje*, Vilnius 1960, 48-49 psl.

¹⁰⁰ J. DAUMANTAS, *Partizanai*, Chicaga, antras papildytas leidimas 1962, 485 ir 487 psl.

¹⁰¹ Plg. vyskupų konferencijos raštą J. Paleckiui, 149-150 psl.

¹⁰² Pāts Konstantin, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, XXII t., 171 psl.

vieta ir prašė Tarptautinį Raudonąjį Kryžių dar kartą mėginti tai išaiškinti su atstovais Sovietų Sąjungoje. Laiške pasakyta, kad Sovietų Sąjungos įstaigoms bus žinoma ir mirties ir palaidojimo vieta. Jei Sovietų įstaigos šių žinių atsisakytų duoti, gal būt, bent priežastis paaiškintų.

Į šį laišką gautas iš Ženevos atsakymas, rašytas 1974 m. spalio mėn. 1 d. Raudonasis Kryžius apgailestauja, kad jam nepavyko išaiškinti Pátso mirties ir palaidojimo vietos. Jo atstovai Sovietų Sąjungoje, bendradarbiaudami su *Raudonuoju pusmėnuliu*, vis dėlto negalėję gauti reikalingųjų žinių. Manoma, kad jis palaidotas kai kur Rusijoje, kad negalėtų estai rinktis prie jo kapo. Estai ir nesi-tikėjo, kad rusai tikrų žinių suteiktų¹⁰³.

Šis atsitikimas su estų prezidentu Pátso padeda mums suprasti, kodėl nieko nežinome apie vysk. V. Borisevičiaus mirties vietą bei datą. Mums reikia sutikti kartu su vysk. V. Borisevičium sėdėjusio kameroje Algio liudijimu, kad jis buvo sušaudytas Rusijoje. Jei būtų palaidotas Lietuvoje, žmonės surastų jo kapą, pradėtų prie jo rinktis ir melstis kaip į šventąjį kankinį. To labai nenori jo kankintojai — komunistai. Jie nori visai ištrinti jo atsiminimą, nori, kad vysk. V. Borisevičius būtų visiškai užmirštas. Todėl ko-munistinė spauda visai nepaminėjo jo mirties. Nėra tat jokių vil-čių, kad dabar būtų galima koku nors būdu susekti jo mirties vietą bei jo kapą. Milijonų žmonių žudytojus visi žino, o kas yra pasiekęs savęs išsižadėjimo pačią viršūnę, lieka nežinomas ir ne-matomas. « Nėra didesnės meilės kaip gyvybę už draugus atiduoti¹⁰⁴. Šiuos šv. Jono Evangelijos žodžius jis įvykdė savo gyvenime. Visas blogis kyla iš meilės paneigimo. Blogis savo esmėje yra meilės nebuvimas. Toks blogis nepasitenkina savo priešo sunaikinimu, bet priverčia jį pereiti visas pažeminimo ir kančios gelmes iki visiško jo prisiminimo sunaikinimo.

Vysk. V. Borisevičiaus vardas yra ištrintas, jo rankoje įspaus-tas tik numeris, bet jo meilės net ir šetonas nepajėgė ištrinti. Savo menką maisto davinį ir mažus siuntinėlius jis dalinosi su kitais kaliniais, padėjo jiems nusiprausti ir apsirengti, kaip motina padeda savo vaikams : visiškas išsilaisvinimas iš savo aš reikalavimų parodo artimo meilės aukščiausią viršūnę. Jis linko po sunkiąja kalinio gyvenimo našta, bet vis iš naujo kėlėsi ir nešė savo kasdieninį kryžių. Nežiūrėdamas į smūgius ir spardymus, jis šnibždėjo Kri-staus žodžius mirštantiesiems, vabaly sukandžiotiems ir alkio iškan-kintiems kaliniams.

¹⁰³ *Latvija Amerikā*, 1947 m. lapkričio mėn. 2 d. 44 nr., 5 psl.

¹⁰⁴ *Jono* 15,13.

Naujoji fizika ir chemija kalba apie metalus ir mineralus, kurie išspinduliuoja šviesą. Ir žmonių tarpe yra panašių šviesos spindulių skleidėjų, net mūsų bloguoju ir nesulaikomai bėgančiuoju metu, tik mes jų šviesą pastebime, jei iš viso tai pajėgiame, kai patys šviesos nešėjai yra jau šią žemę apleidę.

Šiandie visiems žinoma, kad komunistų koncentracijos stovyklose ir kalėjimuose nužmogėjęsiejį yra išradę ir sudarę tokią padėtį, kurioje kaliniai iškentėjo pragaro siaubą, kaip pirmapradžio blogio išraišką. Bet tik nedaugelis žino, kad mūsų dienų katakombose, žvėriškiausių ir žemiausių instinktų brutališkumo dvokiančiame purve pražydo ir šventumo gėlės. Tai yra nedaugelis išskirtinių žmonių, kurie žemę išvaduoja nuo pragaro, žemę sujungia su dangumi.

Toks buvo vysk. kankinys V. Borisevičius. Jo šventumas, mūsų manymu, yra neabejotinas, nors ir oficialiai nepaskelbtas. Tai tokia didi karžygiška asmenybė, kuri turi būti visos mūsų tautos doroviniu švyturiu. Jei kada nors paaiškės daugiau dalykų iš jo gyvenimo ir kentėjimų komunistų kalėjimuose, jie atskleis giliai mylėjusią ir kentėjusią širdį. Kas šioje kalėjimo celėje buvo kalbėta, kokie paguodos žodžiai pasakyti, kokie įkvėpimai ir meilės liudijimai parodyti, tai yra paėmusi su savimi kapo tyluma. Dievas yra jį užantspaudavęs tylos antspaudu ir nemėginsime į jį išiveržti. Galima lengvai suprasti, kad tai, kas ten atsitiko, viršytų mūsų vaizduotės pajėgumą, mūsų protą. Taip, kad suprastume šventąjį, patys turėtume būti šventi. Yra gyvenime tokių akimirksnių, kad mums lieka tik viena — tyloje nulenkti galvą ir melstis.

Jis kentėjo ne kančių dėliai, bet iš meilės Dievui ir artimui. Kaip neregimas kalnas jis iškyla mūsų tarpe ir įkvepia mums pagarbą absoliutaus šventumo akivaizdoje ir padeda mums pajusti persikeitimo galimybę į Dievo panašumą.

Labai gaila, kad tokios kilnios dvasios žmogus ir pavyzdingas kunigas ir vyskupas, kaip V. Borisevičius, ne laiku ir dideliuose mėginimuose nuėjo į amžinybę. Mes tikime, kad pasaulį tvarko ir valdo amžinasis ir gerasis Dievas, ir tikrumoje tokia didi auka turėjo būti paaukota, ir ši auka nebuvo veltui, bet ji įgalins, kad mūsų brangioji tauta išvys laisvės šviesą ir laisva tarnaus šventajam ir amžinajam Dievui. O mūsų brangusis vysk. Vincas Borisevičius yra gavęs iš gerojo dangaus Tėvo žerintį amžinybės vainiką.

Tokią asmenybę kaip jo negalima sudėti į knygą ir padėti į lentyną. Filosofai gyvena knygose, šventieji — amžinai gyvena žmonių širdyse.

PANAUDOTOJI LITERATŪRA

1. NESPAUSDINTI ŠALTINIAI (L. K. M. Akademijos archyve)

- Sesers M. Alfonso laiškas kun. A. Vilkaičiui, 1970.VIII.12 d.
Prel. Felikso Bartkaus laiškas kun. A. Vilkaičiui Dallas, Texas, 1966.I.13 d.
Prel. Felikso Bartkaus raštas: *Mano žinios apie vysk. V. Borisevičių*, 3 psl. be datos (atsiųsta kartu su laišku).
Juozo Bubelio laiškas A. Liutkui ir B. Žukauskui, Philadelphia, 1970. IX.8 d.
J. Buožėno laiškas kun. A. Vilkaičiui, 1970 m.
Kun. J. Danieliaus laiškas kun. A. Vilkaičiui, be datos.
Jurgio Dargio laiškas A. Liutkui ir B. Žukauskui, Los Angeles, 1970. VI.30 d.
Dr. E. Draugelio laiškas A. Liutkui ir B. Žukauskui, São Paulo, 1970. VIII.21 d.
Kun. dr. Felikso Gurecko raštas: *Vysk. Vincentas Borisevičius (Auklėtinio prisiminimai)*, 9 psl., be datos.
Kun. Stasio Ylos laiškas kun. A. Vilkaičiui, 1971.VI.1 d.
Kun. V. Katarskio laiškas, be datos.
Jono Kauno laiškas A. Liutkui ir B. Žukauskui, Chicaga, 1970.VI.26 d.
Kun. Rapolo Krasausko laiškas kun. A. Vilkaičiui, Roma, 1967.I.6 d.
Kun. Rapolo Krasausko laiškas kun. A. Vilkaičiui, Putnam, 1969.V.19 d.
Prof. dr. Antano Kučo laiškas kun. A. Vilkaičiui, Scranton, Pa., 1965. II.7 d.
Dr. J. Mačernio raštas: *Keletas mano prisiminimų apie vyskupą V. Borisevičių*, 3 psl., Luis Guillon, Argentina, be datos.
Kun. Jono Reitelaičio laiškas «Praneliui», Krikštonys, 1966.XI.6 d.
Raštelis: *Eduardas Misevičius*, be autoriaus, vietos ir datos (atrodo, yra kun. J. Reitelaičio).
Kun. dr. Kazimiero Rėklaičio laiškas kun. A. Vilkaičiui, Roma, 1966. I.18 d.
Morkaus Šimkaus laiškas kun. A. Vilkaičiui, Baltimorė, 1970.VIII.25 d.
Mons. dr. Juozo Tadarausko raštas: *Vyskupas Vincentas Borisevičius*, 3 psl. (be datos).
A. Vaišnio laiškas kun. A. Vilkaičiui, 1970.II.21 d.
A. Vaišnio laiškas kun. A. Vilkaičiui, 1970.V.15 d.
Kun. A. Vilkaičio raštas: *Žinios apie Marijoną (Rugieniūtę) ir Augustiną Borisevičių ir jų šeimą*, 7 puslapiai, be datos (1974).
Kun. A. Vilkaičio raštas: *Žinios apie Vilkaičių šeimą*, 4 puslapiai, be datos (1974).
Bernardo Žukausko raštas: *Šventos atminties vyskupą Vincentą Borisevičių prisimenant*, 9 puslapiai, be datos (Chicaga, 1970).

2. SPAUSDINTOJI LITERATŪRA

- ALEKNA A., *Žemaičių vyskupas Motiejus Valančius*, Klaipėda 1922.
- ANDERSON A., *Latvija Amerikā*, 1974.
- Annuario Pontificio*, 1941-1963 metų.
- B[ARTK]US F., *J. E. vysk. V. Borisevičių prisimenant (Jo 60 amžiaus metų sukaktuvių proga)*, žr. *Naujasis Gyvenimas*, 1947 m. 3 nr., 42-43 psl.
- BORISEVIČIUS V., *Vysk. Ganytojiškas laiškas*, Telšiai, 1944 m. rugsėjo 21 d.
- J. GIRNIUS, *Tauta kaip žmogiškoji tikrovė*, žr. L. K. M. Akademijos *Suvažiavimo Darbai*, VIII t., Roma 1974, 3-36 psl.
- IVINSKIS Z., *Valančiaus kunigai*, žr. *Lux Christi*, 1951 m. 3 nr., 7-8 psl.
- KUČAS A., *Didysis Valančius*, žr. *Lux Christi*, 1951 m. 3 nr., 2-6 psl.
- MACEINA A., *Krikščionis pasaulyje*, Chicago 1974.
- MANTAUTAS A., *J. E. vysk. V. Borisevičiui 60 metų*, žr. *Mintis*, 1947 m. spalio 2 dienos, 110 nr.
- PADUBYSIETIS, *Kuklios, bet reikšmingos sukaktuvės*, žr. *Žemaičių Prietelius*, 1937 m. 48 nr., 3-4 psl.
- RAIŠUPIS M., *Dabarties kankiniai. Lietuvos vyskupų, kunigų ir tikinčiųjų kryžiaus kelias pirmojoje ir antrojoje sovietų okupacijoje*, Chicago 1972.
- RUBYS K., *Vyskupas Pranas Ramanauskas*, žr. *Lux Christi*, 1960 m. 1(34) nr., 1-22 psl.
- T[ADARAUSKAS] J., *J. E. Telšių vyskupas Vincentas Borisevičius*, žr. *Spinduliai*, 1947 metų rugsėjo 30 dienos 6-7 nr., 3-4 psl.
- Borisevičius Vincentas*, žr. *Lietuvių Enciklopedija*, III t., 142 psl. ir XXXVI t., 124 psl.
- Žudikai Bažnyčios prieglobstyje*, Vilnius 1960.

PRIEDAS

1. ŠVENTOJO TĖVO PIJAUS XII LAIŠKAS LATVIJOS, LIETUVOS IR ESTIJOS VYSKUPAMS

Vatikanas, 1941 m. kovo 12 d.

Venerabilibus Fratribus Antonio Springovics Archiepiscopo Rigensi, Josepho Skvireckas Archiepiscopo Kaunensi, Romualdo Jałbrzykowski Archiepiscopo Vlnensi, Eduardo Proffittlich Archiepiscopo Tit. Hadriano-politano in Haemimonto Administratori Apostolico Estoniensi ceterisque in Baltica Regione Episcopis

Pius PP. XII

Venerabiles Fratres, salutem et Apostolicam Benedictionem.

In Baltica regione quamvis animo praesagiremus et crebris indiciiis coniceremus in Ecclesiam Dei multas molestias concitari, nuper, certis istinc allatis nuntiis pervenimus praeter modum gravibus Christi ovile afflictationibus concuti. Eo maiorem exinde concipimus moerorem, quo impensiore caritate, ut indubiis argumentis arguere potestis, venerabiles Fratres, vos vestraque diligimus. Quo perciti studio has Litteras scribere voluimus, ut vos, sacerdotes et christifideles vestrae vigilantiae commissos pro Evangelii causa proeliantes hortatibus Nostris confirmemus, licet pro comperto habeamus afflictionem vos non inermes et desides, sed paratos et fortes invenisse.

Scientes quidem in terrestri hac vita, quae militia est, sine collectationibus nec virtutes roborari, nec promerita acquiri, nec immortales coronas, comparari, cavete, ne difficultatibus undique coorientibus terreamini. Maior enim est qui pugnatur pro nobis quam qui contra nos, idemque dans copiam pugnandi dabit facultatem quoque vincendi. Quapropter fide solidi, spe laeti, excelsi animi firmitatem opponite inimicis Crucis Christi et placida constantia perpetientes, non inferentes iniurias facite, ut, divina opitulante gratia, quaecum omnia, sine qua nihil possumus, contra temeritates praevaleat morum suavitas, contra licentiam serena caritas, contra impietatem pura religio. Haud semel exactis aetatibus, quemadmodum historiae annales testantur, contigit, ut ferae gentes iure omnia pessumdantes, cum diu christianum aliquem populum vexassent, huius lucentibus exemplis et suffragantibus meritis, paulatim ad mitem transferrent se indolem et Christo lucriferent.

Regnum enim Dei magis quam factis et dictis, iustorum doloribus provehitur, propterea quod, sicut generosa semina tum fructuum maturant segetem cum humo condita marcuerunt, ita virtus tum pollet, cum infracta patientia perpessa est mala Cruci Redemptoris inhaerens : « Crux [enim Christi] omnium fons benedictionum, omnium est causa gratiarum : per quam credentibus datur virtus de infirmitate, gloria de opprobrio, vita de morte » (Leo PP. Magnus, Sermo de Passione Domini, in edit. Ballerini VIII, 7).

Quae cum ita sint, vos episcopi christiani populi ductores, consules Dei, intrepidi in adversis et formidulosis rebus perstate, confisi praesentissimo auxilio caelestis Spiritus, cuius robore induti estis. Haud metuentes vera libere eloqui et recta tueri, lenitatem et severitatem commiscentes, sublimia munia vestra ita implete, ut, quaecumque ferat labile tempus, unum semper vobis proponatis et ceteris omnibus praeoptetis, gloriam scilicet Dei, animarum salutem, Ecclesiae incolumitatem et incrementum, sacros imitantur pastores, quorum clara gesta numquam e memoria decidunt et nomina splendide in Ecclesiae fastis nitescent.

Magnam autem ponite curam, ut sacerdotes vestri in disciplinae custodia excellant et in rerum adiunctis tam arctis communi expectationi respondeant, nulli porro parcentes labori, ut — quod potissimum est — sacri ministerii candidati ad hoc omni studio et diligentia se praeparent, neve deficiant, immo numero et ingenii indole praestent adolescentes, qui in Ecclesiae spem succrescant. Quodsi sacrorum administris omni tempore morum convenit sanctitudo, quam maxime haec necessaria est, cum iidem quasi civitates in montibus positae attentos hominum oculos ad se convertunt. Diverso quidem obtutu eos fidei asseclae et fidei insectatores conspiciunt : illi ut inde in trepidationibus et aerumnis veritatis lucem et fiduciae solamen accipiant, hi ut curiosa indagatione maculas detegant, ut religionem eiusque cultores oppugnent et spernant. Quapropter ea quae etiam per mali speciem bonam opinionem laedere possunt, assidue vitent, precibus vacent, rei divinae studio inflammescant, ore et manu cumulent sibi divitias, quas nec fur auferre nec aerugo corrodere potest, ac, propria negligentes commoda, valeant cum Apostolo iure meritoque gloriari : « Argentum et aurum, aut vestem nullius concupivi, sicut ipsi scitis : quoniam ad ea, quae mihi opus erant, et his, qui mecum sunt, ministraverunt manus istae » (Act. 20, 33-34). Qui, si ephemerides et scripta cuiusvis generis edere vetantur, si consociationibus uti prohibentur, si e scholis expelluntur, non demisso sint animo, sed serena fide minus saltem iniqua tempora exspectantes alacriter agant quidquid agendi ipsis suppetit facultas : quoad fieri possit, familias christifidelium invisant, caritatis opera exerceant, viros intra ecclesiarum septa divinis institutis et praeceptionibus imbuant ac praesertim — ad quod nemo eos impedire poterit — suae vitae exemplis colluceant.

Religiosae vero feminae ad caritatis opera, quibus incumbere possunt, sedulo attendentes, in proximos amorem Christi discipulorum sinceram

esse notam demonstrent, et omni contentione nitantur, ut non modo sodalibus et amicis, sed exagitatoribus quoque semper benefacere gaudeant ; adsint idcirco materna sedulitate hominibus senio confectis, pueris, iuventuti instituendae et educandae, aegrotis, derelictis, in orbitate degentibus, cunctis calamitatibus oppressis : omnibus se modestas, se placidas, se probas et simplices praebeant, at, si forte praesertim in educationis imperiendae finibus divinae et humanae iussiones dissideant, sicut fas est, potius Deo quam hominibus malint oboedire. Quodsi amplius propria uniuscuiusque Congregationis veste indui non possint, quatenam sint, quidnam profiteantur perfectae virtutis habitus palam ostendat.

Christifideles isti cuncti secum reputent catholicam religionem, qua nihil est pretiosius, tot inter vicissitudines strenuissima constantia esse servatam ; quam ob rem, ab avito tramite minime deflectentes, fidem corde colant, ore et opere profiteantur, filiis ac nepotibus eam intactam translaturi. Omnes, ut in Encyclicis Litteris Nostris « Summi Pontificatus » ediximus, pro viribus sint apostoli ac praesertim matresfamilias caeleste Evangelii germen in natorum pectore condant et excolant : nemo non videt ita eas de Ecclesiae deque suae gentis honore et salute insigniter esse promerituras. Pueros praeterea et adolescentes utriusque sexus hortamur, ut meminerint semper Dei ac supernam legem verentes in egregiae spei impletionem pii actuosi puri adolescant.

Elatis denique ad coelum manibus, pro vobis, Venerabiles Fratres, gregibusque vestris enixe Deo supplicamus, Beatissimae quoque Virginis intercessionem impetrantes, quae, Regina martyrum, vestrarum est conscia curarum. Transeant istic cito tenebrae in lucem, tristitia in gaudium, procella in tranquilli ordinis serenitatem. Caelestis gratia vobis semper praevalida occurrat, ut adversa quae accidunt, dum probant virtutes, non damno sint vobis, sed emolumento. Quod flagrantibus votis ominati, vobis, sacri pastores, et universis sollertiae vestrae concreditur Apostolicam Benedictionem impertimus, quae praecipuae Nostrae in vos voluntatis est testis.

Datum Romae apud S. Petrum, die XII Mensis Martii anno MDCCCXXXI, Pontificatus Nostri tertio[†].

* Perspausdinta iš *Le Saint Siège et la situation religieuse en Pologne et dans les Pays Baltes*, Vatikanas 1967, 383-386 psl.

2. LIUVOS VYSKUPŲ PRANEŠIMAS ŠV. TĖVUI PIJUI XII APIE RELIGINĘ PADĖTĮ LIUVOJE

Kaunas, 1942 m. spalio 8 d.
(Vatikane gauta 1942 m. spalio 24 d.)

Beatissime Pater,

Archiepiscopus et Metropolitā Kaunensis Ioseph Skvireckas ceterique
episcopi provinciae Kaunensis

Antonius Karosas, episcopus Vilkauiškensis,

Iustinus Staugaitis, episcopus Telšensis,

Casimirus Paltarokas, episcopus Panevėžensis,

Iosephus Matulaitis-Labukas, vicarius capitularis Kaišėdorensis,

Vincentius Brizgys, episcopus auxiliaris Kaunensis,

Vincentius Borisevičius, episcopus auxiliaris Telšensis,

Vincentius Padolskis, episcopus auxiliaris Vilkauiškensis et

Mecislaus Reinsys, administrator apostolicus archidioecesis Vilnensis,
archiepiscopus tit. Cypselensis,

congregati in annuam conferentiam episcoporum Kaunam ut deliberarent
quomodo possent melius adimplere magnum mandatum Christi praedicare
Evangelium universae creaturae, ut fides magis semper profundiores mit-
teret radices in cordibus fidelium, ut defenderent fidem ab impugnationibus
adversariorum qui nunquam nullibique desunt, ut viam salutis securiorem
fidelibus indicarent et ut impedimenta, quae temporum circumstantiae
secumferunt, in hoc salutari opere peragendo superarent, imprimis oculos
mentis suae dirigunt versus aeternam Romam, versus montem Vaticanum,
ubi stat Petri Cathedra, salutis nostrae regula, ubi est divini Magistri Iesu
Christi Vicarius, feliciter regnans Papa Pius XII, ut gratitudinem nostram
congregati exprimerent Sanctitati Vestrae pro continuis exhortationibus,
consiliis quae a Sanctissimo Patre ad universum mundum catholicum diri-
guntur, quorum et nos participes sumus, sed praesertim pro illa sollicitu-
dine et benevolentia erga patriam nostram fidelemque populum lituanum,
cuius benevolentiae documenta sunt illa dona nuperrime accepta ad suble-
vandas necessitudines christifidelium, cuius sollicitudinis argumentum sunt
etiam illae litterae « In Baltica regione » Beatissimi Patris ad archiepiscopos
et episcopos Balticarum regionum datae quidem 1941, III, 12, quando
catholica Lituania sub iugo bolscevistarum continuo ingravescente geme-
bat, acceptae autem sunt post integrum annum elapsam, quando nempe
illi bolscevistae e patria nostra expulsi procul iam aberant.

Monita in illis litteris contenta adaptata temporibus bolscevistarum
non minus utilia sunt omnibus temporibus atque hucusque regula agendi
omnium lituanorum episcoporum, cleri fideliumque facta sunt.

Episcopi uti duces populi toto tempore bolscevistarum necnon in
praesenti tempore veluti vigiles defensores religionis revelatae permanent
unusquisque in loco suo.

In omnibus dioecesibus Lituaniae peracta est visitatio canonica plurium ecclesiarum collatumque est Sacramentum Confirmationis magno cum concursu populi. Excepti honorificentissime a fidelibus haud semel occasionem habuerunt alloquendi congregatos verbo pastorali, confirmandi eos in fide dandique alia monita opportuna et necessaria.

Non deerant litterae pastorales episcoporum directae variis occasionibus ad populum catholicum Lituaniae fuitque epistola longior episcoporum provinciae communis ad eosdem fideles.

Episcopi strenue invigilabant ut doctrina catholica praedicaretur populo a clero in omnibus ecclesiis et ut institutio christiana daretur iuventuti catholicae in omnibus scholis publicis mediis et primariis, ut pueri puellaeque catechisentur statis temporibus. Maxima cum cura promovebat praeparationem novorum agminum operariorum in vinea Domini, in seminario archidioecesano Kaunensi, in quo numerus alumnorum hoc anno scholari ineunte quam plurimum increvit, in facultate Theologica Universitatis Kaunensis, in seminariis dioecesanis Vilkaviškensi et Telšensi et recenter instaurato seminario Vilnensi, adiuvantibus quam pluribus christi-fidelibus Lituaniae.

Integer clerus fidelis permansit, paucissimis exceptis, suae vocationi sacerdotali. Non fuerunt mercenarii qui relinquare solent gregem periculo imminente et strenue exercebant curam animarum adimplebantque alia officia sui status clericalis fidelesque fuerunt Christo usque ad sanguinis effusionem, duodeviginti enim sacerdotes lituani necati in odium fidei a bolscevistis ultimis eorum commorationis in Lituania diebus, haud pauci detenti erant in carceribus et tormenta passi sunt. Nonnullorum sors usquedum ignota est.

Populus fidelis lituanus durissimis hisce probationis temporibus non tantum fidelis permansit avitae patrum religioni, sed et consolationem et antea et bello iam saeviente quaerebat in suis ecclesiis ad pedes altarium, in quibus Christus absconditus semper nobiscum permanet. Non habentes illas plurimas catholicas ephemerides et diaria quibus quam plurimum assueti erant, maiore cum zelo quaerebant, quaeruntque pabulum verbi divini ex ore sacerdotum in ecclesiis. In pluribus, fere in omnibus ecclesiis sicut et novissimo quidem tempore peractae fuerunt missiones, exercitia spiritualia, in quibus participabant turmae parochianorum et reficiebant animas suas pane coelesti.

A temporibus iam antiquis omni populo lituano gratissima devotio mariana peragebatur in omnibus ecclesiis, sed etiam in domibus privatis, praesertim hortante Sanctitate Vestra ultimis duobus annis videtur adhuc maiora incrementa fecisse. Populus fidelis omnis, senes et iuvenes, debiles adhuc pueruli et puellae supplices manus levabant ad coelestem Reginam orantes iuxta praesertim intentiones Beatissimi Patris. Non multo minorem concursum populi vidimus in iisdem ecclesiis nostris congregatos ad peragendam devotionem Sacri Rosarii Beatissimae Virginis mense octobri.

Haec sunt documenta fidelitatis populi catholici erga suam fidem, erga matrem suam Ecclesiam Catholicam his turbulentissimis temporibus quae solent esse saepe et sunt occasio haud paucis tristis lapsus et ruinae spiritualis, nobis non exceptis, qui tamen lapsus in populo lituano multi non fuerunt. Non infideles suae fidei fuerunt illa milia catholicorum coniecta in carceres a bolscevistis, centena necati ab illis, decena milia ereptorum e numero contribulium suorum et deportata in dissitas regiones Russiae orientalis.

Adiicere nobis liceat, Beatissime Pater, aliquot verba de illo amore lituanorum quo ipsi prosequuntur personam Summi Pontificis, qui amor et ultimis hisce duris annis non fuit imminutus. Duce clero, populus haud semel habuit occasionem audiendi de Beatissimo Patre, orandi pro Ipso, celebrandi sollemniter accepta exhortatione etiam per litteras peculiares a suis pastoribus festa papalia, in qua celebratione semper primas partes habuerunt iuventus laica et clerici seminariorum.

Haec sunt argumenta, Beatissime Pater, quae nobis videntur permittere habere saltem aliquid fiduciae et in futuro tempore populum lituanum, Deo adiuvante, permansurum esse catholicum uti semper fuit et superaturum esse omnes difficultates quae a Divina Providentia cuius viae sunt ignotae, omnibus, lituanis non exceptis, reservatae sunt adhuc in futurum.

Liceat tandem, Beatissime Pater, deponere vota nostra populi fidelis lituani ad pedes Sanctitatis Vestrae, ut Deus Optimus Maximus servet incolumen salvumque ad multos annos atque exprimere sensus devotionis, perseverantiae et inconcussae fidelitatis amorisque filialis et rogare ut Apostolica Benedictio, pignus divini auxilii, concedatur nobis pastoribus ut simus duces fideles populi nostri utque hic populus sit semperque permaneat fidelis grex Christi *.

* Perspausdinta iš *Le Saint Siège et la situation religieuse en Pologne et dans les Pays Baltes*, Vatikanas 1967, 653-656 psl.

3. VYSKUPO V. BORISEVIČIAUS PADĖKOS LAIŠKAS ŠV. TĖVUI PIJUI XII
UŽ PASKYRIMĄ PAGALBININKO VYSK. PR. RAMANAUSKO TELŠIŲ VYSKUPIJAI

Telšiai, 1944 m. kovo 6 d.

Sanctissime Pater,

Ad pedes Sanctitatis Vestrae provolutus, maximas gratias Sanctitati Vestrae ago pro electione mei in Episcopum dioecesis Telšensis, uti successorem Ex.mi D.ni Justini Staugaitis. Gratias maximas etiam ago pro nominatione R.mi D.ni Francisci Ramanauskas, Seminarii dioecesani Telšensis rectorem, in titularem Episcopum Carpathiensem atque Auxiliarem meum. Summas gratias denique ago Sanctitati Vestrae pro Benedictione Apostolica mihi, clero et fidelibus impertita.

Dignitatis, qua sum decoratus, et praecipue muneris sublimitas, gravitas atque responsabilitas sanctas imponit mihi obligationes, quas Deo adiuvante et benedicente Vicario Christi, sancte tractare et diligenter pro viribus meis adimplere curabo.

Communicans cum Sanctitate Vestra, iuramenta necessaria coram Ex.mo ac R.mo D.no Archiepiscopo Kaunensi Josepho Skvireckas 26 die mensis Februarii 1944 anni a me peracta esse et coram Capitulo Ecclesiae Cathedralis Telšensis canonica possessione 4 die mensis et anni currentis capta, Sanctitati Vestrae summam reverentiam, omnimodam oboedientiam atque filialem amorem exprimens, permaneo oboedientissimus filius*.

* Perspausdinta iš *Le Saint Siège et la situation religieuse en Pologne et dans les Pays Baltes*, Vatikanas 1967, 861-862 psl.

BISHOP VINCENTAS BORISEVIČIUS

HIS LIFE AND WORKS

by

ANDRIUS BALTINIS

(Summary)

From this short glimps in the life of His Excellency one can see that all his life was a sacrifice and dedicated service for the Church and people.

He was born in Bebrininkai (Lithuania) on 23 November 1887 as a son of a farmer. His parents were devoted catholics, loved their country very much and wanted to give their son the best they could. They thought, that the vocation of the priesthood could serve God and his country best. The young Vincentas attended the High School of St. Catharine in St. Peterburg (Russia). After graduation he studied Philosophy and Theology at the Theological Seminary of Seinai. The faculty of the Seminary noticed his talents and sent him to the University of Fribourg (Switzerland) for advance studies. For his dissertation he chose «Jesus Christ is God» In 1910 he was ordained priest and until World War I was a curate in various parishes and during World War I a chaplain in the Russian Army. 1918 when the Independance of Lithuania was restored, he came back to Lithuania. He served as chaplain in various schools and from 1922-1926 was a professor of the Moral Theology at the Theological Seminary in Gižai. After the ecclesiastical province of Lithuania was established in 1926 he was appointed chancellor of the diocese of Telšiai. 1927 he was appointed rector and professor of the Moral Theology. 1940 Vincentas Borisevičius was consecrated bishop and appointed suffragan bishop of the diocese of Telšiai. 1944 he was made ordinar of the diocese.

When the Soviet Russia occupied Lithuania for the second time, in 1946 Bishop V. Borisevičius was arrested, put in various concentration camps and prisons. And there he was tortured to death and died as a martyr for the Church, his country and people. According to Sowiets report he died in Vilnius, October 12, 1946.

ASMENVARDŽIŲ IR VIETOVARDŽIŲ RODYKLĖ

Asmenvardžiai atspausdinti didžiosiomis raidėmis, žurnalų ir laikraščių pavadinimai kursyvu, pagaliau vietovardžiai ir kita — paprastu šriftu.

Acta Apostolicae Sedis 79, 93-95, 124

ADOMAS 37

ADOMAUŠKIS, kun. 137

AISTIS J. 61

ALBAVIČIUS J., prel. VII

ALEKNA ANTANAS, kan. 75, 77-83, 158

ALEKSA, mokinyš 37

ALEKSANDRAS II, caras 6

ALFONSA M., sesuo 157

ALGIS 151-153, 155

Alytus 50, 135

ALKEVIČIUS, kun. 48

Alksnėnai 17

Alsėdžiai 137, 139

ALSEIKA D., dr. 48

ALSEIKIENĖ V., dr. 48

Alšvangos kleb. 81

Altona 61

Altorių Šešėly 54

Alūkšta (Plūkšte) 81

Alvitas 17

AMBRAZEVIČIUS J. (BRAZAITIS) 86

AMBRAZIEJUS, šv. 118

Amerika 138

ANDERSONAS A., 154, 158

Angelo Sargo Vaikų Sąjunga 87

Anglija 16, 138

Anykščiai 118-119

Annuario Pontificio 158

Antano Tretininko pasakojimai 6

Antikristas 105

Apaštalių Darbai 114, 121, 160

Apaštalių Sostas 112, 135

Apieškimas 120, 146

Apžvalga 24

ARENS B., 113

Argentina 157

Asirija 133

Ateitininkų Federacija 85-86

Ateitininkų rūmai Kaune 85

Ateitininkų susišelpimo fondas 85

Ateitis 26, 31, 84

Attika 115

AUGUSTAITIS PR. 27

Aušra 8

AVIŽIENIS J. 24

Azija 133

BAGDONAS, Šilalės kleb. 154

BALČIKONIS J. 37, 75, 78-79, 84

BALČIŪNAS, Platelių kleb. 137

BALLERINI ANTONIO, S. J. 160

Baltijos valstybės 123-124, 159, 161, 164-165

Baltimore, Md. 157

BALTINIS ANDRIUS, kun., dr. IV-V, VII, IX, 151, 167

Baltstogė 32

BARAUSKAS BRONIUS 62

BARTKUS FELIKSAS, prel. VII, 32, 43, 45, 55-56, 88, 124, 128-129, 134, 157-158

BARTUŠKA V. 27

Barzdų k. 12

Baublio respublika (slaptas lietuvių būrelis Petrapilyje) 19

Bavarija 32

Bažnyčia 76, 85, 90, 93-94, 102, 107-108, 111, 113, 116, 123-125, 127, 134, 136, 139, 151, 158, 159-160, 164, 167; žr. Katalikų Bažnyčia

Bažnyčios gatvė Marijampolėje 40

Bažnyčios Tėvai 118

Bebrai, vietovardis 81

Bebrininkų k. 11, 12, 28

BERULIS K. 31

Besaņono vyskupas 93

BIELSKUS P. 27

- BIRBILAS JURGIS 21
 BIRŽYS PETRAS 48-49
 Bisena, pilis 83
 Blaivybės draugijos namai 50
 Blaivybės sąjūdis 6
 BLOGOVIEŠČENSKIS, mokyt. 80
 BORISEVIČIENĖ MARIJONA 12
 BORISEVIČIUS ANTANAS 11
 BORISEVIČIUS AUGUSTINAS 11-12, 22
 157
 BORISEVIČIUS JUOZAS 11, 16
 BORISEVIČIUS KAZIMIERAS, kun. 11,
 16, 19-20, 23, 26, 28, 33, 48
 Borisevičių šeima 15, 157
 BORISEVIČIŪTĖ AGNIETĖ 11
 BORISEVIČIŪTĖ ELZBIETA 11
 BORISEVIČIŪTĖ MAGDALENA 11
 BORISEVIČIŪTĖ MARIJONA 11-12, 151
 BORISEVIČIŪTĖ ONA 11-12
 BRAZAITIS žr. AMBRAZEVIČIUS J.
 BUBELIS JUOZAS VII, 92, 157
 BŪČYS PRANCIŠKUS P., vysk. 19
 23-25, 58, 60, 73-74
 BŪGA KAZIMIERAS, prof. 19
 BULOTA A. 33-35
 Bulotos vardo realinė gimnazija 33;
 žr. Marijampolės realinė gimna-
 zija
 BULVIČIUS P. 25
 BUOŽĖNAS J. VII, 157
 BUTKUS JUOZAS, Alsėdžių kleb. 137

 Carpathus 165
 Castel Gandolfo 93
 Chicago VII, IX, 18, 25, 33, 69, 95,
 136, 138, 141-142, 151-152, 154,
 157-158
 Christus žr. Kristus
 Cicero, III. 18
 CICERONAS 110
 CIPRIJONAS, šv. 118
 Cypsela 162
 CONGAR Y-J-M. 95

 ČESAITIS IGNAS, kun. 36, 39
 ČESNYS BLAŽIEJUS, kun., prof. 19,
 54
 ČIŽAUSKAS IGNAS 24

 DABRILA 21
 DABRILA MATAS, prel. 36
 Dallas, Tex. 43, 157

 DAMBRAUSKAS-JAKŠTAS ALEKSAND-
 RAS, prel. 73
 DAMIJONAITIS F., prof. 19
 DANIELIUS J., kun. 157
 DANILIAUSKAS A. 34
 DARGIS JURGIS VII, 20-21, 157
 DAUMANTAS J. 153-154
 DAVIDAVIČIUS, kun. 82
 Degučių k. 32
 DE HAVRE F. 79
 Dekalogas 145
 Deus žr. Dievas
 DEMIKIS 21
 Dievas 84-85, 89, 97, 102-105, 108-
 121, 123, 126-127, 134, 144-148,
 156, 161, 164, 167
 Dieviškoji išmintis 118
 Dievo Apreiškimas 120, 146
 Dievo apvaizda 164
 Dievo balsas 127
 Dievo garbė 148, 160, 163
 Dievo įsakymas 112-113, 117, 144,
 148
 Dievo karalystė 104, 106, 116
 Dievo malonė 111-112, 118, 135
 Dievo meilė 91-92, 112-113, 146
 DIEVO MOTINA MARIJA 90, 97, 161
 Dievo Motinos Žemė 85
 Dievo palaima 148
 Dievo ranka 135
 DIEVO SŪNUS 108, 144-145; žr. IŠGA-
 NYTOJAS, JĖZUS, KRISTUS
 Dievo valia 112, 145
 Dievo vardas 135, 145
 Dievo žodis 145
 Dotnuvos vienuolynas 79
 DOVYDAITIENĖ ONA 19
 DOVYDAITIS PRANAS, prof. 17
 DOVYDAITIS VINCENTAS 12
Draugas 20, 55, 151
 DRAUGELIS ELIZIEJUS, dr. VII, 50,
 121, 157
 DUBINSKAS ANDRIUS, teisininkas 20
 21, 24
 Dubysa 76
 DUBOURG M., vysk. 93-94
 Dusetos 80
 Dusetų mokykla 80
 Dvasinė akademija Petrapilyje 19
 Dveta, vietovė 81

 Ecclesia žr. Bažnyčia

- Egyptas 133
Ekleisinė 120
 Elerna, viet. 81
 ELZBIETA iš Tūringijos, šv. 113
 ENDZIULAITIS ANTANAS 50
 ENDZIULAITIS VYTAUTAS 49
 ERETAS JUOZAS, prof. dr. 26-27
 Estija 5, 159
Etudes 95
 Europa 133
 Europos istorija 103
 Europos kultūra 104
 Europos tautos 101-102, 104
 Evangelija 113, 135
- Fabiolės ligoninė 116
 Freiburg im Breisgau 79
 Fribourgas Šveicarijoje 27-28, 66
 Fribourgo studentai 27
 Fribourgo universitetas 26-27, 43, 47, 167
- Gaisrių k. 11
Galatams laiškas 113
 GALDIKAS JURGIS, kun. dr. 54, 66
 Gardinas 32
 Gargždai 54
 GASIŪNAS J., kan. 65
 GEDVILAS M. 134, 152
 GERARDAS (GERHARD), kapucinas prof. 60
 GERULIS PETRAS 24
 GIEDRAITIS JONAS, kan. 24-25
 GINTAUTAS J., vysk. J. Staugaičio slapyvardis 54
 GIRNIUS JUOZAS, dr. 103, 158
 Gižai 17, 41, 43-44, 88, 167
 Gižų dv. 44
 Gižų Katalikių Moterų dr.-jos skyrius 87, 129
 Gižų parapija 45
 Gižų pavasarininkų skyrius 87, 129
 GLINSKAS, mokinyš 36
 GOETHE J. W. 105
 GOGOL Nikolaj W. 33
 GRABYS 54
 Graikija 115
 GRAJAUSKAS PIJUS 21
 GRIGAITIS ALEKSANDRAS, prel., prof. 19, 27, 35, 142-143
 GRINIUS J., prof., dr. 86
 Griškabūdžio parapija 12
- GURECKAS FELIKSAS, kun. dr. VII, 61, 64, 66-67, 93, 127-128, 157
 GUSTAITIS PRANAS, kun. 69
- Hadrianopolis 159
 Haemimontus 159
- Ieva 37
 Ilūkste (Alūkšta) 81
 Indija 117
 IŠGANYTOJAS 112-113, 115-117, 120-121, 160; žr. DIEVO SŪNUS, JĖZUS, KRISTUS
Išminties knyga 146
 IVINSKIS ZENONAS, prof. dr. 8-9, 54, 158
- YLA STASYS, kun. VII, 60, 74, 157
- JADVYGA, šv. 113
 JAKŠTAS ALEKSANDRAS, kun. prof. 19
 JAKUBAUSKAS 54
 JALBRZYKOWSKI R., kun., arkiv. 25, 159
 JAMIOLKOVSKIS St., kun. prof. 23
 JANASKAS JONAS, kun. 154
Jaunuomenės Draugas 25
 JAZDAUSKAS 140
 JERONIMAS (HIERONYMUS) 113
 Jeruzalė 76
 Jeruzalės krikščionys 114
 JĖZAUS ŠIRDIS 125; žr. KRISTAUS ŠIRDIS
 JĖZUS KRISTUS 27, 112-113, 116, 128, 44-1145, 167; žr. DIEVO SŪNUS, IŠGANYTOJAS, KRISTUS
 JOCYS PETRAS 48
 JOKANTAS K., dr. 34, 50
 JOKŪBAS, apaštalas 115
 JOKŪBAUSKIS STANISLOVAS, prel. 142-143, 154
 Jokūbavas 120
Jokūbo laiškas 115
 JONAS, apaštalas 113
 JONAS BOSCO, šv. 113
 JONAS iš Dievo, šv. 113
Jono evangelija 113, 115, 155
 JUCIUS 54
 JUDAS (JUDOŠIUS) 145
 JUKELIS J. 39
 JULIJONAS, apostata 114

- Jungtinės Amerikos Valstybės (J. A. V.) 18
 JUODAITIS JUSTINAS, kun. dr. prel. 54, 66, 154
 JUOZAITIS JUOZAS 21
 JUSTINAS, šv. 114
 KAINAS 145
 Kaišiadorys 162
 Kaišiadorių ordinaras, vyskupas 123, 142-143
 Kaišiadorių vyskupija 53
 KAKŠEVIČIUS 48
 Kalvarija 137
 Kanada 16, 17
 KAREVIČIUS PRANCIŠKUS, vysk. 19, 53
 Karoliščeviči 50
 Karoliščeviči apylinkė 48
 Karoliščeviči parapija 47
 KAROLIUS BOROMĖJUS, šv. 113
 KAROSAS ANTANAS, vysk. 17, 26, 33, 43, 45, 162
 Kartagos vyskupas 118
 KASAKAITIS VACLOVAS 50
 Katalikių Moterų Draugijos skyrius Gizuose 88
 Katalikų akcija 93-96
 Katalikų akcijos Telšių rajonas 96
 Katalikų akcijos Telšių rajono konferencija 1933 m. 95
 Katalikų Bažnyčia 22, 116, 124, 130, 142, 145-146
 Katalikų Veikimo Centras 93, 95-96
 KATARSKIS V., kun. VII, 157
 KAUFMANAS, Vilniaus gubern. 81
 Kaunas 7, 16, 32, 34-36, 38, 41, 43, 51-52, 55, 64, 75-76, 79, 81, 85, 140, 142, 149, 159, 162-163
 KAUNAS JONAS VII, 157
 KAUNAS SALIAMONAS 32
 Kauno arkivyskupas 165
 Kauno arkivyskupija 53, 60, 148, 163
 Kauno arkivyskupijos valdytojas 154
 Kauno gubernatorius 75, 80-81
 Kauno gubernija 82
 Kauno katedra 7
 Kauno kunigų seminarija 19, 24, 59
 Kauno metropolijos valdytojas 142
 KAUPAS ST. 137, 139
 KEPLER JOHANNES 147
 Keturvalakių parapija 88
 Kiauklių bažnyčia 78
 Kiel 17
 KIELA ANTANAS, Tirkšlių kleb. 137, 140
 Klaipėda 75, 158
 Klaipėdos kraštas 53
 Klaipėdos prelatūra 53
 Klein Beulten 17
 KLIMAS ADOLFAS 20
Knapt, laikraštėlis 25
 KOCH 114, 117-118
Korintiečiams antrasis laiškas 120
Korintiečiams pirmasis laiškas 75, 117, 133, 134
 KRASAUSKAS RAPOLAS, kun. VII, 23-25, 69, 157
 KRASNICKAS JURGIS 85
 KRIGERIS, Kauno gubernatorius 79
 Krikštonys 157
 Kristaus auka 106
 Kristaus Bažnyčia 86
 Kristaus Dvasia 92, 123
 Kristaus idėja 106
 Kristaus kančia 92
 Kristaus kryžius 159-160
 Kristaus meilė 106
 KRISTAUS ŠIRDIS 92; žr. JĖZAUS ŠIRDIS
 Kristaus vynuogynas 127
 KRISTUS 22, 26, 56, 59-60, 85, 90, 110, 112-113, 115, 118, 121, 124-125, 129, 131, 145, 147, 152, 155; 159, 162-164; žr. Dievo SŪNUS, JĖZUS, IŠGANYTOJAS
 Kryžiaus keliai 76
 Kryžiuočiai (Križokaj) 83
 KRUPAVIČIUS MYKOLAS, prel. VII, 24, 49
 KRUTULIS 48
 KUBILIUS ADOLFAS 137-138, 140-141
 KUČAS ANTANAS, prof. dr. 4, 8, 23, 25, 31, 41-42, 45, 85, 157-158
 KUKTA JUOZAPAS, vysk. 123
 KULBOKAS VLADAS 32
 KULIKAUSKAS 24
 KUNDROTA 36
 KUNIGĖLIS 63
 KUODIS R., kun. 134

- KUPRANAS, prel. Pranciškaus Urbanavičiaus slapyvardis 54
 KURAITIS PRANAS, kun. 24, 25, 43-44
 Kūrėjas 102, 104, 126; žr. DIEVAS
 Kurmene 81
 KURMINAS, kun. 82
 Kuršas 81
 Kuršo gubernatorius 81
 Kvetkų km. mokytojas 80
- La Croix* 94
Laisvė 34, 84
 Lankeliškiai 41
 Lankeliškių parapija 88
 LASTAS LASTAUSKAS (LASTAS-LAS-TOVSKIS) ADOMAS 35, 38
 Latvija 5, 106, 159
Latvija Amerikā 155, 158
 LAUKAITIS J., kun. 25, 35, 38
 Lauksena 82
 LAURINAITIS, Šiaulių mok. sem. direktorius 139
 LAURYNAS, šv. 114
 Lenkija 161, 164-165
 LEONAS DIDYSIS, šv. pop. 160
 LĖVANAS ALEKSANDRAS, dr. 74
 LICHODZIEJEVSKIS, kun. 79
 LIEBENZOLIS LIUDVIKAS 83
 Lietuva 5, 7-9, 15, 17, 19-22, 26, 28, 31, 32, 33, 41, 43, 49-50, 53, 73, 79, 85, 95, 106-108, 110-111, 116, 118, 122-124, 127, 136-138, 151-152, 155, 159, 162-163, 167
 Lietuvių Draugija nuo karo nukentėjusiems šelpiti 20, 47
Lietuvių Enciklopedija 18-20, 23-25, 31-33, 53-54, 65-66, 69, 134, 138, 154, 158
 Lietuvių Inteligentų būrelis moksleiviams šelpiti 48
 Lietuvių Katalikų Moterų Draugija 86-87
 Lietuvių Katalikų Mokslo Akademija (L. K. M. Akademija) IX, 73, 84
 Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos Archyvas 157
 Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos II suvažiavimas 85, 86
 Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos III suvažiavimas 74
L. K. M. Akademijos Suvažiavimo Darbai, I t. 26
L. K. M. Akademijos Suvažiavimo Darbai, II t. 86-87, 96
L. K. M. Akademijos Suvažiavimo Darbai, III t. 74, 84
L. K. M. Akademijos Suvažiavimo Darbai, VIII t. 103, 158
 Lietuvių Katalikų Vyrų Sąjunga 86-87
 Lietuvių Studentų Draugija 20
 Lietuvių šv. Antano parapija Cicero 18
 Lietuvių Tautos Taryba Rusijoje 48
Lietuvos Aidas 63
 Lietuvos atkūrimas 45, 47
 Lietuvos Bažnyčia 111, 128
 Lietuvos Bažnyčios istorija 5
 Lietuvos bažnytinė provincija 53-55, 167
 Lietuvos diduomenė 5
 Lietuvos katalikai, tikintieji 73, 150-151
 Lietuvos komunistai 41
 Lietuvos konstitucija 124
 Lietuvos kunigų seminarija 67
 Lietuvos laisvė 47, 85
 Lietuvos laisvės armija 137-138, 141
 Lietuvos laisvės saulė 84
 Lietuvos laukai 12
Lietuvos Mokykla 34-36, 38, 65
 Lietuvos mokykla 20, 65
 Lietuvos nepriklausomybė 5, 49-50
 Lietuvos padalinimas 19
 Lietuvos valdžia 134
 Lietuvos valstybė 47, 51, 69
 Lietuvos valstybės atkūrimas 107-108
 Lietuvos veikėjai 108
 Lietuvos vyriausybė 53
 Lietuvos vyskupai 95, 134, 148-149
 Lietuvos vyskupų konferencija 134
 Linkuva 80
 «Lithuania», lietuvių draugija Petrapilyje 20
 «Lituania» lietuvių studentų draugija Fribourge 26; žr. «Rūta»
 Lituanija žr. Lietuva
Lituanorum Gente, Pijaus XI bulė 53
 LIUIMA ANTANAS, kun. prof. dr. S. J. IX
 LIUTKUS A. VII, 157
 Lyduvėnai 76
 Los Angeles, Calif. 21, 157

- L'Osservatore Romano* 95
 LUBIENSKIS K. I., vysk. 23
 Luis Guillon, vietovė 157
 Lukiškių kalėjimas Vilniuje 154
Luko evang. 128
Lumen Gentium, apašt. konst. 124
Lux Christi 8-9, 55-56, 61, 158
 LVOVAS, Raseinių karinis viršininkas 76

 MACEINA ANTANAS, prof. dr. 56, 94-95, 158
 MAČERNIS JUOZAS, dr. VII, 65, 87-89, 96, 125-126, 157
 MAIRONIS 19
 MALAKAUSKIS (MALAKAUSKAS) PETRAS, kun. 54
 MANELIS PRANAS, kun. dr. 74
 MANSI GIOVANNI DOMENICO 116
 MANTAUTAS A. VII, 89, 122, 158
 MANUGEVIČIUS M., vysk. 23
 MARIJA ALFONSA, ses. 11
 Marijampolė 17, 34, 38-41, 44, 50-52, 88, 121
 Marijampolės apskr. 32
 Marijampolės gimnazija 23-24, 33, 43, 51
 Marijampolės parapija 88
 Marijampolės realinė gimnazija 34-37, 39, 41, 43; žr. Bulatos vardo realinė gimnazija
 Marijampolės valstybinė gimnazija 40
 Marijonų vienuolynas Marijampolėje 53
 Marijos Nekalto Prasidėjimo šventė 97
 MARKEVIČIUS, kun., Šunskų parap. klebonas 28
 Masčio ežeras 53, 97
 Maskva 124
 Maskvos universitetas 24
Mato evang. 112, 116-117, 120-121, 129, 131
 MATULAITIS A. 35, 50
 MATULAITIS - LABUKAS Juozapas, Kaišiadorių kapitulos vikaras 162
 MATULAITIS JURGIS, kun. prof. 19
 MATULAITIS STASYS, dr. 33, 39
 MATULIONIS TEOFILIUS, vysk. 142-143

 MATULIS STEPONAS, kun. dr. M.I.C. 65
 MAŽIULIS ANTANAS 24, 54
 Medininkų vyskupija 54
 MIČIULIS, teisininkas 48
 MIKALOJUS I, caras 5-6
 Milano vyskupas 118
 MINCEVIČIUS VINCAS, mons. VII
 Minskas 31-32, 39, 48-50, 85
 Minsko gubernija 47
 Minsko lietuviai 48
 Mintauja 81
 Mintaujos klebonas 81
Mintis 89, 122, 158
 MISEVIČIUS EDVARDAS 48-49, 137-138, 140-141, 157
 MYKOLAITIS VINCAS 24; žr. PUTINAS
 MOCKUS KAZIMIERAS 55
 Mogiliavo arkivyskupas 77
 Mogiliavo metropolija 53
 Mongolijos valdovai 133
 Montrealio Lietuvių Taryba 18
 Montrealis 17
Morkaus evang. 112, 121
 MOZALSKIS STEPONAS 80
 Mozūrai 26
 MURAVJOVAS, Vilniaus generalgubernatorius 76
 MURZIČAITĖ 37

 NARJASKAS JURGIS, kun. dr. 54
 NATKEVIČIUS P. 35
 Naujadvaris 47-48
Naujasis Gyvenimas 56, 94, 124, 129, 134, 158
Naujasis Testamentas 105
 NAVASAITIS JUOZAS 36-38
 NAZIMOVAS, Vilniaus generalgubernatorius 76
 Neibornas, vietovė 81
 Nepriklausomybės aktas 53
 Nietzsche's filosofija 105
 NKVD (santrumpa — Narodnyj komisariat vnutrennich del) 69, 138
Non abbiamo bisogno, Pijaus XI enciklika 94-95
 NORVAIŠA, Žygaičių kleb. 80
 NOVICKAS J., kun. 35
 Novy Dvor žr. Naujadvaris

 Onušio mokytojas 80

- Pabaltijo kraštai (Baltica regio) 162
 PADOLSKIS VINCENTAS, vysk. dr. 162
 PADUBYSIETIS 59, 158
 Padunojus 81
 Paežerių vls. 11
Pakeleivings 82
Palangos Juzė 6, 83-84
 PALECKIS J., dr 140, 142, 144, 149, 154
 PALTAROKAS KAZIMIERAS, vysk. 123, 142-143, 162
 Panevėžio ordinaras, vyskupas 123, 142-143
 Panevėžio vyskupija 53
 Panevėžys 162
 PAPINI G. 147
 Parapinės mokyklos 6
 Paryžius 116
 Pasaulinis pasauliečių apaštalavimo kongresas 94
Patarlių knyga 118, 120, 148
 PĀTS KONSTANTINAS, Estijos prezidentas 154-155
 PAULIUS, apaštalas 77, 113, 160; žr. POVILAS, apaštalas
 Pavasarininkų Mergaičių Sąjunga 87
 Pays Baltes žr. Baltijos valstybės
 PELTIER, kun. O. P. 67
 PENKAUSKAS PRANCIŠKUS, prel. 54
 PETKEVIČIUS JUOZAS 135-136
 Petrapilio Dvasinė Akademija 20, 24, 32
 Petrapilio kunigų seminarija 32
 Petrapilio lietuviai 20
 Petrapilio šv. Kotrynos berniukų gimnazija 19-20
 Petrapilis 5, 19, 20-21, 48-49
 PETRIKA JONAS, kun. 41
 Philadelphia, Pa. 18, 92, 157
 PIJUS XI, pop. 53, 79, 93-95
 PIJUS XII, pop. 93-95, 123, 127, 135, 159, 162, 165
Pilypiečiams, laiškas 113
 Pilviškiai 11
 Pilviškių parapija 11, 88
Pirmievių Žiedai 53
 Plateliai 137, 139
 Platelių bažnyčia 137
 PLONSKIS 137
 PODOLSKIS VLADAS, kun. 140
 Pologne žr. Lenkija
 POVILAS, apaštalas 75, 94, 120-121, 133; žr. PAULIUS, apaštalas
Pragiedruliai 9
 PRANCIŠKUS, šv. 110
 Prancūzija 79
 PRIALGAUSKAS K., kun. dr. 66
 PROFITLICH EDUARD, vysk. 159
 Prūsai (Prūsija) 5, 7-9
 Pulkovo observatorija Petrapilyje 19
 Pusdešrių k. 32
 Puskelnių k. 39
 PUTINAS 54; žr. MYKOLAITIS VINCAS
 Putnam, Conn. 157
 PUZINAS JONAS, prof. dr. 31

 RADVILIENĖ 31-32, 85
 RADZEVIČIUS P. 26
 RAIŠUPIS MATAS 69, 134, 136, 138, 141-142, 151-152, 158
 RAMANAUSKAS PRANAS, kun., vysk. 55-56, 59, 61, 66, 89, 138-140, 144, 158, 165
 Raseinių karinis viršininkas 76
 RAŠTUTIS N. 27
 Raudonoji armija 139
 RAULINAITIS V., dr. 74
 REINYS MEČYSLOVAS, arkivysk. 140, 142-144, 162
 REITELAITIS JONAS, kun. 24, 157
 RĖKLAITIS KAZIMIERAS, kun. dr. M. I. C. VII, 34-35, 121, 157
 RIAUBA JONAS 32
 Ryga 159
 Rygiškių Jono gimnazija Marijampolėje 33, 42
 Rygos generalgubernatorius 81
Rytas 84
 Rytprūsiai 32
 Rytų panslavizmas 103
 ROLOFF E. M. 79
 Roma 23, 25, 41, 43, 73, 74-75, 84, 86-87, 96, 114, 121, 157-158, 161-162
Romėnams 145
 Romos imperija 102
 Rubene 81
 RUGIENIENĖ AGOTA 11
 RUGIENIUS ANTANAS 11
 RUGIENIUS MYKOLAS 11
 RUGIENIUS TOMAS 11
 RUGIENIŪTĖ AGOTA 11
 RUGIENIŪTĖ MAGDALENA 11

- RUGIENTŪTĖ MARIJONA 11, 157
 RUGIENTŪTĖ ONA 11, 15
 RUGINIS K., dr. 74
 RUIBYS KAZIMIERAS, kun. dr. 53,
 55-56, 60-61, 158
 Rusija 19-20, 39-40, 47, 75, 133, 152-
 155, 167
 Rusijos lietuvių seimas 48
 Rusų revoliucija 47
 «Rūta», lietuvių studentų draugija
 Fribourge 26; žr. «Lituania»

 Saint Siège žr. Šv. Sostas
 Salantai 54
 Salantų parapija 5
 São Paulo 121-122, 157
 Sasnavos parapija 88
 Saulės draugija 48
 Saulės gimnazija Kaune 17
 Savitarpinė pagalba 119
 SCHERER 114
 SCHUSTER-HOLZAMMER 114
 Seranton, Pa. 42, 45, 85, 157
 SEDLECKIENĖ, mokytoja 140-141
 Seedorf 17
 Seinai, 35, 37, 64
 Seinų kunigų seminarija 17, 19, 21-
 26, 32, 34, 41, 43-45, 47, 64, 87,
 129, 167
 Seinų vyskupas 36-37
 Seinų vyskupija 27, 53, 55-56
 Seinų vyskupijos kurija 35
Senasis įstatymas 117
 Sibiras 9, 75, 122, 151, 154
 SIDERAVIČIUS MARTYNAS, kun. 23
 Siesartis, up. 17
 SIMAITIS ANTANAS, prel. 65
 SKRINSKAS K. 39
 SKRUPSKELIS IGNAS 86
 SKVIRECKAS JUOZAPAS, arkiv. 159,
 162, 165
 Slavikai 17
 Slavikų parapija 32
 Sokolka 32
 SOROČINSKIS, kun. 82
 Sovietų Rusija 126, 167; žr. Sovietų
 Sąjunga
 Sovietų Sąjunga 39, 123, 155; žr.
 Tarybų Sąjunga
Spauda ir Gyvenimas 84
Spinduliai 67, 158
 SPRINGOVIČS ANTONIJS, vyšk. 159

 STAKAUSKAS JUOZAS 40
 STALINAS 138
 STANČIUS A. 47
 STANIUKYNAS ANTANAS, kun. 23, 25
 STAUGAITIS ANTANAS 50
 STAUGAITIS JUSTINAS, vysk. 53-56,
 88, 91-93, 123-124, 127, 136, 162,
 165
 Steigiamasis seimas 34, 39, 50-51
 Stockholmas 67
 Stulgiai 107
 Sūduva 15, 23
Summi Pontificatus, Pijaus XII en-
 ciklikas 93, 161
 Suvalkija 47, 54, 107-108, 110-111
 Suvalkų gubernija 89
 Suvalkų Kalvarijos parapija 31, 43
 Suvalkų kraštas 11
 SUVOROVAS, Rygos gubernatorius 81
 SUŽIEDĖLIS SIMAS, prof. 20

 Šakių apskr. 32
 ŠALKAUSKIS STASYS, prof. 9, 64
Šaltinėlis 25
Šaltinis 25, 84
Šaltinis, klierikų organizacija ku-
 nigų seminarijoje Seinuose 24
 ŠAMELYTĖ STEFANIJA 48
 ŠAULYS KAZIMIERAS, prel. 54-55
 ŠEŠPLAUKIS ALFONSAS, prof. dr. 24,
 33
 Šeštakai 17
 Šešuolių parapija 78
 Šešupė 12, 17
 Šiauliai 96, 106, 119
 Šiaulių mokytojų seminarijos direk-
 torius 139
 ŠIDLAUSKAS, kun. 81
 Šilalė 154
 ŠIMKUS MORKUS VII, 157
 Šliosbergas 81
 ŠMULKŠTYS ANTANAS 24, 33, 50-51
 Šunskai 88
 Šunskų bažnyčia 28
 Šunskų parapija 11, 15
 Šunskų pradžios mokykla 15-16, 20
 Šveicarija (Switzerland) 26, 43, 66,
 167
 Šventenas 81
 Švietimo ministerija 63
 Šv. Bazilijaus ligoninė 116
 Šv. Dvasia 22, 108, 116, 144, 160

- Šv. Jono Chrizostomo ligoninė 116
 Šv. Kotrynos berniukų gimnazija
 Petrapilyje 19-20, 167
 Šv. Mergelė Marija 97, 161, 163
 Šv. Petro bazilika 161-162
 Šv. PILYPAS NERI 115
 Šv. Raštas 108, 117-118, 120, 144-146
 Šv. Sostas 53, 161, 164-165
 Šv. Tėvas 91, 94, 124, 148, 162
 Šv. Tomo Akviniečio minėjimas 25
 Šv. Vincento draugija 89
- TADARAUSKAS JUOZAS, prel. dr. VII, 67, 89, 92, 157-158
 TANQUEREY ADOLPHE ALFRED 66
 Tarybų Sąjunga 136, 138; žr. Rusija; Sovietų Rusija
 Tarybų valdžia 135-136
 Tarptautinis Raudonasis Kryžius 154-155
 TATARĖ ANTANAS, kun. prof. 23
 Taujėnų bažnyčia 80
 Taujėnų mokytojas 80
 Telšiai 41, 53-56, 60, 63, 67, 89-91, 96, 106-107, 110, 112, 119, 120, 122, 128-129, 134, 137, 141, 150, 152, 154, 158, 162, 165, 167
 Telšių apylinkė 119
 Telšių apskr. 69
 Telšių diecezijos ordinaras 96, 134
 Telšių katedra 97, 107, 138, 165
 Telšių kunigai 93
 Telšių kunigų seminarija 56, 59-62, 65-69, 90, 92, 125, 130, 154, 165
 Telšių parapijos katalikiškosios akcijos skyrius 96
 Telšių rajonas 96
 Telšių valsčius 140
 Telšių vyskupas 20, 41, 53-55, 90, 92, 111-112, 123, 127, 135, 142, 144, 151-153, 167
 Telšių vyskupija 53, 69, 89, 96, 135-136, 138, 150, 163, 165, 167
 Telšių vysk. generalinis vikaras 167
 Telšių vyskupijos kurija 56, 122, 134, 137
 Teologijos fakultetas Kaune 163
 TERTULIJONAS 114
Tesolonikiečiams antrasis laiškas 2, 10, 146
 Tevalino parapija 26
- Tiesių Keliu* 54
Tiesos Kelias 84, 86
 Tikočino kunigų seminarija 25
 Tirkšliai 137
 Tirkšlių klebonas 140
 Tytuvėnų apylinkė 75
 Tytuvėnų bažnyčia 75-76
Tobijo knyga, 118, 120
 TOMAS AKVINIETIS, šv. 130, 147
 TOTORAITIS JONAS, kun. prof. 23
 TOTORIENĖ 37
 TOTORIUS, mokyk. 37
 Tridentas 116
 Tryškių apylinkė 117
 Turingija 113
 Turkėstanas 77
 TURZINEVSKIS, mokyk. 80
- Ubi arcano*, Pijaus XI enciklika 93
Ūkininkas 24
 Ūkininkų Sąjunga 88
 URBANAVIČIUS PRANCIŠKUS, prel. 54, 56
 URBONAVIČIUS KAZIMIERAS, prel. 24-25
 Užpaliai 67
- Vadovas* 25, 84
 VAILOKAITIS J. 24
 VAIŠNYS A. VII, 157
 VAIŠNORA JUOZAPAS, kun. dr. M. I. C. VII, 23, 33, 41
 VAITONIS POVILAS 62
 VAIŽGANTAS 9
 Vakarai 151-152
 VALAITIENĖ, mokytoja 37-38
 VALAITIS J., klierikas 32, 48
 VALAITIS JONAS 38
 Valančiaus universiteto skyriai 96
 VALANČIUS GRIGAS 55
 VALANČIUS MOTIEJUS, vysk. 4-9, 15, 19, 74-84, 158
 VALERIJONAS, imp. 114
 Valstybinė Marijampolės berniukų ir mergaičių gimnazija 34
 Varėna 47
 Varmijos vyskupija 53
 Varniai 5
 Varnių katedra 5
 Varnių kunigų seminarija 5, 19
Varpas 24
 Varšuva 26

- Varšuvos arkivyskupija 53
 Varšuvos universitetas 24
 Vatikanas 159, 161-162, 164-165
 Vatikano II susirinkimas 124
 Viešnių cerkvės šventikas 80
 VIEŠPATIS 135; žr. DIEVAS
 Viešvėnai 69
 Vilkaičių šeima 16, 153
 VILKAITIS ANTANAS, kun. VII, VIII-IX, 11, 13, 16-17, 157
 VILKAITIS JUOZAS 16
 VILKAITIS VINCENTAS 11, 15
 VILKAITYTĖ AGNIETĖ 16
 VILKAITYTĖ MARIJONA 16
 VILKAITYTĖ ONA 16
 VILKAITYTĖ ZUZANA 16
 Vilkaviškio apskr. 11, 15, 26
 Vilkaviškio ordinaras 142
 Vilkaviškio vyskupija 53, 55, 163
 Vilkaviškis 162
 Vilniaus apaštališkasis administra-
 torius 142-143
 Vilniaus apskr. 78
 Vilniaus arkivyskupija 162
 Vilniaus dvasinė akademija 5, 19
 Vilniaus general-gubernatorius 75-
 76, 81
 Vilniaus kalėjimas 153
 Vilniaus kunigų seminarija 19, 24,
 163
 Vilniaus vyskupija 53
 Vilnija 40
 Vilnius 5, 51, 81, 135-144, 150-151,
 154, 158-159, 162, 167
Viltis 25
 VINCENTAS A PAULO, šv. 110, 113
Visko po biskį, Seinų kunigų semina-
 rijos laikraštėlis 25
 Višakio Rūdės parapija 32
 Vitebskas 49
 VIZGIRDA VINCAS, kun. 21, 33
 Vyskupų konferencija 142-150
 VYTAUTAS DIDYSIS 83
 Vladikaukazas 77
 VLADISLOVAS, karalius 83
 Vokietija 17, 51-52, 65, 103, 106-
 107, 123, 138
 Voronežas 31, 48, 50, 85
 Wilsono tezės 102
 WOLONCZEWSKIS M. žr. VALANČIUS
 MOTIEJUS
 ZASIMOVICIUS 80
 Zyplių dvaras 17
 ZNOTINAS, Platielių vikaras 137
 Žemaičiai 59, 79, 83
 Žemaičių Kalvarija 139-140
 Žemaičių legiono štabas 138
 Žemaičių legiono vadas 137, 141
 Žemaičių mokyklos 79
 Žemaičių parapijos 126
Žemaičių Prieliečius 59, 84, 96, 158
 Žemaičių vyskupas (M. Valančius)
 80-82, 158
 Žemaičių vyskupija 6, 9, 53, 54, 83
Žemaičių vyskupystė 5
 Žemaičių žemės kunigas 97
 Žemaitija 65, 85, 106-107, 151
 Žemalės mokykla 80
 Ženeva (Genève) 154-155
Žiburio bendrabutis Marijampolėje
 42
Žiburio draugija Marijampolėje 33
Žiburio progimnazija, vėliau gimna-
 zija Marijampolėje 17, 33-34, 43-
 44, 50
Židinyš 86
 ŽILINSKAS TOMAS 23
Žydams laiškas 121
 Žygaičiai 120
 Žygaičių klebonas 80
 ŽUKAUSKAS BERNARDAS VII, 47, 52,
 121-122, 157

LIETUVIŲ KATALIKŲ MOSKLO AKADEMIJOS LEIDINIAI

Suvažiavimo Darbai, I	tomas, 542, psl., Roma 1973	12 dol.
Suvažiavimo Darbai, II	tomas, 486 psl., Roma 1973	12 dol.
Suvažiavimo Darbai, III	tomas, 526 psl., Roma 1972	12 dol.
Suvažiavimo Darbai, IV	tomas, XV-321 psl., Roma 1961	8 dol.
Suvažiavimo Darbai, V	tomas, XVI-647 psl., Roma 1964	14 dol.
Suvažiavimo Darbai, VI	tomas, XVI-510 psl., Roma 1969	14 dol.
Suvažiavimo Darbai, VII	tomas, XV-427 psl., Roma 1972	14 dol.
Suvažiavimo Darbai, VIII	tomas, XVI-595 psl., Roma 1974	20 dol.
Suvažiavimo Darbai, IX	tomas, ruošiamas spaudai	
Metraštinis, I	tomas XVI-374 psl., Roma 1965	8 dol.
Metraštinis, II	tomas, VIII-370 psl., Roma 1966	8 dol.
Metraštinis, III	tomas, VIII-410 psl., Roma 1967	8 dol.
Metraštinis, IV	tomas, VIII-624 psl., Roma 1968	16 dol.
Metraštinis, V	tomas, VIII-623 psl., Roma 1970	16 dol.
Metraštinis, VI	tomas; ruošiamas spaudai	
A. Dambrauskas-Jakštas, Užgesę Žiburiai, XVI-502 psl., Roma 1975.		16 dol.
A. Kučas, Kun. Antanas Staniukynas, XVI-208 psl., Roma 1965.		6 dol.
J. Eretas, Kazys Pakštas. Tautinio šauklio Odisėja, XVI-384 psl., Roma 1970.		14 dol.
A. Baltinis, Vysk. V. Borisevičiaus gyvenimas ir darbai, XII-178 psl., Roma 1975.		
J. Gasiūnas, Vysk. K. Paltaroko gyvenimas, baigiama ruošti spaudai.		
Ign. Skrupskelis, Lietuviai XVII amžiaus Vokiečių Literatūroje, XIX-172 psl., Roma 1967.		6 dol.
J. Grinius, Veidai ir problemos lietuvių literatūroje, XII-406 psl., Roma 1973.		14 dol.
J. Vaišnora, Marijos Garbinimas Lietuvoje, 445 psl., Roma 1958.		5 dol.
Fontes Historiae Lituaniae, vol. I: Relationes status Diocesum in Magno Ducatu Lituaniae, LV-542 psl., Roma 1971.		15 dol.
K. Avižonis, Rinktiniai Raštai, I t., XXII-614 psl., Roma 1975.		16 dol.
K. Avižonis, Rinktiniai Raštai, II t. ruošiamas spaudai.		
A. Salys, Rinktiniai Raštai, I t. spausdinama.		

Užsakymus siųsti šituo adresu:

L.K.M. AKADEMIJOS REIKALŲ VEDĖJUI
Piazza della Pilotta 4
00187 ROMA
ITALIA